القرآن الكريم

KONULARINA GÖRE KUR'ÂN-I KERÎM ÂYETLERİ

Doç. Dr. Sıtkı Gülle

HUZUR
YAYINEVİ

Konularına Göre Kur'ân-ı Kerîm Âyetleri

6. Cilt

HUZUR YAYINEVİ

Konularına Göre Kur'ân-ı Kerîm Âyetleri

Doç. Dr. Sıtkı Gülle

TK. ISBN: 978-9944-301-88-6

6. Cilt. ISBN: 978-9944-301-94-7

Sertifika No: 16105

İstanbul, 2010

Kur'ân-ı Kerîm Hattı

İsmail Yazıcı

Baskıya Hazırlık

Abdullah Karakuş

İç Düzen

Adem Şenel

Tashih

Hüseyin Rahmi

Baskı

Eren Ofset

II. Matbaacılar Sitesi A Blok Zemin Kat No: 26

Topkapı / İstanbul Tel: 0 212 613 19 16

Cilt

Özgün Ciltevi

KONULARINA GÖRE KUR'ÂN-I KERÎM ÂYETLERİ

6. CİLT

Doç. Dr. Sıtkı Gülle
İst. Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve
Kırâat İlmi Anabilim Dalı Başkanı

HUZUR YAYIN-DAĞITIM
PAZARLAMA TİCARET LTD. ŞTİ.
Çatalçeşme Sok. Yücer Han. No: 46/1
Tel & Fax: (0212) 513 50 57 - 513 01 71
Cağaloğlu-İSTANBUL
www.huzuryayinevi.com.tr

III) İnsanların İnanç ve Davranışları Bağlamında Olumsuz Bir Kimlik: Şirk ve Müşrik Kavramları

Özet Bilgiler ve Tesbitler

A) Ortak Koşma Anlamındaki " شِرْك =şirk" Lafzının Geçtiği Âyetler

- Şirk pek büyük bir zulümdür
- Allah ortaklığı reddediyor

B) Ortak Anlamında " شَرِيك =şerîk" Kelimesinin Geçtiği Âyetler

C) Ortaklar Anlamında " شُرَكَاء =şürekâ" Lafzının Yer Aldığı Âyetler

D) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs " أَشْرَكُوا =eşrakû=ortak koştular" Fiili ile Dili Geçmiş Zaman İkinci Eril Çoğul Şahıs " أَشْرَكْتُمْ =eşraktüm=ortak koştunuz" Fiili ve Yine Dili Geçmiş Zaman İkinci Tekil Eril Şahıs " لَئِنْ أَشْرَكْتَ =lein eşrakte=ortak koşarsan" Lafzının Yer Aldığı Âyetler

- Allah dileseydi şirk koşmaz, başkasına tapmazdık
- Siz Allah'a ortak koşmaktan korkmazken Ben ortaklarınızdan nasıl korkarım

E) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs " أَشْرَكُوا = eşrakû" Fiili ile Ortaklar Anlamındaki Çoğul " شُرَكَاء =şürekâ" Lafzının Yer Aldığı Âyetler

G) Şirkin Şimdiki, Gelecek ve Geniş Zaman Çerçevesinde " أَنْ لَا تُشْرِكَ =en lâ tüşrike=ortak koşmaman", " أَنْ يُشْرِكَ =en

yuşrake=ortak koşulması", " وَمَنْ يُشْرِكْ =ve men yüşrik= kim ortak koşarsa"; " وَلَا نُشْرِكُ =ve lâ nüşriku= ortak koşmayız", " وَلَا أُشْرِكُ =ve lâ uşriku=ortak koşmam"; " أَنْ تُشْرِكَ =en tüşrike=ortak koşman"; " لِتُشْرِكَ =li-tuşrike ortak koşman için" Gibi Lafızlarla Gündeme Getirildiği Âyetler

• Allah'a ortak koşmamız olacak şey değil. O'na hiçbir şeyi ortak koşmam

• Şirk koşman için baskı yapanlara boğun eğme

H) Şirkin, " وَلَا تُشْرِكُوا =ve lâ tuşrikû=ortak koşmayın"; " مِمَّا تُشْرِكُونَ =mimmâ tüşrikûn=ortak koştuklarınızdan"; " تُشْرِكُونَ =tüşrikûn=ortak koşuyorsunuz"; " عَمَّا يُشْرِكُونَ = ammâ yüşrikûn=ortak koşanlardan"; " يُشْرِكُونَ =yüşrikûn" ortak koşuyorlar" Gibi Kullanımlarla Konu Edinildiği Âyetler

• Ben sizin putperestliğinizden uzağım

• Allah ortak koştuklarınızdan yücelikle uzaktır

I) "Şirk koşan erkek/kadın" Anlamındaki Tekil " مُشْرِكٌ = müşrik" ve " مُشْرِكَةٌ =müşrike" Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları

• Mü'min bir kişi bir putperest kadını veya erkeği beğenebilir ama onunla evlenemez.

İ) Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" ve " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ve Bağlamları

a) "Müşrikler" Anlamında Ötüre Konumdaki Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler

b) Yine "müşrikler" Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler

• İbrahim müşriklerden değildi sen de olma.

c) Yine "müşrikler" Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafzının Âyet İçlerinde Geçtiği Yerler ve Bağlamları

d) Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" ve " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafızlarının Birlikte Yer Aldığı Âyet ve Bağlamları

Özet Bilgiler ve Tesbitler

Allah kendisine eş koşulmasını büyük bir zulüm olarak değerlendirir, böyle bir yakıştırmayı kesinlikle bağışlamayacağını bildirir. O, kendisine ortak koşulmasını reddettiği gibi kendisinin ortak tanınmasını da reddeder (bkz. Sebe', 34/22).

İlgili âyetler incelendiğinde nefsinin özelliği gereği insanın haramlardan hoşlanabileceği; pislik olarak nitelendirilen müşrikleri de beğenebileceği (bkz. Bakara, 2/221), ama bu hoşlanmanın ve beğeninin kişinin imanını zedelemeyeceği sonucuna varılabilir. Çünkü bu tip beğeniler irâde dışı duygulardır. Yasak olan müşrikin kendisi değil, müşrikliktir.

Şirk Kavramı ve Bu Kelimeden Türetilmiş Fiil ve İsimler[1]

A) Ortak Koşma Anlamındaki " شِرْك =şirk" Lafzının Geçtiği Âyetler

Şirk Pek Büyük Bir Zulümdür

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Hani Lokman, oğluna öğüt verirken demişti: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma, gerçekten **şirk pek büyük bir zulümdür**." (Lokmân, 31/13).

Allah Ortaklığı Reddediyor

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ

[1] Nisa, 4/12; En'âm, 6/139; Kehf, 18/26; Mü'minûn, 23/59; Rûm, 30/28; Zümer, 39/29 âyetlerindeki ilgili lafızların kökleri aynı olmakla birlikte "şirk koşma" anlamına gelmediklerinden burada aktarılmamışlardır.

"De ki: Allah'tan başka tanrı sandıklarınızı çağırın! Ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığına sahip olurlar. Onların buralarda (göklerde ve yerde) **hiçbir ortağı** yoktur. O'nun (Allah'ın) da onlardan hiçbir destekçisi yoktur." (Sebe', 34/22).

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ
الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْهُۚ
بَلْ اِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا

"De ki: Allah'tan başka yalvarıp durduğunuz şu ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana topraktan neler yaratmışlar? Yoksa onların göklerde bir **ortağı mı** var? Yahut kendilerine bir kitap vermişiz de onların, ondan apaçık bir kanıtları mı var? Hayır o zâlimler, onların kimisi kimine bir aldanıştan başka bir vaadde bulunmazlar." (Fâtır, 35/40).

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ
شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِۜ اِيتُونِى بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"De ki: Şimdi baksanıza şu sizin Allah'tan başka yalvarıp durduklarınıza?! Gösterin bana onlar yeryüzünden hangi parçayı yaratmışlar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var? Haydi, eğer doğru söyleyenler iseniz bana (kanıt olarak) bundan önce (indirilmiş) bir kitap veya bir bilgi kalıntısı getirin." (Ahkâf, 46/4).

B) Ortak Anlamında " شريك =şerîk" Kelimesinin Geçtiği Âyetler

لَا شَرِيكَ لَهُۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"O'nun **hiç ortağı** yoktur. Bununla (böyle inanmakla) emrolundum. Ben, müslümanların ilkiyim." (En'âm, 6/163).

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا

"Çocuk edinmemiş olan, kendisi için mülkte (egemenlikte) hiçbir **ortağı** bulunmayan ve acizlikten ötürü bir yardımcısı da olmayan Allah'a hamdolsun de. O'nu ulula." (İsrâ, 17/111).

اَلَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا

"O, göklerin ve yerin egemenliği kendisinin olan Zat'tır, hiçbir çocuk edinmedi, mülkte (egemenlikte) O'na **hiçbir ortak** da yoktur. Her şeyi yarattı ve bir ölçü ile her birinin miktarını belirleyerek kaderlerini hazırladı." (Furkân, 25/2).

C) Ortaklar Anlamında " شُرَكَاء =şürekâ" Lafzının Yer Aldığı Âyetler

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكٰؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Gerçekten bize, sizi ilk kez yarattığımızdaki gibi teker teker geldiniz ve size verdiğimiz şeyleri arkanıza attınız! Şimdi içinizde, kendilerinin (Allah'ın) **ortakları** olduklarını ileri sürdüğünüz şefaatçılarınızı da yanınızda görmüyoruz! Aranızdaki bağlar iyice koptu, şefaatçılarınız sandıklarınız yanınızdan kaybolup gitti!" (En'âm, 6/94).

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ

"Allah'a **cinleri ortak** yaptılar. Oysa onları o yaratmıştır! Bilgisizce O'na oğullar, kızlar uydurdular. O münezzehtir! Niteleyegeldiklerinden yücedir!" (En'âm, 6/100).

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Yaratmış olduğu ekin ve davarlardan Allah'a bir pay ayırdılar ve zanlarınca: 'Bu, Allah içindir, bu da **ortaklarımız (ortak koştuğumuz tanrılarımız)** içindir' dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmaz, Allah için ayrılan ise ortaklarına ulaşır. Ne kötü bir hüküm!" (En'âm, 6/136).

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَث۪يرٍ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

"Böylece **ortakları (ortak koştukları tanrıları)**, o müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi ki onları mahvetsinler, dinlerini kendilerine karşı karmaşık hale getirsinler. Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık onları, uydurageldikleri iftiralarıyla başbaşa bırak." (En'âm, 6/137).

اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَٓا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَٓا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَٓا اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۜ قُلِ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ ك۪يدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ

"Onların sayesinde yürüyecekleri ayakları mı var? Yoksa sayesinde tutacakları elleri mi var? Yoksa kendisiyle görecekleri gözleri mi var? Yoksa sayesinde işitecekleri kulakları mı var? De ki: "Çağırın **ortaklarınızı**, sonra tuzak kurun bana, bana göz açtırmayın!'." (A'râf, 7/195).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُع۪يدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ

"De ki: **Ortak tanıdıklarınızdan** yaratmaya ilk başlayan, sonra onu iade edecek (çevirip yeniden yaratacak olan) var mı? De ki: Allah, yaratmaya ilk başlar, sonra onu geri çevirip tekrar yaratır. Nereden çevriliyorsunuz?" (Yûnus, 10/34).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْد۪ي لِلْحَقِّۜ اَفَمَنْ يَهْد۪ٓي
اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّ۪ٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْ۠ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

"De ki: **Ortaklarınızdan** hakka rehberlik eden kimse var mı? De ki: Allah, hak için rehberlik eder. Hakka rehberlik eden mi uyulmaya daha layıktır yoksa rehberlik edilmedikçe doğruyu bulamayan kimse mi? Neyiniz var? Nasıl hükmediyorsunuz?" (Yûnus, 10/35).

اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذ۪ينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا
يَخْرُصُونَ

"Dikkat! Göklerde kim varsa, yerde kim varsa (hepsi) kuşkusuz Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar da **ortak** tanıdıklarına uymazlar. Onlar sadece zannın ardına düşerler, onlar sırf yalan söylerler." (Yûnus, 10/66).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍۢ اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَام۪ي
وَتَذْك۪ير۪ي بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُٓوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ
لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُٓوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ

Onlara Nuh'un haberini de oku. Hani bir zaman toplumuna şöyle demişti: 'Ey toplumum! Eğer konumum ve Allah'ın âyetlerini hatırlatışım size ağır geldiyse (ne diyeyim). Ben ancak Allah'a dayandım. **Ortaklarınızla** birlikte işinizi derleyip toplayın, işiniz başınıza dert

olmasın, sonra hükmünüzü bana uygulayın, göz açtırmayın bana." (Yûnus, 10/71).

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصٖيرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِه۪ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ
عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"De ki: 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' De ki: 'Allah'tır!' De ki: 'O'ndan başka kendilerine ne bir fayda ne de bir zarar vermeğe güç yetirebilen dostlar mı edindiniz?' De ki: 'Hiç körle gören bir olur mu? Veya karanlıklar ile aydınlık eşit olur mu? Yoksa Allah'a, bir takım **ortaklar** tanıdılar da onlar da O'nun yarattığı gibi yarattılar ve bunun sonucunda yaratış kendilerine benzeşir mi oldu?' De ki: 'Allah'tır her şeyin yaratıcısı. O tektir, Kahhâr'dır." (Ra'd, 13/16).

اَفَمَنْ هُوَ قَٓائِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ
قُلْ سَمُّوهُمْ اَمْ تُنَبِّؤُ۫نَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ
بَلْ زُيِّنَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبٖيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Her nefsin ne kazandığını bilen o Zat kimdir? Allah'a **ortaklar** edindiler. De ki: 'Öyle ise onların adlarını söyleyin!' Yoksa O'na yeryüzünde kendisinin bilmediği bir ortağı veya yüzeysel/bâtıl bir sözü mü haber vereceksiniz? Hayır, doğrusu o küfredenlere tuzakları süslü gösterildi, yoldan çevrildiler. Allah'ın saptırdığını hidâyete erdirecek yoktur." (Ra'd, 13/33)

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزٖيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ
فٖيهِمْ قَالَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرٖينَ

"Sonra kıyamet günü onları rezil eder ve: 'Hani, uğurlarında ayrılık çıkarıp durduğunuz o **ortaklarım** nerede?' diye sorar. Kendilerine ilim verilmiş olanlar da: 'Bugün gerçekten rezillik ve kötülük kafirleredir.' derler." (Nahl, 16/27).

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا

"Bir gün buyurur: 'Sizin ileri sürdüğünüz **ortaklarıma** seslenin!' Hemen onları çağırmışlarsa da kendilerine cevap vermemişlerdir. Aralarına derin bir kıstak koymuşuzdur." (Kehf, 18/52).

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Hele onlara haykırıp da: 'Nerede o ileri sürdüğünüz **ortaklarım**?' diyeceği gün!" (Kasas, 28/62).

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Hele onlara haykırıp da: 'Nerede o ileri sürdüğünüz **ortaklarınız**?' diyeceği gün." (Kasas, 28/74).

قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"De ki: Bana, O'na **ortak** olarak kattıklarınızı gösterin. Hayır asla (böyle bir şey) olamaz! Doğrusu O, çok güçlü, çok hikmetli Allah'tır." (Sebe', 34/27).

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا اٰذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ

"O saatın bilgisi yalnız O'na bırakılır. O'nun bilgisi dışında ne meyveler kaplarından çıkar, ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. '**Ortaklarım** nerede?' diye kendilerine seslendiği gün derler: Bizden hiçbir tanık olmadığını sana arzederiz!" (Fussilet, 41/47).

اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدّ۪ينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

"Yoksa onların dinden, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için kanun yapmış **ortakları** mı var? Eğer ayırım sözü olmasaydı elbette aralarında hüküm verilmişti. Kesin o zalimler, onlara elemli bir azap vardır." (Şûrâ, 42/21).

اَمْ لَهُمْ شُرَكَٓاءُۚ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ اِنْ كَانُوا صَادِق۪ينَ

"Yoksa onların **ortakları** mı var? Öyle ise doğru sözlü iseler ortaklarını getirsinler. (Kalem, 68/41).

D) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs " أَشْرَكُوا =eşrekû=ortak koştular" Fiili ile Dili Geçmiş Zaman İkinci Eril Çoğul Şahıs " أَشْرَكْتُم =eşrektüm= ortak koştunuz" Fiili ve Yine Dili Geçmiş Zaman İkinci Tekil Eril Şahıs " لَئِنْ أَشْرَكْتَ =lein eşrekte=ortak koşarsan" Lafzının Yer Eldığı Âyetler

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍۚ وَمِنَ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِه۪ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَؕ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

"Elbette onları (yahudileri) insanların hayata en düşkünleri bulursun. Dahası **şirke saplananlardan** bile (daha düşkündürler). Herhangi biri candan bin yıl ömürlü kılınmasını ister. Oysa o ömürlü kılınması kendisini azaptan kurtaracak değildir. Allah yapageldiklerini pek iyi görmektedir." (Bakara, 2/96).

سَنُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًاۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُؕ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِم۪ينَ

"Hakkında hiçbir belge indirmediği şeylerle Allah'a **ortak koştukları** için o küfredenlerin yüreklerine korku düşüreceğiz. Varacakları yer ateştir. O zâlimlerin yatağı ne kötüdür." (Âl-i Imrân, 3/151).

لَتُبْلَوُنَّ فِى اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوٓا اَذًى كَثِيرًاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ

"Elbette mallarınızda ve canlarınızda sınanacaksınız ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve **şirk koşanlardan** pek çok inciten (söz) eşiteceksiniz. Sabrederseniz ve sakınırsanız kuşkusuz bu, işlerin kararlığındandır." (Âl-i Imrân, 3/186).

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُواۚ وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّا نَصَارٰىۜ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Kesinkes sen, inananlara karşı, insanların en yaman düşmanlık duyanlar olarak yahudilerle **şirke batmış** kimseleri bulursun. Yine inananlara sevgice en fazla yakınlık duyanları da: 'Biz hristiyanlarız' diyenleri bulursun. Bunun sebebi onların içinde bilge keşişler ile rahiplerin olmasıdır. Gerçekten onlar kibirlilik taslamazlar." (Mâide, 5/82).

ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِى بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"İşte bu, Allah'ın kullarından dilediklerini kendisiyle hidayete ilettiği rehberliğidir. Eğer **ortak koşsalardı** işleyedurdukları elbette boşa gitmişti." (En'âm, 6/88).

وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًاۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

"Allah dileseydi **ortak koşmazlardı**. Seni onların üzerine koruyucu yapmadık, sen onlara vekil de değilsin." (En'âm, 6/107).

"Allah dileseydi şirk koşmaz başkasına tapmazdık"

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا
مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا
تَخْرُصُونَ

"Allah'a ortak koşanlar diyecek: 'Allah isteseydi biz de **ortak koşmazdık,** atalarımız da. Ve hiç bir şeyi haram kılmazdık!' Kendilerinden öncekiler de böyle yalan saymışlardı da sonunda azabımızı tatmışlardı. De ki: Yanınızda (iddianızı ispatlayacak) bize çıkaracağınız bir bilginiz var mı? Siz sadece zannın ardına düşüyorsunuz, siz yalnız yalan söylüyorsunuz." (En'âm, 6/148).

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ
وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"Ortak koşanlar şöyle dedi: 'Allah dileseydi, O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık! Ne biz ne de atalarımız! O'nsuz hiçbir şeyi haram kılmazdık!' Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık tebliğ değil mi?" (Nahl, 16/35).

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

"Kuşkusuz iman etmiş olanlar, kuşkusuz yahudi olanlar, sâbiîler, hıristiyanlar, mecûsîler ve **şirk koşanlar**, hiç kuşkusuz Allah kıyamet günü bunların arasını kesin ayıracaktır. Çünkü Allah her şeye pekâlâ şahiddir." (Hacc, 22/17).

Siz Allah'a Ortak Koşmaktan Korkmazken Ben Ortaklarınızdan Nasıl Korkarım

وَكَيْفَ اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ
مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًاۜ فَاَيُّ الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۢ

"Cidden siz, hakkında size hiçbir delil indirmediği halde Allah'a **ortak koşmuş olmanızdan** korkmuyorsunuz da ben, **ortak koştuklarınızdan** nasıl korkarım? Eğer biliyorsanız acaba iki gruptan hangisi güvende olmağa daha layıktır?" (En'âm, 6/81).

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَاَخْلَفْتُكُمْۜ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ
فَاسْتَجَبْتُمْ ل۪يۚ فَلَا تَلُومُون۪ي وَلُومُوٓا اَنْفُسَكُمْۜ مَآ اَنَا۬ بِمُصْرِخِكُمْ
وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّۜ اِنّ۪ي كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُۜ
اِنَّ الظَّالِم۪ينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

"İş hükme bağlandığında şeytan dedi: 'Kuşkusuz Allah size gerçek bir sözle söz vermişti. Ben de size söz vermiştim ama size karşı sözümde durmadım. Hem benim, üzerinizde bir yaptırım gücüm yoktu, sadece size çağrıda bulunmuştum siz de çağrıma evet demiştiniz. Artık beni kınamayın da kendilerinizi kınayın. Şimdi ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramasınız! **Gerçekten ben, önceden beni ortaklık aracı yapmış olmanıza karşı çıkmıştım.** Gerçekten zâlimlere, elem veren bir azap vardır.!" (İbrâhîm, 14/22).

وَلَقَدْ اُوحِىَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ

"Andolsun gerçekten sana ve senden öncekilere: 'Yemin olsun eğer **müşriklik yaparsan** kesinlikle çalışman boşa gider, muhakkak hüsrana uğrayanlardan olursun' diye vahyolundu." (Zümer, 39/65).

E) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs " أَشْرَكُوا =eşrekû" fiili ile Ortaklar Anlamındaki Çoğul " شُرَكَاء =şürekâ" Lafzının Birlikte Yer Aldığı Âyetler

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَم۪يعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذ۪ينَ اَشْرَكُٓوا اَيْنَ شُرَكَٓاؤُ۬كُمُ الَّذ۪ينَ
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Bir gün onları hep birlikte bir araya toplarız. Ardından **şirk koşanlara** 'Gerçek sandığınız **o ortaklarınız** hani nerede?' deriz." (En'âm, 6/22).

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَم۪يعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ
وَشُرَكَٓاؤُ۬كُمْۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ

"Gün olur onların, hepsini bir araya toplarız, sonra **müşriklik yapmış olanlara** deriz: 'Siz ve **ortaklarınız** yerinizde durun!' Böylece aralarını ayırmışızdır. Ortakları: 'Siz bize ibadet edenler olmadınız!' der." (Yûnus, 10/28).

وَاِذَا رَاَ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ شُرَكَٓاؤُ۬نَا
الَّذ۪ينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَۚ

"Ortak **koşmuş olanlar ortak tanıdıklarını** gördüklerinde: 'Rabbimiz! İşte şunlar, Sen'den başka kendilerine yalvarıp durduğumuz **ortaklarımız**!' derler. Bunun üzerine (ortakları) hemen o sözü: 'Doğrusu sizler elbette yalancılarsınız!' diye kendilerine atarlar." (Nahl, 16/86).

G) Şirkin Şimdiki, Gelecek ve Geniş Zaman Çerçevesinde “ أَنْ لاَ تُشْرِكَ =en lâ tüşrike=ortak koşmaman”; “ أَنْ يُشْرَكَ =en yüşreke=ortak koşulması”, “ وَمَنْ يُشْرِكْ =ve men yuşrik=kim ortak koşarsa”; “ وَلاَ نُشْرِكُ =ve lâ nuşriku =ortak koşmayız”; “ وَلاَ أُشْرِكُ =ve lâ uşriku=ortak koşmam”; “ أَنْ تُشْرِكَ =en tüşrike=ortak koşman”; “ لِتُشْرِكَ =li-tüşrike=ortak koşman için” Gibi Lafızlarla Gündeme Getirildiği Âyetler

وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e şöyle (diyerek) hazırlamıştık: Sakın Bana **hiçbir şeyi ortak koşma**, evimi dolaşanlar, duranlar, rukûa ve secdeye varanlar için tertemiz et.” (Hacc, 22/26).

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيمًا

“Cidden Allah, **kendisine ortak koşulmasını** bağışlamaz. Ama bunun dışındakileri diledikleri için bağışlar. Allah'a ortak koşan gerçekten pek büyük bir günah işleyerek (Allah'a) iftira atmıştır.” (Nisâ, 4/48).

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

“Kuşkusuz Allah **kendisine ortak koşulmasını** bağışlamazken bunun dışındakileri dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten o kimse pek uzak bir sapıklıkla sapmıştır.” (Nisâ, 4/116).

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ
الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُ
مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۖ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

"Kuşkusuz Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler gerçekten kâfir olmuştur. Oysa Mesih: "Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'a ibadet edin. Kim Allah'a **ortak koşarsa** artık gerçekten Allah ona cenneti haram kılmıştır, dönüp varacağı yer ateştir. O zalimlere yardımcılardan kimse yoktur' demişti." (Mâide, 5/72).

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ
فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"De ki: Ben de sırf sizin gibi bir insanım. Bana sadece ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse yararlı bir iş yapsın ve Rabbinin ibadetine h**içbir ortak karıştırmasın**." (Kehf, 18/110).

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

"Allah için, **O'na ortak koşmayan** hanîfler (O'nu bir tanıyanlar) olun. Her kim Allah'a **ortak koşarsa** sanki gökten düşüp de kendisini kuşların kapıştığı veya rüzgârın kendisini hücra bir yere sürüklediği gibi olur." (Hacc, 22/31).

ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ
فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ

"Bu böyle. Çünkü Allah bir olarak çağırıldığında küfretmiştiniz. **O'na ortak koşulduğunda** ise inanırdınız. Sonuçta hüküm çok yüce, çok ulu Allah'ındır." (Mü'min, 40/12).

Allah'a Ortak Koşmamız Olacak Şey Değil

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ
اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِه۪ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ

"De ki: Ey Ehlikitap! Sizinle aramızda aynı olan şu söze gelin: "Sadece Allah'a tapalım, **O'na hiçbir şeyi eş koşmayalım**, kimimiz kimisini Allah dışında rabler edinmesin." Yüz çevirirlerse: "Şahit olun, biz Müslümanlarız" deyin." (Âl-i Imrân, 3/64).

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓاء۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ مَا كَانَ لَنَٓا
اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

"Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi **ortak koşmamız bizim için olacak şey değil**! İşte bu, Allah'ın bize ve insanlara lutfundandır. Ne var ki insanların çoğu şükretmiyorlar." (Yûsuf, 12/38).

يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًاۙ

" O, doğruya iletiyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize **hiç kimseyi ortak koşmayacağız**." (Cinn, 72/2).

O'na Hiç Kimseyi Ortak Koşmam

وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ
مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُۜ قُلْ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَٓا اُشْرِكَ بِه۪ۜ اِلَيْهِ
اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ

"Kendilerine o Kitab'ı verdiğimiz kimseler sana indirilmiş olanla seviniyorlar. Hiziplerden kimi ise onun bir bölümünü inkâr ediyorlar. De ki: Bana, ancak Allah'a kulluk yapmam, **Kendisine ortak koşmamam** buyuruldu. Ancak O'na yalvarırım, dönüşüm yalnız O'nadır." (Ra'd, 13/36).

لٰكِنَّا۬ هُوَ اللّٰهُ رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِرَبّ۪ٓي اَحَداً

"Ancak O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime **hiçbir şeyi ortak koşmam**." (Kehf, 18/38).

وَاُح۪يطَ بِثَمَرِه۪ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ ف۪يهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبّ۪ٓي اَحَداً

"Ve o inkârcının ürünü yok edildi, uğrunda yaptığı harcamalardan ötürü avuçlarını oğuşturuyordu. Bağı çardakları üzerine çöküp kalmıştı. Şöyle diyordu: Ah ne olurdu keşke ben Rabbime **hiç kimseyi ortak koşmasaydım**." (Kehf, 18/42).

تَدْعُونَن۪ي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِه۪ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌۘ وَاَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَز۪يزِ الْغَفَّارِ

"Beni, Allah'a küfretmem, hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyi **O'na ortak koşmam** için çağırıyorsunuz. Halbuki ben sizi çok güçlü, çok bağışlayana davet ediyorum." (Mü'min, 40/42).

قُلْ اِنَّمَٓا اَدْعُوا رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَداً

"De ki: "Haberiniz olsun ben sizi sadece Rabbime çağırıyorum. Ben O'na hiç kimseyi **ortak koşmam**." (Cinn, 72/20).

Şirk Koşman İçin Baskı Yapanlara Boyun Eğme

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناًۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"İnsana, anası ve babası hakkında güzellik tavsiye ettik. Bununla birlikte sana, hakkında sence hiçbir bilgi bulunmayan bir şeyi **bana ortak koşasın diye uğraşırlarsa o zaman onları dinleme.** Dönüşünüz Bana'dır, Ben o zaman size yaptıklarınızı haber veririm." (Ankebût, 29/8).

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَىَّ ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"(Ebeveynin) ikisi seni, hakkında bilgin olmayan şeyi bana **ortak koşman için** zorlarlarsa onlara itaat etme, dünyada örfe göre ikisine sahip ol, bana yönelmiş kimsenin yoluna uy. Sonra sadece banadır dönüşünüz! O zaman, yapageldiğiniz şeyi size haber veririm." (Lokmân, 31/15).

H) Şirkin, " وَلَا تُشْرِكُوا =ve lâ tüşrikû=ortak koşmayın"; " مِمَّا تُشْرِكُونَ =mimmâ tüşrikûn=ortak koştuklarınızdan"; " تُشْرِكُونَ =tüşrikûn=ortak koşuyorsunuz"; " عَمَّا يُشْرِكُونَ = ammâ yüşrikûn=ortak koşanlardan"; " يُشْرِكُونَ =yüşrikûn =ortak koşuyorlar" Gibi Kullanımlarla Konu Edinildiği Âyetler

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِى الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

"Allah'a ibadet edin, **O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın**. Anayababaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yandaki arkadaşa, yolda kalmışa ve sağlarınızın sahip bulun-

duklarına iyilik-güzellik (yapın). Kuşkusuz Allah mütekebbir, böbürlenen kimseyi sevmez." (Nisâ, 4/36).

Ben Sizin Putperestliğinizden Uzağım

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَه۪يدٌ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ وَاُو۫حِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِه۪ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى قُلْ لَٓا
اَشْهَدُ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّن۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

"De ki: "şâhitlik noktasından hangi şey daha büyüktür?" "De ki: "Allah, benimle aranızda bir şâhittir. Bu Kur'an bana, sizi ve ulaştığı herkesi onunla uyarayım diye vahyolundu. Gerçekten siz, Allah ile birlikte başka tanrıların bulunduğuna tanıklık mı ediyorsunuz?" De ki: "Ben böyle bir tanıklık yapmam!" De ki: O, ancak bir tek tanrıdır ve doğrusu ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım!" (En'âm, 6/19).

اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُٓوءٍ قَالَ اِنّ۪ٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا
اَنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

"Yalnız şunu diyoruz: "Seni tanrılarımızdan biri kötü çarpmış!" Dedi: "Ben Allah'ı tanık tutuyorum, siz de tanık tutun! Kesinlikle ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım." (Hûd, 11/54).

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ

"Bilakis O'na yalvarırsınız. Dilerse, kaldırılması için yakardığınız şeyi giderir ve **ortak koşageldiğiniz** şeyleri unutursunuz." (En'âm, 6/41).

قُلِ اللّٰهُ يُنَجّ۪يكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ

"De ki: Ondan ve her sıkıntıdan sizi Allah kurtarıyor. Sonra siz (yine) **ortak koşuyorsunuz**." (En'âm, 6/64).

فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّٖى هٰذَٓا اَكْبَرُ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ
يَا قَوْمِ اِنّٖى بَرٖىٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

"Güneşi doğarken görünce dedi: 'Bu, benim Rabbim (öyle mi)! Bu daha büyük!' Güneş sönüp batınca da şöyle dedi: Kavmim! Cidden ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım." (En'âm, 6/78).

وَحَٓاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ اَتُحَٓاجُّٓونّٖى فِى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِ وَلَٓا اَخَافُ
مَا تُشْرِكُونَ بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ رَبّٖى شَيْـًٔا وَسِعَ رَبّٖى كُلَّ شَىْءٍ
عِلْمًا اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

"Kavmi kendisiyle tartıştı. O da dedi: Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında benimle tartışmağa mı kalkışıyorsunuz? Ben sizin **ortak koştuklarınızdan** korkmam. Ancak Rabbimin bir şeyi dilemesi hariç. Rabbim, her şeyi ilimle kuşatmıştır. Artık düşünmüyor musunuz?" (En'âm, 6/80).

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّتٖى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na **hiçbir şeyi eş koşmamanızı** haram kıldı. Anaya-babaya iyilik yapmanızı emretti. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de, onlara da bir rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte size bunları emretti, belki aklınızı işletirsiniz." (En'âm, 6/151).

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"De ki: Rabbim ancak, açığıyla, gizlisiyle bütün hayasızlıkları, günahı, haksız yere saldırıyı, hakkında bir belge indirmediği şeyi **Allah'a ortak koşmanızı**, bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı söylemenizi haram kılmıştır." (A'râf, 7/33).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

"Sonra onlara denir: **Ortak koşup** durduklarınız nerede?" (Mü'min, 40/73).

Allah Ortak Koştuklarından Yücelikle Uzaktır

فَلَمَّا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا اٰتٰيهُمَا فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah ikisine salih bir çocuk verince kendilerine verilenleri O'na ortak yaptılar. Allah onların **ortak koştuklarından** yücelikle uzaktır." (A'râf, 7/190).

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Hahamlarını ve ruhbanlarını Allah'tan başka rabler edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de! Oysa sadece kendisinden başka tanrı olmayan bir tek tanrıya ibadet etsinler diye emrolunmuşlardı. O, onların **ortak koşageldiklerinden** yücelikle uzaktır." (Tevbe, 9/31).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ
هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُ۬نَا عِنْدَ اللّٰهِۜ قُلْ اَتُنَبِّؤُ۫نَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah'tan başka kendilerine ne zarar veren ne de menfaat sağlayan şeylere ibadet ediyorlar ve: 'İşte bunlar, Allah katında şefaatçılarımızdır' diyorlar. O münezzehtir! Onların **ortak koşageldiklerinden** çok yücedir." (Yûnus, 10/18).

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ۟

"Görünmeyeni de göreni de bilen (Allah), öyle ise onların **koştukları ortaklardan** çok yüksektir." (Mü'minûn, 23/92).

اَمَّنْ يَهْد۪يكُمْ ف۪ي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا
بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِه۪ۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَۜ

"Yoksa o kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci gönderen mi (hayırlıdır)? Allah ile birlikte bir tanrı mı var? Yüksek, çok yüksektir Allah onların **ortak koştuklarından**." (Neml, 27/63).

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُۜ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçim onların değil. Allah eksikliklerden uzaktır, onların **ortak koştuğu şeylerden** çok yüksektir." (Kasas, 28/68).

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْۜ هَلْ مِنْ
شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ۟

"Allah o Zât ki, sizi yarattı, ardından size rızık verdi. Sonra sizi öldürecek, akabinde de sizi diriltecek! Peki **ortak koştuklarınızdan**

bunlardan herhangi birini yapacak var mı? O, onların **ortak koşup durduklarından** münezzehtir ve çok yücedir!" (Rûm, 30/40).

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ۗ وَالْاَرْضُ جَم۪يعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَم۪ينِه۪ۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah'ı, kadrinin gerektirdiği şekilde takdir etmediler. Yeryüzü kıyamet günü tamamen O'nun avucundadır. Gökler sağıyla dürülmüşlerdir. O, münezzehtir. **Ortak koştukları şeylerden** pek yücedir." (Zümer, 39/67).

اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı var? Allah onların **ortak koştuklarından** münezzehtir." (Tûr, 52/43).

هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَز۪يزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"O öyle Allah ki O'ndan başka ilah yok. Melik (padişah), Kuddûs, Selam, Mü'min, gözetip koruyan Müheymin, Aziz, Cebbar, Mütekebbir'dir. Allah, **müşriklerin ortak koşageldiklerinden** uzaktır." (Haşr, 59/23).

اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـٔاً وَهُمْ يُخْلَقُونَۘ

"Hiçbir şey yaratmayan ve kendileri yaratılıp durmakta olan şeyleri mi **ortak koşuyorlar**? Oysa onlar yaratılıyorlar?" (A'râf, 7/191).

وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَۙ

"Onlar (hayırlı işlerde yarışanlar) Rablerine **hiç ortak koşmazlar."** (Mü'minûn, 23/59).

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۖ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ د۪ينَهُمُ الَّذِي

ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًاۜ يَعْبُدُونَنٖى لَا يُشْرِكُونَ
بٖى شَيْـًٔاۜ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Allah, içinizden iman edip yararlı işler yapanlara şöyle söz verdi: Yemin olsun ki onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi kesin onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve mutlaka onlara kendileri için hoşnut olduğu dinlerini kuvvetle uygulama gücü verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından güvenceye kavuşturacak, hakkımda hiçbir şeyi **ortak koşmayarak** hep Bana ibadet edecekler. Kim de bundan sonra nankörlükte bulunursa artık onlar hep fasıklardır." (Nûr, 24/55).

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذٖينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ
خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَۜ

"De ki: Allah'a hamd ve arıtıp seçtiği kullarına selam olsun. Allah mı hayırlı, yoksa onların **ortak koştukları mı**?" (Neml, 27/59).

فَاِذَا رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ
اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَۙ

"Â baksana! Gemiye bindiklerinde dini Allah'a özgüleyerek O'na içtenlikle dua ederler. Derken kendilerini karaya çıkardık mı hemen **ortak koşmağa koyulurlar**." (Ankebût, 29/65).

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنٖيبٖينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً
اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ

"İnsanlara bir keder dokunduğunda kendisine yönelerek Rablerine yalvarırlar. Sonra onlara tarafından bir rahmet tattırdığında birden içlerinden bir grup Rablerine **ortak koşarlar**." (Rûm, 30/33).

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ

"Yoksa kendilerine bir ferman indirmişiz de kendisiyle **şirk koşup durdukları** şeyi o mu söylüyor?" (Rûm, 30/35).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ
بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi **ortak koşmayacakları**, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmeyecekleri ve sana hiçbir iyi işte karşı gelmeyecekleri koşuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver ve kendileri için bağışlanma dile. Çünkü Allah pek bağışlayandır, pek merhametlidir." (Mümtehine, 60/12).

I) "Şirk Koşan Erkek/Kadın" Anlamındaki Tekil " مُشْرِك =müşrik" ve " مُشْرِكَة =müşrike" Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları

Mümin Bir Kişi Bir Putperest Kadını veya Erkeği Beğenebilir Ama Onunla Evlenemez

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ
مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ
مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ
يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Müşrik kadınları iman etmelerine kadar nikâh etmeyin. İnanan bir cariye **müşrik** bir kadından -hoşunuza gitse de- elbette daha iyi-

dir. **Müşrik erkekleri** de -inanmalarına değin- (müslüman kadınlara) nikâhlamayın; inanan bir köle elbette bir müşrikten -hoşunuza gitmiş olsa da- daha hayırlıdır. İşte onlar (müşrikler) ateşe çağırıyorlar. Oysa Allah cennete, izniyle mağfirete davet ediyor ve insanlara ayetlerini açıklıyor ki belki onlar düşünüp öğüt alırlar." (Bakara, 2/221).

اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

"Zina eden erkek, zina eden veya **müşrik** olan bir kadından başkasını nikâh etmez. Zina eden kadını da zina eden veya **müşrik olan erkekten** başkası nikâh etmez. Bu, müminlere haram kılındı." (Nûr, 24/3).

İ) Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" ve " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ve Bağlamları

a) "Müşrikler" Anlamında Ötüre Konumdaki Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰى اَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

"Üzerine Allah'ın adı anılmamış olandan yemeyin. Böyle bir yiyiş fasıklıktır. Kuşkusuz şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için dostlarına telkinlerde bulunurlar. Onlara boyun eğerseniz siz **müşrik olmuşsunuzdur**!" (En'âm, 6/121).

هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

"O **müşrikler** beğenmeseler de onu bütün dinlerin üstüne çıkarması için peygamberini hidayetle ve hak dini ile gönderen Zat'tır." (Tevbe, 9/33).

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

"Onların çoğu Allah'a, **şirk koşarak** iman ederler." (Yûsuf, 12/106).

اِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذٖينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذٖينَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُونَ ع

"Onun hakimiyyeti, ancak kendisini dost edinenlere ve **Allah'a ortak kaşanlaradır."** (Nahl, 16/100),

هُوَ الَّذٖٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُشْرِكُونَ ع

"O Allah'tır ki, Peygamberini hidâyet kanunu ve hak din ile gönderdi ki, **müşrikler** hoşlanmasalar da, onu her dinin üstüne çıkarsın." (Saff, 61/9).

b) Yine "Müşrikler" Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki " الْمُشْرِكٖينَ =el-müşrikîn" Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler

İbrahim Müşriklerden Değildi Sen de Olma

مَا كَانَ اِبْرٰهٖيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنٖيفًا مُسْلِمًا ط
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ

"İbrahim yahudi de değildi hıristiyan da değildi; ancak hanîf bir müslümandı, **müşriklerden** değildi." (Âl-i Imrân, 3/67).

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ

"De ki: Allah doğru söyledi. Öyle ise bir hanif (muvahhit) olan İbrahim'in dinine uyun, o, **müşriklerden** değildi." (Âl-i Imrân, 3/95).

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ

"De ki: 'Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah'tan başkasını mı iyi bir dost edineceğim? Oysa O besler beslenilmez.' De ki: 'Gerçekten ben, İslam'a girenlerin ilki olmam hususunda ve: 'Sakın **müşriklerden olma**' diye emir aldım." (En'âm, 6/14).

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِك۪ينَ

"Sonra onların: 'Vallahi ey Rabbimiz bizler **şirk koşanlar değildik'** demelerinden başka bahaneleri olmayacak." (En'âm, 6/23).

اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذ۪ي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفًا وَمَٓا اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ

"(Hz. İbrahim:) 'Doğrusu ben bir muvahhit olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratmış olana çevirdim. Ben **ortak koşanlardan değilim.'** (dedi)." (En'âm, 6/79).

قُلْ اِنَّن۪ي هَدٰين۪ي رَبّ۪ٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۚ د۪ينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ حَن۪يفًاۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ

"De ki: Gerçekten beni Rabbim dosdoğru bir yola iletti: Ayakta duran bir dine, muvahhit İbrahim'in dininine! O hiç **müşriklerden** olmadı." (En'âm, 6/161).

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۜ

"Allah ve Peygamberi'nden, **müşriklerden** antlaşma yaptıklarınıza bir ihtardır." (Tevbe, 9/1).

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Bir muvahhit olarak yüzünü dine çevir, sakın o **müşriklerden** olma!" (Yûnus, 10/105).

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَنِي
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"De ki: İşte benim yolum budur: Ben basiret üzere Allah'a çağırıyorum! Bana uyan da (çağırıyor). Allah'ı ortaklardan tenzih ederim. Ben o **müşriklerden** değilim." (Yûsuf, 12/108).

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

"Haydi, emrolunageldiğini açıkça söyle ve **o müşkilerden** yüz çevir." (Hıcr, 15/94).

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Kuşkusuz İbrahim (başlı başına) bir ümmet idi, Allah için kıyam durandı, bir muvahhit idi. **Müşriklerden olmamıştı**." (Nahl, 16/120).

ثُمَّ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Sonra sana: 'Bir hanif (bir muvahhit) olarak İbrahim'in dinine uy' diye vahyettik. **O, müşriklerden olmadı**." (Nahl, 16/123).

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Sakın seni -sana indirilmelerinden sonra- Allah'ın âyetlerinden çevirmesinler. Hemen Rabbine davet et ve **sakın müşriklerden olma**." (Kasas, 28/87).

مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Ona yönelmiş olarak.. O'ndan korkun, namazı dosdoğru kılın, **şirk koşanlardan olmayın**." (Rûm, 30/31).

قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ

"De ki: Yeryüzünde gezin de öncekilerin sonu nasıl olmuş görün! Onların ekserisi **putperestlerdi**." (Rûm, 30/42).

فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ

"Çetin azabımızı gördüklerinde derler: Allah'a, birliğine inandık ve aracılığıyla **ortak koşanlar** olduğumuz şeye küfrettik." (Mü'min, 40/84).

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ

"De ki: Ben de sadece sizin gibi bir insanım. Ancak bana tanrınızın bir tek tanrı olduğu vahyediliyor. Öyle ise doğruca O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Veyl **ortak koşanlara**!" (Fussılet, 41/6).

c) Yine "Müşrikler" Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki " الْمُشْرِكِينَ =el-muşrikîn" Lafzının Âyet İçlerinde Geçtiği Yerler Ve Bağlamları

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

"Ne Ehlikitap'tan küfredenler, ne **müşriklerden olanlar** size Rabbinizden bir hayır indirilmesini candan ister. Allah ise rahmetiyle dilediklerini imtiyazlı kılar. Öyle ya Allah çok büyük lutuf sahibidir." (Bakara, 2/105).

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَث۪يرٍ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ
شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْؕ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

"Böylece ortakları, o **müşriklerden** çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi ki onları mahvetsinler, dinlerini kendilerine karşı karmaşık hale getirsinler. Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık onları uydurdukları iftiralarıyla başbaşa bırak." (En'âm, 6/137).

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ وَرَسُولُهُؕ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا
اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِؕ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ

"O en büyük hac günü Allah ve Peygamberi'nden insanlara bir duyurudur: Hakikaten Allah **müşriklerden** uzaktır! Peygamberi de! Tevbe ederseniz bu hayrınızadır. Yüz çevirirseniz bilin ki gerçekten siz Allah'ı aciz bırakamazsınız. O küfredenlere acı veren bir azabı muştula." (Tevbe, 9/3).

اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَاهِرُوا
عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ

"**Müşriklerden** kendileriyle antlaşma yaptıklarınızdan size karşı hiçbir eksik bırakmamış ve aleyhinizde hiç kimseye yardımcı olmamışlar hariç. Artık bunlara, sürelerine değin sözleşmelerini tam uygulayın. Hiç kuşkusuz Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 9/4).

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"O haram aylar çıktığında artık o **müşrikleri**, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. (Tevbe, 9/5).

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ
اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ

"Müşriklerden biri senden güvence isterse, kendisine, Allah'ın sözünü dinlemesine değin güvence ver, sonra onu güvenli bulduğu yere ulaştır. Çünkü onlar bilmeyen bir toplumdur." (Tevbe, 9/6).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ اِلَّا الَّذِينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

"O müşrikler için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece Mescid-i Haram yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 9/7).

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِ اُولٰئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

"Nefislerinin küfrüne tanıklık edip duran **müşriklerin** Allah'ın mescitlerini onarmaları olacak şey değil. İşte onlar! Yaptıkları boşa gitti. Onlar ateşte sürekli kalacaklar." (Tevbe, 9/17).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْن۪يكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ

"Ey iman edenler! **Müşrikler** sadece pisliktir. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsanız, dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Tevbe, 9/28).

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ
يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَٓا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ
الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا ف۪يهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِك۪ينَ
كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَٓافَّةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ

"Gerçekten Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki Allah'ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram (aylardır). İşte budur dosdoğru din. Öyle ise onlarda kendinize zulmetmeyin. Size karşı topyekün nasıl savaşıyorlarsa siz de **müşriklerle** topyekün savaşın. Bilin ki kesinkes Allah takva sahipleriyledir." (Tevbe, 9/36).

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِك۪ينَ وَلَوْ
كَانُٓوا اُو۬ل۪ي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ

"Akraba bile olsalar, çılgın ateşin halkı oldukları kendilerine belli olduktan sonra ne Peygamber, ne de iman etmiş olanlar için **müşrikler lehinde** mağfiret istemeleri sözkonusu değildir." (Tevbe, 9/113)[2].

---

[2] Bu sırada daha önce geçmiş olan Hacc, 22/31 âyetine de bkz.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذٖٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى وَعٖيسٰٓى اَنْ اَقٖيمُوا الدّٖينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فٖيهِۜ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكٖينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَبٖٓى اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنٖيبُ

"O, size dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi ve yine kendisiyle İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için: 'Dini doğrultun, onda ayrılığa düşmeyin' diye sizin için şeriat (kanun) yaptı. **Müşriklere**, çağırmakta olduğun şey ağır geldi. Allah, dilediğini kendisine seçer ve yönelen kimseyi kendisine iletir." (Şûrâ, 42/13).

لَمْ يَكُنِ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكٖينَ مُنْفَكّٖينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُۙ

"Ehlikitaptan ve **müşriklerden** küfretmiş bazı kişiler, kendilerine o açık delil (Peygamber) gelinceye değin (küfürlerinden) ayrılacak değillerdi[3]." (Beyyine, 98/1).

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكٖينَ فٖى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِۜ

"Gerek kitap verilenlerden gerek **müşriklerden** olsun küfredenler kesin cehennem ateşindedirler, orada ebedî kalacaklardır. İşte onlardır insanların en şerlileri!" (Beyyine, 98/6).

[3] Bu anlam ' مِنْ اَهْلِ ' lafzındaki ' مِنْ ' in teb'îzıyye için olduğu yorumları temel alınarak verilmiştir ' مِنْ ' i, teb'îzıyye değil de tebyîniyye olarak değerlendirip ' مُنْفَكّٖينَ ' kelimesinin lugavî özelliğini dikkate alan yorumlara göre âyeti şöyle çevirebiliriz: "İnkara sapmış olan Ehlikitap ve müşrikler, kendilerine o açık delil (Peygamber) gelinceye değin bölük-pörçük olacak (gruplara ayrılacak) değillerdi."

d) Çoğul " الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn" ve " الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn" Lafızlarının Birlikte Yer Aldıkları Âyet ve Bağlamları

لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَحِيماً

"Allah, münafık erkekler ile münafık kadınlara, **müşrik erkeklerle müşrik kadınlara** azap etmesi, bir de mümin erkekler ile mümin kadınlara tevbe bahşetmesi için (bu emaneti) insanlara vermiştir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Ahzâb, 33/73).

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيراً

"Ve Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkekler ile münafık kadınlara, **müşrik erkekler ile müşrik kadınlara,** o kötülük girdabı başlarına dönesicelere azap etmesi için. Allah onlara gazap etmiş, onlara lanet etmiş ve kendilerine cehennemi hazırlamıştır. Ona gidiş ne kötüdür!" (Feth, 48/6).

* * *

DÖRDÜNCÜ KISIM
İbadetler

1. Bölüm: **İbadetlere Giriş**

Konu - 1: İbâdetin Önemini Vurgulayan Âyetler

Konu - 2: Temizlik

Konu - 3: Abdest, Gusül ve Teyemmüm

2. Bölüm: **Namaz, Ezan ve Mescitler**

Konu - 1: Namazın Önemi

Konu - 2: Namazın Şart ve Rükünlerinin Belirlendiği Âyetler

Konu - 3: Günlük Vakit Namazları Dışındaki Namaz Çeşitlerine Vurgu Yapan Âyetler

Konu - 4: Ezana Vurgu Yapan Âyetler

Konu - 5: Camilerin, Mescitlerin Yer Aldığı Âyetler

3. Bölüm: **Zekat ve Sadaka**

Konu - 1: Zekat

Konu - 2: Sadaka

4. Bölüm: **Oruç**

Konu - 1: Oruç ve Ramazan Ayı

Konu - 2: Orucun Keffaret Meselesi Olması

5. Bölüm: **Hac, Umre, Hedy, Kurban**

Konu - 1: Hac ve Umre

Konu - 2: Hedy ve Kurban

Birinci Bölüm

İbadetlere Giriş

Konu-1: İbadetin Önemini Vurgulayan Âyetler

Önbilgiler

1) “ عِبَادَة =*ibâdet*” Lafzıyla İbadet ve Kulluğa Vurgu Yapılması

• O’na ibadetten gocunmazlar • Allah’a ibadete yanaşmayanlar ile başka varlıklara kulluk edenlere yönelik uyarılar

2) Tekil “ اعْبُدْ =a’bud=*ibadet et*” Emir Fiili ile İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapılan Âyetler

3) Çoğul: “ اعْبُدُوا =a’budû=*ibâdet edin/kulluk yapın*” Emir Fiilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

4) Çoğul “ لاَ تَعْبُدُوا =lâ-tâ’budû=*ibadet etmeyin/kulluk yapmayın*” Olumsuz Emir Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapılmamasını Vurgulayan Âyetler ve Bağlamları

5) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “ عَابِدُون =âbidûne =*ibâdet edenler/kulluk yapanlar*” İsm-i Fâilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

6) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “ عَابِدَات =âbidât =*ibâdet eden/kulluk yapan kadınlar*” İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet

7) İbadet ve Kulluğun: “ نَعْبُدُ =na’budû=*ibadet ederiz* ” Anlamındaki Birinci Çoğul Şahıs Fiili ile vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları

a) “ نَعْبُدُ =na’budu” Fiili ile Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

b) “ نَعْبُدُ =na’büdü” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler

c) Puta tapanların " نَعْبُدُ =na'budu=*ibâdet ederiz*" Fiilini Putlara Tapma Amaçları Bağlamında Kullanmaları

d) Putlara Tapanların " نَعْبُدُ =na'budu=*ibâdet ederiz*" Fiilini Bir Olan Allah'a İbadet İtirazları Makamında Kullanmaları

8) İbadet ve Kulluğun: "*ibadet edersiniz*" Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs " تَعْبُدُونَ =ta'budûne" Fiili ile Vurgulandığı Âyetler

a) " تَعْبُدُونَ =ta'budûne" Fiili ile Yalnız Allah'a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

b) " تَعْبُدُونَ tâ'büdûne" Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadetin Bir Değer İfâde Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler

9) Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: "*İbadet edersin*" Anlamındaki İkinci tekil Şahıs " تَعْبُدُ " ve " لاَتَعْبُدِ =*ibadet etme*" Fiili Kullanılarak Vurgulanması

10) İbadet ve Kulluğun: "*İbadet etmemeniz*" Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs " أَلاَّ تَعْبُدُوا " Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmamasının Vurgulandığı Âyetler

11) " يَعْبُدُونَ =*ibadet ederler*" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmasının Kınandığı Âyetler

12) " يَعْبُدُونَ =ya'budûne=*ibadet ederler*" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'a İbadet ve Kulluk Yapılmasının Övülmesi

13) " يَعْبُدُ =ya'budu= *ibadet eder*" Anlamındaki Üçüncü Tekil Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet Yapan Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin Vurgulandığı Âyetler

14) " أَعْبُدُ =a'budu=*ibadet ederim*" Anlamındaki Birinci Tekil Şahıs Fiilinin Değişik Versiyonlarıyla Allah'a İbadet Edilmesini ve Allah'tan başkasına Tapınılmamasının Vurgulandığı Âyetler

Konu-1: İbadetin Önemini Vurgulayan Âyetler

Önbilgiler

Kur'ân-ı Kerîm'in ihtiva ettiği hükümler başlıca üç kısımdır:

1- İ'tikâdî hükümler. Bununla Allah Teâlâ, melekler, kitaplar, peygamberler ve âhiret günü ile alakalı olarak mükellef bir kimsenin inanmakla yükümlü bulunduğu meseleler vurgulanır.

2- Ahlâkî hükümler. Bununla dînî emirlerle yükümlülük çağına gelmiş olanların bezenecekleri güzel huylar ile kaçınacakları kötü huylar yansıtılır.

3- Amelî hükümler. Mükellef bir müslümanın yaptığı işleri, söylediği sözleri, akitleri ve tasarruflarıyla ilgili hükümlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki amelî hükümler de başlıca iki ana başlık altında değerlendirilir:

I) Namaz, oruç, zekât, hac, cihâd, nezir vs gibi insanın Rabbiyle münâsebetini düzünleyen ibadetlerle ilgili hükümler.

II) Akitler, iş sözleşmeleri, alış-verişler, nikâhlar vb gibi muâmelât ile alakalı hükümler.

Bundan önceki bölümlerde itikâdî hükümlerle ilgili âyetler aktarılmıştı. Bu aşamada da amelî hükümlerden ibadetlerle ilgili âyetler kaydedilecek, daha sonra da müâmelâtla ilintili âyetler yazılacak.

"İbâdet" şerîat dilinde: "Niyete bağlı olarak yapılmasında sevap olan ve Cenâb-ı Allah'a *kurbet* (yakınlık) ifâde eden özel bir *tâat* (saygı arzetme)tır."[1] Çoğulu dilimize: "İbâdetler" şeklinde çevirdiğimiz "İbâdât"tır.

Tanım içinde geçen *"tâat"* lafzı, niyete bağlı olsun-olmasın ve kimin için yapıldığı bilinsin-bilinmesin yapılması sevap olan işi yapmaktır. Yakınlık anlamındaki "kurbet" ise, niyete bağlı olmasa bile kime yapıldığını bilerek yani yaklaşmak istediği zâtı tanıyarak yapmaktır. Dolayısıyla her ibâdet Allah'a bir yakınlık ve her yakınlık da bir tâattır.

---

[1] Elmalılı, Fıkıh ıstılahları (S. GÜLLE), II/396.

Sadece ibâdet olmak üzere yapılan ibâdetler beşe ayrılır:

a) Namaz,

b) Zekât,

c) Oruç,

d) Hacc,

e) Cihâd.

İbâdetlerle ilgili âyetler ve bağlamları bu sıralama doğrultusunda ele alınacak ve kendi içlerinde gruplandırılarak aktarılacak. Her ibâdetin gereğinin yerine getirilmesi için o ibâdete özgü şartlar vardır. Sözgelimi zekâtın zekât, orucun oruç, haccın hac, cihadın da cihad olabilmesi için özel şartları olduğu gibi ibadetlerin başı sayılan namazın da namaz öncesi ve namaz içi birtakım şartları vardır. Namaz öncesi öngörülen şart abdest alınması/veya teyemmüm yapılmasıdır. Abdest de temizliğin bir çeşididir. Dolayısıyla burada ibadetlerin önemini yansıtan âyetler kaydedildikten sonra hemen namaz konusuna geçilmemiş, ilkönce temizliğe ve bu kapsamda değerlendirilen konulara işâret eden âyetler yazılarak ikinci sırada Temizlik konusu işlenmiştir.

1) " عِبَادَة =ibâdet" Lafzıyla Kulluğa Vurgu Yapılması

O'na İbadetten Gocunmazlar

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ
وَلَهُ يَسْجُدُونَ

"Kuşkusuz Rabbinin katındakiler **O'na ibâdetten** (kulluğunu göstermekten) kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için secde ederler." (A'râf, 7/206).

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ
وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ

"Oysa göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun huzurundakiler **O'na ibadetten** ne çekinir, ne de yorgunluk duyarlar." (Enbiyâ, 21/19).

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ
فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"De ki: Ben de sırf sizin gibi bir insanım. Bana sadece ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse yararlı bir iş yapsın ve Rabbine hiçbir ortak karıştırmaksızın **kulluk etsin**." (Kehf, 18/110).

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

"O, bütün göklerin, yerin ve aralarındakilerinin Rabbi. Öyle ise **O'na ibadet et ve ibadetine** sebat göstererek sabret. Hiç sen O'na bir adaş bilir misin?" (Meryem, 19/65).

Allah'a İbadete Yanaşmayanlar ile Başka Varlıklara Kulluk Edenlere Yönelik Uyarılar

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرٖينَ

"Rabbiniz buyurdu: Benden isteyin, size vereyim! Çünkü **Bana kulluktan yüksünenler** aşağılanmışlar olarak yakında cehenneme girecekler!" (Mü'min, 40/60).

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرٖينَ

"İnsanlar mahşerde bir araya getirildiklerinde de onlara düşman kesilirler ve kendilerine **tapınmalarını inkâr ederler**." (Ahkâf, 46/6).

2) Tekil " اعْبُدْ =a'bud=ibadet et" Emir Fiili ile Kulluğa Vurgu Yapılan Âyetler

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın tekelindedir. İşlerin tümü O'na döndürülür. Öyle ise **O'na kulluk et**, O'na dayan. Rabbin yapmakta olduklarınızdan gafil değildir." (Hûd, 11/123).

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِينُ

"Sana, o kesin bilgi gelinceye değin Rabbine **kulluk et**." (Hıcr, 15/99).

اِنَّن۪ٓى اَنَا اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدْن۪ى وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْر۪ى

"Gerçekten Benim Ben Allah. Benden başka ilah yoktur. Onun için Bana **ibadet et** ve zikrim (anılmam) için namazı dosdoğru kıl." (Tâhâ, 20/14).

اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّ۪ينَ

"Gerçekten Kitab'ı sana hak ile indirdik. Öyle ise dini kendisine özgüleyerek Allah'a **kulluk eyle**." (Zümer, 39/2).

3) Çoğul: “ اعْبُدُوا =a’budû ibâdet edin/kulluk yapın” Emir Fiilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize **ibadet edin ki** siz korunasınız.” (Bakara, 2/21).

اِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ

“Kuşkusuz Allah benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz. Onun için hep O’na **kulluk edin**. İşte bu doğru yoldur.” (Âl-i Imrân, 3/51).

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـٔاً وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناً وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراًۙ

“Allah’a **ibadet edin**, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya-babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yandaki arkadaşa, yolda kalmışa ve sağlarınızın sahip bulunduklarına (elleriniz altındaki kölelere-cariyelere) iyilik edin. Kuşkusuz Allah mütekebbir, böbürlenen kimseyi sevmez.” (Nisâ, 4/36).

لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ
الْمَس۪يحُ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ
مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُۜ
وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ

Konularına Göre Kur’an Âyetleri cilt: 6, forma: 4

"Kuşkusuz Allah Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler gerçekten kâfir olmuştur. Oysa Mesih: 'Ey israiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'a **ibadet edin**. Hiç şüphesiz kim Allah'a ortak koşarsa artık gerçekten Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun dönüp varacağı yer ateştir. O zalimlere yardımcılardan kimse yoktur' demişti." (Mâide, 5/72).

مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَا اَمَرْتَن۪ي بِه۪ٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَه۪يدًا مَا دُمْتُ ف۪يهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَن۪ي كُنْتَ اَنْتَ الرَّق۪يبَ عَلَيْهِمْۜ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ

"Onlara sadece bana ne emretmiş isen onu söylemiştim. Benim Rabbim sizin de Rabbiniz Allah'a **ibadet edin** (demiştim). Aralarında olduğum sürece üzerlerinde iyi bir şâhit idim. Benim canımı aldığında artık üzerlerinde yalnız Sen gözcü oldun. Sen her şeye iyi bir tanıksın." (Mâide, 5/117).

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌ

"İşte size Rabbiniz Allah! O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise **O'na kulluk edin**. O, her şeye Vekîl'dir." (En'âm, 6/102).

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ

"Gerçekten Nuh'u toplumuna gönderdik. 'Ey toplumum! Allah'a **ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur! Cidden ben sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum' dedi." (A'râf, 7/59).

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ

“Âd'a da kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur, sakınmayacak mısınız?’ dedi.” (A’râf, 7/65).

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا
تَأْكُلْ فِى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

“Semûd'a da kardeşleri Salih'i (gönderdik). Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Gerçekten size Rabbinizden bir belge geldi. İşte bu size bir mucize olmak üzere Allah'ın dişi devesidir. Öyle ise bırakın onu Allah'ın arazisinde yesin (yayılsın), ona kötülükle dokunmayın; yoksa sizi elem veren bir azap yakalar.’ dedi.” (A’râf, 7/73).

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ
اِصْلَاحِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**. Sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Gerçekten size Rabbinizden açık bir belge geldi. Artık ölçmeyi, tartmayı tam yapın, insanlara eşyalarını eksiltmeyin, yeryüzünde düzen sağlandıktan sonra müfsitlik yapmayın. İşte size bu anlatılanlar -eğer inananlarsanız- sizin için hayırlıdır’ dedi.” (A’râf, 7/85).

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهِ ذٰلِكُمُ
اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ

"Kuşkusuz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra işi tedbir etmek üzere Arş üzerine yerleşen Allah'tır. Hiçbir şefaatçı yoktur ancak O'nun izniyle vardır. İşte bu Allah, sizin Rabbiniz! Öyle ise **O'na kulluk edin.** Hâlâ ibret almayacak mısınız?" (Yûnus, 10/3).

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ

"Âd'a da kardeşleri Hud'u gönderdik. Onlara: 'Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Siz sadece (birtakım tanrılar) uyduranlarsınız!' dedi." (Hûd, 11/50).

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۢ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِۜ اِنَّ رَبّ۪ي قَر۪يبٌ مُج۪يبٌ

"Semud'a da kardeşleri Salih'i gönderdik. Onlara: 'Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. O, sizi topraktan meydana getirdi ve size orada ömür sürdürdü. Öyle ise O'ndan mağfiret isteyin, ardından Kendisine yönelin. Gerçekten Rabbim pek yakındır, cevap verendir.' dedi." (Hûd, 11/61).

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْم۪يزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara: 'Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik yapmayın. Gerçekten ben sizi bolluk içinde görüyorum, cidden ben sizin için, kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum' dedi." (Hûd, 11/84).

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولاً اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلاَلَةُ فَسِيرُوا
فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

“Andolsun her ümmet içinde: ‘**Allah'a kulluk edin**, Tâğût'tan uzak durun’ diyen bir peygamber göndermişizdir. Onlardan kimine Allah hidâyet etmiş, içlerinden kimine de sapıklık hak olmuştu. Haydi yeryüzünde gezin ve o yalancıların sonu nasıl olmuş görün.” (Nahl, 16/36).

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلاَّ نُوحِى اِلَيْهِ اَنَّهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنَا فَاعْبُدُونِ

“Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: ‘Gerçek, Benden başka İlah yoktur, onun için hep **Bana ibadet edin**’ diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiyâ, 21/25).

اِنَّ هٰذِهِ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

“İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmet, Rabbiniz de bir Benim! Onun için hep **Bana kulluk edin**.” (Enbiyâ, 21/92).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, **Rabbinize kulluk edin,** hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz.” (Hacc, 22/77).

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلاَ تَتَّقُونَ

“Yüceliğim hakkı için Biz Nûh'u kavmine peygamber gönderdik de: ‘Ey kavmim! **Allah'a ibadet edin**, O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Peki korunmaz mısınız?’ dedi.” (Mü’minûn, 23/23).

فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ

"Onların aralarına da kendilerinden: **'Allah'a ibadet edin**, O'ndan başka bir tanrınız yok. Artık korunmaz mısınız?' diyen bir peygamber gönderdik." (Mü'minûn, 23/32).

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ

"Yüceliğim hakkı için: 'Allah'a ibadet edin' diye Semûd'a da kardeşleri Salih'i göndermiştik. Hemen birbirleriyle çekişen iki fırka oldular." (Neml, 27/45).

وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"İbrahim'i de gönderdik. Hani o kavmine: **'Allah'a kulluk edin** ve O'na sığının. Bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.' demişti." (Ankebût, 29/16).

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik vardı ve: 'Ey kavmim! **Allah'a ibadet edin** de son güne ümid besleyin, fesatçılıkla yeryüzünü berbat etmeyin' dedi." (Ankebût, 29/36).

وَاَنِ اعْبُدُونِي هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

"Bana kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur." (Yâsîn, 36/61).

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

“Haydi siz O'ndan başka dilediğinize **kulluk edin**. De ki: “Gerçekten hüsranda olanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini ziyana uğratmış olanlar onlardır. Dikkat! İşte bu, apaçık zararın ta kendisidir.” (Zümer, 39/15).

إِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Kuşkusuz Allah, O, benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz. Öyle ise **O’na kulluk edin**. İşte budur dosdoğru bir yol.” (Zuhruf, 43/64).

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا

“Haydi Allah için secdeye kapanın ve Allah için **kulluk edin**!” (Necm, 53/62).

اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ

Şöyle ki: **Allah'a kulluk edin**, O'na korunun=sığının ve bana itâat edin. (Nûh, 71/3).

4) Çoğul “ لَاتَعْبُدُوا lâ ta’budû= kulluk yapmayın” Olumsuz Emir Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapılmamasını Vurgulayan Âyetler ve Bağlamları

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِي اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

“Ey Adem oğulları! ‘Şeytana **kulluk etmeyin**’ diye size tavsiyede bulunmadım mı? Cidden o, sizin için apaçık bir düşmandır.” (Yâsîn, 36/60).

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ
وَمِنْ خَلْفِهِ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

“Bir de Âd'ın kardeşini (Hûd'u) an. Hani kavmini -önünden ve arkasından nice uyarıcılar geçmişken-: ‘Allah'tan başkasını **ma'bud tanımayın**! Çünkü ben sizin hesabınıza pek büyük bir günün azabından korkuyorum!’ diye uyarmıştı.” (Ahkâf, 46/21).

5) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: " عَابِدُونَ = âbidûne=kulluk yapanlar" İsm-i Fâilinin Geçtiği Âyetler Ve Bağlamları

صِبْغَةَ اللّٰهِۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةًۘ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

"Allah'ın boyasına bak. Allah'ın boyasından daha güzel boyalı kimdir? Biz sadece ve sadece **O'na ibadet edenleriz**. (Bakara, 2/138).

اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Tevbekârlar, **âbidler**, hamdedenler, seyahat yapanlar rukûa varanlar, secdeye kapananlar, iyiliği emredenler, kötülükten nehyedenler, Allah'ın sınırlarını koruyanlar.. Müjde ver o müminlere." (Tevbe, 9/112).

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَٓاءَ الزَّكٰوةِۚ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَۙ

"Hepsini emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Hepsi bize **ibadet edenlerdiler**." (Enbiyâ, 21/73).

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ

"Biz de duasını kabul ettik de hemen kendisindeki sıkıntıyı açtık ve tarafımızdan bir rahmet **ve kulluk edenlere bir** uyarı olmak üzere ona âilesini ve yanlarında onların bir mislini de verdik." (Enbiyâ, 21/84).

إِنَّ فِى هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

"Şüphe yok ki bunda **ibadet eden** bir toplum için yeterli bir öğüt vardır." (Enbiyâ, 21/106).

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ

"De ki: Rahman'ın bir çocuğu olursa benim ona **tapanların ilki**!" (Zuhruf, 43/81).

6) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: " عَابِدَات = âbidât=kulluk yapan kadınlar" İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet

عَسٰى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا

"Şâyet o sizi boşarsa gerek ki Rabbi yerinize ona sizlerden daha hayırlı, müslüman, inanan, divan duran, tevbe eden, **ibadet yapan**, oruç tutan dul ve bakire hanımları eş olarak verir." (Tahrîm, 66/5).

7) İbadet ve Kulluğun: " نَعْبُدُ =ibadet ederiz" Anlamındaki Birinci Çoğul Şahıs Fiili ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları[3]

a) " نَعْبُدُ na'budu " Fiili ile Allah'a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Yalnız Sana **ibadet ederiz** ve yalnız Senden yardım dileriz." (Fâtiha, 1/5).

---

3 Allah'a ibadetin dili geçmiş zaman kipi ile doğrudan vurgulandığı bir örneğe rastlanmamıştır. Mâide, 5/60; Nahl, 16/35; Şuarâ, 26/22; Zuhruf, 43/20 âyetlerinde geçen " عبد =*ibâdet etti/kulluk yaptı/* عبدنا =*ibadet ettik*" dili geçmiş zaman kipleri konumuzla doğrudan ilintili değildir.

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَنٖيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدٖيۜ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ
اِلٰهًا وَاحِدًاۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

“Yoksa siz, ölüm Yakub'a geldiğinde tanık mıydınız ki oğullarına: ‘Ardımdan neye ibadet edeceksiniz?’ demişti. ‘Senin İlah'ına, ataların İbrahim ile İsmail ve İshak'ın İlah'ına, bir tek ilah'a **ibadet edeceğiz**, biz sadece O'na teslim olanlarız’ demişlerdi.” (Bakara, 2/133).

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ
اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ

“De ki: Ey Ehlikitap! Sizinle aramızda aynı olan şu söze gelin: Sadece Allah'a **tapalım**, O'na hiçbir şeyi eş koşmayalım, kimimiz kimisini Allah dışında rabler edinmesin. Yüz çevirirlerse: 'Şahit olun biz Müslümanlarız’ deyin.” (Âl-i Imrân, 3/64).

b) “ نَعْبُدُ = na’budu” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖي وَبَنِيَّ
اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَۜ

“Bir zaman İbrahim demişti: Rabbim! Bu beldeyi güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara **tapmaktan** uzak tut.” (İbrâhîm, 14/35).

قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ

“Birtakım putlara **taparız**, onlar sayesinde toplanırız, dediler.” (Şuarâ, 26/71).

c) Puta Tapanların " نَعْبُدُ =na'budu" Fiilini Putlara Tapma Amaçları Bağlamında Kullanmaları

اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ
اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

"Dikkat! Saf din sadece Allah'ındır. O'ndan başka birtakım dostlar edinmiş kimseler: 'Biz onlara sırf bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz' (diyorlar). Kuşkusuz Allah, hakkında ihtilaf edegeldikleri konuda aralarında hüküm verecek. Hakikaten Allah yalancı ve gerçekleri çok örtücü olan kişiye rehberlik yapmaz." (Zümer, 39/3).

d) Putlara Tapanların " نَعْبُدُ =na'budu" Fiilini Bir Olan Allah'a İbadet İtirazları Makamında Kullanmaları

قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَاۚ فَاْتِنَا
بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ

"Onlar: 'Allah'a, tek O'na **ibadet edelim**, atalarımızın tapmakta olduklarını bırakalım diye mi bize geldin? Doğru söyleyenlerden isen haydi bizi tehdit ettiğin şeyi getir!' dediler." (A'râf, 7/70).

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ ف۪ينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا
وَاِنَّنَا لَف۪ي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ مُر۪يبٍ

"Onlar: 'Ey Salih! Gerçekten sen bundan önce aramızda ümit beslenir bir zat idin. Şimdi bizi, atalarımızın kulluk yaptığı şeye **kulluk yapmamızdan** vaz mı geçiriyorsun? Gerçekten biz, senin bizi kendisine çağırdığın şeyden ötürü kuşku içindeyiz.' dediler." (Hûd, 11/62).

8)İbadet ve Kulluğun: "ibadet edersiniz " Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs " تَعْبُدُونَ =ta'budûn" Fiili ile Vurgulandığı Âyetler[4]

a) " تَعْبُدُونَ ta'budûn" Fiili ile Yalnız Allah'a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Ey iman etmiş olanlar! Size, rızık olarak verdiklerimizin en temizlerinden yeyin ve eğer kendisine **kulluk ediyorsanız** Allah'a şükredin." (Bakara, 2/172).

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Haydi Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden helal, tertemiz olarak yiyin, eğer yalnız **O'na kulluk ediyorsanız** Allah'ın nimetine şükredin." (Nahl, 16/114).

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُۜ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذٖى خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun delillerindendir. Ne güneşe secde edin ne de aya! Eğer O'na **kulluk yapanlarsanız** onları yaratmış olan o Allah'a secde edin." (Fussılet, 41/37).

b) " تَعْبُدُونَ =ta'budûn" Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadetin Bir Değer İfâde Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler

قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاؕ وَاللّٰهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

[4] Ayrıca: Bakara, 2/133 âyetine de bkz.

"De ki: Allah'ı bırakıp size ne bir zarar verebilecek ne de bir fayda sağlayabilecek şeylere mi **tapıyorsunuz**? Allah pek iyi duyandır, pek iyi bilendir." (Mâide, 5/76).

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ
وَشُرَكَٓاؤُ۬كُمْۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ

"Gün olur onların, hepsini bir araya toplarız sonra müşriklik yapmış olanlara deriz: 'Siz ve ortaklarınız yerinizde durun!' Böylece aralarını ayırmışızdır. Ortakları: '**Siz bize ibadet** edenler olmadınız!' derler." (Yûnus, 10/28).

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ
مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا
اِلَّٓا اِيَّاهُۜ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"O'ndan başka, sadece birtakım isimlere **perestişte bulunuyorsunuz** ki onları da siz ve atalarınız koydunuz! Oysa Allah onlarla ilgili hiçbir belge indirmemiştir. Hüküm yalnız Allah'ındır, yalnız kendisine kulluk etmenizi ferman buyurdu. İşte doğru din budur. Ama insanların çoğu bilmiyorlar." (Yûsuf, 12/40).

قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْۜ

"Dedi: O halde Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda veremeyecek, zarar da erdiremeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz?" (Enbiyâ, 21/66).

اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Yuh size ve Allah'tan başka **taptıklarınıza**! Hâlâ akıllanmayacak mısınız?" (Enbiyâ, 21/67).

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَۜ
اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ

"Haberiniz olsun ki siz ve Allah'tan başka **taptığınız nesneler** hep cehennem mermisisiniz, siz oraya gireceksiniz." (Enbiyâ, 21/98).

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ

"O bir zaman babasına ve kavmine: **Siz neye tapıyorsunuz**? dedi." (Şuarâ, 26/70).

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ٧

"Dedi: Şimdi gördünüz â **tapmakta olduklarınızı**." (Şuarâ, 26/75).

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ٧

"Ve bunlara denilir: Hani nerede **taptıklarınız**?" (Şuarâ, 26/92).

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Siz Allah'ı bırakıp da sadece birtakım vesenlere (putlara) **tapıyorsunuz** ve yalan uyduruyorsunuz. Haberiniz olsun ki o sizin Allah'tan başka tanrı diye taptıklarınız sizin için bir rızık vermeğe güç yetiremezler. Onun için rızkı Allah yanında arayın ve O'na kulluk edip O'na şükür sunun. Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz." (Ankebût, 29/17).

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ٤

"Hani babasına ve toplumuna demişti: **Neye tapıyorsunuz**?" (Sâffât, 37/85).

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ٧

"Dedi: Siz yontup durduğunuz şeylere mi **tapıyorsunuz**?" (Sâffât, 37/95).

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ٧

"Kuşkusuz siz ve **tapınmakta olduklarınız**;" (Sâffât, 37/161).

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنٖى بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَۙ

"Hani İbrahim babasına ve toplumuna demişti: Hakikaten ben **sizin tapmakta olduklarınızdan** uzağım." (Zuhruf, 43/26).

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فٖٓى اِبْرٰهٖيمَ وَالَّذٖينَ مَعَهُۚ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۘ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَٓاءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهٖيمَ لِاَبٖيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَٓا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَیْءٍۜ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصٖيرُ

Sizin için güzel bir örnek İbrahim ile beraberindekilerde oldu. Vaktiyle onlar toplumlarına: 'Biz sizlerden ve Allah'tan başka **taptıklarınızdan** uzağız ve siz Allah'ın birliğine iman edinceye değin sizi tanımıyoruz. Sizinle aramızda ebedî bir düşmanlık ve kin başladı' demişlerdi. Ancak İbrahim'in babasına: 'Elbette senin için istiğfar edeceğim, bununla birlikte senin için Allah'tan gelen hiçbir şeyi engellemeye gücüm yetmez' demesi başka. 'Rabbimiz! Biz ancak Sana güvendik, Sana gönül verdik ve bütün gidiş Sanadır.' dediler." (Mümtehine, 60/4).

9) Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: "ibadet edersin" Anlamındaki İkinci tekil Şahıs " تَعْبُدُ " ve " لاَ تَعْبُدْ =ibadet etme" Fiili Kullanılarak Vurgulanması

اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ يَٓا اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنٖى عَنْكَ شَيْـًٔا

'Bir zaman babasına şöyle demişti: Â babacığım, o işitmez, görmez ve sana hiçbir yararı olmaz şeylere **niçin taparsın**?' (Meryem, 19/42).

يَٓا اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا

"Babacığım! Şeytana **tapma**, çünkü şeytan Rahman'a karşı geldi." (Meryem, 19/44).

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ

"Daha önce Allah'tan **başka taptığı şeyler** kendisine engel olmuştu, çünkü kâfir bir kavimdendi." (Neml, 27/43).

10) İbadet ve Kulluğun: "ibadet etmemeniz" Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs "أَلاَّ تَعْبُدُوا =ellâ ta'budû" Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmamasının Vurgulandığı Âyetler

اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ٢

"Allah'tan başkasına **kulluk yapmayasınız**. Gerçekten ben, size O'ndan gelen bir uyarıcı, bir müjdeciyim." (Hûd, 11/2).

اَنْ لَا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيمٍ

"Allah'tan başkasına **kulluk etmeyesiniz**. Cidden ben sizin hesabınıza, elem veren bir günün azabından korkuyorum." (Hûd, 11/26).

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ
الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ
لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

"Rabbin, sadece kendisine **kulluk etmenize** ve bir de ebeveyne iyilikte bulunmanıza hükmetti. Gerçekten o ikisinden biri veya her ikisi yanında yaşlılığa ererse sakın onlara öf deme, sakın onları azarlama, onlara güzel-yumuşak bir söz söyle." (İsrâ, 17/23).

اِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ قَالُوا
لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰئِكَةً فَاِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

"Hani onlara: 'Allah'tan **başkasına tapmayın**' diye önlerinden ve arkalarından elçiler gelmişti de şöyle demişlerdi: Rabbimiz dileseydi elbette melekler gönderirdi, bunun için biz sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edenleriz." (Fussilet, 41/14).

11) " يَعْبُدُونَ =ya'budûne= ibadet ederler" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmasının Kınandığı Âyetler

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ
هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي
السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah'tan başka kendilerine ne zarar veren, ne de menfaat sağlayan şeylere **ibadet ediyorlar** ve: 'İşte bunlar, Allah katında bizim şefaatçılarımızdır' diyorlar. O münezzehtir! Onların ortak koşageldiklerinden çok yücedir." (Yûnus, 10/18).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

"Allah'tan başka, kendileri için göklerden ve yerden hiçbir şeye sahip olamayan ve buna güç yetiremeyeceklere mi **tapıyorlar**?" (Nahl, 16/73).

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا
جَعَلْنَا نَبِيًّا

"Onları ve Allah'tan başka **taptıklarını** bırakıp çekilince Biz de ona İshak'ı ve Yakub'u bahşeyledik ve her birini birer peygamber yaptık." (Meryem, 19/49).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ
بِهِ عِلْمٌ ۗ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

"Onlar Allah'ın karşısında, Allah'ın, hakkında hiçbir belge indirmediği ve kendilerinin de o hususta lehlerinde hiçbir bilgi bulunmayan şeylere **tapıyorlar**. Zâlimlerin ise yardımcısı yoktur." (Hacc, 22/71).

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ
اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هٰٓؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

"Hele onları Allah'tan başka **taptıkları şeylerle** bir araya toplayıp: 'Siz mi saptırdınız kullarımı yoksa kendileri mi yoldan saptılar?' diyeceği gün!" (Furkân, 25/17).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى
رَبِّهٖ ظَهِيرًا

"Böyle iken Allah'ı bırakıp da kendilerine ne menfaat, ne zarar veremeyecek şeylere **tapıyorlar** ve o kâfir, Rabbinin aleyhine pekâlâ arka çıkıyor." (Furkân, 25/55).

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَٓاءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ

"O günde onları topluca bir araya getirir, sonra meleklere: 'Şunlar mı size **tapıyorlardı**?!' buyurur." (Sebe', 34/40).

قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ
بِهِمْ مُؤْمِنُونَ

"Derler: Hâşâ! Seni tenzih ederiz, onlardan başka Sensin bizim sahibimiz! Bilakis onlar cinlere **tapıyorlardı**. Onların çoğunluğu onlara inanıyorlardı." (Sebe', 34/41).

اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ

"O zulmetmiş olanlarla eşlerini ve **tapmakta olduklarını** bir araya toplayın." (Sâffât, 37/22).

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَاۤ اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ

"Elçilerimizden, senden önce gönderdiklerimize sor, Rahman'dan başka **tapınılan** tanrılar yaptık mı?[4]"

12) " يَعْبُدُونَ ya'budûne=ibadet ederler" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'a İbadet ve Kulluk Yapılmasının Övülmesi

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوُۤا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا

"Madem ki onlardan ve Allah dışında **taptıklarından** çekilip uzaklaştınız, haydi mağaraya sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size bu işinizden yararlanacak bir imkân hazırlasın." (Kehf, 18/16).

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۖ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ د۪ينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًاۜ يَعْبُدُونَن۪ى لَا يُشْرِكُونَ ب۪ى شَيْـًٔاۜ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Allah, içinizden iman edip yararlı işler yapanlara şöyle söz verdi: Yemin olsun ki onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi elbette onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve mutlaka onlara kendileri için hoşnut olduğu dinlerini kuvvetle uygulama gücü verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından güvenceye kavuşturacak, hakkımda hiçbir şeyi ortak koşmayarak **hep Bana ibadet edecekler**. Kim de bundan sonra nankörlükte bulunursa artık onlar hep fasıklardır." (Nûr, 24/55).

---

[4] Âyeti, Hz. Muhammed'in Mi'râc gecesi peygamberlerle yaptığı görüşme bağlamında değerlendirenler bulunduğundan sınırlamadan korunmak için seleflerimizden bazılarının kaçındığı gibi biz de (o peygamberlerin müntesiplerine sor) yahut benzeri parantez içi kayıtlardan kaçındık. S.G.

13) " يَعْبُدُ =ya'budu=ibadet eder" Anlamındaki Üçüncü Tekil Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet Yapan Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin Vurgulandığı Âyetler

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فٖى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰؤُا اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلٖيمُ الرَّشٖيدُ

"Dediler: 'Ey Şuayb! Atalarımızın **tapar olduklarından** veya mallarımızda dilediğimizi yapmamızdan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Gerçekte sen uysal, olgun biri misin?" (Hûd, 11/87).

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُرٖيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبٖينٌ

"Karşılarında açık açık âyetlerimiz okunduğunda: 'Bu, sadece sizi atalarınızın **tapıp durduklarından** çevirmek isteyen bir adam!' dediler. Ve yine: 'Bu (Kur'ân) yalnız uydurulmuş bir yalandır!' Yine o küfre sapmış olanlar kendilerine hak geldiğinde: 'Bu, ancak apaçık bir büyüdür.' dediler." (Sebe', 34/43).

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرٖيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ

· "Peygamberleri kendilerine: 'Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah hakkında mı kuşku? Sizi, günahlarınızı bağışlaması için çağırıyor, sizi belirlenmiş bir süreye değin erteliyor' dediler. Cevap verip: 'Siz

de sadece bizim gibi insanlarsınız, bizi, atalarımızın **tapındıklarından** döndürmek istiyorsunuz, haydi açık bir delil getirin.' dediler." (İbrâhîm, 14/10).

فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَٓاءِۜ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُۜ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ

"Şunların **taptıklarından** kuşku içinde olma. Sadece bundan önce atalarının taptıkları gibi tapıyorlar. Cidden biz onlara paylarını elbette eksiksiz verenleriz." (Hûd, 11/109).

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍۚ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَۜ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

"İnsanlardan kimi de Allah'a bir kenarından **ibadet eder**; eğer kendisine bir hayır dokunursa ona sevinir ve eğer bir sıkıntı ilişirse yüzüstü dönüverir, dünyayı da âhireti de kaybetmiş olur. İşte apaçık zarar odur." (Hacc, 22/11).

14) " أَعْبُدُ =a'budu=ibadet ederim" Anlamındaki Birinci Tekil Şahıs Fiili Değişik Versiyonlarıyla Allah'a İbadet Edilmesinin ve Allah'tan Başkasına Tapınılmamasının Vurgulandığı Âyetler

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ اَهْوَٓاءَكُمْۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ

"De ki: 'Gerçekten ben, Allah'ın dışında yalvardıklarınıza **ibadet etmekten** yasaklandım.' De ki: 'Heveslerinize/keyiflerinize uymam (uyarsam) o zaman gerçekten sapmışımdır ve ben hidayete ermişlerden değilimdir." (En'âm, 6/56).

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّ۪ي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ

"De ki: Gerçekten ben, bana Rabbimden apaçık belgeler gelince Allah'tan başka çağırıp durmakta olduklarınıza **kulluk etmekten men edildim** ve âlemlerin Rabbine teslim olmam için emir aldım." (Mü'min, 40/66).

* * *

وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُۜ قُلْ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَٓا اُشْرِكَ بِه۪ۜ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ

"Kendilerine o Kitab'ı verdiğimiz kimseler sana indirilmiş olanla seviniyorlar. Hiziplerden kimi ise onun bir bölümünü inkâr ediyorlar. De ki: 'Bana, ancak Allah'a kulluk etmem, kendisine ortak koşmamam buyuruldu. Ancak O'na yalvarırım, dönüşüm yalnız O'nadır'." (Ra'd, 13/36).

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ د۪ين۪ي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۙ

"De ki: 'Ey insanlar! Dinimden bir kuşku içinde iseniz, Allah'tan başka kulluk ettiklerinize **kulluk etmem;** ancak sizin canınızı alan o Allah'a kulluk ederim. Bana müminlerden olmam emrolundu." (Yûnus, 10/104).

لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ

"**Tapmam** o taptıklarınıza." (Kâfirûn, 109/2).

Konu-2: Temizlik

Önbilgiler ve Tesbitler

Maddî ve Ma'nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler

1) İnsanları Maddî ve Ma'nevî Temizliğe Teşvik Eden Âyetler

Allah İyice Temizlenenleri Sever

2) Mekânların Temizlenmesini ve Temiz Tutulmasını Vurgulayan Âyetler

3) Elbiselerin Temizlenmesini ve Giysilerin Güzel Olmasını Vurgulayan Âyetler

4) Cennet Kadınlarının Tertemiz Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler

5) Hayvan Derileri ile Kıl, Tüy ve Yünlerinin Temizliğine Vurgu Yapan Âyetler

6) Manen Temizlenmiş Namusluları Alaya Alanların Kınanması Bağlamında Aktarılan Sözleri

Önbilgiler ve Tesbitler

Sözcük olarak temizlik ve temizlemek anlamına gelen "tahâret" kelimesi genel anlamda Şeriat dilinde: "Maddî veya ma'nevî yönden temiz olmayan nesnelerden aklanıp paklanmaktır" şeklinde tanımlanır. Bu tanım tasavvuf büyüklerinin üzerinde durdukları kalbî pisliklerden arınmayı da içerdiğinden fıkıhçıların tanımlarından daha kapsamlıdır. Çünkü fıkıhçılar temizliği: "Hades ve habesten temizlenmek" diye tarif ederler. "Hades" ile gözle görülmeyen abdestsizlik ve cünüplük gibi i'tibârî (ma'nevî) pislikleri; "habes" ile de gözle görülen maddî pislikleri kasdederler.

Temizlik ikiye ayrılır:

a) Küçük temizlik,

b) Büyük temizlik

Küçük temizlik: Küçük abdestsizlik denilen hali gidermektir. Bu da bildiğimiz şekilde abdest almakla gerçekleşir.

Büyük temizlik: Cünüplük durumunda ağza, burna su vererek bütün vücudu yıkamaktır. Buna "gusül" denir ki dilimizde "boy abdesti" diyoruz.

İslâm dininde bazı görevlerin yapılabilmesi temizliğe bağlıdır. Öngörülen temizlik bulunmadan ilgili bir görevin yapılması haram olduğu gibi yapılsa bile geçerli olmaz. Şu halde namaza durabilmemiz için tanımlandığı şekilde küçük veya büyük abdestsizliklerden temizlenmemiz ilk şarttır.

Bunun için namaz ibadeti bağlamındaki âyetleri aktarmadan önce temizliğin önemine vurgu yapan âyetler ile küçük veya büyük abdestsizlik hallerinden temizlenmeyi öngören âyetlerin aktarılmasına öncelik verilmiştir.

Kaydedilen âyetler İslâm Dîni'nin anayasası olan Kur'ân-ı Kerîm'in maddî ve ma'nevî temizliğe verdiği önemin belgeleridir. Bir Müslüman olarak âyetleri okuduğumuzda toplumumuzun sırf temizlik bağlamında İslâm'dan ne kadar uzak olduğunun ıstırabını iliklerimize kadar hissederiz. Çevre temizliğinden ne kadar nasipsiz olduğumuzu görürüz. Şehirleri düzensiz, sokakları mezbelelik, yerlere tüküren, çöplerini şuraya-buraya atan, yeşillik kadri bilmeyen, pisliklerini akar suya bırakan, kısaca çevre temizliğine zerrece duyarlılık göstermeyen Müslümanların yaşantılarını Kur'an'daki İslam'la

nasıl bağdaştıracaksınız? Ben bağdaştıramıyorum, siz okuyunca bir değerlendirme yapın, siz de bağdaştıramayacaksınız. "Temizlik imandandır" diyen bir peygamberin yolundan ne kadar uzak olduğumuzu göreceğiz.

Bir başka tesbit olarak ilgili âyetlerde "tertemiz" olarak nitelenen cennet kadınlarının hayız ve lohusalık kanı görmeyeceklerinin ipuçlarını görüyoruz .

Maddî ve Ma'nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler[1]

1) İnsanları Maddî ve Ma'nevî Temizliğe Teşvik Eden Âyetler

Allah iyice temizlenenleri sever

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ اَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِى الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ
اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Sana, âdet görmeden soruyorlar. De ki: O bir sıkıntılı durumdur, bu nedenle âdet görme döneminde kadınlardan uzak durun, iyice temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiklerinde ise, Allah'ın size emrettiği yerden kendilerine varın. Kuşkusuz Allah iyice tevbe edenleri sever, **iyice temizlenenleri sever**." (Bakara, 2/222).

لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ
تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"Orada asla namaza durma. Elbette, ilk gününden itibaren takva üzerine kurulmuş bir mescit, içinde namaza durmana daha uygundur. Orada iyice temizlenmelerini seven erler vardır. **Allah ise iyice temizlenenleri sever**." (Tevbe, 9/108).

---

[1] Mâide, 5/6; Hacc, 22/26; Ahzâb, 33/33, 53 gibi yine bu bölümde asıl konularında aktarılan âyetler de bu bağlamda değerlendirilir.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ
اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini bitirdiler mi, aralarında örfe uygun meşru bir biçimde anlaştıklarında (eski) kocalarına nikâhlanmaları hususunda kendilerine engel olmayın. **İşte bu sizin için daha temizleyici bir yoldur**! Bununla, içinizden Allah'a ve o son güne inanana öğüt veriliyor." (Bakara, 2/232).

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ
عَلٰى نِسَٓاءِ الْعَالَمِينَ

"Melekler: 'Ey Meryem! Cidden Allah seni seçti, **seni tertemiz yaptı**, seni âlemlerin kadınlarına seçip üstün kıldı,' dedi." (Âl-i Imrân, 3/42).

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰٓى اِنّ۪ي مُتَوَفّ۪يكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ف۪يمَا
كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ

"Allah şöyle demişti: Ey İsa! Kuşkusuz ben seni öldüreceğim, seni kendime kaldıracağım, **seni o küfredenlerden temizleyeceğim**, sana uyanları kıyamet gününe değin, o küfredenlerin üstünde tutacağım, sonra yalnız bana olacak dönüşünüz ve ihtilaf edegeldiğiniz şeyler hususunda aranızda hüküm vereceğim." (Âl-i Imrân, 3/55).

اِذْ يُغَشّ۪يكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ
وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ

"O zaman Kendisinden bir güven olmak üzere sizi hafif bir uyku bürüyordu. Sayesinde **sizi tertemiz yapması**, sizden şeytanın murdarlığını gidermesi, gönüllerinizi bağlaması ve onunla ayaklar(ınız)ı sağlamlaştırması için üzerinize gökten bir su indiriyordu." (Enfâl, 8/11).

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Mallarından, kendilerini **temizleyeceğin**, kendilerini arındıracağın bir sadaka al ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyandır, çok iyi bilendir." (Tevbe, 9/103).

وَجَٓاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۜ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتِى هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِى ضَيْفِىۜ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ

"Toplumu ona, kendisine doğru kovuluyorlarmışçasına koşarak geldi. Daha önce kötü fiilleri yapıyorlardı. Lut: 'Ey toplumum! İşte bunlar kızlarım! Onlar sizler için **daha temizdir**. Allah'tan korkun, konuklarım hakkında beni rezil etmeyin. İçinizde olgun bir adam yok mu?' dedi." (Hûd, 11/78).

وَهُوَ الَّذٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً طَهُورًاۙ

"Yine O, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen Zat'tır. Biz gökten **tertemiz bir su** indirmekteyiz." (Furkân, 25/48).

وَقَرْنَ فٖى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتٖينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهٖيرًاۚ

"Evlerinizde de vakarlı olun. İlk cahiliye açılışı gibi açılmayın, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. -Ey Ehl-i Beyt- Allah ancak sizden murdarlığı gidermek ve **sizi tertemiz yapmak** istiyor." (Ahzâb, 33/33).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى
طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرٖينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُعٖيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ
فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَاْنِسٖينَ لِحَدٖيثٍ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ
مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ
مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ
تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُوٓا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا اِنَّ
ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظٖيمًا

"Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine, pişirilme vaktini gözetenler olmamanız ve sizin için yemeğe izin verilmesi dışında (gelişigüzel) girmeyin. Ancak eve davet edildiğinizde girin. Yemeğinizi yediğinizde de hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu, Peygamberi üzmektedir ama o, sizden utanıyor. Oysa Allah hakikatı söylemekten utanmaz. Peygamber'in eşlerinden bir şey istediğinizde onlardan perde arkasından isteyin. **Bu, sizin kalpleriniz için de, onların kalpleri için de daha temiz (sağlıklı bir davranıştır).** Allah elçisini incitmeniz, onun ardından eşlerini nikahlamanız sizin için asla olacak şey değildir. Gerçekten bu, Allah katında büyük bir suçtur." (Ahzâb, 33/53).

لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

"Ona **tertemiz temizlenmiş** olanlardan başkası el sürmez." (Vâkıa, 56/79).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةً ۜ
ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُ ۜ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

"Ey iman edenler! Peygamber'le gizli konuşacağınız zaman fısıltınızdan önce bir sadaka veriniz, bu, sizin için hem bir hayır, hem **daha çok bir temizliktir**. Fakat gücünüz yetmezse şüphe yok ki Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir." (Mücâdele, 58/12).

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌ ۘ وَحُلُّٓوا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ
شَرَابًا طَهُورًا

"Üstlerinde ince ipekten ve kalın atlastan yemyeşil elbiseler vardır, gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara **tertemiz bir şarap (içecek)** sunmaktadır." (İnsân, 76/21).

مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ۙ

"(O sayfalar) yüksek tutulur, **tertemiz edilir...**" (Abese, 80/14).

رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ۙ

"Allah'tan gelen bir Peygamber, tertemiz sayfalar okur." (Beyyine, 98/2).

2) Mekanların Temizlenmesini ve Temiz Tutulmasını Vurgulayan Âyetler

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا ۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهٖيمَ
مُصَلًّى ۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ
وَالْعَاكِفٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"O zaman Beyt'i (Kabe'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir na-

mazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, rüku edenler ve secdeye kapananlar için **temizleyin**." (Bakara, 2/125).

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e şöyle hazırlamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, duranlar, rukûa ve secdeye varanlar için **tertemiz et**." (Hacc, 22/26).

3) Elbiselerin Temizlenmesini ve Giysilerin Güzel Olmasını Vurgu Yapan Âyetler

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ

"Elbiseni **artık temizle**." (Müddessir, 74/4).

يَا بَنِىٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِى سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًاۜ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

"Ey Âdemoğulları! Size, çirkin yerlerinizi örtecek bir giysi ve **bir süs kıyafeti** indirdik. Ama takva giysisi, işte o daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Belki onlar düşünüp öğüt alırlar." (A'râf, 7/26).

يَا بَنِىٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُواۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Ey Âdemoğulları! Her mescitte/her namaza duruşta **süsünüzü alın**, yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allah israfçıları sevmez." (A'râf, 7/31).

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِىٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِىَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“De ki: ‘Allah'ın kulları için çıkardığı **süsünü** ve tertemiz hoş rızıkları kim haram etmiş?' De ki: 'O, dünya hayatında inananlar içindir; kıyamet gününde de sırf (onlara özgüdür). Bilen bir toplum için Biz âyetleri böyle detaylandırıyoruz.” (A’râf, 7/32).

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا
مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“O, Zât ki, içinden taptaze bir et yemeniz ve ondan kendisini giyineceğiniz **bir süs eşyası** çıkarmanız için denize boyun eğdirdi. Gemileri görürsün, içinde akıp gidiyorlar. Lutfundan arayasınız ve şükürler sunasınız diye.” (Nahl, 16/14).

أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ
فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ ۚ نِعْمَ الثَّوَابُ ۖ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۚ

“İşte onlaradır Adn cennetleri. Altlarından ırmaklar akar. Oralarda altından bileziklerle **bezendirilirler**, ince ipekten, kalın ipekten yemyeşil giysiler **giyinirler**, oralarda koltuklara kurulup yaslanırlar. Ne güzel karşılık! Ne güzel bir buluşma yeri!” (Kehf, 18/31).

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ
وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

“Kuşkusuz Allah, iman edip yararlı işler yapanları altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada **altın bilezikler ve incilerle süslenecekler**. Orada elbiseleri de ipektir.” (Hacc, 22/23).

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"İki deniz eşit değildir. Bu, tatlı, çok tatlı, içimi kolay; şu da tuzlu, acı. Hepsinden taptaze et yersiniz, **takınacağınız süsler çıkarırsınız**. Orada gemilerin, Allah'ın lutfundan aramanız için suyu yarà yara gitmekte olduklarını görürsün. Bel ki siz (bu nimetleri düşünür de) şükredersiniz." (Fâtır, 35/12).

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا
وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

"Adn cennetleri.. Oralara girerler, oralarda altın ve inciden bileziklerle **bezenirler**. Oralardaki giysileri de ipektir." (Fâtır, 35/33).

يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ

"İnce ipekten ve parlak atlastan **giyinmiş** karşılıklı dururlar." (Duhân, 44/53).

4) Cennet Kadınlarının Tertemiz Olduğunu Vurgulayan Âyetler[2]

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَٰذَا
الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

[2] Biz bu âyetlerden cennet kadınlarının hayız/âdet kanı görmeyeceklerini anlıyoruz.

"Ve iman edip iyi işler yapanlara, kendileri için altından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Her ne zaman oradaki bir meyveden bir rızık olarak nasiplendirildiklerinde: 'Bu, önceden nasiplendirildiğimiz şeydir' derler ki o rızık kendilerine daha önce benzer şekilde sunulmuştu. Ve onlar için cennetlerde **tertemiz eşler** olup onlar oralarda sürekli kalacaklardır." (Bakara, 2/25).

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

"De ki: Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunanlar için Rableri katında altından ırmaklar akan içlerinde sürekli kalacakları cennetler, ayrıca **tertemiz eşler** ve Allah'tan bir hoşnutluk vardır. Allah o kulları pek iyi görendir." (Âl-i Imrân, 3/15).

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَداً لَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً

"İman edip iyi işleri yapanları içlerinde hep sürekli kalıcı olmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlara **tertemiz eşler** vardır. Onları koyu bir gölgeye sokacağız." (Nisâ, 4/57).

5) Hayvan Derileri ile Kıl, Tüy ve Yünlerinin Temizliğine Vurgu Yapan Âyetler

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ
الْاَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَثَاثاً وَمَتَاعاً اِلٰى حِينٍ

"Allah, evlerinizden sizin için bir dinlenme yeri yaptı, sizin için büyük ve küçük baş hayvanların **derilerinden** gerek göç gününüzde, gerekse ikâmet gününüzde kendilerini kolayca taşıyacağınız evler;

yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamana değin yaygılar ve giyimlikler ile geçimlik aracı yaptı. (Nahl, 16/80).

6) Manen Temizlenmiş Namusluları Alaya Alanların Kınanması Bağlamında Aktarılan Sözleri

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ

“Toplumunun cevabı sadece şu oldu: ‘Onları kentinizden çıkarın, çünkü onlar **iyice temizlenen insanlar(mış)**!” (A'râf, 7/82).

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اَخْرِجُوا اٰلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ

“Buna kavminin cevabı sadece şu oldu: ‘Çıkarın şu Lût ailesini şehrinizden, çünkü onlar **çok temizlik taslayan kimseler**!’ (Neml, 27/56).

* * *

Konu-3: Abdest[1]-Gusül ve Teyemmüm[2]

Genel Bilgiler ve Tesbitler

Arapça güzellik ve temizlik manasına gelen " وضوء =vudû" kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ve: " آب =âb=su" ve " دست =dest=el" kelimelerinden oluşan " آب دست = âb-dest" aslında Farsça bileşik bir isimdir, "el suyu" demektir. Ancak Farsça'da olduğu gibi dilimizde de sözcük değil, dînî anlamında yaygınlaşmıştır. Fıkıh dilinde abdest: "Küçük abdestsizlikten temizlenmek, belirli organları yıkamak ve meshetmektir." Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de geçmez. Kur'ân-ı Kerîm'de abdestin keyfiyeti belirtilir. Belirtilen keyfiyeti de " وضوء =vudû" sözcüğü ile Hz. Peygamber tanımlamıştır.

Hanefîlere göre abdestin farzları normal şartlarda üç organın yıkanması ve başa da mesh verilmesi olmak üzere dörttür. Şâfiîler bunlara tertibi yani abdest organlarının sıra ile yıkanıp meshedilmesini ve bir de niyetsiz ibadet olmayacağı düşüncesi ile niyeti de hesaba katarak altı; Hanbelî de yüze ağız ve burun içlerinin de girdiğini öngörerek ağzı çalkalamayı (mazmaza) ve buruna su çekmeyi (istinşak) de katıp sekiz saymıştır.[3]

Abdest, Mekke'de namazla birlikte farz kılınmıştır. İslam'da hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır. Peygamberimiz Mekke'de iken de bildiğimiz şekilde abdest alıyordu ve bunu Kur'ân-ı Kerîm dışında kalbine ilham olunan bir yolla öğrenmişti. Çünkü abdest bizden önceki ümmetlerde de vardı. Akaid kitaplarımızda da açıklandı-

---

1 Mâide sûresinin "teyemmüm âyeti" diye de bilinen altıncı âyeti, abdestin farz oluşu, abdestin namaz için öngörülmesi, yüzün, dirseklere kadar ellerin yıkanması, başa meshedilmesi, ayakların yıkanması gibi abdestin farzlarını, bildiğimiz abdest şeklinin bütün unsurlarını içerir. Nisâ sûresinin 43. âyetiyle de -namaz kılınacaksa- küçük/büyük tuvaletten sonra abdest alınması öngörülür.

2 Nisâ suresinin 43 ve Mâide sûresinin 6. âyetinde cünüp kişinin boy abdesti almasının gerektiği, cünüp kişinin namaz kılamayacağı açıkça belirtildiği gibi teyemmüm yöntemi ile temizlenmenin meşruluğu, teyemmümün unsurları, nasıl teyemmüm yapılacağı da belirtilir.

3 Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, açıklamalı İslam Hukuku ve Edebiyatı Terimleri (Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh Istılahları Kamusu, S. Gülle), I/10, 11.

ğı üzere bizden önceki ümmetlerin Şeriat hükümleri arasında olup da İslam Dini tarafından kaldırılmayan veya değiştirilmeyen Şer'î hükümler de bizler için birer dînî hüküm mahiyetindedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber Mekke'de iken namazlarını önceki Şerîatlara uyarak aldığı abdestlerle kılmıştır. Nitekim O, nasıl abdest alınacağını öğrettikten sonra şöyle buyurmuştur: "İşte bu, benim ve benden önceki bütün peygamberlerin abdestidir."[4] Aşağıda aktarılacak "teyemmüm âyeti" (Mâide, 5/6) Medine döneminde inmişse de bununla abdest farz kılınmamış, daha önce farz kılınmış abdestin farziyyeti pekiştirilmiştir. Bunun içindir ki ilgili âyet, abdestin bütün unsurlarını içermesine rağmen abdest âyeti olarak değil, teyemmüm yöntemiyle temizlenmeyi meşru kıldığı için "teyemmüm âyeti" olarak şöhret bulmuştur.

İslâm alimleri abdestin faziletini vurgulayan hadislerden hareketle abdestin, başka ibadetlerin yapılmasına sebep olduğu gibi kendisinin de müstakil olarak bizatihi bir ibadet olduğunu belirtmişlerdir.

Bir suyu vücudun değişik yerlerine akıtmak anlamına gelen gusül dînî bir terim olarak: "Bütün vücudu yıkamak" demektir. Dilimizde "boy abdesti" diyoruz. Normal şartlarda vücudu bez veya süngerle silmek boy abdesti yerine geçmez. Guslün sebebi büyük abdestsizlik hâli diye nitelenen cünüplük, âdet görme ve lohusalık sebebi ile yapılmaları caiz görülmeyen şeylerin âdet ve lohusalık sürelerinin bitiminden sonra yapılmalarını sağlamaktır.

Sebepleri gerçekleşen gusül hem amel hem de inanç noktasından farzdır. Böyle bir uygulamayı kabullenmemek dinden çıkma sebebidir. Çünkü bu uygulama -aşağıda görüleceği gibi- Kur'ân-ı Kerîm'in kesin emriyle sâbittir.

Kasdetmek, amaçlamak anlamına gelen "teyemmüm", fıkıh dilinde: " Abdest almaya elverişli su bulunmadığı veya bulunup da kullanılma imkânı olmadığı durumlarda toprak veya toprak cinsinden bir madde ile küçük veya büyük abdestsizlik hallerini ortadan kaldırmaktır" şeklinde tanımlanır. Teyemmüm, bu ümmete özgü bir temizlik şeklidir.

Teyemmümün yapılış şekli: Teyemmüm yapmak isteyen kişi: "Şu şeyi yapmak için teyemmüme niyet ettim" diyerek iki elini toprak veya toprak cinsinden temiz bir şeye bir kere vurarak ellerinin içini yüzüne sürer. Ardından da iki elini toprak veya toprak cinsinden olan şeye vurarak iki elini dirseklerine kadar mesheder.

---

[4] Bkz. Dârakutnî, İbn Âbidîn (abdest bahsi).

Abdest, Gusül ve Teyemmümü Konu Edinen Âyetler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا
مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِر۪ي سَب۪يلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ
مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ
النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar ve yoldan geçici olmanız müstesna cünüp iken de boy abdesti almanıza kadar namaza yaklaşmayın. Hasta veya bir yolculukta iseniz veya sizden biri tuvaletten gelmişse yahut kadınlara dokunmuşsanız ve bir su da bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa teyemmüm edin yani yüzlerinize ve ellerinize sürün. Gerçekten Allah çok affeden, çok bağışlayandır." (Nisâ, 4/43).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ
وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ
جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْ
مِنْهُۜ مَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُر۪يدُ
لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey inananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza meshedin ve iki topuğa kadar da

ayaklarınızı yıkayın/ayaklarınıza meshedin. Cünüp iseniz iyice temizlenin Hasta veya bir yolculukta iseniz yahut içinizden biri çukurdan (ayak yolundan) gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız ve bu durumlarda bir su bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa **teyemmüm edin** yani yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size bir zorluk vermek istemiyor, ancak o sizi tertemiz yapmayı, size yönelik nimetini tamamlamayı murat ediyor, belki siz şükredersiniz." (Mâide, 5/6).

Azımsanmayacak Bir Çoğunluk Şu Âyeti de Abdestsizlikten Temizlenme Anlamında Yorumlamışlardır

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

"Ona tertemiz temizlenmiş olanlardan başkası el süremez." (Vâkıa, 56/79).

* * *

İkinci Bölüm

Namaz-Ezan ve Mescitler

Genel Bilgiler ve Tesbitler
Konu-1: NAMAZIN ÖNEMİ

I) Namaz Kılmayı Emreden Âyetler

1) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ أَقِيمُوا =akîmû =düzgün kılın” **Emir Kipi ile Namaz Kılmanın Emredildiği Âyetler**

2) Çoğul “ أَقِمْنَ ” **Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet**

3) Namaz Kılmanın Tekil “ أَقِمِ ” **Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredilen Âyetler**

4) Namazın “ وَأْمُرْ ” **ve** “ صَلِّ ” **Emir Kipleri ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredilen İki Âyet**

5) İslam'la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak “ أَقِيمُوا = akîmû=düzgün kılın” **Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler**

6) Namaz Kılmanın “muhafaza edin, titizlik gösterin” **Anlamındaki** “ حَافِظُوا =hâfizû” **Emir Kipi ile Emredildiği Bir Âyet**

7) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namaz ile Mükellef Kılındıklarının Farklı İfâdelerle Aktarıldığı Âyetler

II) Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler

- Kur'ân'a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir
- Güzel Son Namaz Kılanlarındır
- Müminlerin Bir Vasfı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde de Namazı Düzgünce Kılmalarıdır
- Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır

III) Namaz Kılanlardan Övgü ile Söz Eden Âyetler

IV) Namaz Kılanların Dünya ve Âhiret Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler

- Namaz günahları siler

V) Allah'a Yakarışta Namaza Başvurulmasını Öngören Âyetler

VI) Namazın İnsanın Davranışlarını Düzelttiğini Bildiren İki Âyet

- Namaz çirkin davranışları engeller

VII) Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıklarını Bildiren Âyetler

VIII) Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet

Genel Bilgiler ve Tesbitler

"Namaz", Arapça " صلاة =salât" kelimesinin karşılığıdır. Lugatta dua anlamına da gelen bu kelimenin âyetlerde yalvarma, yakarış anlamında kullanıldığı da görülür. Şerîat dilindeki tanımı ise kısaca: "Kalp, dil ve beden ile gerçekleştirilen bir ibadet"tir.

Namaz ibadeti Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını yansıtan rivâyet ve İslâm ümmetinin sözbirliği ile sabittir.

Âyetler bize -tam nitelikleri bilinmese de- önceki peygamberler ile ümmetlerinin de namaz ibadeti ile yükümlü kılındıklarını gösteriyor. Sözgelimi bazı kaynaklarda[1] bildiğimiz şekildeki sabah namazıyla Âdem Peygamber'in, öğle namazıyla Hz. Davud'un, ikindi namazıyla Süleyman Peygamber'in, Akşam namazıyla Yakup Peygamber'in ve yatsı namazıyla Hz. Yunus'un mükellef tutuldukları rivâyet edilir.

İslam dininde beş vakit namaz, Hicretten on sekiz ay kadar önce Mekke'de Mirac gecesinde farz kılınmıştır. Akşam namazı hâriç diğer dört vaktin farzları ilkönce ikişer rekat olarak farz kılınmıştı. Hicretten sonra öğle ile ikindi ve yatsı namazlarına ikişer rekat daha ilave edilerek yolculuk durumları dışında dörder rekat kılınmaları takarrur etti. Akşam ile sabah namazının rekatlarında bir değişiklik yapılmadı.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve selem- kendisine peygamberlik geldikten sonra ve beş vakit namaz farz kılınmadan önce her gün iki defa namaz kılmakla mükellef tutulmuştu. Bu dört rekattan ikisini sabahleyin güneş doğmadan önce, diğer ikisini de akşamleyin güneş batmadan evvel kılıyordu.

Rasulullah'ın beş vakit farz namazdan ilk kıldığı namaz öğle namazıdır[2].

Namaz kılanların ıslahatçı bir ruha sahip oldukları vurgulanır (A'râf, 7/170) iken ilgili âyetler bize namazın da başlı başına bir kurtuluş vesilesi olmadığını gösterir.

---

1 Krş. için bkz. İbn Âbidîn, Namaz bahsi.

2 Bkz. el-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbaa, I/Namaz Bahsi.

Konu-1: NAMAZ

I) Namaz Kılmayı Emreden Âyetler

1) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ أَقِيمُوا = düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmanın Emredildiği Âyetler

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önden gönderdiğiniz herhangi bir hayrı, onu Allah katında bulursunuz. Cidden Allah yaptığınızı pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/110).

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

“(Düşman karşısında) namazı bitirdiğinizde artık Allah’ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. Sükun bulduğunuzda ise **namazı dosdoğru kılın**. Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farz olmuştur.” (Nisâ, 4/103).

وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, O'ndan (Allah'tan) korkun. O, yalnız kendisine varıp toplanacağınız Zât’tır.” (En’âm, 6/72).

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber’e itâat edin ki rahmete eresiniz.” (Nûr, 24/56).

مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ

"Ona yönelmişler olarak.. O'ndan korkun, **namazı dosdoğru kılın**, şirk koşanlardan olmayın." (Rûm, 30/31).

ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ ۜ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۜ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ۟

"Ya!.. Fısıltınızdan önce sadakalar vermekten korktunuz mu? Madem yapmadınız, Allah da size tevbe lutfetti, artık **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin ve Allah ile Peygamberi'ne itâat edin. Allah her ne yaparsanız pekâlâ haberdardır." (Mücâdele, 58/13).

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
مَعَكَ ۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۜ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ۜ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى ۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْاَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ
وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًا ۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size lutufla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendi hesabınıza hayır olarak

önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Müzzemmil, 73/20).

2) Çoğul " أَقِمْنَ " Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet

وَقَرْنَ فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراًۚ

"Evlerinizde de vakarlı olun, ilk cahiliye açılışı gibi açılmayın, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. Allah ancak sizden -ey Ehl-i Beyt- murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb, 33/33).

3) Namaz Kılmanın Tekil " أَقِمْ " Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredildiği Âyetler

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ الَّيْلِۜ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِۜ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَۚ

"Gündüzün iki tarafında ve gecenin yakın saatlarında **namazı dosdoğru kıl**. Kuşkusuz güzellikler kötülükleri yok ederler. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür." (Hûd, 11/114).

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً

"Güneşin kaymasından gecenin kararmasına (yatsı vaktine değin) **namazı dosdoğru kıl**. Sabah (namazının) kuranına da (özen göster.) Çünkü sabahın kuranı tanıklıdır." (İsrâ, 17/78).

اُتْلُ مَٓا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Sana vahyolunan kitabı güzel güzel oku ve **namazı dosdoğru kıl**. Gerçekten namaz edepsizlikten, uygunsuzluktan alıkoyar. Elbette Allah'ın anılması en büyük iştir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir." (Ankebût, 29/45)

4) Namazın " وَأْمُرْ " ve " صَلِّ " Emir Kipleri ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredildiği İki Âyet

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاۜ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقاًۜ نَحْنُ نَرْزُقُكَۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

"Hem âilene **namazla emret,** hem de kendin ona sabırla devam eyle. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Biz sana rızık veririz. Güzel sonuç takvanındır." (Tâhâ, 20/132).

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْۜ

"Sen de Rabbin için **namaz kıl** ve kurban kesiver." (Kevser, 108/2).

5) İslam'la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak " أَقِيمُوا =düzgün kılın" Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةًۚ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا اَخَّرْتَنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۜ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلاً

"Kendilerine: 'Ellerinizi (savaştan) çekin, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin' denilen kimselere bakmadın mı? Üzerlerine savaş

yazılınca içlerinden bir grup, insanlardan, Allah'tan korkar gibi hatta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: 'Rabbimiz üzerimize niye savaşı yazdın, yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miydin?' derler. De ki: 'Dünya metâı (faydası, geçimi, nimeti) pek azdır. Oysa âhiret, sakınan (müttaki olan) kimse için daha hayırlıdır. Kıl kadar zulüm görmezsiniz." (Nisâ, 4/77).

6) Namaz Kılmanın "muhafaza edin," Anlamındaki " حافظوا =hâfizû" Emir Kipi ile Emredildiği Bir Âyet

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

"Namazları ve orta namazı muhafaza edin ve Allah'a itaat edenler olun." (Bakara, 2/238).

7) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Kılındıklarının Aktarıldığı Âyetler

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Ve (ey İsrâiloğulları) **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte rukû edin. (Bakara, 2/43).

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي اِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا
وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, yetimlere, yoksullara iyi davranacaksınız; bir de insanlara güzeli söyleyin, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin. Sonra içinizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz." (Bakara, 2/83).

فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَٓائِمٌ يُصَلّ۪ي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقاً بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّداً وَحَصُوراً وَنَبِيّاً مِنَ الصَّالِح۪ينَ

"Derken, o (Zekeriyya Peygamber) Mihrap'ta **namaz** kılarken melekler kendisine: 'Kuşkusuz Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı olarak Yahya'yı, bir efendiyi, bir zahidi, salihlerden bir peygamberi muştuluyor' diye seslendi." (Âl-i Imrân, 3/39).

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓاۤئ۪لَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَق۪يباًۜ وَقَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُل۪ي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ

"Gerçekten Allah, İsrailoğullarından sağlam söz aldı. İçlerinden on iki kişiyi elçi gönderdik. Allah: Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer **namazı kılarsanız**, zekâtı verirseniz, elçilerime inanırsanız, onları savunursanız, Allah'a gerçekten güzel bir borç verirseniz elbette günahlarınızı örterim, kesinlikle sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse gerçekten o yolun düzünden sapmıştır." (Mâide, 5/12).

وَالَّذ۪ينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ اِنَّا لَا نُض۪يعُ اَجْرَ الْمُصْلِح۪ينَ

"Kitaba sarılan ve **namazı dosdoğru kılan** kimselere gelince gerçekten biz ıslahatçıların ecrini ziyan etmeyiz." (A'râf, 7/170).

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتاً وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ

Musa ile kardeşine Biz: 'Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi namazgâh yapın. **Namazı dosdoğru kılın**. Müjdele müminleri.' diye vahyetmiştik." (Yûnus, 10/87).

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا اَوْ
اَنْ نَفْعَلَ ف۪ٓي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُاۜ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَل۪يمُ الرَّش۪يدُ

"Dediler: 'Ey Şuayb! Atalarımızın tapar olduklarından veya mallarımızda dilediğimizi yapmamızdan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen uysal, olgun birisin? (Niye bize karışıyorsun?)" (Hûd, 11/87).

رَبَّنَٓا اِنّ۪ٓي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّت۪ي بِوَادٍ غَيْرِ ذ۪ي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِۙ رَبَّنَا لِيُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْـِٔدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْو۪ٓي
اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini Senin kutsal evinin yanında ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim ki ey Rabbimiz namazı **dosdoğru kılsınlar**! Artık sen insanlardan kimilerinin gönüllerini onlara sevdalandır, kendilerine meyvelerden rızıklar ver. Belki onlar şükrederler." (İbrâhîm, 14/37).

رَبِّ اجْعَلْن۪ي مُق۪يمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۗ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَٓاءِ

"(İbrahim Peygamber de şöyle yalvarmıştı:) Rabbim! Beni, **namazda mukim eyle**. Soyumdan gelenleri de... Rabbimiz! Kabul eyle duamı. (İbrâhîm, 14/40).

وَجَعَلَن۪ي مُبَارَكاً اَيْنَ مَا كُنْتُۖ وَاَوْصَان۪ي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَياًّۖ

"(İsa dedi:) Beni her nerede olsam kutlu kıldı, hayatta olduğum sürece bana **namazı** ve zekâtı tavsiye etti." (Meryem, 19/31).

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِۖ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّه۪ مَرْضِياًّ

"(İsmail peygamber) yakınlarına **namaz** ve zekâtla emrederdi. Rabbi katında hoşnutluğa ermişti." (Meryem, 19/55).

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَوٰةَ لِذِكْرِي

"(Ey Musa!) Gerçekten Ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Onun için Bana ibadet et ve anılmam için **namazı dosdoğru kıl**." (Tâhâ, 20/14).

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَإِقَامَ الصَّلَوٰةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَوٰةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

"Hepsini emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, **namazı dosdoğru kılmayı** ve zekât vermeyi vahyettik. Hepsi sadece bize kulluk edenlerdi." (Enbiyâ, 21/73).

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا
أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"(Lokman şöyle dedi:) Yavrucuğum! **Namazı dosdoğru kıl**, iyiliği emreyle, kötülükten sakındır, başına gelene sabır göster. Kuşkusuz bu(nlar) işlerin azmolunacaklarındandır." (Lokmân, 31/17).

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا
الزَّكَوٰةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"Oysa onlar (ehlikitap) ancak dini Allah'a tahsis ederek Allah'a ibadet etsinler, **namazı dürüst kılsınlar**, zekâtı versinler diye **emrolunmuşlardı**. Ve işte odur 'dîn-i kayyime'." (Beyyine, 98/5).

II) Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler

Kur'ân'a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَوٰةَ وَآتَوُا الزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"O haram aylar çıktığında artık o müşrikleri, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, **namazı dosdoğru kılar** ve zekâtı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/5).

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدّ۪ينِؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Tevbe ederlerse, **namazı dosdoğru kılarlarsa**, zekâtı verirlerse o zaman onlar dinde kardeşlerinizdirler. Bilen bir toplum için âyetleri böyle ayrıntılandırıyoruz." (Tevbe, 9/11).

Güzel Son Namaz Kılanlarındır

وَالَّذ۪ينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُ۫نَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِۙ

"Onlar, Rablerinin yüzünü (rızasını) arzu ederek sabır gösterdiler, **namazı dosdoğru kıldılar**, kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli- aleni başkalarına harcadılar. Kötülüğü de iyilikle savarlar. İşte onlar! Bu yurdun sonucu onlarındır." (Ra'd, 13/22).

Müminlerin Bir Vasfı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde Namazı Düzgünce Kılmalarıdır

اَلَّذ۪ينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِۜ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ

"Onlar ki kendilerini yeryüzünde iktidar mevkiine getirirsek **namazı dosdoğru kılar**, zekâtı verirler, iyilikle emreder, kötülükten nehyederler. Bütün işlerin sonu da sırf Allah'a aittir." (Hacc, 22/41).

Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ
مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۜ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذٖينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ
وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ

"Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. (Günahlarla) ağırlaştırılmış biri günahlarının yüklenilmesi için yalvarsa da kendisinden hiçbir şey yüklenilmez! (Yalvardığı) akraba bile olsa!.. Sen ancak gıyapta Rablerinden ürperen kimseler ile **namazı dosdoğru kılanları** uyarırsın. Kim arınırsa sadece kendi yararına arınır. Son varış yalnız Allah'adır." (Fâtır, 35/18).

وَالَّذٖينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْۖ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ

"Onlar Rableri(nin daveti)ne uyan, **namazı dosdoğru kılan** kimselerdir. Onların işi aralarında danışma iledir. Kendilerine bahşettiğimiz nimetlerden de başkalarına verirler." (Şûrâ, 42/38).

III) Namaz Kılanlardan Övgü ile Sözeden Âyetler

اَلَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقٖيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۙ

"Ki onlar gayba inanıp **namazı dürüst kılarlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkalarına karşılıksız verirler." (Bakara, 2/3).

اَلَّذٖينَ يُقٖيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۜ

"**Namazı dosdoğru kılarlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan (Allah için) bolca dağıtırlar." (Enfâl, 8/3).

اَلَّذٖينَ يُقٖيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Onlar ki, **namazı dürüst kılar** ve zekâtı verirler, işte onlar âhirete kesin inanırlar." (Neml, 27/3).

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"O kimseler ki **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verirler, işte onlar ahirete kesin şekilde inanırlar. (Lokmân, 31/4).

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالسَّٓائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
اِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Allah'a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah'a, son güne, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşın malını akrabalarına, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyenlere veren ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; **namazı dosdoğru kılan,** zekatı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilikleridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler." (Bakara, 2/177).

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"Dostunuz ancak Allah'tır, Peygamberi'dir ve o iman edenlerdir ki rükuya varanlar olarak **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verirler." (Mâide, 5/55).

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Bu, senden önce gönderilenleri tasdik eden ve senin Anabelde ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz feyizli bir kitaptır. Ahirete inananlar ona inanırlar ve onlar **namazlarına devam ederler**.” (En’âm, 6/92).

اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ

“Onlar ki **namazlarında** huşû duyarlar.” (Mü’minûn, 23/2).

وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَۘ

“Onlar ki **namazlarını** (ona devam ederek ve titizlik göstererek) korurlar.” (Mü’minûn, 23/9).

اَلَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَٓائِمُونَۖ

“Onlar ki **namazlarına devam ederler**.” (Meâric, 70/23).

وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَۜ

“Onlar ki **namazlarına titizlik gösterirler**.” (Meâric, 70/34).

اَلَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِر۪ينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُق۪يمِى الصَّلٰوةِۙ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Onlar Allah anıldığı zaman kalpleri ürperenler, başlarına gelen musibete sabır gösterenler, **namazı dosdoğru kılanlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkalarına harcama yapıp duranlardır.” (Hacc, 22/35)

رِجَالٌۙ لَا تُلْه۪يهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَا۪يتَٓاءِ الزَّكٰوةِۙ يَخَافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ ف۪يهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُۙ

"Nice erler ki ticaret de, alış-veriş de kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, **kalplerin** ve gözlerin **allak-bullak** olacağı bir günden korkarlar." (Nûr, 24/37).

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىۜ

"Rabbinin ismini anıp **namaz kılan da** murada erdi." (A'lâ, 87/15).

IV) Namaz Kılanların Dünya ve Âhiret Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler[3]

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Kuşkusuz iman edip iyi işler yapanlar, **namazı dosdoğru kılanlar**, zekâtı verenler; **onlara ödülleri Rableri katındadır**. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler." (Bakara, 2/277).

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْراً عَظ۪يماً

"Ancak, içlerinden ilimde derinleşenler, sana indirilene, senden önce indirilmiş olanlara inanmaktaki müminler, **namazı dosdoğru kılanlar**, zekâtı verenler, Allah'a ve o son güne inananlar; işte **onlar, onlara pek azametli bir ödül vereceğiz**." (Nisâ, 4/162).

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ

"Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a ve son güne inanan, **namazı dosdoğru kılan**, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar onarır. **İşte onların doğru yolu bulmuşlardan olmaları umulur."** (Tevbe, 9/18).

---

[3] Daha önce kaydedilen: Mâide, 5/6, 12; A'râf, 7/170; Hûd, 11/114; Ra'd, 13/22; İbrahim, 14/31; Nûr, 24/56; Ahzâb, 33/33; Şûrâ, 42/38 âyetlerine bkz.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Erkek müminler ile kadın müminler, kimileri kiminin dostlarıdır. İyiliği emrederler, kötülükten alıkoyarlar, **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verirler, Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederler. **İşte Allah, onlara rahmet edecek**. Cidden Allah pek güçlüdür, pek hikmetlidir." (Tevbe, 9/71).

Namaz Günahları Siler

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّـَٔاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ

"Gündüzün iki tarafında ve gecenin yakın saatlarında namazı dosdoğru kıl. **Kuşkusuz (namazın da içinde yer aldığı) güzel davranışlar küçük günaları yok eder**. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür." (Hûd, 11/114).

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

"İşte (**namaz kılanların da** aralarında bulunduğu kişiler) onlardır o vârisler." (Mü'minûn, 23/10).

اَلَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Ki **Firdevs (cennetin)e vâris olacaklar**. Onlar orada sürekli kalacaklardır." (Mü'minûn, 23/11).

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ
بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Çünkü Allah **(aralarında namazlarını da ihmal etmeyen bu) kişilere** yaptıkları işlerin en güzeliyle **karşılık verecek, lutfundan da fazlasını bahşeyleyecektir**. Allah dilediğine hesapsız rızık verir." (Nûr, 24/38).

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"İşte onlar **(niteliklerinden biri de namaz kılmaları** olan bu kişiler), **Rablerinden bir hidayet üzerindedirler** ve işte onlardır murada erenler." (Lokmân, 31/5).

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Kuşkusuz Allah'ın kitabını okumakta olanlar, **namazı dosdoğru kılmış olanlar**, kendilerini rızıklandırdığımız şeyden gizli ve açık bir şekilde harcama yapmış bulunanlar **asla batmayacak bir ticareti umarlar**." (Fâtır, 35/29).

أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ

"İşte onlar (bir **vasıfları da namazlarına titizlik göstermek** olan bu kişiler) **cennetlerde ağırlananlardır**." (Meâric, 70/35).

V) Allah'a Yakarışta Namaza Başvurulmasını Öngören Âyetler

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

"Sabır ve namaza sarılarak yardım dileyin. Hiç kuşkusuz bu yolla yardım dilemek huşulu olanlardan başkasına pek ağır gelir." (Bakara, 2/45).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Ey iman edenler! **Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım iste yin**. Kuşkusuz Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/153).

VI) Namazın İnsanın Davranışlarını Düzelttiğini Bildiren İki Âyet

Namaz Çirkin Davranışları Engeller

اُتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Sana vahyolunan kitabı güzel güzel oku ve **namazı kıl. Gerçekten namaz edepsizlikten, uygunsuzluktan alıkoyar**. Elbette Allah'ın anılması en büyük iştir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir." (Ankebût, 29/45).

اِلَّا الْمُصَلّ۪ينَۙ

"Ancak **namaz kılanlar bunun dışında**[4]." (Meâric, 70/22).

VII) Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıkları Bildiren Âyetler

اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْۚ وَاِذَا قَامُٓوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰىۙ يُرَٓاؤُ۫نَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا قَل۪يلاًۘ

"Kuşkusuz münafıklar Allah'a hile yapmağa kalkışırlar. Oysa O onlara tuzak kurmaktadır. **Namaza doğru kalktıklarında üşengen olarak kalkarlar**, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az anarlar." (Nisâ, 4/142).

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيّاًۙ

"Sonra arkalarından bozuk bir gürûh geldi, **namazı zayi ettiler**, şehvetleri (tutkuları) ardına düştüler. Bunlar "Gayya"yı boylayacaklar." (Meryem, 19/59).

---

4 Başına bir felaket geldiğinde isyan etmez, eline mal geçtiğinde de cimrilik yapmaz, dengeli davranır.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

"(Cehennemin Sekar katmanında bulunanlar) derler: **Biz namaz kılanlardan** değildik." (Müddessir, 74/43).

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى

"Fakat o ne sadaka verdi, **ne namaz kıldı**." (Kıyâme, 75/31).

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ

"Yazıklar olsun **o namaz kılanlara**." (Mâûn, 107/4).

اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ

"Onlar **namazlarından gaflettedirler**." (Mâûn, 107/5)

اَلَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ

"Onlar **(namazlarında)** gösteriş yaparlar." (Mâûn, 107/6).

VIII) Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet

اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِى الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

"**Şeytan** ancak, şarapta ve kumarda aranıza (o yolla) düşmanlığı, kini sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve **namazdan çevirmek ister**. Artık (bunlardan) vazgeçiyorsunuz değil mi?" (Mâide, 5/91).

اَرَاَيْتَ الَّذِى يَنْهٰى

"Gördün mü o **engelleyeni**."[5] (Alak, 96/9).

عَبْدًا اِذَا صَلّٰى

"Namaz kılarken **bir kulu.**"[6] (Alak, 96/10).

---

5 Tefsir âlimleri engelleyen kişinin Ebu Cehil olduğunu belirtmişlerdir.

6 Kul da Efendimiz -aleyhiselâm-dir.

Konu-2: NAMAZIN ŞART VE RÜKÜNLERİNİN BELİRLENDİĞİ ÂYETLER

Önbilgiler

I) Namazın Bazı Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler

1) Namaza Duracak Kişinin Görünen ve Görünmeyen Pisliklerden Temizlenmiş Olmasının Gerektiğni Bildiren Âyetler

2) Kıble ve Kıbleye Yönelmenin Zorunluluğuna İşâret Eden Âyetler

- İlk kıble
- Son Kıble

3) Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakit Olduğuna İşâret Eden Âyetler

Özet Bilgiler

- Namazların Vakitlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet
- Genel Anlamda Namaz Vakitlerine İşâret Eden Bir Âyet
- Namazların Beş Vakit Olduğunun Belgesi Olarak Yorumlanan Bir Âyet
- İkindi Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet
- Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet
- Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı Anlamında da Yorumlanan Âyetler
- Önceki Peygamberlerin ve Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Tutulduklarını Yansıtan Âyetler
- Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri

- Melekler ile Gök Gürültüsünün Allah'a İbadet Ettiklerini Yansıtan Âyetler
- Kâinattaki Her Şey Allah'a Yakarır
- Allah'a İbadette Ne Gevşeklik Gösterirler Ne de Üşenirler
- Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar, Herkes Kendine Özgü Namazını Bilir

II) Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu Yapan Âyetler

Özet Bilgiler ve Tesbitler

1) Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler

Önbilgiler

2) Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

3) Rükûa Varma Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

- İsrailoğullarına Yapılan "Rükû Edin" Emrini İçeren Bir Âyet
- Hz. İbrahim'in Dininde de "Rükû" Vardı
- Hz. Meryem'e Verilen "Rükû et" Emri
- Müslümanlara "rükû edin" Emrinin Verildiği Bir Âyet
- Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler
- Hz. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı
- Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet

4) Secdeye Kapanmaya Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

A) "Secde" Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler[1]

a) Çoğul: " اسْجُدُوا =secde edin" Ve Tekil: " اسْجُدْ =secde et" Kipleri ile Verilen Secde Emirleri

b) "Secde Edenler" Anlamındaki Çoğul " سَاجِدِينَ / سُجَّدًا ", "Secde Eden" Anlamındaki Tekil: " سَاجِد " ve "Secdeler" Demek Olan " السُّجُود " Lafzının Geçtiği Âyetler

c) "Secde Ederler" Anlamındaki Coğul " يَسْجُدُون " Fiilinin Geçtiği Bir Âyet

B) Secde Etmeye Yanaşmayanların Kınandıkları Âyetler

C) Diğer Canlıların da Secdeye Kapandıklarını Yansıtan Âyetler

[1] Burada başka bir bölümde kaydedilen (Nisâ', 4/102) âyeti ile "rükû" kavramında işâret edilen (Tevbe, 9/12; Hacc, 22/26; Feth, 48/29) gibi âyetlerde değişik lafızlarla geçen "secde" kavramının yansıtıldığı âyetlere de yer verilmemişir.

Önbilgiler

Fıkıh kitaplarında ayrıntılarıyla açıklandığı üzere bir namazın sahih olabilmesi için tesbit edilmiş şart ve rükünlerin yerine getirilmesi bir zorunluluktur. Şart, yapılmak istenen işin mahiyetinden ayrı olan nesnedir. Rükün ise yapılması murad edilen işin mahiyetine dahil ve ondan bir parça olan şeydir. Buna göre kıbleye yönelerek namaza durmak namazın şartı, namaz içinde belirli miktarda Kur'ân-ı Kerîm'den bir pasaj okumak da namazın bir rüknüdür.

Namaza başlamadan önce cünüp kişinin cünüplüğünü, abdestsizin abdestsizliğini gidermesi, bedenini, elbisesini, namaza durduğu yeri pisliklerden temizlemesi farzdır. İşte bu ikinci konuda da bu ve benzeri meselelere işâret eden âyetler kaydedilecektir.

I) Namazın Bazı[2] Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler

1) Namaza Duracak Kişinin Görünen ve Görünmeyen Pisliklerden Temizlenmiş Olmasının Gerektiğini Bildiren Âyetler

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا
مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرٖى سَبٖيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ
مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ
النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعٖيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدٖيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar ve yoldan geçiciler olmanız müstesna cünüp iken de boy **abdesti almanıza kadar namaza yaklaşmayın**. Hasta veya bir yolculukta iseniz veya sizden biri **tuvaletten gelmişse** yahut kadınlara dokunmuşsanız ve bir su da bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yani yüzlerinize ve ellerinize sürün. Gerçekten Allah Afüvv'dür, Gafûr'dur." (Nisâ, 4/43).

---

[2] "Bazı" kaydını koyuyoruz, çünkü fıkıh kitaplarında detaylarıyla madde madde sıralanan her ayrıntıya âyetlerde yer verilmiş olması sözkonusu değildir. Diğer birtakım şartlar ilim adamlarının bir ilmî disiplin içinde Kur'ân ve sünnetten çıkardıkları hususlardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ
وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ
جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْ
مِنْهُۜ مَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُر۪يدُ
لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey inananlar! Namaza durmak istediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza meshedin ve iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. **Cünüp iseniz iyice temizlenin (boy abdesti alın).** Hasta veya bir yolculukta iseniz yahut içinizden biri ayak yolundan gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız ve bu durumlarda bir su bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa teyemmüm edin. Yani yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size bir zorluk vermek istemiyor, ancak O, sizi tertemiz yapmayı, size yönelik nimetini tamamlamayı murat ediyor, belki siz şükredersiniz." (Mâide, 5/6).

2) Kıble[3] ve Kıbleye Yönelmenin Zorunluluğuna İşâret Eden Âyetler[4]

İlk Kıble[5]

سَيَقُولُ السُّفَهَٓاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّت۪ي كَانُوا عَلَيْهَاۜ
قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُۜ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ

3 Yûnus, 10/87 âyetinde geçen "kıble" lafzı namazgâh anlamında olduğundan burada yer verilmemiştir.

4 Namaz kılacak kimsenin Kabe'ye yönelmesi farzdır. Ka'be Mekke-i Mükerreme'dedir. Namazın ilk farz kılındığı dönemlerde Hz. Peygamber ve bağlıları namazlarını Kudüs-i Şerîfe yönelerek kılıyorlardı. Hicretten on altı veya on sekiz ay sonra Cenâb-ı Hak, Seleme Oğulları Mescidi'nde Sahabeler ile öğle namazını kılmakta olan Peygamberine Ka'be'ye yönelmesini emir buyurdu. Bunun üzerine Efendimiz öğlenin ilk iki rekat farzını kıldıktan sonra üçüncü ve dördüncü rekatları Ka'be'ye yönelerek kıldılar. Bunun içindir ki bu Mescid'e iki kıbleli mescid anlamında *"Mescidu'l-Kıbleteyn"* denilir.

5 İlk kıblenin Kudüs-i şerîf olması, önceki peygamberleri fi'len tasdik etme hikmetini de içerir.

"İnsanlardan sefihler diyecek: 'Onları, yönelmekte oldukları o **kıblelerinden** ne çevirdi?' De ki: Doğu ve batı Allah'ındır. O dilediklerini dosdoğru yola hidayetle iletir." (Bakara, 2/142).

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتٖى كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبٖيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضٖيعَ اٖيمَانَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُ۫فٌ رَحٖيمٌ

"İşte böyle! Sizi, insanlara karşı tanık olmanız, Peygamber'in de üstünüzde şahit olması için orta bir ümmet yaptık. **Üzerinde bulunduğun o kıbleyi,** sırf Peygamberi izleyecekleri iki ökçesi üzerine geri döneceklerden ayırmak için çevirdik. Gerçi bu, Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkalarına pek ağır gelmiştir. Allah, imanınızı ziyan edecek değildir. Cidden Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir. (Bakara, 2/143).

Son Kıble

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِى السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

"Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın **bir kıbleye** çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram yönüne** çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi **onun yönüne çevirin**. Hiç kuşkusuz kendilerine o kitap verilenler bu (çevirme durumu)nun Rablerinden gelen hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden gâfil (habersiz) değildir." (Bakara, 2/144).

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَۢ

"Yemin olsun ki sen, kendilerine o kitabın verildiği kimselere her âyeti (mucizeyi) getirsen **senin kıblene uymazlar**. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Zaten onların bir kısmı bir kısmının kıblesine de uymaz. Yemin olsun ki sana gelen ilmin ardından onların boş heveslerine uyarsan o zaman kuşkusuz sen de zalimlerdensin." (Bakara, 2/145).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram tarafına çevir.** Kuşkusuz bu elbette Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan gâfil değildir. (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۙ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌۗ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ

"Nereden yola çıkarsan (namazda) yüzünü **Mescid-i Haram yönüne çevir**. Nerede olursanız siz de yüzlerinizi **onun yönüne çevirin** ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak onların içinden zulmedenler başka. Artık onlar'dan korkmayın Ben'den korkun. Ben de size olan nimetimi tamamlayayım, belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz." (Bakara, 2/150).

3) Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakit Olduğuna İşâret Eden Âyetler

Özet Bilgiler

Namaz kılınmasını emreden Allah Teâlâ, bu emrini sebeplere bağlamıştır. Bu sebepler de birtakım vakitlerdir. Âyetlerde namazların vakitlere bağlandığı belirtilmiş ancak bu vakitlerin isimleri doğrudan anılmadığı gibi namaz vakitlerinin beş vakit olduğu da açıkça zikredilmemiştir. İlgili âlimler namaz vakitlerini ve isimlerini âyetlerin dolaylı ifâdeleri ile hadîs-i şerîflerin açık tanımlarından çıkarmışlardır.

İlgili âyetlerden önceki peygamber ve ümmetlerinin de namazla yükümlü kılındıklarını öğrendiğimiz gibi yalnız insanların değil bütün varlıkların da kendilerine özgü bir namazları (Nûr, 24/41), ibadet şekilleri, yakarış tarzları olduğunu da öğreniyoruz.

Namazların Vakitlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْۚ
فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı bitirdiğinizde artık Allah'ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. Sükun bulduğunuzda ise namazı dosdoğru kılın. **Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş** bir farz olmuştur." (Nisâ, 4/103).

Genel Anlamda Namaz Vakitlerine İşâret Eden Bir Âyet

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ
الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"Güneşin kaymasından gecenin kararmasına değin namazı dosdoğru kıl. Sabah kur'ânına da (özen göster.) Çünkü sabahın kur'ânı tanıklıdır." (İsrâ, 17/78).

Namazların Beş Vakit Olduğunun Belgesi Olarak Yorumlanan Bir Âyet

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّـَٔاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ

"Gündüzün **iki tarafında** ve gecenin (gündüze) yakın saatlarında **namazı dosdoğru kıl**. Kuşkusuz güzellikler kötülükleri yok ederler. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür." (Hûd, 11/114)[6].

İkindi Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

"Namazları ve orta namazı (ikindi namazını) muhafaza edin ve itâat edenler olarak Allah için divan durun." (Bakara, 2/238).

Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ اِنَّ قُرْاٰنَ
الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً

"Güneşin kaymasından gecenin kararmasına (yatsı vaktine) değin namazı dosdoğru kıl. **Sabah (namazının)** kur'ânına da (özen göster.) Çünkü sabahın kur'ânı tanıklıdır." (İsrâ, 17/78).

---

6 Yetkili âlimler bu âyette geçen " الصلاة " emredilen namazın beş vakit farz namaz olduğunu belirtmişlerdir. Gündüzün iki ucundan " غداة =ğadât" diye anılan ilki ile sabah namazı; " عشي =aşiyy" özel adıyla bilinen ikinci ucuyla öğle ile ikindi namazı -ki ibn Abbas ikinci kısma akşam namazını da katar- gecenin güdüze yakın zamanlarındaki namazlar ile de akşam ile yatsı namazları murad edilmiştir. (krş için bkz. A. Naim, Tecrîd-i Sarîh trc., II/472).

Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı Anlamında da Yorumlanan Âyetler[7]

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَاۚ وَمِنْ اٰنَٓائِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى

"Öyle ise dediklerine sabır göster de **güneş doğmadan önce ve batmasından evvel** Rabbine hamd ile **tesbihte bulun**. Gece saatlarından bir kısmında da, gündüzün uçlarından bir kısmında da **tesbih et** ki hoşnutluğa erebilesin." (Tâhâ, 20/130).

فٖي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فٖيهَا اسْمُهُۙ يُسَبِّحُ لَهُ فٖيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِۙ

"O evlerde ki, Allah onların yüceltilmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir; Onlarda **sabah ve akşam üstleri** O'nu **tesbih ederler**." (Nûr, 24/36).

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصٖيلًا

"O'nu **sabah-akşam tesbih edin**." (Ahzâb, 33/42).

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ

"O halde sabreyle. Çünkü Allah'ın vaadi bir haktır. Günahın için istiğfarda bulun, Rabbini, **akşamüstü ve sabahleyin överek tesbih eyle**." (Mü'min, 40/55).

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذٖينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ

[7] İlgili âyetlerdeki "tesbih et/tesbih eder" ifadesi "namaz kıl/namaz kılar" anlamında yorumlanır.

"Büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki) **Rabbinin katındaki kimseler gece-gündüz O'na tesbihte bulunmaktalar. Ve onlar üşenmezler."** (Fussilet, 41/38).

لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا

"Allah'a ve Peygamberi'ne iman edesiniz, kendisine yardımda bulunasınız, kendisine saygı gösteresiniz diye. **Bir de O'na sabah-akşam tesbih edesiniz.**" (Feth, 48/9).

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ

"O halde onların laflarına karşı sabret de Rabbine, **güneş doğmadan önce ve batmadan evvel hamd ile tesbih eyle.**" (Kâf, 50/39).

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ

"Gecenin bir bölümünde ve secdelerin arkalarında **O'na tesbih et.**" (Kâf, 50/40).

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

"Rabbinin hükmüne sabret, çünkü sen Bizim gözetimimiz altındasın. **Kalktığında Rabbine hamd ile tesbih eyle.**" (Tûr, 52/48).

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ

"Hem **gecenin bir kısmında** O'nu **tesbih et,** hem de **yıldızların batışı sırasında.** (Tûr, 52/49).

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

"Gecenin bir bölümünde de O'na **secde et** ve uzun bir gece **O'nu tesbih eyle.**" (İnsân, 76/26).

Önceki Peygamberlerin ve Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Tutulduklarını Yansıtan Âyetler

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِيٓ اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا
وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ

"(Zekeriyya) dedi: 'Rabbim! Bana bir nişan ver.' Buyurdu: Belirtin, insanlarla işaret dışında bir şey söylememendir. Rabbini çokça an, **akşam-sabah tesbih et.**" (Âl-i Imrân, 3/41).

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

"Derken (Zekeriyya) mihraptan kavminin karşısına çıktı ve: 'Sabah ve akşam tesbih edin' diye onlara işâret verdi." (Meryem, 19/11).

Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri

Melekler ile Gök Görültüsünün Allah'a İbadet Ettiklerini Yansıtan Âyetler

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَل۪يفَةً قَالُوٓا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا مَنْ يُفْسِدُ ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Bir zamanlar Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halîfe yapacağım' demişti de onlar demişlerdi: 'Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek kimse mi yapacaksın?' Oysa biz Sana hamdederek **tesbih ediyor, Seni kutsuyoruz**. Allah buyurdu: Hiç kuşkusuz Ben, sizin bilmediklerinizi biliyorum." (Bakara, 2/30).

اِنَّ الَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ

"Kuşkusuz Rabbinin katındakiler O'na kulluktan kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için **secde ederler**." (A'râf, 7/206).

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِه۪ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خ۪يفَتِه۪ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُص۪يبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِ وَهُوَ شَد۪يدُ الْمِحَالِ

"Gök gürültüsü O'na hamd ile tesbih eder. Melekler de kendisinden korktuğundan..Yıldırımları gönderir de onlarla dilediklerini

çarpar. O çok yaman güçlü iken onlar Allah hakkında tartışıp duruyorlar." (Ra'd, 13/13).

وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Melekleri de görürsün, Arş'ı çevresinden kuşatarak **Rablerinin hamdiyle tesbih etmektedirler**. Aralarında hak ile hüküm verilmiştir. Âlemlerin Rabbi Allah'a hep hamdolsun." (Zümer, 39/75).

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

"Arş'ı taşımakta olanlar ve çevresindeki kimseler Rablerinin hamdiyle **tesbihte bulunurlar** ve O'na iman ederler, inanmış kimseler için istiğfarda bulunurlar. Rabbimiz! Rahmet ve bilgice her şeyi kuşattın. Öyle ise tevbe etmişleri, senin yoluna uymuş kimseleri bağışla, onları cehennemin azabından koru." (Mü'min, 40/7).

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"Gökler, nerede ise üstlerinden çatlayacaklar. **Melekler, Rablerinin hamdiyle tesbih ederler** ve yeryüzündeki kimseler için istiğfarda bulunurlar. Dikkat! Kuşkusuz Allah, O'dur çok bağışlayan, çok merhametli." (Şûrâ, 42/5).

Kâinattaki Her Şey Allah'a Yakarır

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

"Yedi gökler, yer ve bunların içinde bulunan akıl sahipleri **Onu tesbih eder.** Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile **tesbihte bulunmasın.** Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. Gerçekten O, Halimdir, çok bağışlayıcıdır." (İsrâ, 17/44).

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ

"Göklerde ve yerdekiler Allah'ı **tesbih etmektedir**. O, öyle izzetli, öyle hikmetlidir." (Hadîd, 57/1).

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ

"Göklerdekiler de yerdekiler de Allah için tesbih etmekte. O'dur öyle izzetli, öyle hikmetli." (Haşr, 59/1).

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۜ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ

"O öyle Allah ki yaratan, var eden, şekillendiren O. En güzel isimler O'nun. **Bütün göklerdekiler ve yerde bulunanlar** O'nu tesbih eder. O, öyle izzetli öyle hikmetlidir." (Haşr, 59/24).

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ

"Göklerde ve yerde bulunanlar mülkün sahibi, öyle lekesiz, öyle izzetli, öyle hikmetli **Allah'ı tesbih eder**." (Cumua, 62/1).

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ

"Göklerdekiler ve yerdekiler Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nun, hamd O'nun ve O her şeye karşı pekâlâ güçlüdür." (Teğâbun, 64/1).

Allah'a İbadette Ne Gevşeklik Gösterir, Ne de Üşenirler

وَلَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَۚ

"Oysa göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun huzurundakiler **O'na ibadetten ne çekinirler ne de yorgunluk duyarlar**." (Enbiyâ, 21/19).

يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

"Gece-gündüz **O'na tesbihte bulunurlar**, gevşeklik göstermezler." (Enbiyâ, 21/20).

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ

"Büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin katındaki kimseler gece-gündüz O'na **tesbihte bulunmaktalar. Ve onlar üşenmezler**." (Fussilet, 41/38).

Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar Herkes Kendine Özgü Namazını Bilir

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًاۘ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَۜ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

"Hemen onu Süleyman'a kavrattık. Bununla birlikte her birine bir hüküm ve bir ilim vermiştik. Davud'un maiyyetinde **dağlara boyun eğdirmiştik, kuşlarla birlikte tesbih ediyorlardı**. Biz bunları yapanlarız." (Enbiyâ, 21/79).

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍۜ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

"Baksana, gerçekten Allah, **göklerdeki ve yerdeki kimseler, diziler halinde kanat çırpıp süzülen kuşlar hep O'nun için tesbih ediyor**, her biri geçekten namazını ve tesbihini bilmiştir. Allah da ne yapıyorlarsa hep biliyor." (Nûr, 24/41).

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِۙ

"Cidden biz dağlara onun (Davud'un) maiyyetinde boyun eğdirmiştik, **akşam ve kuşluk vakti birlikte tesbih ediyorlardı**." (Sâd, 38/18).

II) Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu Yapan Âyetler

Özet Bilgiler ve Tesbitler

Daha önce de kaydedildiği gibi “rükün”, yapılması istenen bir şeyin mahiyetinin asıl unsurlarından olan olgudur. İlgili âlimlerin tesbitlerine göre namazın mahiyetini yani iç bünyesini oluşturan farzlar: Namaza tekbir ile başlamak, namazda ayakta durmak, belirli miktarda Kur'ân okumak, rükuya varmak, secdeye kapanmak ve en son rekatta “et-Tehiyyâtu” diye anılan övgü duasını okuyacak kadar oturmak olmak üzere altıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu farzların bazısına doğrudan bazılarına ise dolaylı şekilde ve farklı üsluplarla vurgu yapılmıştır. Yeri gelmiş emir ifâdesi kullanılarak inananların rükulara varmaları, secdelere kapanmaları emredilmiş, yeri gelmiş bu tavırları sergileyenler övgü ile yâd edilmiştir.

1) Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler

Önbilgiler

Kıyam rüknü âyetlerde açık, net ifâdelerle yansıtıldığı gibi[8] dolaylı ifâdeler ile de vurgulanmıştır[9]. Özürlü olmayanların farz ve vacip namazlarda ayakta durmaları gerekir. Ayakta durmanın ölçüsü eller salıverildiğinde dizlere ulaşmamasıdır. Üç defa “subhanallah” denecek kadar ayakta durulması farz olarak değerlendirilmiştir.

---

[8] Meselâ bu bölümde daha önce yazıldığı için burada tekrarından kaçınılan “ قُومُوا ” Bakara, 2/238); “ قَامُوا ”; “ قَائِمٌ ” (Âl-i Imrân, 3/39); (Nisâ, 4/142); “ قُمْتُمْ ” (Mâide, 5/6) lafızları namazın kıyam yani ayakta durma rüknünü doğrudan yansıtan ifâdelerdir.

[9] Sözgelimi: Bakara, 2/43, 83, 110; Nisâ, 4/77, 103; Mâide, 5/12; En'âm, 6/72; Yûnus, 10/87; Nûr, 24/56; Rûm, 30/31; Ahzab, 33/33; Mücâdele, 58/13; Müzzemmil, 73/20) gibi âyetlerde “Düzgün kılın” anlamında meallendirilen “ أَقِيمُوا ” çoğul emir kipi; Hûd, 11/114; İsrâ, 17/78; Tâhâ, 20/14; Ankebût, 29/45; Lokmân, 31/17 âyetlerde geçen “dosdoğru kıl” anlamındaki “ أَقِمِ ” tekil emir kipi; Bakara, 2/3; Mâide, 5/55; Enfâl, 8/3; Tevbe, 9/71; Neml, 27/3; Lokman, man, 31/4 gibi âyet metinlerinde geçen “dosdoğru kılarlar” anlamındaki “ يُقِيمُونَ ” geniş zaman fiili; yine “ إِقَامِ ” masdarından türetilmiş “ أَقَامَ ” (Bakara, 2/177; Tevbe, 9/18), “ أَقَامُوا ” (Bakara, 2/277, Fâtır, 35/29); “ الْمُقِيمِينَ ” (Nisâ, 4/103; Hacc, 22/35) lafızları ise namazın ayakta kılınmasını dolaylı olarak yansıtırlar.

Sünnet ve diğer nafile namazlar -bir özür olmasa da- oturularak kılınabilir. Ancak ayakta kılınmaları daha çok sevaba vesile olur.

Kıyâmın doğrudan veya dolaylı olarak vurgulandığı âyetler daha önce bu bölümde yazıldığından burada dipnotta gönderme yapılmakla yetinilmiştir.

2) Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Yetkililerin tesbitlerine göre yalnız başına namaz kılanın farz olan namazların iki rekatında Kur'ân'dan en az iki kelimeli bir âyet okuması farzdır. Tek kelime veya 'Hâ-mîm', 'Yâsîn' gibi birkaç harften oluşan bir âyet kırâat (okuma) yerine geçmez ve bu kadarcık bir okuma ile farz yerine getirilmez. Nâfile namazların ise her bir rekatında belirtilen miktarda Kur'ân okuma zorunluluğu vardır.

Namazdaki okumanın sahih olabilmesi için -normal koşullarda- ağızdan çıkanı kulağın işitmesi şarttır. Sessiz yapılan dil ve dudak hareketleri okuma yerine geçmez. Bir diğer ifâde ile kişinin kendi okuduğunu duymayıp okuduğunu hissetmesi okuma sayılmaz.

Namazda Kur'ân okunmasına şu âyetin ilgili pasajları ile vurgu yapıldığı belirtilmiştir:

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذٖينَ
مَعَكَۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْاَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۘ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ
وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

"Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği içi size lutufla tevbe bahşetti. Bundan böyle **Kur'ân'dan kolayınıza geleni oku-**

yun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. **O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun**, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendilerinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. şüphesiz Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir." (Müzzemmil, 73/20).

Sesli Namazlarda Kur'ân Okurken Ne Fazla Bağırmalı Ne de Çok Kısık Sesle Okumalı

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَۜ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۚ
وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا

"De ki: 'İster Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın sonunda en güzel isimler O'nundur.' **Namazında ne sesini yükselt ne de onda sesini gizle**. Bu ikisi arasında bir yol ara." (İsrâ, 17/110).

3) Rükûa Varma (Eğilme) Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

Rükûa varmak da namazların iç bünyesine dâhil olan uygulamalardan biridir. Rükû, eğilmek demektir. Bu eğilmeden maksat -normal koşullarda- hem başın hem de belin eğilmesidir. Şöyle ki: Namaz kılan kimse iki elinin parmak aralarını açarak dizlerine koyar, vücudunun belden yukarı kısmını yere paralel bir şekilde eğerek başını yukarı kaldırmadan ve aşağı indirmeden dümdüz tutar. Mazeret olmadan sırf başın eğdirilmesi ile yapılan rükû sahih olmadığı gibi rükûdan çok ayakta duruşu andıran hafif eğilmeler de rükû için yeterli değildir.

Değişik isim ve fiillerle "rükû" kavramının yansıtıldığı âyetler bize, Allah huzurunda eğilmenin göstergelerinden biri olan "rükû"nun daha önceki toplumlara da emredilmiş olduğunu gösteriyor.

İsrailoğullarına Yönelik "rükû edin" Emrini İçeren Bir Âyet

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, **rükû edenlerle birlikte rükû edin**." (Bakara, 2/43).

Hz. İbrahim'in Dininde de "rükû" Vardı

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَا اِلٰى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"O zaman Beyt'i (Kabe'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, **rüku edenler** ve secdeye kapananlar için temizleyin." (Bakara, 2/125).

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e şöyle hazırlamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, ayakta duranlar, **rükûa varan** ve secdeye kapananlar için tertemiz et." (Hacc, 22/26).

Hz. Meryem'e Verilen "rükû et" Emri

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِى لِرَبِّكِ وَاسْجُدِى وَارْكَعِى مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Ey Meryem! Rabbin için divan dur, secde eyle, **rükû edenlerle birlikte rükû et**." (Âl-i Imrân, 3/43).

Müslümanlara "rükû edin" Emrinin Verildiği Bir Âyet

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ

"Ey iman edenler! **Rükû edin**, secde edin, Rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz." (Hacc, 22/77).

Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"Dostunuz ancak Allah'tır, Peygamberi'dir ve iman edenlerdir **ki onlar rükûya varanlar olarak** namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler." (Mâide, 5/55).

اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ

"Tevbekârlar, âbidler, hamd edenler, seyahat yapanlar (oruç tutanlar), **rükûa varanlar**, secdeye kapananlar, iyiliği emredenler, kötülükten nehyedenler, Allah'ın sınırlarını koruyanlar.. Müjde ver müminlere." (Tevbe, 9/112).

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَاناًۘ س۪يمَاهُمْ ف۪ي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِۜ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِۚۛ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْج۪يلِۚۛ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِه۪ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغ۪يظَ بِهِمُ الْكُفَّارَۜ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْراً عَظ۪يماً

"Muhammed Allah'ın peygamberidir, O'nun yanındakiler ise kâfirlere karşı çok çetin, kendi aralarında son derece merhametlidirler. **Onları rükûa varanlar**, secde edenler olarak görürsün. Allah'tan lutuf ve hoşnutluk isterler. Secde izinden nişanları yüzlerindedir. Bu, onların Tevrât'taki nitelikleri. İncil'deki benzetilmeleri de bir ekin gibidir: Filizini çıkarmış, derken onu güçlendirmiş, ardından kalınlaşmış ve çiftçilerin hoşuna gidecek şekilde sapları üzerinde dümdüz dikilmiştir. (Bu temsil) onlarla/Muhammed'in sahabeleriyle kâfirleri öfkelendirmesi içindir. Onlardan iman edip de yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir mükâfât va'detti." (Feth, 48/29).

Hz. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ وَاِنَّ كَثٖيرًا مِنَ الْخُلَطَاۤءِ لَيَبْغٖى بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلٖيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ

"Davud dedi: 'Andolsun gerçekten o, senin koyununu koyunlarına katmak istemesiyle sana haksızlık yapmış! Kuşkusuz mallarını karıştıranlardan (ortaklardan) çoğu birbirine haksızlık yapar. Ancak inanıp yararlı işler yapanlar hariç. Onlar da öylesine azdır!' Davud kendisini denediğimizi sandı. Hemen Rabbine istiğfarda bulundu, **rükû ederek kapandı** ve (Rabbine) yöneldi." (Sâd, 38/24).

Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ

"Kendilerine: **'Rükû edin'** denildiğinde rükû etmezler." (Mürselât, 77/48).

4) Secdeye Kapanma Konusuna Vurgu Yapan Âyetler[10]

Önbilgiler

Secde ululamak amacıyla alnı veya yüzün bir bölümünü yere koymaktır. Dindeki tanımıyla secde avuçların yere bastırılıp yüzün iki el arasına koyularak burun ve alnın yere değdirilmesidir. Secde her rekatta kısa aralıklarla iki kez yapılır. Sadece yanak veya çenenin yere konulması ile namaz secdesi gerçekleşmez. Ancak kişinin o anki ruh hâline göre bu şekilde yakarışların bir sakıncası da yoktur.

Âyetlerde bütün kâinâtın secde yaptığını öğreniyoruz. Kâinâtın secdesine bazen topluca vurgu yapılır bazen de detaylandırılarak.

A) "Secde" Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler[11]

a) Çoğul: " اسْجُدُوا =Secde edin" ve Tekil: " اسْجُدْ =Secde et" Kipleri ile Verilen Secde Emirleri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey iman edenler! Rükû edin, **secde edin**, Rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz." (Hacc, 22/77).

---

10 Burada yalnız namaz içi secdeyi içeren değil, genel anlamda secde kavramının yer aldığı bütün âyetler kaydedilmiştir. Ancak, konu dışında değerlendirildiklerinden meleklerin Hz. Âdem'e secde etmelerini emreden (Bakara, 2/34; A'râf, 7/11; Hıcr, 15/29; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116; Sâd 38/72, 73) gibi âyetler ile; Hz. Yusuf'un huzurunda kardeşlerinin yerlere kapanmalarını yansıtan (Yûsuf, 12/4, 100) ibadet değil saygı sunma anlamındaki secdelerin vurgulandığı âyetlere metinde yer verilmediği gibi şeytanın Âdem'e secde etmemesinin kınandığı (A'râf, 7/112; Hıcr, 15/31, 32, 33, 75; Sâd, 38/75) gibi âyetlere de yer verilmemiştir.

11 Burda başka bir bölümde kaydedilen (Nisâ, 4/102) âyeti ile "rükû" kavramında işâret edilen (Tevbe, 9/12; Hacc, 22/26; Feth, 48/29) gibi âyetlerde değişik lafızlarla geçen "secde" kavramının yansıtıldığı âyetlere de yer verilmemiştir.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun delillerindendir. Ne güneşe secde edin ne de aya! Eğer O'na kulluk yapanlarsanız onları yaratmış olan Allah'a **secde edin**." (Fussilet, 41/37).

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا

"**Haydi secdeye kapanın** ve kulluk edin!" (Necm, 53/62).

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَو۪يلًا

"Gecenin bir bölümünde de O'na **secde et** ve uzun bir gece O'nu tesbih eyle." (İnsân, 76/26).

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

"Sakın onu dinleme de **secde et** ve yaklaş." (Alak, 96/19).

b) "secde edenler" Anlamındaki Çoğul "سُجَّدًا / سَاجِد۪ينَ", "secde eden" Anlamındaki Tekil: "سَاجِد" ve "secdeler" Demek Olan "السُّجُود" Lafzının Geçtiği Âyetler

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِد۪ينَ

"Sihirbazlar, **secde edenler** olarak yığılıp kaldılar." (A'râf, 7/120).

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِد۪ينَ

"Sihirbazlar bu hali görünce derhal **secdeye kapanarak** yere serildiler." (Şuara, 26/46).

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِد۪ينَ

"Haydi Rabbine hamd ile tesbih eyle ve **secde edenlerden** ol." (Hıcr, 15/98).

وَتَقَلُّبَكَ فِى السَّاجِدِينَ

"Ve **secde edenler içinde** dolaşmanı (da görüyor)." (Şuarâ, 26/219).

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

"Yine: 'Şu kente girin de orada dilediğiniz yerde bol bol yiyin, o kapıdan **secdeler ederek girin** ve dileğimiz bağışlanmaktır deyin ki size hatalarınızı bağışlayalım' dediğimiz o vakti hatırlayın. Ve güzel davrananlara artıracağız." (Bakara, 2/58).

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِى السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

"Söz vermeleri için üstlerine Tur'u kaldırdık ve kendilerine: '**Secdeler ederek** kapıdan girin' dedik. Yine: 'Cumartesinde (yasağı) çiğnemeyin' dedik ve kendilerinden pek ağır bir söz aldık." (Nisâ, 4/154).

وَاِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيـٓئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

"O vakit kendilerine şöyle denilmişti: Bu kente yerleşin ve orada dilediğiniz şekilde yiyin, ve 'dileğimiz bağışlanmaktır' deyin ve secde edenler olarak kapıdan girin, ki suçlarınızı bağışlayalım, güzellik sergileyenlere artıracağız." (A'râf, 7/161).

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا اِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا

"De ki: 'O'na ister iman edin ister iman etmeyin, kuşkusuz daha önceden kendilerine ilim verilen kimseler, karşılarında Kur'an okunduğunda **secde edenler** olarak çeneleri üzerine yere kapanırlar." (İsrâ, 17/107).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ
نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ
آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet bahşettiği peygamberlerden, Âdem soyundan ve Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrâîl soyundan, hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Kendilerine Rahman'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak **secdelere kapanırlardı**." (Meryem, 19/58).

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ

"Sonuçta bütün sihirbazlar **secde edenler olarak yığılıp kaldılar**, 'Harun ile Musa'nın Rabbine iman ettik' dediler." (Tâhâ, 20/70).

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

"Onlar ki Rablerine **secde edenler**, kıyamda bulunanlar olarak gecelerler." (Furkân, 25/64).

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا
بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Âyetlerimize ancak, bu âyetlerle kendilerine öğüt verildiğinde **secde edenler** olarak yerlere kapananlar, Rablerini hamd ile tesbihte bulunanlar ve bir de kendileri kibirlenmeyen kimseler inanırlar." (Secde, 32/15).

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا
الْأَلْبَابِ

"Peki, âhiretten çekinerek ve Rabbinin rahmetini umarak gecenin dilimlerinde **secdeye vararak** divan duran kimse?.. De ki: Bilmekte olan kimselerle bilmeyen kimseler eşit olur mu? Ancak, temiz-duru akıl sahipleri öğüt alır." (Zümer, 39/9).

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ

"Gecenin bir bölümünde ve **secdelerin arkalarında** O'na tesbih et." (Kâf, 50/40).

c) "Secde ederler" Anlamındaki Çoğul " يَسْجُدُونَ " Fiilinin Geçtiği Bir Âyet

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَاءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

"Hepsi eşit değiller. Ehlikitap'tan kıyam duran bir topluluk var ki gece saatlerinde **secde ediyor** oldukları halde Allah'ın âyetlerini okurlar." (Âl-i Imrân, 3/113).

B) Secde Etmeye Yanaşmayanların Kınandıkları Âyetler

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوراً

"Bununla birlikte onlara: 'Rahman'a secde edin' denildiğinde; 'Rahman ne imiş? Bize emrediyorsun diye secde mi ederiz?' derler. Bu da onların uzaklaşmalarını artırır." (Furkân, 25/60).

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ

"Onu (Belkıs'ı) ve halkını Allah'a değil, güneşe **secde eder** buldum. Şeytan onlara yaptıklarını süslemiş, böylece kendilerini yoldan saptırmış da doğru gidemiyorlar." (Neml, 27/24).

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

"Göklerde ve yerde gizli olanı çıkaran, gizlediğinizi ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a **secde etmemeleri** için." (Neml, 27/25).

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

"Sâk'tan (incikten) açılacağı günde **secdeye çağırılırlar** ve o zaman güçleri yetmez." (Kalem, 68/42).

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

"Gözleri düşmüş, kendilerini bir zillet sarmış bulunur. Oysa **o secdeye** onlar sağ-sâlim iken çağırılıyorlardı." (Kalem, 68/43).

وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَ

"Karşılarında Kur'ân okunduğunda **secde etmiyorlar**." (İnşikâk, 84/21).

C) Diğer Canlıların da Secde Ettiklerini Yansıtan Âyetler

اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ
وَلَهُ يَسْجُدُونَ

"Kuşkusuz Rabbinin **katındakiler** O'na kulluktan kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için **secde ederler**." (A'râf, 7/206).

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ

"Göklerde ve yerde olan kimseler ister-istemez ve **bunların gölgeleri** sabah-akşam Allah'a secde ederler." (Ra'd, 13/15).

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَیْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ

"Herhangi bir şeyden Allah'ın yarattığına bakmadılar mı? **Gölgeleri**, kendileri hor ve zelil bir halde (yerlerde sürünerek) sağdan ve sollardan **Allah'a secdeler ederek** döner durur." (Nahl, 16/48).

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Canlılardan göklerde olanla yerde olan ve melekler Allah'a **secde ederler**. Onlar kibirlenmek istemezler." (Nahl, 16/49).

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَٓابُّ وَكَث۪يرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَث۪يرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ

"Görmedin mi? Göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep Allah'a **secde ediyorlar**. Bir çoğunun da üzerine azap hak olmuştur. Allah her kimi horlarsa artık onu şereflendirecek yoktur. Şüphesiz Allah ne dilerse yapar." (Hacc, 22/18).

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ

"Çimen, ağaç secde ederler." (Rahmân, 55/6).

* * *

KONU-3: GÜNLÜK VAKİT NAMAZLARI DIŞINDAKİ NAMAZ ÇEŞİTLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

Önbilgiler ve Tesbitler

Fıkıh kitaplarında normal koşullarda öngörülen günlük beş vakit namaz dışında tanımlanan pek çok namaz çeşidi daha vardır. Bunlardan bazıları -Cuma ve yolcunun namazı gibi- Kur'ân'daki açık ifâdelere; -bayram namazları gibi- bazıları dolaylı genel anlatımlara dayanır. Güneş ve ay tutulması gibi mu'tadın dışında ortaya çıkan hâdiseler karşısında kılınması öngörülen namazlar gibi bazıları ise tamamen Efendimizin uygulamalarını yansıtan rivayetlere bağlanır. Burada -çalışmanın niteliği gereği- doğrudan veya dolaylı olarak Kur'ân'da vurgulanan namaz türlerine yer verilmiştir.

1) Cuma Namazının Vurgulandığı Âyetler

Önbilgiler

Cuma gününe daha önceleri Araplar süslenme, bezenme günü anlamına gelen: "Yevmu'l-Arûbe" diyorlardı. Rivâyetlere göre İslâm dini gelmeden çok önce Peygamber -sallallahu aleyhi ve selem-'in dedelerinden Ka'b b. Lueyy o gün halkı toplar, onlara öğütte bulunurmuş. Halkın bir araya gelmesinden ötürü o güne "cum'a" ismini vermiş ve bu değiştirme İslam tarafından da benimsenerek müslümanlara özgü bir gün olarak belirlenmiştir.

Cum'a namazının farz oluşu Kur'ân, hadis ve ümmetin icmâı ile sâbittir. Cum'a namazı hakkında müstakil bir sûre inmiştir. Âlimler bu sûrenin son üç âyetinde cumanın farz oluşu, Cuma ezanı, Cuma vakti alış-veriş yapmak, Cuma hutbesinin dinlenmesi, Cuma'nın fazileti gibi çeşitli başlıklar altında birtakım hükümler çıkarmışlardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ
اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! **Cuma günü namaz için çağırıldığında** hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın. Bu, bilirseniz sizin için daha hayırlıdır." (Cumua, 62/9).

فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ
وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Namaz kılındığında o yeryüzüne dağılın, Allah'ın lutfundan (kısmetinizi) arayın ve Allah'ı çokça anın. Belki bu sayede murada erersiniz." (Cumua, 62/10).

وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّٓوا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَٓائِمًاۜ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ
خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ

"Bir ticaret veya eğlence gördüklerinde ona akın ederler ve **seni ayakta bırakırlar**. De ki: Allah katında olan şey, eğlenceden de, ticaretten de iyidir. Hem Allah rızık verenlerin en hayırlısdır." (Cumua, 62/11)[1].

2) Kurban Bayram Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet

Önbilgiler

Bayram Arapça " عيد =îd" lafzının karşılığı olup genel anlamda herhangi bir kişinin zaman zaman büründüğü ve daha çok ruhsal durumunu ilgilendiren hâlini yansıtır. İki bayram gününün bu kelime ile simgelenmesi de kelimenin sözcük anlamından kaynaklanır. Şöyle ki: Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Mekke'den Medine'ye

---

[1] Bazıları: "Tanığa ve tanık olunana yemin olsun" (Burûc, 85/3) meâlindeki âyette geçen "tanık" anlamındaki " شاهد " lafzını Cuma günü anlamında yorumlamışlar ise de biz de Kurtubî gibi bu yoruma katılmıyoruz.

hicret buyurduklarında Medinelilerin senede iki bayram, eğlence günleri olduğunu görür. Aradan bir süre geçtikten sonra hicretin ikinci yılının Şaban ayında orucun farz olduğuna dair emir iner ve o sene Ramazan orucu tutulur. Rasûlullah: 'Allah Teâlâ size, o iki bayram günlerine karşılık onlardan daha hayırlı iki bayram günü lutfetti' diye müjde verir.

Böylece Medinelilerin hem geleneksel günlerini kaldırdı hem de onlara İslam damgasını taşıyan Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinin armağan edilmiş olduğunu muştuladı.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

"Sen de Rabbin için **namaz kıl** ve kurban kesiver." (Kevser, 108/2).

3) Yolcu Namazına ve Farklılığına İşâret Eden Âyetler

Önbilgiler

Yolcu sayılabilmek için ne kadarlık bir mesafeye gidilmesinin planlanmasının gerektiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Hanefî mezhebine göre bu mesafe takriben 90 km'dir. Gerek daha önce defaatla kaydedilen Nisâ 4/43 ve Mâide 5/6 âyetleri gerekse burada kaydedilecek Nisâ sûresinin 101. âyeti yolculuğun farklı bir olay olduğuna özenle vurgu yapmakta ve bu özelliğinden dolayı yolcunun namaz konusunda da -isterse- farklı bir davranış sergileyebileceğine işâret etmektedir.

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا

"Yeryüzünde **(yolculuğa) çıktığınızda** o küfre sapanların size bir kötülük yapmalarından korkarsanız **namazı kısaltmanızda** size hiçbir günah yoktur. Gerçekten kâfirler size apaçık bir düşman oldular." (Nisâ, 4/101).

4) Savaş Ortamında Kılınacak Namazın Farklılığına İşâret Eden Âyetler

Önbilgiler

Namazın dindeki önemini yansıtan en büyük delillerden biri de fıkıh kitaplarında "korku namazı" başlığı altında işlenen savaş ortamında kılınacak namazın farklılığının vurgulandığı âyetlerdir. Görüleceği gibi ilgili âyette bu namazın nasıl kılınacağı belirtilmiş, kılınma şeklinin normal şartlardakinden farklı olduğuna dikkat çekilmiştir.

Korku Namazının Meşruluğuna İşâret Eden İki Âyet

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا فَاِذَا اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا
عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

"Eğer korkarsanız o zaman **yürüyerek veya binit üzerinde (giderken) kılın**. Güvenceye kavuştuğunuzda artık Allah'ı, bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği gibi anın. "(Bakara, 2/239).

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ
فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı bitirdiğinizde artık **Allah'ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın**. Sükun bulduğunuzda ise namazı dosdoğru kılın. Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş olarak farz kılınmıştır." (Nisâ, 4/103).

Korku Namazının Nasıl Kılınacağını Öğreten Bir Âyet

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ
وَلْيَاْخُذُوا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ
وَلْتَاْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا

حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ
وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى اَنْ تَضَعُوا اَسْلِحَتَكُمْ
وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

"Aralarında olup kendilerine **namaz kıldırdığında** onlardan bir grup seninle dursun ve silahlarını alsınlar. Secdeye vardıklarında/secdeye varıp namazlarını bitirdiklerinde arkanızda bulunsunlar. **Namaz kılmamış** diğer bir grup gelsin seninle namaz kılsınlar önlemlerini ve silahlarını alsınlar. Küfre sapanlar silahlarınızdan ve eşyanızdan gaflete düşseniz de üzerinize birden yöneliverseler diye candan istediler. Size yağmurdan kaynaklanan bir sıkıntı ilişirse veya hasta olursanız silahlarınızı bırakmanızda size hiçbir günah yoktur. Önleminizi alın. Kuşkusuz Allah kâfirlere pek horlayan bir azap hazırlamıştır." (Nisâ, 4/102).

5) Cenaze Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet

Önbilgiler

Ölen bir müslümanın cenaze namazının kılınması kifâye yolu ile farzdır. Bir kişinin bu görevi yerine getirmesi ile diğerlerinden sorumluluk düşer. Cenaze namazında cemaat şart değildir. Bir kadının kılmasıyla da bu vazife yerine getirilmiş olur.

وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهِ اِنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

"Onlardan (münafıklardan) ölen herhangi biri üzerine asla **namaz kılma** ve kabri başında dikilme! Çünkü onlar Allah'a, Peygamberi'ne küfrettiler ve onlar fasık olarak öldüler." (Tevbe, 9/84)[2].

---

[2] Resûlullah'ın ölen bir münafığın cenaze namazını kılmamasının emredilmesi ölen bir Müslüman için cenaze namazı kılınmasının gerektiğinin bir işâretidir.

KONU-4: EZANA VURGU YAPAN ÂYETLER

Önbilgiler ve Tesbitler

Sözcük anlamı bir şeyi bildirmek demek olan "ezân", şerîatta: "Belirli vakitlerde özel ifâdelerle namaz vaktinin girdiğini bildirmek" anlamında tanımlanır.

Ezanın meşruiyeti Kur'an, hadis ve ümmetin icmaı ile sabittir. Bunun dindeki yerini inkâra yeltenen veya ezanı hafife alan dinden çıkar.

Avrupa topluluğunun kapılarının aralandığı şu yıllarda ezan konusunda içte ve dışta pek çok tartışma yapılacaktır. Öncelikle şunu vurgulamalıyız: Ezan İslâm Dininin en önemli sembollerinden biridir. Bu sembolün nasıl kullanılacağını din belirtmiştir. Mesele bu "kullanımın" tanımlandığı şekilde uygulanmasıdır.

Ezan bir bağırma-çığırma, nâra atma aracı değildir. Ezan, müezzinlerin harf ve kelimelerini istedikleri gibi uzatacakları, gelişi-güzel okuyacakları bir güfte, ses cihazlarını sonuna kadar açarak gösteri yapacakları bir aranjman, bir müzik düzenlemesi değildir. Fıkıh kitaplarında ezan okunurken uyuyan bebelerin ve hastaların dikkate alınması gerektiğine dair görüşler kaydedilir. İlgililer eğitilirken bu hususlara dikkat çekilmelidir.

Gerek minarelerde, gerek Cuma iç ezanlarında ezanlar, seslerini güzel kullanabilenler tarafından okunmalıdır. Çirkin sesliler ile sesi güzel olmasına karşın ezan eğitimi almamış kişiler ne minarelere çıkarılmalı ne de böylelerine iç ezanlar okutulmalıdır. İmamlık ve müezzinlik makamları da diğer makamlar gibi özel makamlardır. Benim fakültedeki kürsümde nasıl sıradan bir insanın gelip ders verme hakkı yoksa o makamlarda da ancak görevlendirilmiş kişiler görev yapabilmelidir. Bu görevlendirmeyi de hangi makamın yapacağı bellidir. Öyle ise yetkililer işi müezzinlerin ve imamların inisiyatiflerine

bırakmamalı, yetkili olmayan kişilerin mihraplara geçirilmelerine ve minarelere çıkarılmalarına, iç ezan okumalarına fırsat vermemek için gerekli önlemleri almalıdır.

Minarede ezan okumak, mihrapta namaz kıldırmak için maaş alan görevliler, paralarının helal olması için görevlerinin gereklerini ifâ ile yükümlüdürler. Bir müezzin minareye çıkmıyor, bir imam görevini başkalarına havâle ediyorsa aldığı maaşını sorgulamalıdır. Kendileri sorgulama izanını göstermiyorlarsa yetkililer böylelerine asla müsamaha göstermemelidir. Aksi takdirde müteselsilen kendilerinin de aynı ma'nevî sorumluluğa ortak edileceklerini unutmamalıdırlar.

Son olarak burada şu iki noktaya dikkatleri çekmek istiyoruz:

a) Görevlilerin çoğunun sesi çirkin olmamasına karşın gerekli eğitimi almadıklarından ülkemizde okunan ezanlar içimizi burkmaktadır. Dolayısıyla müezzinler yaygın bir eğitime tabi tutulmalıdır.

b) Ezanlar büyük şehirlerde ve turistik bölgelerde merkezi sistemle okunmalıdır. Merkezî sistem için özel görevliler belirlenmeli, bunların camilerdeki kadroları il müftülüklerinin emrine verilmeli. Müftülükler de nöbet çizelgeleri düzenleyerek hangi vakitte nerede ezan okuyacaklarının planlarını yapmalıdır. Bu gibi görevliler ihtiyaç anında geçici görevlerle turistik bölgelere de gönderilmelidir.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَوٰةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ

"Namaza **çağırdığınızda** onu bir eğlence, bir oyun edinirler. Çünkü onlar akıl erdirmez bir topluluktur." (Mâide, 5/58).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ
اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! **Cuma günü namaz için çağırıldığında** hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın. Bu, -bilirseniz- sizin için daha iyidir." (Cumua, 62/9)[3].

---

[3] Allah'a çağırıp yararlı iş yapan ve: "Doğrusu ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir? (Fussilet, 41/33) meeâlindeki âyette geçen "çağırma" eylemini yapanın müezzinler olduğu yorumu yapılmışsa da böyle bir sınırlamanın doğru olmadığını düşünenlerdeniz.

KONU-5: CAMİLERİN, MESCİTLERİN YER ALDIĞI ÂYETLER

Önbilgiler ve Tesbitler

Allah Teâla'ya topluca ibadet yapılabilecek mekânlar Kur'ân-ı Kerîm'de iki farklı kelimenin tekil ve çoğul şekilleri ile gündeme getirilir:

a) Secde edilen yer anlamına gelen tekil "mescid" (çoğulu mesâcid'dir) kelimesi ile.

b) Ev, yapı, yuva anlamına gelen "beyt" lafzı ile (çoğulu büyût'tur).

Dilimizde genellikle bu mabedlerin küçüklerine "mescid" büyüklerine "cami" denilir. İbadet mekanlarının "büyût" lafzıyla da anılması bize, cami dışında yurtlar ve özel evler gibi toplu kalınan yerlerde cemaatla kılınan namazların mescidlerde kılınan namazlarla eş değerde olduklarının ipuçlarını sunar.

Kur'ân-ı Kerîm'de Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa'nın isimleri açıkça anılır. Bu iki mescid dışında özel olarak sadece üç farklı mescid'den sözedilir: İyi niyetlerle yapılan: Kuba Mescidi ile Müslümanlar arasına tefrika sokmak için yapılan ve "Mescid-i Dırâr" diye ünlenen mescid. Üçüncüsü de Ashab-ı Kehf üzerine inşa kararı alınan mescid.

İlgili âyetlerden cami yapmanın ve camileri mamur hale getirmenin müminlerin görevleri arasında bulunduğunu, buralara kamuya ait gelirlerden pay ayrılamayacağının işâretlerini görüyoruz.

Yine bazı görüşlerin aksine diğer dinlere mensup kişilerin İslam ülkesinde kendilerine âit ibadet yerleri inşa etmelerine ve var olanların bakımını, onarımını istedikleri şekilde yapmalarına izin verilmesi gerektiğinin ipuçlarını da tesbit ediyoruz. Ancak burada dikkat edilecek nokta bu girişimlerin sırf ibadet amacına yönelik olmasıdır. Yoksa başka niyetlerle inşa edilen bu tip yapılara -Mescid-i Dırâr örneğinde olduğu gibi- mescid bile olsa izin verilemez.

A) İbadet Yerlerinin " الْمَسْجِد =el-Mescid" Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler

a) Mescid-i Haram'ın Geçtiği ve Öneminin Yansıtıldığı Âyetler

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاۤءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

"Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın bir kıbleye çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Hiç kuşkusuz kendilerine kitap verilenler Rablerinden gelenin hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden habersiz değildir." (Bakara, 2/144).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** tarafına çevir. Kuşkusuz bu, elbette Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۙ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌۗ اِلَّا الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْن۪ي وَلِاُتِمَّ نِعْمَت۪ي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ

"Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir. (Müminler siz de) nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak içlerinden zulmedenler başka (onlar bildiklerini okurlar). Artık onlardan korkmayın Ben'den korkun. Bir de size olan nimetimi tamamlayayım. Belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz." (Bakara, 2/150).

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَاِنْ
قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ

"Onları nerede yakalarsanız öldürün, onları sizi çıkardıklar yerden çıkarın. O fitne (baskı yapmak) adam öldürmekten daha beterdir. Onlarla **Mescid-i Haram** yanında sizinle çarpışmaya girişmelerine kadar savaşmayın. Eğer sizinle savaşırlarsa kendilerini öldürün. İşte böyledir kâfirlerin cezası." (Bakara, 2/191).

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ
رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyene de

kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüz de -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi **Mescid-i Haram'da** oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır." (Bakara, 2/196).

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِؕ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌؕ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِؕ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُواؕ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Sana, o Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Bununla birlikte Allah yolundan men etmek, Allah'a küfretmek, **Mescid-i Haram'dan** engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Oysa fitne öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve ahirette amelleri boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin yarenleridir. Onlar orada sürekli kalıcıdırlar." (Bakara, 2/217).

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاؕ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواؕ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُواۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَؕ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Ey iman edenler! Ne Allah'ın işaretlerine, ne hürmetli aya, ne hediyelik kurbana, ne gerdanlıklara, ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram'ı kasdedip gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda avlanın. Sizi **Mescid-i Haram'dan** engellediler diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır." (Mâide, 5/2).

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُوٓا اَوْلِيَٓاءَهُۜ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُهُٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Neleri var ki Allah kendilerine azap etmesin!? **Mescid-i Haram'dan** men ediyorlar. Oysa onun hizmetine ehil değiller. Hizmetine ehil olanlar sadece müttakilerdir. Ne var ki onların çoğu bilmiyorlar." (Enfâl, 8/34).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِه۪ٓ اِلَّا الَّذ۪ينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۚ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَق۪يمُوا لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ

"O müşrikler için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece **Mescid-i Haram** yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 9/7).

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ

"Siz hacıya su vermeyi ve **Mescid-i Haram'ı** onarmayı Allah'a ve o son güne iman eden, Allah yolunda cihada koyulanla bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler toplumunu doğru yola iletmez." (Tevbe, 9/19).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْن۪يكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Artık bu yıllarından sonra **Mescid-i Haram'a** yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsanız, dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Tevbe, 9/28).

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذ۪ي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءًۨ الْعَاكِفُ ف۪يهِ وَالْبَادِۜ وَمَنْ يُرِدْ ف۪يهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ

"Ama küfretmiş olanlar Allah'ın yolundan ve kendisini mukim ve misafir (yerli ve yabancı), içinde eşit şekilde hareket etmek üzere bütün insanlar için yapmış olduğumuz **Mescid-i Harâm'dan** engelliyorlar. Her kim orada zulüm ve sapıklık yapmak isterse ona pek elem veren bir azaptan tattırırız." (Hacc, 22/25).

هُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُۜ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَٓاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُ۫هُمْ فَتُص۪يبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا

"Onlar, o küfredip de sizi **Mescid-i Haram'dan** ve adanmış kurbanlıkları yerine varmaktan engelleyen kimselerdir. Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilmeyerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı (Allah, Hudeybiye sürecinde sizin savaşmanızı engellemezdi. Bunu da) Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebil-

selerdi elbette içlerinden küfredenleri acıtan bir azaba uğratırdık." (Feth, 48/25).

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

"Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberi'ne o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. Şanına yemin olsun ki Allah izin verirse **Mescid-i Haram'a** güven duyanlar, başlarınızı kazıtanlar, kırkanlar, korkmadan kesin olarak gireceksiniz. Ama O, sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı." (Feth, 48/27).

b) Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa'nın Birlikte Geçtiği Bir Âyet

سُبْحَانَ الَّذٖٓي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ
الْاَقْصَا الَّذٖي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ

"Kulunu, geceleyin **Mescid-i Haramdan**, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye çevresini mübarek kıldığımız **Mescid-i Aksa**'ya yürüten Zât bütün eksikliklerden münezzehtir. Gerçekten O'dur çok iyi duyan, çok iyi gören." (İsrâ, 17/1).

c) İşâret Üslubuyla Mescid-i Aksa'ya Vurgu Yapan Bir Âyet

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَأْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ
الْاٰخِرَةِ لِيَسُٓؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ
اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبٖيرًا

"Eğer başkasına güzel davranırsanız kendinize güzel davranmış olursunuz, kötülük yaparsanız o da kendinizedir. Artık diğerinin va-

desi geldiğinde yüzlerinizi astırmaları için, ilk kez girdikleri gibi **Mescide** (Mescid-i Aksa'ya) girmeleri ve istilâ ettikleri her şeyi iyice mahvetmeleri için (başınıza düşmanları tebelleş edeceğiz)." (İsrâ, 17/7).

d) Mescid-i Dırâr[1]

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

"Bir de (Müslümanlara) zarar vermek, kâfirlik yapmak, müminler arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberi'ne savaş açmış olanları(n gelmelerini) gözetmek için **bir mescit edinmiş** olanlar ise: 'Sadece en iyi olanı amaçladık' diye yemin üstüne yemin ederler. Oysa Allah şahittir ki gerçekten onlar yaman yalancılardır." (Tevbe, 9/107).

e) Mescid-i Kuba'ya İşâret Eden Bir Âyet

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"Orada asla namaza duma. Elbette, ilk gününden **itibaren takva üzerine kurulmuş bir mescit**[2] içinde namaza durman için daha uygundur. Orada iyice temizlenmelerini seven erler vardır. Allah ise iyice temizlenenleri sever." (Tevbe, 9/108).

---

1 Mescid-i Dırâr, Medîne yakınlarındaki Kuba adlı yerleşim birimindeki münafıklar tarafından Kuba mescidinin etkinliğini azaltmak için art niyetlerle hicretin 9. yılında yapılmış bir yapı idi. Hangi amaçlarla yapıldığının vahy yoluyla bildirilmesi üzerine yapımından kısa bir süre sonra Resulullah tarafından yıktırılmıştır.

2 Bu mescid'in Hz. Peygmaber'in Mescid'i mi yoksa Kuba Mescidi mi olduğu hususunda farklı rivâyetler varsa da tercihler Kuba Mescid'i üzerinde yoğunlaşır.

f) Ashab-ı Kehf'in Bulunduğu Yere Bir Mescid Yapılması Kararı Alındığını Bildiren Bir Âyet

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ
لَا رَيْبَ ف۪يهَا اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا
رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذ۪ينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

"İşte böylece (insanları) onlardan haberdâr ettik ki gerçekten Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve gerçekten saatı (kıyameti), onda hiç kuşku olmayarak bilsinler. Çünkü aralarında onların işini çekişiyorlardı. Şöyle dediler: 'Üzerlerine bir bina yapın, Rableri onları en iyi bilendir.' Onların işine vakıf olanlar ise: **'Kesinlikle üzerlerine bir mescit yapacağız.'** dediler." (Kehf, 18/21).

Mescidlerde Vakarlı Olmaya İşâret Eden Bir Âyet

قُلْ اَمَرَ رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ
مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ

"De ki: Rabbim adaleti emretti, **her mescitte** yüzlerinizi **O'na doğrultun**, dini yalnız O'na özgüleyenler olarak kendisine dua edin. Size başladığı gibi (sizi başlangıçta nasıl yarattı ise) öylece O'na döneceksiniz.'" (A'râf, 7/29).

Camilere Temiz ve Bakımlı Gidilmesi Emredilmiştir

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ خُذُوا ز۪ينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِف۪ينَ

"Ey Âdemoğulları! **Her mescitte** süsünüzü alın, yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allah israfçıları sevmez." (A'râf, 7/31).

B) İbadet Yerlerinin Çoğul “ مَسَاجِد =Mesâcid” ve “ الْمَسَاجِد =el-Mesâcid” Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler

Cami Karşıtlarına Uyarılar

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فٖى
خَرَابِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِفٖينَۜ لَهُمْ فِى
الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ

“Allah'ın **mescitlerini**, oralarda Allah'ın adı anılıyor olmaktan ötürü engelleyen ve oraların yıkımı için uğraşanlardan daha zalim kimdir? İşte onların oralara girmeleri ancak korka korka olacaktır. Onlar için dünyada bir rezillik, Âhirette ise onlara pek büyük bir azap vardır.” (Bakara, 2/114).

Oruç Gecesi İlişkinin Helâl Kılınması ve Mescitlerde İtikafta Bulunulduğunda İlişkinin Yasak Olduğuna İşaret Eden Âyet

اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَٓائِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ
وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْۚ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ
اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ
الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِۚ وَلَا تُبَاشِرُو
هُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِى الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا
تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Size, oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak helal kılındı. Onlar sizin için bir giysi, siz de onlar için bir giysi. Allah, sizin, nefislerinize karşı za'f gösterdiğinizi bildi de size bağışla yönelip sizi bağışladı. Artık şimdi onlarla ilişkiye girin ve Allah'ın sizin için yazdığını arayın.

Size, tan yerinin beyaz (rengi) siyah (renginden) seçilinceye kadar yeyin, için. Sonra da orucu geceye değin tamamlayın. **Mescitlerde** itikafta bulunduğunuzda kadınlarla ilişkiye girmeyin. Bunlar, Allah'ın (yasak) sınırlarıdır, öyle ise bunlara yaklaşmayın. Böylece Allah âyetlerini insanlara açıklıyor ki belki onlar korunurlar." (Bakara, 2/187).

Müşriklerin Camileri Onarmaları Beklenmemelidir

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

"Nefislerinin küfrüne tanıklık edip duran müşriklerin Allah'ın **mescitlerini onarmaları** olacak şey değil. İşte onların bütün yaptıkları boşa gitti. Onlar ateşte sürekli kalacaklar?" (Tevbe, 9/17).

Camileri Onarmak Müminlerin Görevidir

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın **mescitlerini** ancak, Allah'a ve o son güne inanan, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar onarır. İşte onların doğru yolu bulmuşlardan olmaları umulur." (Tevbe, 9/18).

İbadet Mekanlarının Dokunulmazlığına İşâret Eden Bir Âyet

اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّٓا اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُۜ
وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ
وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَث۪يرًاۜ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ
مَنْ يَنْصُرُهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ

"Onlar: 'Rabbimiz bir Allah'tır' demelerinden başka bir sebep, bir hak olmaksızın yurtlarından çıkarıldılar. Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla savuşturması olmasaydı Allah'ın isminin içlerinde çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve **mescitler** yıkılırdı. Elbette Allah, kendisine yardım edene yardım edecektir. Şüphe yok ki Allah çok güçlü, çok izzetlidir." (Hacc, 22/40).

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ

"Doğrusu **mescitler hep Allah'a aittir.** O halde Allah'ın yanında başka hiçbir kimseye yakarmayın." (Cinn, 72/18).

C) İbadet Yerlerinin Evler anlamındaki Çoğul "بيوت =büyût"[3] Lafzıyla Vurgulandığı İki Âyet

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخِيهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Musa ile kardeşine: 'Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, **evlerinizi namazgâh** yapın. Namazı dosdoğru kılın. Müjdele müminleri' diye vahyetmiştik." (Yûnus, 10/87).

فِي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُۙ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِۙ

"O **evlerde ki**: Allah onların yüceltilmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Onlarda sabah ve akşam üstleri O'nu tesbih ederler." (Nûr, 24/36).

* * *

[3] Bu kelimenin "ev" demek olan tekili " بَيْت =beyt" lafzı ibadet mekânı anlamında sadece Ka'be için kullanılır. Bkz. Ka'be.

Üçüncü Bölüm
Zekât ve Sadaka

Önbilgiler ve Tesbitler

Konu-1 ZEKÂT

A) “ الزَّكَاة ” Lafzının “ الصَّلَاة ” Kelimesi ile Birlikte Geçtiği Âyetler

a) Doğrudan Mü'minlere Yönelik Olarak “ اٰتُوا =verin” Emir Kipi ile Zekât Vermenin Emredildiği Âyetler

b) Zekât Vermenin Farklı İfadelerle Gündeme Getirildiği Âyetler

• İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir • Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır • Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir • Zekât, Güvence Verilme Sebeplerinden Biridir • Zekât Verme İman Göstergelerinden Biridir.

c) Çoğul “ اٰتِينَ =verin” Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Hanımlarına Zekât Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet

d) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Zekâtla Mükellef Kılındıklarının Farklı İfadelerle Aktarıldığı Âyetler

• Hz. Musa'nın Şeriatında • Hz. İsa'nın Şeriatında • Zekât Konusunda Hz. Musa ile Hz. İsa Dönemlerine Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet • Hz. İsmail Şeriatında • Kur'ân'da İsmi Geçen Bütün Peygamberlerin Şeriatlarında Namaz Gibi Zekât da Vardı

B) “ الزَّكَاة ” Lafzının Yalnız Olarak Yer Aldığı Âyetler

• Hz. Musa Döneminde Zekâtını Verenlere Vaadedilen Rahmet • Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir • Zekât Verenler Mallarını Katlıyor Demektir • Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Etmek Gibi Değerlendirilmiştir

C) “ زَكَاة ” Kavramının Tekil “ صَدَقَة =sadaka” ve Çoğul “ الصَّدَقَات =es-sadakât” Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler

- *Zekât Kimlere Verilir*
- *Zekât Veren Arınır.*

D) Topraktan Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörülmüştür

Konu-2: SADAKA

Tekil “ صَدَقَة =sadaka” ve Çoğul “ الصَّدَقَات es-sadakât” Lafızlarının Kendi Özel Anlamlarında Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

a) Tekil “ صَدَقَة =sadaka” Lafzı

- *Sadaka Başa Kakılmamalıdır*
- *Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler*

b) Çoğul “ الصَّدَقَات/صَدَقَات ” Lafzı

• *Sadakalar Bazı Günahları Siler* • *Sadaka Servetin Artmasının Sebeplerinden Biridir* • *Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yönelik Tehditler*

Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı Olacağına İşaret Eden Bir Âyet

Önbilgiler ve Tesbitler

Kelime olarak temizlik, üreme, artış, bereket anlamlarına gelen 'zekât' lafzı Şerîat dilinde: "Belirli miktardaki bir malın bir bölümünün veya tutarının belirli şartların gerçekleşmesi ile zekât âyetinde nitelenenlerin hepsine /bir bölümüne/birine verilmesidir."

Zekât farzdır ve mâlî bir ibadettir. İlgili zekat âyeti belirli ölçüleri taşıyan bir malda hem kişilerin hem de -Allah yolu kapsamındaki- kamunun hakkı olduğunu yansıtır.

Namazın vurgulandığı hemen her âyette zekât da vurgulanır. Hz. Peygamber'e namaz hususunda: " أَقِم =dosdoğru kıl", " وَأْمُرْ =emret" ve " صَلِّ =namaz kıl" gibi özel emirler verildiği halde zekat konusunda ona bu tür özel bir emir verilmediği gözlenir. Yine bildiğimiz 'namaz' anlamındaki " صلاة " lafzı " الصلاة " şeklinde hep lam-ı tarifli kullanıldığı halde 'zekât' bir yerde " زكاة " şeklinde lam-ı tarifsiz de yer alır. Bu da namazın asıl rükünlerinde hiçbir farklı uygulamanın olamayacağını ama zekâtta yoruma tabi uygulamaların yapılabileceği gibi bazı işârî manaları çağrıştırır.

Yine ilgili âyetlerden Kur'anda isimleri geçen her peygamberin şeriatında namaz gibi zekâtın da emredilmiş olduğunu anlıyoruz.

Bu bölümde yalnız "zekât" ve "sadaka" lafızlarıyla bunlarla aynı kökten ve aynı anlamda olan kelimelerin yer aldığı âyetlere yer verilmiştir. İnfak gibi olumlu ve cimrilik gibi olumsuz anlamda yoruma açık olan ve bu bağlamda zekât ve sadaka ile de yorumlanabilen âyetlere yer verilmemiştir[1].

Kur'ân-ı Kerîm'de zekât olarak belirlenen mal/mallar "sadaka/sadakât" lafızlarıyla da yer almıştır. Bu anlamdaki âyetler ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Sadaka verilmesini öngören âyetler bize bir taraftan sosyal dayanışmanın önemini yansıtırken diğer taraftan zengin kişilere de iyiliklerini başa kakmamaları, yardım yapılanları incitecek davranışlardan kaçınmaları doğrultusunda öğütler verir.

Yine ilgili bazı âyetler bizi (bkz. Mücâdele, 58/13) faydalı girişimlere başlamadan önce hayır yapmanın yararlı olacağı yönünde uyarır.

---

1 Söz gelimi: Âl-i Imrân, 3/180; Tevbe, 9/34, 35, 77; Sebe', 34/39; Fâtır, 35/29; Şûrâ, 42/38; Muhammed, 47/37; Leyl, 92/8 âyetleri gibi. Bu âyetlerden bazısı "infak" bazısı da "buhl" kavramı kapsamında ele alınmıştır.

Konu-1: ZEKÂT

A) “ الزَّكَاة ”Lafzının “ الصَّلَاة ” Kelimesiyle Birlikte Geçtiği Âyetler

a) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ اٰتُوا =verin” Emir Kipi ile Zekât Vermenin Emredildiği Âyetler

Zekatı Verin

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**. Kendileriniz için önceden gönderdiğiniz herhangi bir hayrı, Allah katında hazır bulursunuz. Cidden Allah yaptığınızı pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/110).

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا اَخَّرْتَنَا اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا

“Kendilerine: ‘Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**’ denilen kimselere bakmadın mı? Üzerlerine savaş yazılınca içlerinden bir zümre, insanlardan, Allah’tan korkar gibi, hatta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: ‘Rabbimiz, üzerimize niye savaşı yazdın, yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miydin?’ derler. De ki: ‘Dünya metaı pek azdır. Oysa ahiret, müttaki olan kimse için daha hayırlıdır ve kıl kadar zulüm görmezsiniz.” (Nisâ, 4/77).

وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِۜ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّ۪ينِ مِنْ حَرَجٍۜ مِلَّةَ اَب۪يكُمْ اِبْرٰه۪يمَۜ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِم۪ينَ مِنْ قَبْلُ وَف۪ي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَه۪يداً عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِۚ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِۜ هُوَ مَوْلٰيكُمْۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ

"Allah uğrunda cihadın (cehdin) gerektirdiği şekilde cihad edin. Sizi O seçti, üzerinize dinde bir zorluk da yükletmedi. Haydi atanız İbrahim'in dinine! Bundan önce ve bunda (Kur'ân'da) size müslüman adını O Allah taktı, ki Peygamber size karşı şahid olsun, siz de bütün insanlara karşı şahidler olasınız. Haydi namazı kılın, **zekâtı verin** ve Allah'a sıkı tutunun. O'dur Mevlânız! O, ne güzel Mevlâ! Ne güzel yardımcı!" (Hacc, 22/78).

وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Namazı kılın, **zekâtı verin** ve Peygamber'e itâat edin ki rahmete erdirilesiniz." (Nûr, 24/56).

ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍۜ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Ya!.. Fısıltınızdan önce sadaka vermekten korktunuz mu? Madem yapmadınız Allah da size tevbe lutfetti. Artık namaza devam edin, **zekâtı verin** ve Allah ile Peygamberi'ne itâat edin. Allah her ne yaparsanız pekâlâ haberdardır." (Mücâdele, 58/13).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذ۪ينَ
مَعَكَۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ ف۪ى سَب۪يلِ اللّٰهِۘ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ
وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun, namazı kılın, **zekâtı verin** ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Müzzemmil, 73/20).

b) Zekât Vermenin Farklı İfâdelerle Gündeme Getirildiği Âyetler

İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّ۪نَۚ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِ

وَالسَّٓائِل۪ينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِر۪ينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَح۪ينَ الْبَأْسِۜ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ صَدَقُواۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik değildir. Ama asıl iyi kişilik Allah'a, son güne, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, mala olan sevgisine karşın malını akrabalarına, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, dileyenlere ve esirleri kurtarmaya veren; namazı dosdoğru kılan, **zekâtı veren** ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet zamanında sabredenlerin iyiliğidir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler." (Bakara, 2/177).

Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Kuşkusuz iman edip iyi işler yapanlar, namazı dosdoğru kılanlar, **zekâtı verenler**; onlara **ödülleri** Rableri katındadır. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler. (Bakara, 2/277).

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْرًا عَظ۪يمًا

"Ancak, içlerinden ilimde derinleşenler, sana indirilene, senden önce indirilmiş olanlara inanan müminler, namazı dosdoğru kılanlar, **zekâtı verenler**, Allah'a ve o son güne inananlar; işte onlara pek azametli bir ödül vereceğiz." (Nisâ, 4/162).

Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"**Dostunuz** ancak Allah'tır, Peygamberi'dir ve o iman edenlerdir ki rükuya varanlar olarak namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler**." (Mâide, 5/55).

Zekat Güvence Verilme Sebeplerinden Biridir

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"O haram aylar çıktığında artık o müşrikleri, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kılarlar ve **zekâtı verirlerse** o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/5).

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kılarlarsa, **zekâtı verirlerse** o zaman dinde kardeşlerinizdirler. Bilen bir toplum için âyetleri ayrıntılandırıyoruz." (Tevbe, 9/11).

Zekat Verme İman Göstergelerinden Biridir

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a ve o son güne inanan, namazı dosdoğru kılan, **zekâtı veren** ve Allah'tan başkasından korkma-

yanlar onarır. İşte onlar doğru yolu bulmuş olanlardır." (Tevbe, 9/18).

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Erkek müminler ile kadın müminler, kimileri kiminin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler**, Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederler. İşte Allah, onlara rahmet edecek. Cidden Allah pek güçlüdür, pek hikmetlidir." (Tevbe, 9/71).

اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ

"Onlar ki kendilerini yeryüzünde iktidar mevkiine getirirsek namazı kılar, **zekâtı verirler**, iyilikle emreder, kötülükten nehyederler. Bütün işlerin sonu sırf Allah'a aittir." (Hacc, 22/41).

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ

"Nice erler ki ticaret de, alış-veriş de kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, **zekât vermekten** alıkoymaz, kalplerin ve gözlerin allak-bullak olacağı bir günden korkarlar." (Nûr, 24/37).

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Onlar, namazı dürüst kılar ve **zekâtı verirler**. Onlar âhirete de kesin inanırlar." (Neml, 27/3).

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Onlar, namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler** ve onlar âhirete de onlar kesin şekilde inanırlar. (Lokmân, 31/4).

c) Çoğul " آتِين =verin" Emir Kipi ile Hz. Peygamberin Hanımlarına Zekat Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet

وَقَرْنَ فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

"Evlerinizde de vakarlı oturun, ilk cahiliye açılışı gibi açılmayın, namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. Allah ancak sizden -ey Ehl-i Beyt- murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb, 33/33).

d) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Zekâtla Mükellef Kılındıklarının Farklı İfâdelerle Aktarıldığı Âyetler

Hz. Musa'nın Şeriatında

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Ve (ey İsrailoğulları) namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**, rükû edenlerle birlikte rükû edin." (Bakara, 2/43).

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِى اِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, yetimlere, yoksullara güzel davranacaksınız; bir de insanlara güzel söz

söyleyin, namazı dürüst kılın, **zekâtı verin**. Sonra içinizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz." (Bakara, 2/83).

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ
نَق۪يبًاۜ وَقَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ
وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُل۪ي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا
لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ

"Gerçekten Allah, İsrailoğullarının sağlam sözünü aldı. İçlerinden onlara on iki elçi gönderdik. Allah: 'Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kılarsanız, **zekâtı verirseniz**, elçilerime inanırsanız, onları savunursanız, Allah'a gerçekten güzel bir borç verirseniz kesinlikle günahlarınızı örterim, elbette sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse gerçekten o yolun düzünden sapmıştır' (demişti)." (Mâide, 5/12).

Hz. İsa'nın Şeriatında Zekat

وَجَعَلَن۪ي مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُۖ وَاَوْصَان۪ي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّاۖ

"(Hz. İsa şöyle demişti): Beni her nerede olsam kutlu kıldı, hayatta olduğum sürece bana namaz ve **zekâtı** tavsiye etti." (Meryem, 19/31).

Zekât Konusunda Hz. Musa ile Hz. İsa Dönemlerine Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet

وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ حُنَفَٓاءَ وَيُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا
الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ د۪ينُ الْقَيِّمَةِۜ

"Oysa onlar (ehlikitap) ancak dini Allah'a tahsis ederek yalnız Allah'a ibadet etsinler, namazı dürüst kılsınlar, **zekâtı versinler** diye emir almışlardı. Ve işte odur Sağlam Din." (Beyyine, 98/5).

Hz. İsmail'in Şeriatında Zekat

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا

"(Hz. İsmail) kendi ehline namaz ve **zekâtla** emrederdi. Rabbi katında hoşnutluğa ermişti. (Meryem, 19/55).

Kur'ânda İsmi Geçen Bütün Peygamberlerin Şeriatında Namaz Gibi Zekât da Vardı

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

"Hepsini (isimleri geçen bütün peygamberleri) emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı **ve zekât vermeyi** vahyettik. Hepsi bize ibadet edenlerdiler." (Enbiyâ, 21/73).

B) " الزَّكَاة " Lafzının Yalnız Olarak Yer Aldığı Âyetler[2]

Hz. Musa Döneminde Zekatını Verenlere Vaad Edilen Rahmet

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَا
اِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي اُصِيبُ بِهِ مَنْ اَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ
شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ
هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ

"(Musa yakardı:) 'Bu dünyada bize bir iyilik yaz. Âhirette de. Kuşkusuz biz Sana yöneldik.' Buyurdu: 'Cidden azabımı, onu dilediğime dokundururum. Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu (rahmetimi) sakınanlara, **zekâtı verenlere** ve o kimselere -ki onlar âyetlerime inanıyorlar- yazacağım." (A'râf, 7/156).

---

[2] Kehf, 18/81 ve Meryem, 19/13 âyetlerinde geçen " زَكَاةً " lafzı temizlik anlamındadır. Bu nedenle burada aktarılmadıkları gibi A'lâ, 87/14 âyetinde geçen " تَزَكّٰى " fiilinin de zekat/fitre verip temizlenen anlamında yapılan yorumlar güçlü yorumlar olmadıklarından (krş bkz. Kurtubî, el, Câmi, XX/19) ona da burada yer verilmemişir.

Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ

"(Kurtuluşa ermiş müminler) Onlar **zekât vermek için çalışırlar**." (Mü'minûn, 23/4).

Zekât Verenler Mallarını Katlıyorlar Demektir

وَمَا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا اٰتَيْتُمْ
مِنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

"İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz riba (gerçek faiz) Allah katında artmaz. Allah'ın yüzünü amaçlayarak verdiğiniz **zekât**; işte onlardır (gelirlerini) **katlayanlar**." (Rûm, 30/39).

Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Gibi Değerlendirilmiştir

اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"O kimseler ki **zekâtı vermiyorlar**. Onlar âhireti inkâr ederler." (Fussilet, 41/7).

C) " زَكَاة =zekat" Kavramının Tekil " صَدَقَة =sadaka" ve Çoğul " الصَّدَقَات =es-sadakât" Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ
يُعْطَوْا مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

"İçlerinden kimi sadakalar (**zekât mallarının** bölüştürülmesi) konusunda sana dil uzatır. Onlardan kendilerine verilirse memnun kalırlar, onlardan kendilerine verilmezse hemen öfkelenirler." (Tevbe, 9/58).

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتٖينَا
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَرَسُولُهُٓ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ

“Eğer gerçekten onlar, Allah ve Peygamberi’nin kendilerine verdiklerinden memnun kalsalar ve: ‘Allah bize yeter, yakında Allah bize lutfundan verir, Peygamberi de. Hakikaten biz yalnız Allah'a istek duyanlarız’ deselerdi (elbette hayırlarına olurdu).” (Tevbe, 9/59).

Zekât Kimlere Verilir

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكٖينِ وَالْعَامِلٖينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمٖينَ وَفٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَابْنِ
السَّبٖيلِ فَرٖيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ

“**Sadakalar**, Allah'tan bir farz olarak ancak **fakirlere, miskinlere** (sadakaları toplamak) üzerinde **çalışanlara, gönülleri** (Müslümanlığa) **ısındırılacaklara, kölelikte(kilere), borçlulara, Allah yolunda(kilere) ve yolda kalmışa aittir.** Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/60).

Zekât Veren Arınır

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّٖيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ
صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ

“Mallarından, kendilerini temizleyeceğin, arındıracağın bir **sadaka** al ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyandır, çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/103).

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ

"Bilmediler mi Allah, O, kullarından tevbeyi kabul eder, **sadakaları alır** ve gerçekten Allah, çok tevbe kabul eden ve çok merhametlidir." (Tevbe, 9/104).

D) Topraktan Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörülmüştür

وَهُوَ الَّذِى اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ اِذَا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ
وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"O, asmalı ve asmasız (üzüm) bağlarını, yemişleri farklı hurmaları, ekinleri, zeytinleri, benzeşen ve benzeşmeyen narları yaratan Zât'tır. (Bunlar) ürün verdiğinde ürününden yiyin, **devşirilmesi gününde hakkını verin**. İsraf etmeyin. Gerçekten O, israf edenleri sevmez." (En'âm, 6/141).

* * *

Konu-2: SADAKA

Tekil " صَدَقَة =sadaka" Ve Çoğul " الصَّدَقَات =es-sadakât" Lafızlarının Kendi Özel Anlamlarında[3] Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

a) Tekil " صَدَقَة " Lafzı

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِۜ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضاً اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ
رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ع

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Eğer engellenirseniz o zaman kolayından bir kurban kesin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya **sadaka** veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacc kadar umre ile faydalanmak isteyene de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır." (Bakara, 2/196).

Sadaka Başa Kakılmamalıdır

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَل۪يمٌ

---

[3] Sadaka'nın özel anlamı Allah rızası gözetilerek gönül rızasıyla ihtiyaç sahiplerine verilen maldır. Bu yönü ile de zekâttan ayrılır. Çünkü zekât bir vecibe olduğu gibi verilme alanları ihtiyaç sahipleri dışındakileri de kapsar.

"İyi (tatlı) bir söz ve bir bağışlama, **ardından bir incitme gelen bir sadakadan** üstündür. Allah Ganiyy'dir, Halim'dir." (Bakara, 2/263).

Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ
اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا

"Onların fısıldaşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur. Ancak **bir sadaka** ile veya bir iyilikle veya insanlar arasını bulmakla emredenin fısıldaşması başka. Kim bunu Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek için yaparsa yakında ona pek büyük bir ödül veririz." (Nisâ, 4/114).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةً
ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey iman edenler! Peygamberle gizli konuşacağınız zaman fısıltınızdan önce **bir sadaka** veriniz. Bu, sizin için hem bir hayır, hem daha çok bir temizliktir. Fakat gücünüz yetmezse şüphe yok ki Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir." (Mücâdele, 58/12).

b) Çoğul " الصَّدَقَات/صَدَقَات " Lafzı[4]

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذِي
يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ
مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ey iman edenler! Malını insanlara gösteriş için dağıtan, Allah'a ve o son güne inanmayan kimse gibi **sadakalarınızı** başa kakmak

---

[4] Bakara, 2/271, 276 ve Tevbe, 9/79 âyet metinlerinde geçen lâm-ı tarifli " الصَّدَقَات " lafzı normal sadakaları da kapsadığından burada aktarılmışlardır.

ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. Onun durumu, üstünde biraz toprak bulunan, üzerine inen şiddetli bir yağmurun kendisini cascavlak bıraktığı yalçın kayanın durumunu andırır. Böyleleri kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." (Bakara, 2/264).

Sadakalar Bazı Günahları Siler

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"**Sadakaları** açıklarsanız (aleni verirseniz) o ne güzel şeydir. Onları gizler ve yoksullara verirseniz bu sizin için bir hayırdır ve (hayrınıza olan bu davranışınız) sizden günahlarınızın bir bölümünü örter. Allah yapmakta olduğunuz şeyden çok iyi haberdardır." (Bakara, 2/271).

Sadakalar Servetin Artmasının Sebeplerinden Biridir

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

"Allah, ribayı mahveder, **sadakaları artırır**. Allah, her kâfiri, her günahkârı sevmez." (Bakara, 2/276).

Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yönelik Tehditler

اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"**Sadakalar hususunda gönülden bağışta bulunan** müminler ile güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan kimselere laf atan, onlarla alay edenler (yok mu?) Allah onları alaya almıştır. Onlara elem veren bir azap vardır." (Tevbe, 9/79).

Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı Olacağına İşâret Eden Bir Âyet

ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ

"(Peygamberle) gizli konuşmanız öncesinde **sadakalar vermenizden** korkup titrediniz mi? Madem yapmadınız (her şeye rağmen) Allah size tevbe bahşetti. Haydi namaz kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. Allah yapmakta olduğunuzdan pekâlâ haberlidir." (Mücâdele, 58/13).

* * *

Dördüncü Bölüm
Oruç

Konu-1: Oruç ve Ramazan Ayı

Genel Bilgiler

• Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır • Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır • Sayılı Günler de Ramazan Ayı Günleridir • Oruç Tutma Vaktinin Sınırlarının Belirlendiği ve Bu Esnada Nelerin Yapılamayacağının Yansıtıldığı Bir Âyet • Oruç Tutanların da Övüldüğü Bir Âyet • Hz. Meryem'in Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz

Konu-2: Orucun Keffâret Vesilesi Olması

Önbilgiler

a) Traş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

b) Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

c) Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti

e) Zihar Keffâreti

Konu-1: Oruç ve Ramazan Ayı

Genel Bilgiler

Arapça'daki: " صوم/صيام =savm/sıyâm" lafızlarının karşılığı olan "oruç" kelimesi Farsça "rûze" sözcüğünün dilimize aktarılmış şeklidir. Sözcük olarak nefsi engellemek, frenlemek, dizginlemek anlamlarına gelen" صوم/صيام =savm/sıyâm", Şerîat dilinde: "Fecr-i sâdıktan (imsak vakti) itibaren güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve cinsel ilişkide bulunmamak" şeklinde tanımlanır.

Oruç ibadeti önceki ümmetlerde de vardı. Kaynaklarımızda Yahudi ve Hıristiyanların da bu ibadetle görevlendirildikleri ancak aslî hüviyetini koruyamadıkları açıklanır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- de Medîne'ye hicretinin ilk dönemlerinde her aydan üç gün ve bir de Âşûre günlerinde oruç tutmakla yükümlü kılınmıştı. İlgili eserlerde bu oruç: "Savm-i evvel=ilk oruç" diye anılır.

Hicretten bir buçuk yıl sonra Şaban ayının onuncu gününde de Ramazan ayı orucu Şerîattaki yerini alır. Rasûlullah dokuz ramazan tutmuştur. Bunlardan dördü yirmi dokuz, beşi otuz çekmiştir.

İslâm'da ibadetlerden önce namaz, ikinci sırada zekât, sonra oruç, en sonra da hac ibadeti farz kılınmıştır.

Orucun konu edinildiği âyetlerde önce orucun mutlak anlamda farz oluşu gündeme getirilir, ardından bunun belirli süreler ile sınırlandırıldığı vurgulanır, akabinde de bu sürenin ramazan ayı günleri olduğu açıklanır.

Yine ilgili âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in Ramazan ayında indirildiği, Ramazan ayının -i'tikâf[1] gibi- nâfile ibadetlerle geçirilmesinin önemi yansıtılır, oruç tutmaya gücü yetmeyip imkânı bulunanların fakirlere daha fazla yardım etmeleri öğütlenir.

İnsanın oruç tutmakla günahlardan korunabileceği (Bakara, 2/183), oruçlu kişinin yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden uzak durması (Bakara, 2/187) gerektiği vurgulanır.

Bu âyetler bize ibadetlerin inananlara yönelik vicdânî bir yükümlülük olduğunu, İslâm hukukunun mer'î olduğu herhangi bir ülkede başkalarına bu hususlarda baskı yapılamayacağının ipuçlarını da verir.

Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
عَلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ

"Ey iman edenler! **Oruç**, sizden öncekilere yazıldığı (farz kılındığı) gibi **size de yazıldı**, umulur ki korunursunuz." (Bakara, 2/183).

Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır

اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ وَعَلَى الَّذ۪ينَ يُط۪يقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْك۪ينٍۜ فَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُۜ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"(Oruç) **Sayılı günler olarak** (farz kılınmıştır). İçinizden hasta olan veya bir yolculukta bulunan ise öteki günler sayısınca (oruç tutar). Ona dayanıp kalanlar üzerine ise bir yoksul doyumu fidye gerek. Bununla birlikte kim içinden gelerek bir hayır yaparsa o kendi iyiliğinedir. Bununla birlikte, bilirseniz **oruç tutmanız** sizin için hayırlıdır." (Bakara, 2/184).

---

1 İ'tikâf, beş vakit namazın cemaatla kılındığı bir mescitte veya o hükümdeki bir yerde ibadet kasdıyla kalmaktır. Bu ibâdet türü Ramazan ayına mahsus olmamakla birlikte bu ayda yapılması Efendimizin tevârus eden bir sünnettidir. İ'tikâfın yer aldığı âyetin oruç vaktinin belirlendiği âyetin içinde yer alması da onun Ramazan ayında yapılmasının daha üstün sevaplara vesile olabileceğinin ipuçlarını içerir.

Sayılı Günler de Ramazan Ayı Günleridir

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذٖٓى اُنْزِلَ فٖيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرٖيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرٖيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرٖيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۘ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"(Sizlere orucun yazıldığı o sayılı günler) **Ramazan ayıdır** ki Kur'ân, insanlar için hidayet ve hidayetin delilleri, hak ile batılı ayıran apaçık belgelerle o ayda indirildi. Artık içinizden kim bu aya yetişirse **onu oruçla geçirsin**. Kim hasta olur veya bir yolculukta bulunursa tutamadığı günler sayısınca (başka günlerde tutması gerekir). Allah size kolaylık diler, size zorluk dilemez. **Bu, o sayılı günleri tamamlamanız** ve sizi ilettiği doğru yolda Allah'ı ululamanız içindir. Belki siz şükredersiniz." (Bakara, 2/185).

Oruç Tutma Vaktinin Sınırlarının Belirlendiği ve Bu Esnada Nelerin Yapılamayacağının Yansıtıldığı Bir Âyet

اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَٓائِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْۚ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْۖ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

"Size, oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak helal kılındı. Onlar sizin için bir giysi, siz de onlar için bir giysi. Allah, cidden sizin, nefislerinize karşı za'f gösterdiğinizi bildi de size bağışla yönelip sizi bağışladı. Artık şimdi onlarla ilişkiye girin ve Allah'ın sizin için yazdığını arayın. Size, **tan yerinin beyaz (rengi) siyah (renginden) seçilinceye kadar yeyin, için**. Sonra da orucu geceye değin tamamlayın. Mescitlerde itikâfta bulunduğunuzda kadınlarla ilişkiye girmeyin. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır, öyle ise bunlara yaklaşmayın. Böylece Allah âyetlerini insanlara açıklıyor ki belki onlar korunurlar." (Bakara, 2/187).

Oruç Tutanların da Övüldükleri Bir Âyet

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ
كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Doğrusu müslüman erkekler, müslüman kadınlar, mümin erkekler, inanan kadınlar, divan duran erkekler, divan duran kadınlar, doğru erkekler, doğru kadınlar, sabreden erkekler, sabır gösteren kadınlar, ürperen erkekler, ürperen kadınlar, sadaka veren erkekler, sadaka veren kadınlar, **oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar,** ırzlarını koruyan erkekler ve namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve çokça zikreden kadınlar; Allah onlara bir mağfiret ve pek azametli bir mükâfât hazırladı." (Ahzâb, 33/35).

Hz. Meryem'in de Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ
لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

"Artık ye, iç, gözün aydın olsun. Bunun üzerine eğer insanlardan birini görürsen: 'Ben Rahman'a **oruç adadım**, onun için bugün hiçbir insana söz söylemeyeceğim' de." (Meryem, 19/26).

Konu-2: Orucun Keffâret Vesilesi Olması

Önbilgiler

"Keffâret" kelimesi silmek, gidermek, örtmek, yok etmek anlamlarına gelir. Cenâb-ı Hak, kullarının yaptıkları bazı kusurlarını bağışlamak için kendilerine çareler, yollar göstermiştir. Bu çarelere başvuranların günahlarının bağışlanacağı kuvvetle umut edilir. Bu çarelerden biri de -kusurun niteliğine göre- belirli gün sayısınca oruç tutmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de açık şekilde beş suç için keffâret öngörülmüştür. Bunlar sırasıyla: a) Tıraş Keffâreti, b) Katil (cana kıyma) Keffâreti, c) Yemin Keffâreti, d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti, e) Zıhâr Kefâreti. Bu noktada da ilgili âyetler aktarılacaktır.

a) Tıraş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِۜ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ
رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kolay gelenden bir kurban kesin. Kurban, yerine varıncaya kadar **başlarınızı tıraş etmeyin**. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyene de kurbandan ko-

layına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana **üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir.** Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır." (Bakara, 2/196).

b) Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى
اَهْلِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِۘ تَوْبَةً
مِنَ اللّٰهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değil. Meğer ki yanlışlıkla ola. **Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse** o zaman inanmış bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturmak, öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet gerekir. Ancak (kölenin ailesinin diyeti) sadaka olarak bağışlamaları başka. Eğer öldürülen kişi size düşman bir toplumdan ve kendisi de mümin ise o zaman inanmış bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturma(sı) lazımdır. Şayet öldürülen kişi sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir toplumdan ise o zaman ailesine teslim edilecek bir diyet, bir de mümin bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturma(sı icabeder). Bunları bulamayan Allah'a bir tevbe olmak üzere **iki ay peş peşe oruç** (tutar). Allah pek iyi bilendir, hikmetlidir." (Nisâ, 4/92).

c) Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْاَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكٖينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
اَهْلٖيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرٖيرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ
ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Allah, yeminlerinizdeki lağivden (ciddi olmayan yeminlerinizden) sizi sorumlu tutmaz, ancak, ciddi yeminlerinizden sizi sorumlu tutar. Bunun da **keffâreti**, ailenize yedirdiklerinizin en orta derecesinden on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek yahut bir erkek veya kadın bir köleyi özgürlüğe kavuşturmaktır. **Kim (bunları) bulamazsa üç gün oruç tutmaktır**. İşte bu, yemin ettiğinizde yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi koruyun. Böylece Allah size âyetlerini açıklıyor ki belki siz şükredersiniz." (Mâide, 5/89).

d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا
فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ
اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكٖينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا
سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

"Ey iman edenler! İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin. İçinizden kim bile bile onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü hayvanın benzeri kendisine bir cezadır, ki Kabe'ye ulaşacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinlerin yiyeceği bir keffâret veya **onun dengi oruç tutmatır**. Allah geçmişte olanı bağışladı.

Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır." (Mâide, 5/95).

e) Zıhâr[2] Keffâreti

اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا
اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"İçinizden **"zıhâr"** ile kadınlarından ayrılmağa kalkışan kimseler bilmelidirler ki: O kadınlar onların anaları değildir, anaları ancak onları doğurmuş olanlardır. Şu var ki onlar çirkin ve asılsız bir lakırdı söylüyorlardır. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır." (Mücâdele, 58/2).

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ
قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Kadınlarına **"zıhâr"da** bulunup sonra söyledikleri şey için (pişmanlık duyup) geri dönen kimseler -ikisinin temaslarından önce- bir köleyi özgürlüğe kavuşturmalılar. İşte siz bununla öğütleniyorsunuz. Allah, onların yaptıklarından pek haberlidir." (Mücâdele, 58/3).

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللّٰهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ

"Kim (bir köleyi özgürlüğe kavuşturma imkânı) bulamazsa ikisi(nin), ilişkiye girmezden önce **aralıksız iki ay oruç tutmaları gerektir.** Buna güç yetiremeyen altmış yoksulu doyurmalıdır. İşte bu (açıklama) Allah'a ve Peygamberi'ne inandığınız içindir. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için acı bir azap vardır." (Mücâdele, 58/4).

---

[2] Sırt anlamına gelen *"zahr"* kelimesinden alınmış olan "zıhâr" lafzı sözcük olarak iki şeyi birbirine benzetme, iki şey arasında benzerlik kurmak demektir. Nikah ile ilgili bir terim olarak: "Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik sureti ile ebediyen mahremi olan bir kadının kendisine bakılması caiz olmayan arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesidir.." Cahiliye döneminde böyle bir muâmeleye uğramış kadın kocasına bir daha dönemeyecek şekilde terkedilmiş olurdu. İslâm her olayda olduğu gibi bu hususta da yeni bir düzenlemeye gitmiş, bazı müeyyidelerle yuvaların dağılmasının önüne geçmiştir.

Beşinci Bölüm
Hac-Umre- Hedy-Kurban

Konu-1: Hac ve Umre

Genel Bilgiler

A- Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

a) Ka'be'nin Önemini Yansıtan Âyetler

• Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu • Ka'be Yeryüzünde Tesis Edilen İlk İbâdetgâhtır • Cahiliyye Dönemindekilerin Ka'be-deki İbadet Şekilleri

b) Mescid'i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler

• Yüzünü Mescid-i Haram Yönüne Çevir • Mescid-i Haram'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler • Mü'minlerin Mescid-i Haram'a Girmelerini Engellemek • Müşriklerin Mescid-i Haram'a Girmeleri Yasaklanıyor

c) Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler

• Hz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir Mekke 'Anakent' Olarak Nitelendirilmiştir

B- Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşaret Eden Âyetler

I. Haccın Farz Olduğunun İspatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler

Önbilgiler

II. Hac Ayları

Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar
Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilâlin Rolü

III. Hac Günleri
a) Belirli ve Sayılı Günler
b) Arefe Gününe İşaret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet

IV. Mescid-i Haram ve Ka'be Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları

a) Makam-ı İbrahim
b) Arafat ve Meş'ar-i Haram
c) Safa ve Merve

V. Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Âyetler

VI. Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya Yapılmaması Öngörülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler

A) Hac

Önbilgiler
- İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler

Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf
- Tavaftan Sonra Namaz
- Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet

B) Umre

Önbilgiler

Konu-2: Hedy ve Kurban

Önbilgiler

A) "Uhdiyye" ve "Kurban"ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler

B) "Hedy" Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler

Konu-1: Hac ve Umre

Genel Bilgiler

Sözcük olarak fi'len bir şeye, bir yere yönelmek veya yönelmeyi gönülden geçirmek, birisine/bir yere tekrar tekrar gitmek, mukaddes mekânları ziyaret etmek anlamlarında kullanılan hacc lafzı din dilinde: "Belirli bir zamanda Arafat'ta bir süre durmak, Allah Rasûlü tarafından tarif edilmiş birtakım hareketlerle Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y etmek"tir.

Hac, hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Hac olayı kapsamındaki eylemler Kur'ân-ı Kerîm'de genel ifâdelerle yer alır. Ayrıntıları Efendimizden aktarılan rivâyetler çerçevesinde tesbit edilmiştir. Olayın içine girip farklı âyetler üzerinde düşünürken birinci nesil Sahâbe ile ikinci nesil Tâbiûn'un bu dine yaptıkları hizmetlere hayranlık duymaktan kendinizi alamıyorsunuz. Sahih hadisleri dikkate almadan başka değil sırf ibadetler bahsinde Kur'ân'ı yorumlamaya kalkışanların sloganların arkasına sığınan zavallılar olduklarını bir kez daha idrâk ediyorsunuz. Sahih hadisler olmadan Kur'ân âyetleri arasında bağlantı kurmanın, ilgili âyetleri yorumlamanın imkânsız denecek kadar güç olduğunu anlıyorsunuz.

Hac ve umre denince Mekke, Ka'be, Arafat, tavaf, kutsal aylar, ihsar, hedy..gibi üst başlıklardan oluşan onlarca kavram ve bu kavramlar bağlamındaki ayrıntılarla karşılaşılır. Biz burada -çalışmanın özelliği gereği- Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ilgili kavramların yer aldığı âyetleri aktaracak, bazı tanımları da dipnotlarda göstereceğiz.

A- Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

a) Ka'be'nin[1] Önemini Yansıtan Âyetler

Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهٖيمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْعَاكِفٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"O zaman **Beyt'i** (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve **güvenilir bir sığınak yapmıştık**. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, rüku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin." (Bakara, 2/125).

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ

"Bir vakit, İbrahim, İsmail ile **Beyt'in temellerini yükseltiyordu**. Rabbimiz, bizden kabul buyur, kuşkusuz Sensin sen pek iyi duyan, pek iyi bilen." (Bakara, 2/127).

فٖيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهٖيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلًاۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ

"Orada apaçık alâmetler, Makam-ı İbrahim var. Oraya giren **güvenceye** kavuşmuştur. Ona bir yol bulabilenin o **evi ziyaret etme-**

[1] Ka'be, "Beyt" ve "el-Beytu'l-Harâm" isimleri ile de geçer.

si insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir. İnkâra sapan (bilsin ki) kuşkusuz Allah'ın âlemlere ihtiyacı yoktur." (Âl-i Imrân, 3/97).

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَۜ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ

"Allah, **Ka'be**'yi, saygıya değer o evi, o saygıya değer ay'ı, hedy'i ve tasmalı kurbanlıkları insanlar için bir dayanak yaptı. Bunu yaptı ki göklerde ve yerdekileri Allah'ın bildiğini, Allah'ın her şeyi pek iyi bilen olduğunu bilesiniz diye." (Mâide, 5/97).

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهٖيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بٖي شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْقَٓائِمٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Hem unutma o zamanı ki **Ka'be**'nin yerini İbrahim'e şöyle hazırlamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, duranlar, rükûa ve secdeye varanlar için tertemiz et." (Hacc, 22/26).

Ka'be Yeryüzünde Te'sis Edilen İlk İbâdetgâhtır

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ

"Doğrusu insanlar için kurulan **ilk ev**, âlemler için bir uğur ve bir hidayet kaynağı olarak elbette Mekke'deki (o ev)dir." (Âl-i Imrân, 3/96).

Câhiliye Dönemindekilerin Ka'be'deki İbadet Şekilleri

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَٓاءً وَتَصْدِيَةًۜ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

"Evin (Ka'be'nin) yanındaki namazları ise sadece ıslık çalmak ve el çırpmaktan ibarettir. Haydi yapageldiğiniz küfür yüzünden tadın o azabı." (Enfâl, 8/35)[2].

---

[2] Mâide, 5/2 âyetine bkz.

b) Mescid-i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَاۜ
قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُۜ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“İnsanlardan o sefihler diyecek: ‘Onları, yönelmekte oldukları o **kıblelerinden** ne çevirdi?’ De ki: Doğu ve batı Allah'ındır. O dilediklerini dosdoğru yola hidayetle iletir.” (Bakara, 2/142).

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا اِلَّا
لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً
اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

“İşte böyle! Sizi, insanlara karşı tanık olmanız, Peygamberin de size şahit olması için orta bir ümmet yaptık. Üzerinde bulunduğun **o kıbleyi**, sırf Peygamberi izleyecekleri iki ökçesi üzerine geri döneceklerden ayırmak için çevirdik. Gerçi bu, Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkalarına pek ağır gelmiştir. Allah, imanınızı ziyan edecek değildir. Doğrusu Allah insanlara karşı pek şefkatli, çok merhametlidir.” (Bakara, 2/143).

Yüzünü Mescid-i Harâm Yönüne Çevir

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

"Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın bir **kıbleye** çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Hiç kuşkusuz kendilerine kitap verilenler bu (çevirme durumu)nun Rablerinden gelen hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden gafil değildir." (Bakara, 2/144).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاِنَّهُ
لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** tarafına çevir. Kuşkusuz bu Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir." (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا
كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۙ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌۗ
اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي
عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ

"Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir. (Müminler siz de) nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak içlerinden zulmedenler başka (onlar bildiklerini okurlar). Artık onlardan korkmayın, Ben'den korkun. (Mescid-i Haram'a dönün ki) size olan nimetimi tamamlayayım, belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz." (Bakara, 2/150).

Mescid-i Harâm'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِۚ فَاِنْ
قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْۜ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ

"Onları nerede yakalarsanız kendilerini öldürün, onları sizi çıkardıkları yerden çıkarın. O fitne adam öldürmekten daha beterdir. Onlarla **Mescid-i Haram yanında** -sizinle çarpışmaya girişmelerine kadar- savaşmayın. Eğer sizinle savaşırlarsa kendilerini öldürün. İşte böyledir kâfirlerin cezası." (Bakara, 2/191).

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ
رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay gelen(i gönderin). Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyene de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi **Mescid-i Haram'da** oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır. (Bakara, 2/196).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖ اِلَّا الَّذِينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

"O müşrikler için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece **Mescid-i Haram** yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 9/7).

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَۢ

"Siz, hacıya su vermeyi ve **Mescid-i Haram**'ı onarmayı Allah'a ve o son güne iman eden, Allah yolunda cihada koyulanla bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler toplumunu doğru yola iletmez." (Tevbe, 9/19).

سُبْحَانَ الَّذٖٓي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ
الْاَقْصَا الَّذٖي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ

"Kulunu, geceleyin **Mescid-i Haram**'dan, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya yürüten Zât bütün eksikliklerden münezzehtir. Gerçekten O, çok iyi duyan, çok iyi gören." (İsrâ, 17/1).

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنٖينَۙ مُحَلِّقٖينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّرٖينَۙ لَا تَخَافُونَۜ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرٖيبًا

"Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberi'ne o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. Şanına yemin olsun ki Allah izin verirse **Mescid-i Harâm**'a güven duyanlar, başlarınızı kazıtanlar, kırkanlar, korkmadan kesin olarak gireceksiniz. Ama O, sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı." (Feth, 48/27).

Müminlerin Mescid-i Harâm'a Girmelerini Engellemek

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فٖيهِۜ قُلْ قِتَالٌ فٖيهِ كَبٖيرٌۜ
وَصَدٌّ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ

مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دِينِه۪ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Sana, o Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Bunun la birlikte Allah yolundan men etmek, Allah'a küfretmek, **Mescid-i Harâm'dan engellemek** ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Oysa fitne, fesat öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse kâfir olarak ölür. İşte onların, dünyada ve âhirette amelleri boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalıcıdırlar." (Bakara, 2/217).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ
وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَاِذَا
حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ

"Ey iman edenler! Ne Allah'ın işaretlerine, ne hürmetli aya, ne kurbana, ne gerdanlıklara, ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram'ı kasdedip gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda avlanın. Sizi **Mescid-i Harâm'dan engellediler** diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır." (Mâide, 5/2).

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُوٓا اَوْلِيَٓاءَهُۜ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُ۬هُٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Neleri var ki Allah kendilerine azap etmesin!? **Mescid-i Harâm'dan men ediyorlar**. Oysa hizmetine ehil değiller. Hizmetine ehil olanlar sadece müttakilerdir. Ne var ki onların çoğu bilmiyorlar." (Enfâl, 8/34).

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذٖى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءًۨ اِلْعَاكِفُ فٖيهِ وَالْبَادِۜ وَمَنْ يُرِدْ
فٖيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ

"Ama küfretmiş olanlar Allah'ın yolundan ve kendisini mukim ve misafir (yerli ve yabancı), içinde eşit şekilde hareket etmek üzere bütün insanlar için yapmış olduğumuz **Mescid-i Harâm'dan engelliyorlar.** Her kim orada zulümle sapmak isterse ona pek elem veren bir azaptan tattırırız." (Hacc, 22/25).

هُمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا
اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُۜ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَٓاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ
اَنْ تَطَؤُ۫هُمْ فَتُصٖيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فٖى
رَحْمَتِهٖ مَنْ يَشَٓاءُۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا

"Onlar, o küfredip de sizi **Mescid-i Harâm'dan** ve durdurulmakta bulunan kurbanlıkları yerine varmaktan **engelleyen kimselerdir**. Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilmeyerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı (Allah, Hudeybiye sürecinde sizin savaşmanızı engellemezdi. Bunu da) Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebilselerdi elbette içlerinden küfredenleri acıtan bir azaba uğratırdık." (Feth, 48/25).

Müşriklerin Mescid-i Harâm'a Girmeleri Yasaklanıyor

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْنٖيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ

"Ey iman edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsanız dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Tevbe, 9/28).

c) Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler

Hz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ
مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلٖيلًا ثُمَّ
اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ

"Bir vakit İbrahim yalvardı: 'Rabbim! Burasını **güvenli bir şehir** yap, halkına, içlerinden Allah'a ve son güne inananlara çeşitli ürünlerden rızık ver.' Allah buyurdu: İnkâr edeni de kısa bir süre geçindiririm, sonra onu ateşin azabına zorlarım. Varılacak ne kötü yerdir!" (Bakara, 2/126).

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖي وَبَنِيَّ
اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَۜ

"Bir zaman İbrahim demişti: Rabbim! Bu **beldeyi güvenli kıl**, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." (İbrâhîm, 14/35).

Mekke "Anakent" Olarak Nitelendirilmiştir

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ
الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ عَلٰى
صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

"Bu, önündekini tasdik eden ve senin **Ümmülkura**'yı (Anakenti) ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz feyizli bir kitaptır. Âhirete inananlar ona inanırlar ve onlar namazlarına devam ederler." (En'âm, 6/92).

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ قُرْاٰناً عَرَبِياًّ لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ
يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَر۪يقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَر۪يقٌ فِي السَّع۪يرِ

"Kentlerin anasını ve onun çevresindekileri, yine kendisinde hiç kuşku bulunmayan toplantı gününden uyarman için sana Arapça bir Kur'an indirdik. Bir grup cennette, bir grup da alevli (cehennem)dedir." (Şûrâ, 42/7).

اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذ۪ي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَاُمِرْتُ
اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ

"Ben sadece **şu beldenin**, şanını kutsallaştıran, her şey kendisinin olan Rabbbine ibadet edeyim diye emrolundum. Yine samimi müslümanlardan olmakla emrolundum. (Neml, 27/91).

وَقَالُٓوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ
حَرَماً اٰمِناً يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقاً مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ

"Bir de: 'Biz o doğru yolu tutar seninle birlikte olursak hemen yerimizden-yurdumuzdan olur çarpılırız' dediler. Peki Biz onlara, katımızdan rızık olarak her şeyin ürünlerinin kendisine toplanıp devşirileceği güvenli **saygın bir yeri** mekân kılmadık mı? Ne var ki çoğunluğu bilmezler." (Kasas, 28/57).

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۚ أَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

"Çevrelerinden insanlar çarpılıp kapılarak götürülürken Bizim (Mekeyi) güven içinde **kutsal bir yer** yaptığımızı görmediler mi? Artık bâtıla inanıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Ankebût, 29/67).

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ

"Yoo! Yemin ederim **bu beldeye**." (Beled, 90/1).

وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ

"Sen oturmakta iken bu beldede." (Beled, 90/2).

وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ

"Bu **güvenli beldeye** (de yemin olsun)!" (Tîn, 95/3)[3].

B- Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşâret Eden Âyetler

I) Haccın Farz Olduğunun İsbatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler

Önbilgiler

Haccın farz oluşunun isbatı bağlamında değerlendirilen âyetlerde zenginlik şart koşulmamış, gidebilme imkânı ile başkalarına yük olmayacak şekilde kişinin yiyeceğini-içeceğini temin edebileceği parasal bir güce sahip olması öngörülerek zenginler gibi fakirlerin de hac yapabileceklerine imkân tanınmıştır. Yine bu âyetlerde hac sırasında nasıl edepli davranılacağına, kötü lakırdılar edilemeyeceğine, oranın ruhuna aykırı hareketlerde bulunulamayacağına özellikle vurgu yapılmıştır.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ
خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰىۘ
وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ

"Hac (ayları) bilinen aylardır. Kim o aylarda haccı kendisine **farz kılarsa** artık hac içinde ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun Benden, ey akıl sahipleri." (Bakara, 2/197).

---

[3] "Rabbinin fîl sahiplerine nasıl ettiğini görmedin mi? Onların tuzağını başarısızlığa mahkum etmedi mi? Üzerlerine sürülerle kuşlar gönderdi. Onlara 'siccîl'den taşlar atıyorlardı. Böylece onları yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı" meâlindeki Fîl (105/1-5) sûresi ile de Mekke'nin önemi, İlâhî koruma altında olduğu vurgulanmıştır. Ancak sûre metninde beled/Mekke ismi geçmediğinden metnine yer verilemedi.

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهٖيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى
النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلًاۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ
غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ

“Orada apaçık alametler, Makam-ı İbrahim var. Oraya giren güvenceye kavuşmuştur. **Ona bir yol bulabilenin o evi ziyaret etmesi insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir.** İnkâra sapan (bilsin ki) Allah’ın âlemlere ihtiyacı yoktur.” (Âl-i Imrân, 3/97).

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتٖينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمٖيقٍۙ

“Bütün insanlar içinde **haccı ilan et** ki gerek yaya, gerek her derin vadiden incelmiş her binit üzerinde sana gelsinler.” (Hacc, 22/27).

II) Hac Ayları

a) Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar[4]

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فٖي كِتَابِ اللّٰهِ
يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَٓا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌۜ ذٰلِكَ الدّٖينُ
الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فٖيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكٖينَ
كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَٓافَّةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقٖينَ

“Gerçekten Allah katında **ayların sayısı**, gökleri ve yeri yarattığı gündeki Allah'ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram

---

4 Kur’ân-ı Kerîm’de bir yılın oniki aydan oluştuğu, bunlardan dördünün kutsal olduğu belirtilir. Bu aylar da Şevval, Zu’l-Ka’de, Zu’l-Hıcce ve Muharrem aylarıdır. Bunlardan Şevvâl ve Zu’l-Ka’de ile Zu’l-Hıcce’nin ilk on günü hac ayları ve günleridir.

(aylar)dır. İşte budur dostdoğru din. Öyle ise onlarda (yasakları çiğneyerek) kendilerinize zulmetmeyin. Size karşı topyekün nasıl savaşıyorlarsa siz de müşriklerle topyekün savaşın. Bilin ki kesinkes Allah takva sahipleriyledir." (Tevbe, 9/36).

Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilalin Rolü

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِىَ مَوَاق۪يتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ
الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى
وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Sana **hilalleri** soruyorlar. De ki: 'Onlar insanların yararına ve bir de hac için vakit ölçüleridir.' Birr (iyilik) evlere arkalarından gelmeniz değil, ancak iyilik müttaki olanındır. Evlere kapılarından gelin. Allah'tan korkun, belki siz kurtuluşa erersiniz." (Bakara, 2/189).

III) Hac Günleri[5]

a) Belirli ve Sayılı Günler

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ ف۪يهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِى الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ
خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى
وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِى الْاَلْبَابِ

"Hac (ayları) **bilinen aylardır**. Kim o aylarda haccı kendisine gerekli kılarsa artık hac içinde ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun Benden, ey akıl sahipleri." (Bakara, 2/197).

---

[5] Belirli günler, Zu'l-Hıcce'nin ilk on günüdür. Sayılı günler ise -Hanefî fakihlerine göre- arefe günü sabahından bayramın 4. günü olan Zu'l-Hıcce'nin 13'üne kadarki 5 günlük süredir. Bu günlerde beş vakit namazın farzlarından sonra Teşrik Tekbirleri alındığından bu günlere "Teşrik Günleri" de denir.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فٖى اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ فٖى يَوْمَيْنِ فَلَٓا
اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"Allah'ı, **sayılı günlerde** anın. İki günde acele edene hiç günah yoktur. Geri kalan(lardan da) korunan için hiç günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz siz ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Bakara, 2/203).

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فٖٓى اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِۚ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا
الْبَٓائِسَ الْفَقٖيرَۘ

"Ki kendilerine ait birtakım menfaatlara tanıklık etsinler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanları belli günlerde (kurban ederlerken) Allah'ın ismini ansınlar. Artık onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun." Hacc, 22/28).

b) Arefe Gününe[6] İşâret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet

وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍۜ

"Tanığa ve tanık olunana (görene ve görülene)[7] yemin olsun." (Burûc, 85/3).

وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ

"On geceye (de andolsun)[8]," (Fecr, 89/2).

---

[6] Zu'l-Hıcce'nin 9. günü olup hacılar, haccın birinci rüknü olan "vakfe" vazifesini o gün Arafat denilen bölgede yerine getirirler.

[7] "tanık olunan" ifâdesi ile Arefe gününün vurgulandığı yorumu yapılmıştır. (Bkz. İbn Kesîr, VII/253).

[8] Hac günleri ve geceleri içindeki süreçte Arefe günü de yer alır.

IV) Mescid-i Haram ve Ka'be Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları

a) Makam-ı İbrahim[9]

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهٖيمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْعَاكِفٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"O zaman Beyt'i (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de **Makam-ı İbrahim**'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, rüku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin." (Bakara, 2/125).

فٖيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهٖيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلًاۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ

"Orada apaçık alametler, **Makam-ı İbrahim** var. Oraya giren güvenceye kavuşmuştur. Ona bir yol bulabilenin o evi ziyaret etmesi insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir. İnkâra sapan (bilsin ki) Allah âlemlerden zengindir." (Âl-i Imrân, 3/97).

---

[9] Hz. İbrahim'in Ka'be'yi yaparken veya insanları hacca çağırırken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yer olduğu belirtilir.

b) Arafât[10] ve Meş'ar-i Harâm[11]

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ

"Size, Rabbinizden bir lutuf istemenizde bir günah yoktur. **Arafât**'tan boşanıp aktığınızda Allah'ı, **Meş'ar-i Haram** yanında anın. O'nu, size gösterdiği gibi anın. Gerçekten bundan öncesinde sapıklardan idiniz." (Bakara, 2/198).

c) Safâ ve Merve[12]

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْراً فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَل۪يمٌ

"Kuşkusuz **Safâ** ile **Merve** Allah'ın işaretlerindendir. O halde kim Ka'be'yi hacceder veya umre yaparsa bu ikisini tavaf etmesinde kendisine hiçbir günah yoktur. Kim içinden gelerek candan bir hayır yaparsa artık Allah şakirdir, iyiliği şükranla karşılayıp karşılığını verendir, pek iyi bilendir." (Bakara, 2/158).

V) Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Âyetler

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ

---

10 Vakfe vazifesinin yerine getirildiği dağın adı olup Mekke'ye 12 mil/yaklaşık 19 km. mesafededir.

11 Sahih kabul edilen rivâyetlere göre Müzdelife'nin bitiminde Kuzeh dağı yakınında bir tepedir. Müzdelife'de yapılan vakfenin burada yapılması sünnettir. Burada "saygı gösterilen bir gösterge" anlamına gelen 'Mîkâde' denilen silindir şeklinde bir taş vardı. Daha sonra üzerine büyük bir bina yapılmıştır.

12 Sözcük olarak kaypak taş anlamına gelen "Safâ" ile küçük ve yumuşak taş manasındaki "Merve" lafızlarıyla Mekke'de hacıların "sa'y" görevini yaptıkları iki tepe vurgulanır.

"Rabbimiz, bizi sana teslim olan iki müslüman kıl; soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet (yap). **Bize İbadet yerlerimizi göster**, bize tevbe nasip eyle. Kuşkusuz Sen tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olansın." (Bakara, 2/128).

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ

الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتٖينَ

"Her ümmet için, Allah'ın kendilerini rızıklandırdığı kurbanlık hayvanlar üzerine adını ansınlar diye **bir ma'bed yapmışızdır**. Şimdi hepinizin tanrısı bir tek tanrıdır. Onun için yalnız O'na teslim olan müslümanlar olun. İtâat eden alçak gönüllü kimseleri müjdele." (Hacc, 22/34).

VI) Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya Yapılmaması Öngürülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler

A) Hac

Önbilgiler

Hac, kendine özgü davranış biçimleri olan bir ibadettir. Bunun Temettu haccı[13] gibi türleri; İhram[14], Vakfe[15], Tavaf[16], Sa'y[17], Halk-

13 Temettu Haccı: Hac mevsiminde önce Umre yapılıp ihramdan çıkıldıkan sonra tekrar ihrama girilerek yapılan hactır. Üç türlü hac şekli vardır. Birisi budur. İkincisi, umreye niyet edilmeden yapılan "İfrâd Haccı"; üçüncüsü de, ümre ve normal haccın bir ihramda birleştirilerek birlikte yapıldıkları "Kırân Haccı"dır.

14 İhrâm: Kişinin Hac veya Umre niyeti ile hac ile alakalı vazifeleri yapmaya başlaması ve diğer zamanlarda helal olan birtakım davranışları kendine haram kılmasıdır. İhramın asıl anlamı budur. Dikişsiz örtüler, havlular birer uyarıcıdır. Yani ilgili kişiye: "Aman gaflete düşüp de falan işleri yapma, şu anda yasaklı konumdasın" gibi uyarı anlamı taşıyan bir tür ikaz araçlarıdır. Bunun için bir hacı adayı dikişli elbisesini çıkarmadan hac görevlerini yapsa haccı geçerli olur. Ancak ceza olarak bir koyun veya keçi keser.

15 Vakfe, belirli bir yerde kısa bir süre kalmaktır. Hacda iki yerde vakfe yapılır: Arafat'ta ve Müzdelife'de. Zilhıcce ayının 9. günü yapılan Arafat vakfesi haccın rüknüdür. Onsuz hac vazifesi yerine getirilmiş olmaz. Müzdelife vakfesi ise vacip olup terkinden dolayı yalnız ceza gerekir.

16 Ka'be'nin çevresini usulü dairesinde yedi kere dolaşmakır. Bu devirlerden her birine "şavt" dendiği gibi Safâ ile Merve arasındaki gidiş ve dönüşlerin her birine de "şavt" denilir.

17 Sa'y, Safâ ile Merve arasında gidip gelmektir. Safâ'dan Merve'ye dört gidiş; Merve'den de Safâ'ya üç dönüş olmak üzere yedi şavt'tan oluşur.

Taksîr[18], gibi uygulamaları, zaman zaman ortaya çıkan İhsâr[19] gibi engelleri, Hedy[20] ve Keffâret gibi yaptırım müeyyideleri vardır. Bunlar açık veya dolaylı ifâdelerle yansıtılan birtakım kavramlarla farklı âyetlere serpiştirilmiştir. Bakara, 2/196'da görüleceği üzere bazen bir âyette yapılması veya yapılmaması hususunda on maddenin üzerinde hac eylemi gündeme getirilirken aynı âyette bu eylemlerin yapılmaması durumunda öngörülen cezalar belirlenir, istisnalar yapılır.

Biz ilgili âyetleri sûre ve sûredeki âyet sırasına göre aktardık. Konumuzu ilgilendiren kelimeleri siyah yazıyla yazarak vurgulamaya gayret ettik.

İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ
رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. **Kurban**, yerine kadar **başlarınızı tıraş etmeyin**. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) **oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir**. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar **umre ile faydalanmak** isteyene de **kurbandan** kolayına ge-

---

18 Halk, ustura veya tıraş makinesi gibi bir araç ile saçların diplerinden kesilmesidir. Taksîr ise makas veya benzeri bir aletle saçların bir miktarının kesilmesidir. Saçların tıraş edilmesi veya kestirilmesinin yeri Harem bölgesi olup hacı adayı belli görevleri ifâ edip saçlarıyla ilgili işlemi yerine getirdikten sonra ihramdan çıkmış sayılır.

19 Hac veya Umre için ihrama girdikten sonra meşru bir mazeret sebebi ile Arafat vakfesini ve ziyaret tavafını yapamamaktır.

20 Hedy, hacda kesilen kurbanın özel adıdır. Allah Teâlâ'ya yakınlık amacıyla veya hac ile ilgili işlenen bir suçtan ötürü ceza olarak kesilmek üzere Harem-i Şerîfe götürülür veya parası gönderilip orada alınır.

leni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, **yedi gün** de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- **oruç** gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır. (Bakara, 2/196).

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ
خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى
وَاتَّقُونِ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ

"Hac (ayları) bilinen aylardır. Kim o aylarda haccı kendisine gerekli kılarsa artık hac içinde **ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır**. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun benden ey akıl sahipleri." (Bakara, 2/197).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا
يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

"Ey iman edenler! Akitleri yerine getirin. **İhramlılar olduğunuz halde avlanmayı helal görenler olmamak** şartıyla ve size (ileride) okunacaklar dışında en'am denilen hayvanlar size helal kılındı. Kuşkusuz Allah murat buyurduğunu hükmeder." (Mâide, 5/1).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ
وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا اٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَاِذَا
حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Ey iman edenler! Ne Allah'ın **işaretlerine, ne hürmetli aya, ne hediyelik kurbana, ne gerdanlıklara,** ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram'ı **kasdedip gelenlere** saygısızlık etmeyin. **İhramdan çıktığınızda avlanın**. Sizi Mescid-i Haram'dan engellediler diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır." (Mâide, 5/2).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّداً
فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ
اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَاماً لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِه۪ۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا
سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ

"Ey iman edenler! **İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin**. İçinizden kim bile bile onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü davarın benzeri kendisine bir cezadır, ki **Kabe'ye ulaşacak bir kurban olmak üzere** içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinler yiyeceği bir keffaret veya onun dengi oruç tutmaktır. Allah geçmişte olanı bağışladı. Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır." (Mâide, 5/95).

اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعاً لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ
صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُماًۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"Size ve yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek helal kılındı. **İhramlılar olduğunuz sürece ise üzerinize kara avı haram edildi**. Ancak kendisine toplanılacağınız o Allah'tan korkun." (Mâide, 5/96).

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَه۪يمَةِ الْاَنْعَامِۚ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا
الْبَٓائِسَ الْفَق۪يرَۘ

"(İnsanlara davette bulun ki Hacca gelerek) kendilerine ait birtakım menfaatlara tanıklık etsinler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanları belli günlerde (kurban ederlerken) **Allah'ın ismini ansınlar**. Artık onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun." (Hacc, 22/28).

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"Emir budur. Her kim Allah'ın **kutsallarına saygı gösterirse** bu, kendisi için Rabbi katında kesin hayırdır. Size ise karşınızda okunup duranlar müstesna olmak üzere bütün büyük ve küçük baş hayvanlar helal kılındı. Öyle ise o putlardan, o pislikten ve yalan sözden kaçının." (Hacc, 22/30).

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَٓائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

"Bu, budur. Her kim de Allah'ın işaretlerine **saygı** gösterirse şüphesiz o, kalplerin takvasındandır." (Hacc, 22/32).

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَٓا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ

"Sizin için onlarda (**o kurbanlıklarda)** belirli bir süreye değin birtakım menfaatlar vardır. Sonra da varacakları yer Ka'be'ye varır." (Hacc, 22/33).

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَٓافَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Hem **o bedeneler, o gövdeli hayvanlar var ya** Biz onları Allah'ın nişânelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vadır. Öyle ise ön ayaklarının biri bağlı olarak bir dizi halinde **üzerlerine Allah'ın**

adını anın, yanları yere yaslandığında da onlardan yiyin. Kanaat edip istemeyene de , isteyene de yedirin. O, böylece onları sizin emrinize verdi ki şükredesiniz." (Hacc, 22/36).

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا
اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ
اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِى
رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا

"Onlar, o küfredip de sizi Mescid-i Haram'dan ve adanmış **kurbanlıkları** yerine varmaktan engelleyen kimselerdir. Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilmeyerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı... Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebilselerdi elbette içlerinden o küfredenleri acıtan bir azaba uğratırdık." (Feth, 48/25).

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

"Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberine o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. şanına yemin olsun ki Allah izin verirse Mescid-i Haram'a güven duyanlar, **başlarınızı kazıtanlar, kırkanlar** olarak korkmadan kesin gireceksiniz. Ama O, sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı." (Feth, 48/27).

Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

"Kuşkusuz Safâ ile Merve Allah'ın işaretlerindendir. O halde kim Ka'be'yi hacceder veya umre yaparsa bu ikisini **tavaf etmesinde** kendisine hiçbir günah yoktur. Kim içinden gelerek candan bir hayır yaparsa artık Allah iyiliği şükranla karşılayıp karşılığını verendir, pek iyi bilendir." (Bakara, 2/158).

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَت۪يقِ

"Sonra kirlerini atsınlar, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'i (Ka'be'yi) **tavaf** etsinler." (Hacc, 22/29).

Tavaftan Sonra Namaz

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰه۪يمَ
مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْمٰع۪يلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِف۪ينَ
وَالْعَاكِف۪ينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"O zaman Beyt'i (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir **namazgâh edinin**. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler rüku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin." (Bakara, 2/125).

Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet[21]

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ وَرَسُولُهُۜ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا
اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ

"O en büyük hac günü Allah ve Peygamberi'nden insanlara bir duyurudur: Hakikaten Allah müşriklerden uzaktır! Peygamberi de! Tevbe ederseniz bu sizin hayrınızadır. Yüz çevirirseniz bilin ki gerçekten siz Allah'ı âciz bırakamazsınız. O küfredenlere acı veren bir azabı muştula." (Tevbe, 9/3).

---

21 Hacc-ı Ekber'in genel olarak İslâm'ın farz kıldığı farz hac olduğu yorumu ağırlıklı olarak belirtiliyorsa da biz bu haccın Efendimiz'in Mekke'yi fethinden sonra gerçekleştirdiği ilk haccın özel bir adı olduğu yorumunu tercih ediyoruz.

B) Umre

Önbilgiler

Ziyaret manasına gelen “umre”, Ka’be’yi özel şekilde ziyaret etmektir. Hanefî ve Mâlikîlere göre ömürde bir kere yapılması sünnettir. Şâfiî ve Hanbelilere göre ise ömürde bir kere umre yapılması farzdır. Umre’nin yapılması için belirli bir zaman yoktur. Ancak Ramazan’da yapılması mendup olduğu gibi Zu’l-Hıcce’nin 9,10,11, 12 ve 13. günleri yapılması harama yakın nitelikli bir mekruhtur. Farz hac için ihrama girilen yerler umre için de ihram mahallidir. Umre tavafla gerçekleşen bir ibadet olup şartı da ihrama girmektir. Umre’de Arafat ve Müzdelife vakfeleri olmadığı gibi hac için öngörülen ziyaret ve veda tavafları da sözkonusu değildir. Umre ibadeti yalnız şu âyette vurgulanmıştır:

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ
رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ

“Haccı ve **umreyi** Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kubandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyene de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

Konu-2: Hedy ve Kurban

Önbilgiler

Hedy, Allah Teâlâ'ya yakınlık amacıyla veya hac/umre'deki bir suçtan dolayı öngörülen cezanın bir keffâreti olmak üzere Ka'be'ye gönderilen veya orada satın alınan kurbandır. Haccın konu edinildiği değişik âyetlerde bu kurbanın önemine vurgu yapıldığı gibi normal kurbanın önemine de vurgu yapılmıştır. Kurban bayramında Mekke dışında kesilen kurban, kuşluk vaktine özgü anlamına gelen "udhıyye" terimi ile ifâde edilirken diğer zamanlarda kesilen için de genel olarak "kurban" lafzı kullanılır.

İlgili âyetlerde hedy ile normal kurbanın meşruluğu, kurbanın amacı, kurbanda Allah rızasının temel ilke olduğu, ceza kurbanı, kurban etinin kimlere dağıtılacağı hususlar yer alır. Biz burada ilgili âyetleri sûre ve sûredeki sıralarına göre kümelendirerek verdik.

A) "Udhiyye" ve "Kurban"ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

"(Ey Muhammed) onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçeğiyle oku. Bir zaman ikisi birer **kurban etmişlerdi** de birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen): 'Seni kesin öldüreceğim' dedi. Öteki de: 'Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder', şeklinde mukabelede bulundu." (Mâide, 5/27).

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْۜ

"Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve **kurban kes.**" (Kevser, 108/2).

B) “Hedy” Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِۜ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضاً اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ
رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ۠ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ۟

“Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman **hedy**’den (kurbandan) kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kubandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyene de **kurbandan** kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üçgün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّداً
فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ
اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَاماً لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِه۪ۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا
سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ

“Ey iman edenler! İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin. İçinizden kim kasten onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü davarın benzeri kendisine bir cezadır, ki Ka’-

be'ye ulaşacak **bir kurban olmak üzere** içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinler yiyeceği bir keffaret veya onun dengi oruç tutmaktır. Allah geçmişte olanı bağışladı. Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır." (Mâide, 5/95).

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ
وَالْقَلَائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ
وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Allah, Ka'be'yi, saygıya değer o evi, o saygıya değer ay'ı, **hedy**'i ve tasmalı kurbanlıkları insanlar için bir dayanak yaptı. Bunu yaptı ki göklerde ve yerdekileri Allah'ın bildiğini, Allah'ın her şeyi pek iyi bilen olduğunu bilesiniz." (Mâide, 5/97) .

* * *

BEŞİNCİ KISIM

Muamelât

Birinci Bölüm: Yönetimin Ana İlkeleri:
Şura ve Adalet

Konu-1: Şura ve Adalet
Konu-2: Yöneticiler ve Yetkileri
Konu-3: Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının Ana İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler
Konu-4: Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

İkinci Bölüm: Nikâh ve Evlilik

Konu-1: Nikâh ve Evlilik Kapsamındaki Âyetler
Konu-2: Kadınların Mâli Haklarına Vurgu Yapan Âyetler
Konu-3: Boşama, Boşanma ve Bunlara Bağlı Meselelerin Konu Edinildiği Âyetler
Konu-4: İslâm Dininin Tasvip Etmediği Bir Boşanma Sebebi: Zıhar Olayı
Konu-5: İddeti Öngören Âyetler

Üçüncü Bölüm: Çocukların Çeşitli Evreleri ve Anne-Babalarıyla İlişkileri

Konu-1: Çocuk İsteme, Rahimlerdeki Oluşumlar ve Gebelik Sürecine Vurgu Yapan Âyetler
Konu-2: Çocuğun Bakımı ve Eğitimi
Konu-3: Yetim Çocuklar
Konu-4: Çocukların Ana-Babalarıyla İlgili Görevlerine Vurgu Yapan Âyetler

Dördüncü Bölüm: Yardımlaşma

Konu-1: Kur'an-ı Kerim'in Yardımlaşmaya Verdiği Önemi Yansıtan Âyetler
Konu-2: Ticaret Hayatıyla İlgili İlkelerin Yer Aldığı Âyetler
Konu-3: Borç Konusunun Yer Aldığı Âyetler
Konu-4: Faizin Yer Aldığı Âyetler

Beşinci Bölüm: Cihad

Konu-1: Cihad Âyetleri
Konu-2: Savaş Âyetleri
Konu-3: Ganimet, Fey' ve Nefl Kavramları

Altıncı Bölüm: Belli Başlı Suçlar ve Cezaları

Konu-1: Riddet Olayına İşaret Eden Âyetler
Konu-2: Zina Suçu
Konu-3: Hırsızlık Suçu
Konu-4: Devlete Baş Kaldırma, Yol Kesme ve Gasp Suçları
Konu-5: Adam Öldürme Suçu

Birinci Bölüm

İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

KONU-1: ŞÛRA VE ADALET

- **Şûrâ Olgusuna,** 'danışma' **Anlamına Gelen** " ثَوْر **=şevr" Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler**
- **Şûrâ Olgusuna Fikir Sorma, Görüş İsteme Anlamına Gelen** " إفْتا =iftâ" **ve** " إسْتِفْتا =istifta" **Lafızlarından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler**
- **Çoğunluğun Görüşüne Uyma Zorunluluğunun Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet**

- **Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler**
  - Hâinleri Savunma
  - Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın
  - Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hınç Adaletsizliğe Sürüklememeli
  - Allah Adâlet Sergileyenleri Sever
  - Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir
  - Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır
  - İnananların Allah ve Rasulünün Hükümleri Karşısında Tavırları Ne Olmalı
  - Hak Paralelinde Hükmün Eski Toplumlarda da Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz

- **Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet**
  - Kimse Yanlış Yargılara Varmasın!

KONU-2: YÖNETİCİLER ve YETKİLERİ

- **Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler**
  - Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır
  - Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır
  - Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır
  - Devlet Başkanına Hazineden Re'sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir

- **Mümin Olmayanların Müslümanların Başına Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler**
- **Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler**
- **Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler**
- **Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler**
- **Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe Olduğunun Vurgulandığı Âyetler**
  - Kimlerin Buyrukları Dinlenmez
  - Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri

KONU-:3 Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının İlkelerineVurgu Yapan Âyetler

- Hükümde Adalet
- Rüşvet ve Hediye Almamak
- Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı
- Hüküm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir
- Kararlarda Şeriattan Ayrılmamak
- Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları

KONU-:4 Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

- Şahidin Adil Olması Gerekir
- Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir
- Kadınların Şahitliği
- Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir
- İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar
- Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar
- Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür
- Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır
- İfâde Değiştirmek
- Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması
- Problemlerin Çözümünde Kur'aya Başvurulması

İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

Şûrâ Olgusuna, 'danışma' Anlamına Gelen " شَوْر =şevr" Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ
تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Anneler, emzirmeyi tamamlatmak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir. Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Ana-baba anlaşarak ve **birbirlerine danışarak** çocuğu sütten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir." (Bakara, 2/233).

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا
مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ فَاِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

"Allah'tan bir rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Faraza sen kaba-saba, katı yürekli olsaydın elbette çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyle ise onları bağışla, kendileri için istiğfar et ve iş hususunda **onlara danış.** Azmettiğinde Allah'a tevekkül et. Kuşkusuz Allah tevekkül gösterenleri sever." (Âl-i Imrân, 3/159).

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar Rableri'(nin daveti)ne uyan, namazı dosdoğru kılan kimselerdir. Onların işi **aralarında danışma iledir.** Kendilerine bahşettiğimiz nimetlerden de başkalarına verirler." (Şûrâ, 42/38).

Şûrâ Olgusuna Fikir Sorma, Görüş İsteme Anlamına Gelen " إفتا =iftâ" ve " إستفتا =istifta" Lafızlarından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى النِّسَاءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ
فِى الْكِتَابِ فِى يَتَامَى النِّسَاءِ الّٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ
وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَاَنْ
تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا

"Senden, kadınlar hakkında **fetva istiyorlar.** De ki: Onlar hakkında size Allah fetva veriyor, yazılmış haklarını onlara vermeyip kendilerini nikahlamak istediğiniz kadınların yetimleri, zavallı çocuklar ve öksüzler için adaleti ayakta tutmanız hakkında kitapta size okunuyor. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu pek iyi bilendir." (Nisâ, 4/127).

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِى الْكَلَالَةِ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ
وَلَهُ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً

فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ

"Senden **fetva istiyorlar.** De ki: Allah size kelâle hakkında şöyle fetva (hüküm) veriyor: Eğer çocuğu olmayan bir kişi ölür, kendisinin de bir kız kardeşi olursa ölenin bıraktığının yarısı kız kardeşindir. Kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş kendisine varis olur. Kız kardeşler iki tane iseler bıraktığından üçte ikisi onlara kalır. Eğer (varisleri) erkekler ile kadınlar olmak üzere (ikiden fazla) kardeş iseler o zaman erkeğe iki dişinin payının aynısı vardır. Allah, sapmayasınız diye size (hükümlerini) açıklıyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir." (Nisâ, 4/176).

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّٓا اَحَدُكُمَا فَيَسْقٖي رَبَّهُ خَمْرًا وَاَمَّا الْاٰخَرُ
فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِهٖ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذٖي فٖيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

"Ey zindan arkadaşlarım! İkinizden biri efendisine şarap sunacak, öteki ise asılacak da başından kuşlar yiyecek. İkinizin hakkında **açıklama istediğiniz** şey hükme bağlanmıştır." (Yûsuf, 12/41).

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّٖٓي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُونٖي فٖي
رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ

"Melik: 'Rüyamda, yedi arık ineğin yedi semiz ineği yediğini görüyorum. Yine yedi yeşil başak ile kuru diğer yedi başak görüyorum. Ey ileri gelenler rüya yorumluyorsanız haydi rüyam hakkında bana **açıklama yapın**!' dedi." (Yûsuf, 12/43).

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّٖيقُ اَفْتِنَا فٖي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ
عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلّٖٓي اَرْجِعُ اِلَى
النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

"Yusuf! Ey özü-sözü doğru, bize, kendilerini yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak konusunda **açıklama yap** ki ilgili insanların yanına döndüğümde (melikin ruyasının ne anlama geldiğini) bilsinler." (Yûsuf, 12/46).

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖي فٖٓي اَمْرٖيۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ

"Kraliçe dedi: Ey ileri gelenler! Bana bu işimde **bir fetva** (bir fikir, bir karar) verin, siz yanımda bulunmadıkça hiçbir işi kesinleştirmemişimdir." (Neml, 27/32).

Çoğunluğun Görüşüne Uyma Zorunluluğunun Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ

"Yeryüzünde çoğunluğu oluşturanları dinlersen seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar sadece zannın ardına düşerler, onlar sadece yalan söylerler (saçmalarlar)." (En'âm, 6/116).

وَاعْلَمُٓوا اَنَّ فٖيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِۜ لَوْ يُطٖيعُكُمْ فٖي كَثٖيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاٖيمَانَ وَزَيَّنَهُ فٖي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ
الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَۙ

"Biliniz ki içinizde Allah'ın Peygamberi var. Eğer o, pek çok işte sizi dinlerse sıkıntı çekersiniz. Ama Allah size imanı sevdirdi, size kâfirliği, fasıklığı, ısyanı çirkin gösterdi. İşte (bu niteliklere sahip kılınan sizlersiniz) olgunluğa ermişler." (Hucurât, 49/7).

Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ
تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمٖيعًا بَصٖيرًا

"Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde **adaletle hüküm vermenizi** emrediyor. Allah size bununla ne güzel öğüt veriyor. Kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi işitendir." (Nisâ, 4/58).

Hâinleri Savunma

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ
وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا

"Doğrusu Biz sana kitabı insanlar arasında, **Allah'ın sana gösterdiğiyle hüküm veresin** diye gerçekle indirdik. Hâinleri savunma." (Nisâ, 4/105).

Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ
أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ
بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **Adaleti yerine getirenler,** Allah için tanıklık edenler olun. Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise adaletten uzaklaşıp da nefsinize uymayın. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Nisâ, 4/135).

Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hınç Adaletsizliğe Sürüklememeli

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُواۜ هُوَ اَقْرَبُ
لِلتَّقْوٰىۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Ey iman edenler! Allah için (hakkı) ayakta tutanlar, adaletle şahitlik edenler olun. Bir kavme duyduğunuz kininiz (hıncınız) **adil davranmamanız için sakın sizi cürüm yapmağa sürüklemesin.** Adâlet gösterin! O, sakınıp korunmağa daha yakındır. Allah'tan korkun. Hiç kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Mâide, 5/8).

Allah Adâlet Sergileyenleri Sever

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِۜ فَاِنْ جَٓاؤُكَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔاۜ
وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Alabildiğince yalanı dinlerler, oburca haram yerler. Sana gelirlerse aralarında hüküm ver veya kendilerinden yüz çevir. Yüzlerine bakmazsan sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Hüküm verdiğinde aralarında adaletle hüküm ver. **Gerçekten Allah adalet gösterenleri sever**." (Mâide, 5/42).

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا
عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ
فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah'ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine **adaletle**

aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever." (Hucurât, 49/9).

Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir

وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجٖيلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فٖيهِۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"İncil bağlıları, **Allah'ın, İncil içinde indirmiş olduğuyla hüküm versin**. Kim Allah'ın indirdiğiyle hüküm vermezse işte onlar fâsıkların ta kendileridir." (Mâide, 5/47).

وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ
مِنَ الْحَقِّۜ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاًۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ
اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فٖي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِۜ اِلَى اللّٰهِ
مَرْجِعُكُمْ جَمٖيعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فٖيهِ تَخْتَلِفُونَۙ

"Sana, öncesindeki (önündeki/ondan önceki) kitabın bir bölümünü doğrulayıcı ve ona şahit olan kitabı gerçekle indirdik. **Öyle ise aralarında Allah'ın indirdiğiyle hüküm ver**, sana gelmiş olan haktan sapıp onların heveslerine uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat, bir yol yaptık. Allah dileseydi elbette sizi bir tek ümmet yapardı. Ancak, size verdiklerinde sizi sınayacak. Öyle ise hayırlara koşun. Hepinizin dönüşü sadece Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarda gerçeğin ne olduğunu size haber verecek." (Mâide, 5/48).

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ
يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرٖيدُ
اللّٰهُ اَنْ يُصٖيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَثٖيراً مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

"Aralarında, **Allah'ın indirdiğiyle hükmet,** heveslerine uyma, seni, Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından şaşırtırlar diye kendilerine karşı tetikte ol. Yüz çevirirlerse bil ki Allah onları, bazı günahları yüzünden musibete uğratmak istiyor. Gerçekten insanlardan pek çoğu doğru yoldan çıkmış kişilerdir." (Mâide, 5/49).

اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَۜ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"Cahiliye hükmünü mü arıyorlar? Kesin şekilde imana gelen bir toplum için **Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir**?" (Mâide, 5/50).

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّۜ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ

"Dedi: Rabbim! **Hakka hükmet.** Rabbimiz, isnad ettiklerinize karşı ancak yardımına sığınılacak Rahman'dır." (Enbiyâ, 21 /112).

Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır

وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ

"Aralarında **hüküm vermesi için** Allah'a ve Peygamberi'ne çağırıldıklarında içlerinden bir grup hemen yüz çevirir. (Nûr, 24/48).

İnananların Allah ve Rasulü'nün Hükümleri Karşısında Tavırları Ne Olmalı

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِن۪ينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Aralarında **hükmetmesi için** Allah'a ve Peygamberi'ne da'vet olundukarı zaman müminlerin sözü ancak: **'Dinledik ve itâat ettik'** demeleridir. İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır. (Nûr, 24/51).

Hak Paralelinde Hükmün Eski Toplumlarda da Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz

اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا
عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ

"Hani Dâvud'un yanına girmişlerdi de onlardan ürkmüştü. Bunun üzerine onlar şöyle demişlerdi: 'Korkma! Biz, birimiz diğerine haksızlık yapan iki hasımız, **aramızda hak ile hüküm ver,** zulmetme ve bize doğru yolu göster." (Sâd, 38/22).

فَلِذٰلِكَ فَادْعُۚ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۜ لَنَٓا اَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۜ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَاۚ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ

"Bunun için (tevhide) çağır. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Keyiflerine uyma. De ki: 'Allah'ın indirdiği her kitaba inandım. **Aranızda adalet göstereyim diye emir aldım.** Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz. Bize işlerimiz, size işleriniz. Aramızda tartışma olmamalı. Allah bizi bir araya getirecek. Ancak O'nadır son varış." (Şûrâ, 42/15).

Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يباً فَقَالُوا
هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ
فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى
شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Yaratmış olduğu ekin ve davarlardan Allah'a bir pay ayırdılar ve iddiaları doğrultusunda: 'Bu, Allah içindir bu da ortaklarımız içindir' dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmaz, Allah için ayrılan ise ortaklarına ulaşır. **Hükmedegeldikleri ne kötü!**" (En'âm, 6/136).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْد۪ي لِلْحَقِّۜ اَفَمَنْ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّ۪ٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْۘ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

"De ki: 'Ortaklarınızdan hakka rehberlik eden kimse var mı?' 'De ki: 'Allah, hak için rehberlik eder. Hakka rehberlik eden mi uyulmaya daha layıktır yoksa rehberlik edilmedikçe doğruyu bulamayan kimse mi?' **Neyiniz var? Nasıl hükmediyorsunuz**?" (Yûnus, 10/35).

اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَاۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Yoksa kötülükleri yapanlar Bizden kaçacaklarını mı sandılar? **Ne kötü hüküm veriyorlar**!" (Ankebût, 29/4).

مَا لَكُمْۜ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

"Ne oluyor size? **Nasıl hüküm veriyorsunuz**?!" (Sâffât, 37/154).

Kimse Yanlış Yargılara Varmasın!

اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ سَوَٓاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ۟

"Yoksa kötülükleri fi'len işlemiş bulunanlar hayatlarını ve ölümlerini bir tutarak kendilerini, inanıp yararlı işleri yapmış kimseler gibi değerlendireceğimizi mi sandılar? **Varmakta oldukları yargı ne kötü**!" (Câsiye, 45/21).

مَا لَكُمْۜ كَيْفَ تَحْكُمُونَۚ

"Neyiniz var? **Nasıl hüküm veriyorsunuz**?" (Kalem, 68/36).

اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَۚ

"Yoksa size karşı üzerimizde: **'Siz her ne hüküm verirseniz muhakkak öyle olacak diye'** kıyamet gününe değin sürecek yeminler (verilen sözler) mi var?" (Kalem, 68/39).

KONU-2: YÖNETİCİLER ve YETKİLERİ

Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا ۚ قَالُوا أَنَّىٰ
يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً
مِنَ الْمَالِ ۚ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ
وَالْجِسْمِ ۖ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Peygamberleri onlara dedi: 'Kuşkusuz Allah size Tâlût'u kral olarak gönderdi.' Dediler: 'Bize nasıl kral olabilir? Biz krallığa ondan daha layıkız, kaldı ki ona servet de verilmemiş.' (Peygamber): **'Allah onu başınıza seçti, üstüne üstlük ona, bilgide ve fizik yapıda artı lütufta bulunmuştur.** Şu da var: Allah saltanatını dilediğine verir. Allah, lütfu bol, bilgisi engin olandır.' dedi." (Bakara, 2/247).

Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ ۚ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۖ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا ۖ
وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Alabildiğince yalanı dinlerler, oburca haram yerler. Sana gelirlerse aralarında hüküm ver veya kendilerinden yüz çevir. Yüzlerine bakmazsan sana hiçbir şekilde zarar veremezler. **Hüküm verdiğinde aralarında adaletle hüküm ver.** Gerçekten Allah adalet gösterenleri sever." (Mâide, 5/42).

يَا دَاوُۥدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلٖيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذٖينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

"Ey Davud! Doğrusu biz seni yeryüzünde bir halife yaptık, öyle ise insanlar arasında **hak ile hüküm ver,** keyfine uyma! Uyarsan seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz Allah yolundan sapan kimselere, hesap gününü unuttukları için pek yaman bir azap vardır." (Sâd, 38/26).

Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَٓا اَرَى الْهُدْهُدَۘ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَٓائِبٖينَ لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدٖيدًا اَوْ لَاَ۬اذْبَحَنَّهُٓ اَوْ لَيَأْتِيَنّٖى بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ

"Derken kuşları denetledi ve şöyle dedi: 'Neyim var, Hüdhüd'ü göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı? Onu ağır bir cezaya çarptıracağım veya boynunu keseceğim. Meğer ki bana açık, kuvvetli bir kanıtla gele" (Neml, 27/20, 21).

Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَۚ

"Ve sana uyan müminlere **kanadını indir**." (Şuarâ, 26/215).

Devlet Başkanına Hazineden Re'sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِهٖ حِمْلُ بَعٖيرٍ وَاَنَا بِهٖ زَعٖيمٌ

"Dediler: Melikin su tasını arıyoruz, onu getirene bir deve yükü (ödül) var. (Yusuf da:) **'Ben de buna kefilim'** dedi." (Yûsuf, 12/72).

Mümin Olmayanların Müslümanların Başına Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler[1]

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوٓا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَاِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً

Sizi gözetleyip duran kimseler, size Allah'tan bir fetih (zafer) geldiğinde: 'Sizinle beraber değil miydik?' derler. Şayet kâfirler için (zaferden) bir pay olursa bu kez: 'Size üstün gelmedik mi, sizi müminlerden korumadık mı?' diye söylerler. Allah kıyamet günü aralarında hüküm verir. **Allah asla kâfirler için müminler aleyhine bir yol yapmaz.** (Nisâ, 4/141).

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

"Ey iman edenler! **Müminleri bırakıp kafirleri dostlar edinmeyin**. Allah'a, aleyhinize olacak açık bir delil vermenizi ister misiniz?" (Nisâ, 4/144).

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِى دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ

"De ki: Ey Ehl-i kitap! Haksız yere dininizde aşırılığa kaçmayın, önceden sapmış, pek çoklarını da saptırmış ve yolun düzünden sapmış **bir topluluğun heveslerine uymayın**." (Mâide, 5/77).

---

[1] Tevbe, 9/12, 24, 34; Hûd, 11/59. 96, 97, 98; İbrâhîm, 14/28; Ankebût, 29/12; Sebe'. 34/31, 32, 33; Mü'min, 40/29, 47; Zuhruf, 43/54; Câsiye, 45/18; Nûh, 71/21, 22, 23, 24... gibi surelerde geçen âyetler konumuzla doğrudan ilintili olmadıklarından metne alınmamıştır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌۜ

"Küfre sapanlar da birbirlerinin dostlarıdır. Siz bunu[2] yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgun olur." (Enfâl, 8/73).

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًاۙ

"Ey Peygamber! Allah'tan kork, **kafirleri ve münafıkları dinleme.** Kuşkusuz Allah çok iyi bilendir, çok hikmetlidir." (Ahzâb, 33/1).

اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

"Kuşkusuz onlar, Allah(tan gelecek) bir şeyi senden asla savamazlar. Doğrusu **zalimler birbirlerinin dostlarıdır.** Allah ise takva sahiplerinin dostudur." (Câsiye, 45/19).

Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةًۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِى فِى قَوْمِى وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

"Musa ile otuz gece (için) sözleştik ve otuz geceyi on ile tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği ibadet süresi kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Hârun'a: 'Kavmim içinde **yerime geç,** ıslah et, bozguncuların yoluna uyma' demişti." (A'râf, 7/142).

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهِ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى مِنْ بَعْدِىۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ

قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ
الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

"Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: **'Ardımdan bana ne kötü halef oldunuz!** Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?' deyip levhaları yere bıraktı, kardeşinin başından tutup kendine doğru çekmeğe başladı. (Harun:) 'Anamın oğlu! Gerçekten topluluk beni zayıf gördü, nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de hakaret edip de benimle düşmanları sevindirme, beni zâlimler topluluğuyla bir tutma' dedi." (A'râf, 7/150).

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي

"Ve bana **âilemden bir yardımcı ver,**" (Tâhâ, 20/29).

هَارُونَ أَخِي

"kardeşim Harun'u." (Tâhâ, 20/30).

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي

"Onunla sırtımı pekiştir," (Tâhâ, 20/31).

وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي

"onu işimde ortağım yap" (Tâhâ, 20/32).

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي
إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ

"Kardeşim Harun benden daha güzel konuşur; beni doğrulayan bir yardımcı olarak yanımda **ona da peygamberlik ver;** doğrusu ben, beni yalanlamalarından korkuyorum." (Kasas, 28/34).

Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًاۜ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْف۪ي صُدُورُهُمْ اَكْبَرُۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

"Ey iman edenler! **Sizin dışınızdakilerden sırdaş edinmeyin,** size zarar vermekte kusur göstermezler. (Bundan önce) sizin sıkıntıya düşmenizi candan istemişlerdi, öfkeleri ağızlarından taşmıştı! Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür. Aklınızı işletirseniz işte size işâretleri açıkladık." (Âl-i Imrân, 3/118).

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِه۪ وَلَا الْمُؤْمِن۪ينَ وَل۪يجَةًۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Yoksa siz, kendi halinize bırakılacağınızı, Allah'ın, içinizden cihad edenleri, **Allah'tan, Peygamberi'nden ve müminlerden başkalarını sırdaş edinmeyenleri** hiç bilmeyeceğini mi sandınız? Oysa Allah, yapageldiklerinizden haberdârdır." (Tevbe, 9/16).

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَٓاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْا۪يمَانِۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi -imana karşı küfrü yeğlemişlerse- **dostlar edinmeyin.** Sizden kim onları dost edinirse işte onlardır zalimler." (Tevbe, 9/23).

وَلَا تَرْكَنُٓوا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ

“**Zulmedenlere eğilim göstermeyin** yoksa size ateş dokunur. Sizin için Allah'tan başka dostlar yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz.” (Hûd, 11/113).

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ
وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“Allah'ın kendilerine **gazap etmiş olduğu bir topluluğu dost edinmişlere** bakmaz mısın? Onlar ne sizdendirler ne de onlardandırlar ve bile bile yalan yere yemin ederler.” (Mücâdele, 58/14).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ
إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Ey iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar edinmeyin. Onlar size gelmiş olan hakka küfretmişler iken siz onlara dostluk mu gösteriyorsunuz. Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve Peygamber'i çıkarıyorlardı. Sizler Benim yolumda ve hoşnutluğum uğrunda cihad için çıktınızsa **kendilerine dostlukla (nasıl) sır verirsiniz?** Oysa Ben sizin gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da hepsini bilirim. İçinizden her kim onu yaparsa artık düz yolun ortasında şaşırmış olur.” (Mumtehıne, 60/1).

إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Allah sizi ancak size karşı din hakkında savaşan ve sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza arka veren kimselerden, **onları dost edinmenizden yasaklıyor.** Her kim de onlara dostluk ederse işte onlardır zâlimler.” (Mümtehine, 60/9).

Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا ۙ
اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۜ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِى

"Musa dedi: 'Harun! Bunların sapıklığa düştüklerini gördüğün zaman seni ne engelledi? Niye beni izlemedin? Yoksa emrime karşı mı geldin?" (Tâhâ, 20/92, 93).

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهُ اَوْ لَيَأْتِيَنِّى بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

"Onu[3] ağır bir cezaya çarptıracağım veya boynunu keseceğim. Meğer ki bana açık, kuvvetli bir kanıtla gele" (Neml, 27/21).

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

"Süleyman (Hüdhüd kuşuna) dedi: Bakacağız, doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın?" (Neml, 27/27).

Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe Olduğunun Vurgulandığı Âyetler[4]

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِى الْاَمْرِ مِنْكُمْ ۚ
فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِى شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ۟

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve **sizden olan yöneticilere** saygı gösterin. Bir şeyde çekişirseniz -Allah'a ve son güne inanıyorsanız- onu Allah'a ve Peygamber'e arzedin. İşte bu hem hayırlı hem de sonuç itibariyle daha güzeldir." (Nisâ, 4/59).

Kimlerin Buyrukları Dinlenmez[5]

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ

---

[3] Hüdhüd kuşunu.

[4] Âl-i Imrân, 3/32, 132; Nisâ, 4/13, 64, 69, 80; Mâide, 5/92; Enfâl, 8/20, 46; Tâhâ, 20/90; Nûr, 24/47, 48, 51, 52, 54, 56; Furkân, 25/52; Şuarâ, 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 151, 163, 179; Ahzâb, 33/1, 33, 48, 71; Zuhruf, 43/63; Muhammed, 47/33; Feth, 48/17; Hucurât, 49/17; Mücâdele, 58/13; Teğâbün, 64/12, 16; Nûh, 71/3... gibi Allah ve peygamberlerine doğrudan itâat edilmesi öngörülen âyetlerin de Allah ve Rasulü'nün izinden giden yöneticilerin ilim adamlarıyla istişareleri sonucunda dönemin şartlarına göre çıkaracakları kanunların da Müslümanları bağlayacağı kanaatindeyiz.

[5] Ahzâb, 33/66, 67; Zuhruf, 43/54 âyetleri de hak yolda olmayanları dinleyenlerin âkibetlerini sergilemesi açısından dolaylı olarak bu bağlamda değerlendirebilir.

"O halde (sana) **yalancı** diyenleri dinleme!" (Kalem, 68/8).

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ

"Alabildiğine **yemin eden, aşağılık** hiç kimseyi dinleme!" (Kalem, 68/10).

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًا

"Öyle ise Rabbinin kararına sabır göster. İçlerinden hiçbir günahkârı veya hiçbir **nankörü** dinleme!" (İnsân, 76/24).

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

"Hayır hayır! Onu dinleme! Secde et ve yaklaş." (Alak, 96/19).

Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

"Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir zümreyi dinlerseniz **sizi imanınızdan sonra kafirler olarak geri döndürürler**." (Âl-i Imrân, 3/100).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

"Ey iman edenler! Eğer küfredenlere boyun eğerseniz **sizi ökçeleriniz üstüne geri çevirirler de hüsrana uğrayanlar durumuna düşersiniz**." (Âl-i Imrân, 3/149).

KONU-3: Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler

Hükümde Adalet

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Allah size emanetleri ehline vermenizi, **insanlar arasında hüküm verdiğinizde adaletle hüküm vermenizi emrediyor.** Allah size bununla ne güzel öğüt veriyor. Kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi işitendir." (Nisâ, 4/58).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَى أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **adaleti yerine getirenler, Allah için tanıklık edenler olun.** Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise dönmeniz için heves ardına düşmeyin. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Nisâ, 4/135).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Yetimin malına erginliğine erinceye değin en güzel şekli dışında yaklaşmayın, ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın. Biz, kimseyi gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa **adalet gösterin.** Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti." (En'âm, 6/152)[6].

Rüşvet ve Hediye Almamak

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Mallarınızı aranızda batıl (haksız) sebeplerle yemeyin, insanların mallarından bir bölümünü bilip durduğunuz halde günahla yemek için **onları hakimlere aktarmayın**." (Bakara, 2/188).

فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْ بَلْ
اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ

"Gönderilen elçi Süleyman'a geli(p hediyeleri takdim etmek istey)ince Süleyman: 'Bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği size verdiğinden üstündür. Doğrusu siz hediyenizle sevinirsiniz' dedi." (Neml, 27/36).

Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوٓا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

"Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse **onu açıklığa kavuşturun.** Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de yaptığınıza pişman olursunuz." (Hucurât, 49/6)[7].

---

[6] Bu bölümde daha önce kaydedilen şu âyetlere de bkz. Sâd, 38/22; Şûrâ, 42/15.
[7] Bu bağlamda şu âyete de bkz. A'râf, 7/150.

Tarafların Delillerini Dinlemesine Vurgu Yapan Âyetler

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰىٓ اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي
مِنْ بَعْد۪يۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ
قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ
الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ

"Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: 'Ardımdan bana ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?' dedi, levhaları yere bıraktı, kardeşinin başından tutup kendine doğru çekmeğe başladı. (Harun:) 'Anamın oğlu! Gerçekten topluluk beni zayıf gördü, nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de hakaret edip de benimle düşmanları sevindirme, beni zâlimler topluluğuyla bir tutma' dedi." (A'râf, 7/150).

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ الْخَٓائِن۪ينَ

"Bu, benim ona arkasından hiyanet etmediğimi bilmesi içindir. Kuşkusuz Allah hiyanette bulunanların tuzağını başarıya erdirmez." (Yûsuf, 12/52).

فَمَكَثَ غَيْرَ بَع۪يدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِه۪ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ
بِنَبَاٍ يَق۪ينٍ

"Derken bekledi, çok geçmeden (Hüdhüd) geldi ve şöyle dedi: Senin kendisini her yönüyle bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe'den sağlam bir haber getirdim." (Neml, 27/22).

اِنّ۪ي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُو۫تِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظ۪يمٌ

"Çünkü ben onlara hükümdarlık yapan bir kadın buldum, kendisine her şey verilmiş, muhteşem bir tahtı da var." (Neml, 27/23).

Hükûm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُۙ اِنَّا اِذًا لَظَالِمُونَ

"(Yusuf) dedi: 'Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymamızdan Allah'a sığınırız. O zaman gerçekten biz zalimleriz demektir'." (Yûsuf, 12/79)[8].

Kararlarda Şeriattan Ayrılmamak

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَۖ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِۜ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اُو۫تُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهِۜ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"İnsanlar bir tek ümmetti. Derken Allah müjdeci ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi. **Anlaşmazlığa düştükleri hususlarda insanlar arasında karar versinler** diye kendileriyle birlikte gerçekleri bildiren kitap indirdi. Kitap verilenler, kendilerine apaçık kanıtlar geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden o kitap üzerinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah izniyle, iman edenleri, onların anlaşmazlığa düştükleri işin hakikatına doğrudan ulaştırdı. Öyle ya Allah dilediği kimseyi dosdoğru yola iletir." (Bakara, 2/213).

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُو۫تُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ

"Kendilerine Kitap'tan bir pay verilenlere bakmaz mısın? **Aralarında hüküm vermesi için** Allah'ın Kitab'ına çağırılıyorlar. Ne var ki içlerinden bir grup yüz çevirerek dönüp gidiyor." (Âl-i Imrân, 3/23).

---

[8] Şu âyetlere de bkz. Tâhâ, 20/92, 93, 94.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُوٓا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُوٓا اَنْ يَكْفُرُوا بِهِۜ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

"Sana indirilene, senden önce indirilene iman ettiklerini sanan şu kimselere bakmaz mısın ki kendisini inkâr etmekle emrolundukları Tâğut önünde **mahkeme edilmelerini istiyorlar.** Oysa şeytan onları pek derin bir sapıklıkla saptırmayı arzu ediyor." (Nisâ, 4/60).

اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَٓا اَرٰيكَ اللّٰهُۜ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيمًاۙ

"Doğrusu Biz sana Kitab'ı insanlar arasında, **Allah'ın sana gösterdiğiyle hüküm veresin** diye gerçekle indirdik. Hâinleri savunma." (Nisâ', 4/105).

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۜ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ۟

"İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken **seni nasıl hakem yapıyorlar?** Sonra da bunun ardından dönüyorlar. İşte onlar inananlar değildir." (Mâide, 5/43).

اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ اَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَٓاءَۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًاۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

"Gerçekten, içinde bir hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı Biz indirdik. Hakka teslim olmuş peygamberler onunla **Yahudilere hükmediyorlardı.** Rabbânî âlimler ile Allah'ın kitabını ezberleyip korumakla görevli kılınmış alimler de bunun tanıkları olarak onunla hüküm veriyorlardı. Öyle ise insanlardan korkmayın Ben'den korkun, âyetlerimi pek az bir bahaya satmayın. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlardır kâfirlerin ta kendileri!" (Mâide, 5/44).

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ
بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ

"Orada (Tevrat'ta) üzerlerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar karşılıklı (kısastır, ödeşmedir). Kim onu (hakkını) sadakasına sayarsa bu kendisi için bir keffârettir. **Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse** işte onlardır zâlimler!" (Mâide, 5/45).

وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"İncil bağlıları, Allah'ın, İncil içinde indirmiş olduğuyla **hüküm versin.** Kim Allah'ın indirdiğiyle hüküm vermezse işte onlar; fâsıkların ta kendileridir." (Mâide, 5/47).

وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ
مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ
اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ
مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

"Sana, öncesindeki (önündeki/ondan önceki) kitabın bir bölümünü doğrulayıcı ve ona şahit olan kitabı gerçekle indirdik. Öyle ise aralarında **Allah'ın indirdiğiyle hüküm ver,** sana gelmiş olan haktan sapıp onların heveslerine uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat, bir yol yaptık. Allah dileseydi elbette sizi bir tek ümmet yapardı. Ancak, size verdiklerinde sizi sınayacak. Öyle ise hayırlara koşun. Hepinizin dönüşü sadece Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarda gerçeğin ne olduğunu size haber verecek." (Mâide, 5/48).

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ
يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ
اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يراً مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

"Aralarında, **Allah'ın indirdiğiyle hükmet,** heveslerine uyma, seni, Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından şaşırtırlar diye kendilerine karşı tetikte ol. Yüz çevirirlerse bil ki Allah onları, bazı günahları yüzünden musibete uğratmak istiyor. Gerçekten insanlardan pek çoğu doğru yoldan çıkmış kişilerdir." (Mâide, 5/49).

اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَۜ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْماً لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ۟

"**Cahiliye hükmünü mü arıyorlar?** Kesin şekilde imana gelen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?" (Mâide, 5/50).

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُق۪يمُوا التَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْج۪يلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يراً مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراًۚ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ

"De ki: 'Ey Ehlikitap! Tevrat'ı, İncil'i ve **Rabbinizden size indirilmiş olanların gereklerini yerine getirmenize değin** hiçbir değer üzerinde değilsiniz!' Sana Rabbinden indirilen kesinlikle onlardan pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü artıracak. Artık sen küfre sapmış o topluluk için tasalanma." (Mâide, 5/68).

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثٖينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مٖيقَاتُ رَبِّهٖ اَرْبَعٖينَ لَيْلَةًۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخٖيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنٖى فٖى قَوْمٖى وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبٖيلَ الْمُفْسِدٖينَ

"Musa ile otuz gece (için) sözleştik ve otuz geceyi on ile tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği ibadet süresi kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Hârun'a: 'Kavmim içinde yerime geç, ıslah et, **bozguncuların yoluna uyma**' demişti." (A'râf, 7/142).

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرٖيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۤءَ الَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَ

"Sonra seni emirden[9] (emir kapsamındaki) bir Şeriat üzerine koyduk. **Öyle ise onu izle,** bilmeyen kimselerin keyiflerine uyma!" (Câsiye, 45/18).

Hakimin Yemini Dikkate Alarak Hüküm Vermesi

Yalan yere yeminde cezanın ağırlaştırılması/ ağır yemin verdirilmesi (hepsi aynı ayetler)

وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبٖينَ

"(Suçlanan erkek ettiği yeminlerin) beşincisinde de, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir." (Nûr, 24/7).

وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَاۤ اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقٖينَ

"(Suçlanan kadın ettiği yeminlerin) beşincisinde ise, kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir." (Nûr, 24/9).

Nasıl Yemin Verdirileceği

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰۤى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّاۤ اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذٖينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَاۤ اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَاۤ اِنَّاۤ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ

[9] Din işinden (Nesefî, IV, 136).

"Eğer o iki kişinin (iki şahidin) bir günah işledikleri kesin şekilde anlaşılırsa o zaman üzerlerine hak terettüp edenlerden ölene daha yakın bulunan diğer iki kişi o iki şahidin yerine geçerler ve: **'Elbette bizim tanıklığımız o ikisinin tanıklığından daha doğrudur, kimsenin hakkına tecavüz etmedik, yoksa o taktirde zalimlerden olurduk'** diye Allah'a yemin ederler." (Mâide, 5/107).

Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

"Kendilerine zulum iliştiğinde yardımlaşırlar." (Şûrâ, 42/39).

وَجَزَٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür. Kim affeder ve ara bulursa onun karşılığı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez." (Şûrâ, 42/40).

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

"Zulüm gördükten sonra **öc almış olanlara karşı** (sorumlu tutulacakları) hiçbir yol yoktur." (Şûrâ, 42/41).

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"**(Böyle bir) yol,** sadece insanlara zulmetmekte olanlar ile yeryüzünde haksızca taşkınlık yapan kimseler aleyhinedir. İşte onlara elem veren bir azap vardır." (Şûrâ, 42/42.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Bununla birlikte kim sabır gösterir ve **bağışlarsa** (öc almağa kalkışmazsa) bu da, işlerin ihtimam gerektirenlerindendir." (Şûrâ, 42/43).

Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

Önbilgiler

'Şahitlik', Arapçadaki 'şehâdet' sözcüğünün karşılığıdır. Şahitlik başkasının bir diğer şahıs üzerindeki hakkını zan ve tahmin ile değil, kesin şekilde bilip haber vermektir. Bu tanım Hz. Peygamber'in: "Bir şeyi güneş gibi bildiğinde şahitlik yap, yoksa şahitlik yapma" meâlindeki hadisinden hareketle yapılmıştır. Konu fıkıh kitaplarında çok ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Biz burada değişik vesilelerle şahitliğin gündeme getirildiği âyetleri aktaracağız. Zinada şahitlik (bkz. Nisâ, 4/15), boşamada şahitlik (bkz. Talâk, 65/2); Borç ve mâlî işlerde şahitlik (bkz. Bakara, 2/282; Nisâ, 4/6, Mâide, 5/106) gibi tanıklık yapılan konulara işâret eden âyetler daha önce burada metin ve meâlleri ile birlikte verildiklerinden tekrar yazılmamışlardır.

Şahidin Adil Olması Gerekir

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى
بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا

"Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **Adaleti yerine getirenler olarak Allah için şahitler olun.** Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise dönmeniz için heves ardına düşmeyin. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Nisâ, 4/135).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ح۪ينَ الْوَصِيَّةِ
اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ
فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ

بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرٖى بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ
اللّٰهِ اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمٖينَ

"Ey iman edenler! Birinize ölüm (belirtileri) gelip çattığında vasiyyet sırasında aranızdaki şahitlik (şöyle olmalıdır): İçinizden veya sizin dışınızda (müslüman olmayanlardan) **adalet sahibi** diğer iki kişiyi şahit tutmaktır. Eğer yeryüzünde yolculuğa çıkmış durumda iseniz ve ölüm belası (belirtileri) de tepenize çökmüşse o iki şahidi namazdan sonra alıkoyarsınız. Kuşkuya kapılırsanız o zaman: 'Akraba da olsa yemini hiçbir değere satmayacağız, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa biz günahkârlardan oluruz' diye Allah'a yemin ederler." (Mâide, 5/106).

فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
وَاَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَقٖيمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهٖ
مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًاۙ

"Sürelerinin bitimine vardıklarında onları ya örfe göre tutun ya da kendilerinden örfe göre ayrılın ve içinizden **adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun.** Şahtiliği Allah için doğru yapın. İşte size bu söylenenle Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimselere öğüt veriliyor. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun için bir çıkış noktası yapar." (Talâk, 65/2).

Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامٖينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ
لِلتَّقْوٰىۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Ey iman edenler! **Adaletle şahitlik edenler olarak Allah için kıyam (dik) duranlar olun.** Bir kavme duyduğunuz kininiz (hıncınız) âdil davranmamanız için sakın sizi cürüm yapmağa sürüklemesin. Adâlet gösterin! O, sakınıp korunmağa daha yakındır. Allah'tan korkun. Hiç kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Mâide, 5/8)[10].

---

[10] Nisâ, 4/135 âyetine de bkz.

Kadınların Şahitliği

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ
وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي
عَلَيْهِ الْحَقُّ سَف۪يهًا اَوْ ضَع۪يفًا اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ
بِالْعَدْلِۜ وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغ۪يرًا اَوْ كَب۪يرًا اِلٰٓى اَجَلِه۪ۜ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى
اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَه۪يدٌۜ وَاِنْ
تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ

"Ey iman edenler! 'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey eksiltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) bir aklı yetersiz (bunak) yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.

Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile **şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun** ki kadınlardan biri şaşırdığında ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük - büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Yazıcı da şahid de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir." (Bakara, 2/282).

Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir

İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar

Yukarıda metin ve mealleri aktarılan Bakara 2/282, Mâide, 5/16 ve Talâk, 65/2 âyetlerinde gündeme getirilen konularda ikişer şahit öngörülmüştür.

Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar

وَالّٰتِى يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ حَتّٰى
يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlar aleyhinde sizden dört şahit getirin. Şahitlik ederlerse ölmelerine kadar veya Allah onlara bir yol açıncaya değin kendilerini evlerde tutun.” (Nisâ, 4/15).

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ
جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“İffetli kadınlara zina suçu atıp sonra da **dört şahid** getirmeyen kimselere seksen değnek vurun ve hiçbir zaman bunların şahitliklerini kabul etmeyin. Bunlar fasıkların ta kendileridir.” (Nûr, 24/4).

Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَآئِمُونَ

“(Övülen kişilerin niteliklerinin belirtildiği grupta yer alanlardan biri de) tanıklıklarını yerine getiren kimselerdir.” (Meâric, 70/33).

Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır

اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ
كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ
كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Yoksa siz şunu mu diyorsunuz: 'İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakubun torun kabileleri yahudi veya hıristiyan idiler.' De ki: Siz mi daha bilgilisiniz yoksa Allah mı? **Kendisine Allah'tan gelen tanıklığı gizleyenden daha zalim kimdir?!** Oysa Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/140)[11].

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ
بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا
تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Eğer bir yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamazsanız o zaman alınmış rehinler (yeter). Kiminiz kimine güvenmişse güvenilen emanetini ödesin, Rabbi olan Allah'tan korksun. **Tanıklığı gizlemeyin.** Tanıklığı gizleyenin kuşkusuz kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi bilendir." (Bakara, 2/283).

İfâde Değiştirmek

Bu bölümde metin ve mealleri aktarılan Nisâ, 4/135; Mâide, 5/8 âyetleri şahitlerin ifâde değiştirmelerinin doğru olmadığına da vurgu yapan işaretleri içerirler.

Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ
اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا
وَمَا اعْتَدَيْنَا اِنَّا اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

"Eğer **o iki şahidin bir günah işledikleri kesin şekilde anlaşılırsa** o zaman üzerlerine hak terettüp edenlerden ölene daha yakın bulunan diğer iki kişi o iki şahidin yerine geçerler ve: 'Elbette bizim tanıklığımız o ikisinin tanıklığından daha doğrudur, kimsenin

---

[11] Bu bağlamda Bakara, 2/282, Nisâ', 4/135, Mâide, 5/106 âyetlerine de bkz.

hakkına tecavüz etmedik, aksi taktirde zalimlerden olurduk' diye Allah'a yemin ederler." (Mâide, 5/107).

ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ۟

"İşte bu, tanıklığı gereğince yerine getirmeleri veya yaptıkları yeminlerinin reddedileceğinden endişe duymaları için en elverişli (bir yöntem)dir. Allah'tan korkun. Dinleyin! Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez." (Mâide, 5/108).

Problemlerin Çözümünde Kur'aya Başvurulması

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ

"Bu (yukarıda anlatıla)nlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'in bakımını hangisi üstlenecek diye **kalemlerini attıklarında** (kur'a çektiklerinde) yanlarında yoktun. Yine birbirleriyle çekişirlerken de yanlarında değildin." (Âl-i Imrân, 3/44).

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ

"Kuşkusuz Yunus da kesin elçilerdendi." (Sâffât, 37/139).

اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ

"Bir zaman dolu gemiye kaçtı." (Sâffât, 37/140).

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَۚ

"**Kura çekti** ve yenilenlerden (kur'ada kaybedenlerden) oldu." (Sâffât, 37/141).

İkinci Bölüm

Nikâh ve Evlilik

KONU-1: NİKÂH VE EVLİLİK KAPSAMINDAKİ ÂYETLER

Önbilgiler

- Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri
- Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler
- Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu
- İddet Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması
- Evliliğin Zevc ve Ezvâc Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler
- Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir
- Eşli Hayat Cennette Başlamıştır
- Âhiret Hayatı da Eşlidir
- Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir.

Evlilikte Mehir

Önbilgiler

- Mehre Vurgu Yapan Âyetler
- Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi
- Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?
- Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması
- Mehirde Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm

Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

- İffetli ve Saygılı Olmak
- Evlenilecek Madın da Erkek de Ahlaksız Olmamalıdır
- Cariyelerin Nikahı
- Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir
- Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır
- Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek
- Hulle Diye Nitelenen Nikâh

Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar

a) Üvey Analar
b) Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi Haram Kılınan Kadın ve Kızlar
c) Hz. Peygamberin Hanımları

Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler
- Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler
- Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması

KONU-2: KADINLARIN MÂLÎ HAKLARINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Önbilgiler
- Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerinindir
- Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları
- Evlilikle Gerçekleşen Miras
- Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları

KONU-3: BOŞAMA, BOŞANMA VE BUNLARA BAĞLI MESELELERİN KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Önbilgiler
- Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler
- Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı
- Karı-Koca Arasını Bulmak
- İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar

Boşanma Sebepleri
1) Îlâ Boşanma Sebebidir
2) Liân da Boşanma Sebebidir
3) Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir

KONU-4: İSLÂM DİNİNİN TASVİP ETMEDİĞİ BİR BOŞANMA SEBEBİ: ZIHAR OLAYI
- Zıhârın Hükmü
- Zıhâr Kefâreti

KONU-5: İDDETİ ÖNGÖREN ÂYETLER

Önbilgiler
- Boşanmış Kadınların İddeti
- Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve Bu Süreyi Geçirecekleri yerleri
- İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti
- İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri
- Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme Zorunda Olmayan Kadınlar İçin Öngörülen Mut'a Hakkı
- İddeti Biten Kadın Örfe Göre İstediği Şekilde Giyinip Süslenebilir

KONU-1: NİKÂH VE EVLİLİK KAPSAMINDAKİ ÂYETLER

Önbilgiler

Nikâh lafzı, lugatta bitiştirmek demektir. Cinsel ilişkiyi meşru kılan akit anlamında kullanılır. Nikâh sayesinde erkeğin kadından, kadının da erkekten yararlanması helal olur. Nikâh, zifafın fi'len gerçekleşip gerçekleşmemesini kapsayan bir akit olup, buna göre hukuki hükümler içerdiğinden nikâh ve bundan türemiş kelimelerin geçtiği yerlerde 'evlilik' karşılığını kullanmaktan özellikle kaçındık. Çünkü 'evlilik' fi'li ilişkiyi de yansıtır.

Nikâh ve bağlı konularına tefsir ve fıkıh kitaplarında geniş yer verilir. Biz burada nikâh ve kapsamındaki meselelere doğrudan ya da dolaylı olarak değinilen âyetleri aktaracak, muhtevalarını spot başlıklarla yansıtmağa çalışacak, ilgili başlık kapsamında işlenen konuda daha önce kaydedilmiş âyetler varsa onlara dipnotlarda işâretle yetineceğiz. Nikâh ve evlilik konusundaki âyetler incelendiğinde önce örfî gerçeklerin ortaya konulduğu, ardından da hükümlerin sıralandığı görülür. Yine ilgili âyetlerden toplumun, imkânı olmayanları evlendirilmeleri için gerekli girişimlerde bulunmalarının görevleri olduğu (Bkz. Nûr, 24/32) sonucu çıkarılabilir.

Nikâh öncesinde adayların birbirlerini görmeleri bir gelenek olduğundan önce bu noktadaki davranışlarımızı belirleyen ölçülere işâret eden âyetleri aktaracağız.

Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri

Nikah öncesi adayların birbirlerini görüp göremeyecekleri tartışıla gelmiştir. Aşağıda metin ve meâlleri sunulan âyetlerde çizilen sınırlar çerçevesinde erkek adayın karşı tarafın yüzünü görebileceği, boy-posuna bakabileceği; bir kadının gerdanlık ve sairesini kan yoluyla yakını olan ve dinen evlenemeyeceği kimselerle hizmetçilerinden başkasına gösteremeyeceği anlaşılıyor.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

"Mümin erkeklere söyle: **Gözlerini sakınsınlar ve edep yerlerini korusunlar.** Bu, onlar için daha sağlıklı bir davranıştır. Doğrusu Allah yapmakta olduklarından haberlidir." (Nûr, 24/30).

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا
يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ
اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِي
اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِي
الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ
وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا اِلَى اللّٰهِ
جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Mümin kadınlara da söyle: **Gözlerini sakınsınlar, edep yerlerini korusunlar,** görünmesi kaçınılmaz olanları dışındaki süslerini açığa çıkarmasınlar. Başörtülerini(n uçlarını) yakalarının üzerine koysunlar. Süslerini kimseye göstermesinler. Sadece kocalarına, babalarına, kocalarının babalarına, oğullarına, kocalarının oğullarına, kendi erkek kardeşlerine, kardeşlerinin oğullarına, kızkardeşlerinin oğullarına, (hizmetini gören) kadınlarına, mülkiyetlerindeki (cariye/köleleri)ne, kadınlara ihtiyaç duymayan uyuntu erkeklere, henüz kadınların mahrem yerlerinin farkında olmayan çocuklara gösterebilirler. Gizledikleri süslerinin (ayak halhallarının) farkedilmesi için ayaklarını da yere vurmasınlar. Ey müminler, murada ermeniz için hepiniz Allah'a tevbe edin." (Nûr, 24/31).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, **dış örtülerini üzerlerine sarkıtsınlar.** Bu, onların tanınmalarına, sonuçta incitilmemelerine en uygun olanıdır. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olagelmiştir." (Ahzâb, 33/59).

Nikâh öncesinde adayların birbirlerini görmelerinin sakıncası olmadığının açık şekilde vurgulandığı şu âyettir:

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَانِيَ حِجَجٍ ۖ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ۖ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ
عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

"(O yaşlı zat): '**Ben, şu iki kızımdan birini, bana sekiz yıl işçilik yapman koşuluyla sana nikahlamak istiyorum.** On yıla tamamlarsan artık o kendindendir.[1] Sana güçlük çıkarmak istemem. İnşallah beni iyilerden bulacaksın' dedi." (Kasas, 28/27).

Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ
مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ
ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

"Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe ederseniz o zaman size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder **nikahlayın**. Adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız o taktirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamanız için daha uygun bir yoldur." (Nisâ, 4/3).

[1] Yüksek karakterinin, âl-i cenaplığının bir sonucudur.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَٓائِكُمْۜ اِنْ يَكُونُوا
فُقَرَٓاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ

"Sizden olan bekârlar ile köle ve cariyelerinizden dürüst olanları **nikahlayın**. Fakir iseler Allah lutfundan kendilerini zengin eder. Allah, (lutfu) geniş olan, pekâlâ bilendir." (Nûr, 24/32).

Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ف۪يمَا عَرَّضْتُمْ بِه۪ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ ف۪ٓي
اَنْفُسِكُمْۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا
اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًاۜ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ
الْكِتَابُ اَجَلَهُۜ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا ف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُۚ
وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَل۪يمٌ

"Size, (iddet beklemekteki) kadınlara namzetlik çıtlatmanızda veya bunu içinizde saklamanızda hiçbir günah yoktur. Allah, sizin yakında o kadınlardan söz edeceğinizi biliyor. Ancak onlarla -meşru bir söz söyleme dışında- gizlice buluşmak için sözleşmeyin. Farz olan bekleme süresinin (iddet) bitimine kadar da **nikah** bağı bağlamağa kalkışmayın. Bilin ki Allah, içinizden geçirmekte olduklarınızı bilir! Öyle ise O'ndan sakının. Yine bilin ki kuşkusuz Allah çok bağışlayan ve çok nazik davranandır." (Bakara, 2/235)[2].

İddet[3] Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ف۪يمَا عَرَّضْتُمْ بِه۪ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ ف۪ٓي
اَنْفُسِكُمْۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا
اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًاۜ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ

---

[2] Bu bağlamda bir önceki sayfada geçen Kasas, 28/27. âyete de bkz.

[3] İddet, 'şiddet' kalıbında olan bu kelime, sayı manasına gelen 'aded' lafzından türetilmiş bir kelimedir. Fıkıh terimi olarak: *'Gerek sahih gerek fasit nikah ile nikahlanan veya ilişkide bulunan bir kadının nikahının geçersiz sayılması veya boşanması ya da kocasının ölmesi durumunda başka bir kocaya varabilmesi için belirli bir sürenin bitmesini beklemesi'* demektir.

الْكِتَابُ اَجَلَهُ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فٖٓى اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ
وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ

"Size, (iddet beklemekteki) kadınlara namzetlik çıtlatmanızda veya bunu içinizde saklamanızda hiçbir günah yoktur. Allah, sizin yakında o kadınlardan söz edeceğinizi biliyor. Ancak onlarla -meşru bir söz söyleme dışında- gizlice buluşmak için sözleşmeyin. Farz olan bekleme süresinin (iddet) bitimine kadar da nikah bağı bağlamağa kalkışmayın. Bilin ki Allah, içinizden geçirmekte olduklarınızı bilir! Öyle ise O'ndan sakının. Yine bilin ki kuşkusuz Allah çok bağışlayan ve çok nazik davranandır." (Bakara, 2/235).

Evliliğin Zevc (eş) ve Ezvâc (eşler) Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler[4]

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثٖيرًا وَنِسَٓاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖى تَسَٓاءَلُونَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقٖيبًا

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratıp ondan da **eşini halk eden** ve ikisinden pek çok erkekle kadınları üretip yayan Rabbinizden korkun. Kendisiyle birbirinizden isteklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarına saygısızlıktan sakının. Doğrusu Allah, üzerinizde bir gözcüdür." (Nisâ, 4/1).

هُوَ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفٖيفًا فَمَرَّتْ بِهٖ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ

---

4 Bakara, 2/230, 232, 234, 240 âyetleri bu bölümde başka başlıklar altında verildiklerinden; En'âm, 6/143; Hûd, 11/40; Ra'd 13/3; Tâhâ, 20/53; Hac, 22/5, Müminun, 23/27; Şuarâ, 26/7; Lokman, 31/10; Sâd, 38/58; Zuhruf, 43/12; Kaf, 50/7; Zâriyât, 51/49; Rahman, 55/52; Tekvîr, 81/7 âyetlerinde geçen 'zevc' ve bu kökten türemiş kelimeler konumuzla ilgili olmadıklarından metne alınmamışlardır.

"O, sizi bir tek candan yaratan ve **eşini** de kendisiyle huzura ersin diye ondan (o ilk insandan) meydana getiren Zât'tır. Onu bürüyünce (onunla ilişkiye girince) kadın hafif bir yük yüklendi. Bir süre böyle geçti. Kadın ağırlaşınca ikisi birlikte Rableri Allah'a: 'Bize sâlih bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden oluruz.' şeklinde dua ettiler." (A'râf, 7/189).

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ

"(O güzel sonuç) Adn cennetleridir. Buralara hem kendileri girer, hem de atalarından, **eşlerinden** ve zürriyetlerinden salih (doğru yolu izlemiş) kişiler. Üstelik melekler de her kapıdan yanlarına girerler." (Ra'd, 13/23).

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَن۪ينَ وَحَفَدَةً
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ

"Allah, sizin için nefislerinizden **eşler** yaptı, eşlerinizden sizin için oğlanlar ve torunlar yarattı. Size tertemiz nimetlerden rızıklar sundu. Hâlâ bâtıla mı inanıyorlar? Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?" (Nahl, 16/72).

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

"Kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için, nefislerinizden **eşler** yaratması, aranıza merhamet ve sevgi koyması da O'nun delillerindendir. Gerçekten bunda tefekkür eden bir toplum için ibretler vardır." (Rûm, 30/21).

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًاۜ وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِه۪ۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِه۪ٓ
اِلَّا ف۪ي كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ

"Allah sizi bir topraktan yarattı. Ardından da bir nutfeden (yarattı). Sonra sizi **eşler** yaptı. O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur. Ömrü uzatılmış olanın ömrünün uzatılması da, ömrünün kısaltılması da bir kitapta (yazılı)dır. Bu da, Allah'a çok kolaydır." (Fâtır, 35/11).

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ
فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ

"Sizi bir tek candan yarattı. Sonra ondan **eşini** yaptı. Sizin için büyük ve küçük baş hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi anneleriniz karınlarında üç karanlık içinde bir yaratış sonrasından yaratıp duruyor. İşte bu Allah Rabbiniz! Hükümranlık yalnız O'nundur! Hiçbir tanrı yoktur sadece O'dur tanrı! Peki nasıl çevriliyorsunuz?!" (Zümer, 39/6).

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ اِلَّتِى وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"(Melekler şöyle yakarırlar:) Rabbimiz! Onları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine sok! Atalarından, **eşlerinden** ve soylarından salih (doğru yolda gitmiş) olanları da. Kuşkusuz çok güçlü, çok hikmetli Sensin Sen!." (Mü'min, 40/8).

فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ
اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"(Kendisine yöneldiğim Rabbim) gökleri ve yeri ayrıntılarıyla yaratandır. O, sizin için kendilerinizden **eşler**, hayvanlardan da çiftler yarattı. Sizi orada çoğaltıyor. Hiçbir şey O'nun misli olmadı. O, çok iyi duyan, çok iyi görendir." (Şûrâ, 42/11).

وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى

"Kuşkusuz O, **iki çifti**, erkeği ve dişiyi yarattı." (Necm, 53/45).

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۜ

"Ve ondan **iki çifti**, erkeği ve dişiyi yaptı." (Kıyâme, 75/39).

وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجاًۙ

"Ve sizi **çiftler olarak** yarattık." (Nebe, 78/8).

Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجاً وَذُرِّيَّةًۜ وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ

"Gerçekten senden önce de peygamberler gönderdik, onlara da **eşler** ve zürriyet verdik. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamberin bir mucize getirmesi olmamıştır. Her süre için bir yazı vardır." (Ra'd, 13/38).

فَاسْتَجَبْنَا لَهُۘ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُۜ اِنَّهُمْ
كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَباً وَرَهَباًۜ وَكَانُوا
لَنَا خَاشِع۪ينَ

"Biz de (Zekeriyya'nın) duasını kabul edip kendisine Yahya'yı verdik. Hanımını, **kendisi için çocuk doğurmağa elverişli konuma getirdik.** Gerçekten bunlar hayırlarda yarışıyorlar ve Bize umut ve korkuyla dua ediyorlardı. Bize karşı derin saygı duyanlardı." (Enbiyâ, 21/90).

وَالَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّق۪ينَ اِمَاماً

"(Tevbe edip dönüş yapan) o kimseler: 'Rabbimiz! Bize, **eşlerimizden**, soylarımızdan gözler aydınlığı bahşeyle ve bizi takva sahiplerine önder yap' derler." (Furkân, 25/74).

Eşli Hayat Cennette Başlamıştır

وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Ve dedik: 'Ey Âdem! Sen ve **eşin** cennete yerleşin ve ondan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin; ama bu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.” (Bakara, 2/35).

وَيَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Ey Âdem! Sen, **eşinle** birlikte cennete yerleş ve dilediğiniz yerden yiyin ama bu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de zalimlerden olursunuz.” (A'râf, 7/19).

فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى

“Bunun üzerine Biz de Âdem'e dedik: Haberin olsun bu, sana ve **eşine** düşmandır, sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra perişan olursun.” (Tâhâ, 20/117).

Âhiret Hayatı da Eşlidir

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًاۙ قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًاۜ وَلَهُمْ فِيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip iyi işler yapanlara, kendileri için altından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. O cennetlerdeki herhangi bir meyve kendilerine rızık olarak sunulduğunda (tadına bakmadan): ‘Bu, önceden de nasiplendirildiğimiz şeydir’ derler. Oysa o rızık kendilerine daha önce benzer şekilde sunulmuştu. Onlar için cennetlerde **ter-**

temiz eşler de vardır. Onlar oralarda sürekli kalacaklardır." (Bakara, 2/25).

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

"De ki: 'Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunanlar için Rableri katında, içlerinde sürekli kalacakları altından ırmaklar akan cennetler, tertemiz **eşler** ve Allah'tan bir hoşnutluk vardır.' Allah kulları çok iyi görendir." (Âl-i Imrân, 3/15)

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا

"İman edip iyi işleri yapanlar, onları, içlerinde sonsuza değin[5] kalacakları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlara **tertemiz eşler vardır.** Kendilerini koyu bir gölgeye de sokarız." (Nisâ, 4/57).

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ

"Siz ve **eşleriniz** neşelendirilmiş olduğunuz halde girin cennete." (Zuhruf, 43/70).

كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

"Hem onlara iri gözlü hurileri **eş** yapmışızdır." (Duhân, 44/54).

مُتَّكِئِينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

"(Ey müttakiler) sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanmış olarak (keyif sürün denilir). Onları iri gözlü hûrilerle de **evlendirmişizdir**." (Tûr, 52/20).

---

5 Bu karşılıkta 'ebed' lafzı dikkate alınmıştır.

Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذٖى اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ
مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe[6] yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir." (Nûr, 24/33).

[6] Kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için efendileriyle anlaşma yapmaları.

Evlilikte Mehir

Önbilgiler

Mehir (mehr), bir kadının sahih bir nikâh sözleşmesiyle hak ettiği maldır. Çoğulu 'muhûre' ve 'muhûr'dur. Fıkıh kitaplarında 'sadâk, sıdâk, sadûka, nihle, alâik, ferîza' adlarıyla da yer alır. Kur'ân-ı Kerîm'de 'ferîza' ve 'nihle' lafızlarıyla vurgulanır. Nikahlanan kadın cariye değilse tahakkuk eden mehir kendisinin; cariye ise efendisinin veya hanımının olur.

Mehir, nikahın ne şartı ne de rüknüdür, tabiî bir sonucudur. Bunun için nikâh kıyıldığı sırada mehrin miktarı belirtilmese veya konu edilmese, dahası mehir vermemek veya mehir almamak gibi ifâdelere yer verilse bu kayıtlar bir değer taşımaz, nikâh kıyılmış sayılır ve mehir de 'mehr-i misil'[7] olarak direkt devreye girer[8].

Çeşitli ara başlıklar altında sunulan (Nisâ, 4/4, 20, 21, 24, 25; Mâide, 5/5; Mumtehıne, 60/10) gibi âyetlerde mehrin kadının hakkı olduğu net ifâdelerle ortaya konulmuştur.

İslam'ın, kadınlarla ilgili olarak getirdiği prensiplerin, öngördüğü hakların mahiyetlerinin anlaşılabilmesi için cahiliye dönemindeki statülerinin iyi etüd edilmesi gerekir. İslam, kadınların toplum hayatından tamamiyle tecrit edildiği bir toplumda kadına sahip çıkmış, ona insan olduğunu bildirmiş, erkeklerle hemen hemen aynı konuma getirmiştir. Erkeğe bazı ayrıcalıklar tanımış ise bu da kadını koruma amacına matuftur. Âyetler dikkatle okunduğunda kadınlara ne gibi haklar tanındığını, nasıl toplum hayatının bir parçası edildikleri görülür. Biz ara başlıklarla bu noktalara dikkatleri çekmeğe çalışacağız.

---

[7] Mehr-i misil: Bir kadının babası tarafından olan akrabalarından; böyle biri bulunmadığı taktirde ikâmet ettiği yerleşim merkezindeki kadınlardan nikâh akdinin yapıldığı tarihte yaş, güzellik ve bâkirelik gibi vasıflarda akran ve emsali, dengi olan kadınların mehridir. (E.İ.H. ve F.I.K. , 3/398) .Tanımlanan mehr-i mislin bir delili şu âyettir:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَمَتِّعُوهُنَّ
عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ ۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. ***Onlara örfe uygun bir mal verin.*** *İmkânı geniş olan gücüne göre, eli darda olan da kendi gücünce versin. Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır.* (Bakara, 2/236)

[8] (E.İ.H. ve F.I.K. , 3/398)

Mehre Vurgu Yapan Âyetler

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذٖى بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ
وَاَنْ تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ

Mehir kestiğiniz kadınları, (nikahtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman, biçtiğiniz **mehrin** yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların, (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin (öngörülen mehri) silmesi (istememesi) durumu başka (o taktirde vermezsiniz). Bununla birlikte (ey) erkekler sizin (öngörülenden) fazlasını vermeniz takvaya (mürüvvete) daha yakındır, aranızdaki üstünlüğü unutmayın! Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir." (Bakara, 2/237).[9]

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ
قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمٖيلًا

"Ey iman edenler! İnanmış kadınları nikahlayıp sonra da kendilerine dokunmadan onları boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir bekleme hakkınız yoktur. Öyle ise kendilerini **nimetlendirin** ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın." (Ahzâb, 33/49).

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتٖٓى اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا
مَلَكَتْ يَمٖينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ

---

[9] Bu âyet: "Mehir kestiğiniz kadınları, (nikahtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman biçtiğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin fazla vermesi bu kuralın dışındadır. Bununla birlikte (ey) erkekler, sizin affetmeniz (mehrin tamamını vermeniz) takvaya daha yakındır. (Ey) erkekler, aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir" şeklinde de (Bakara, 2/237) tefsir edilip meallendirilmiştir.

وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ مَعَكَۘ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً
اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَاۗ خَالِصَةً لَكَ
مِنْ دُونِ الْمُؤْمِن۪ينَۜ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ ف۪ٓي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا

"Ey Peygamber! **Ücretlerini** verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak bahşettiği şeylerden (cariyelerden) elinin altında bulunanı, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin seninle birlikte göç etmiş kızlarını ve bir de diğer müminler dışında sırf sana özgü olmak üzere kendini Peygamber'e hibe eden mümin bir kadını; Peygamber'in kendisini nikâhlamak istemesi durumunda sana helal kıldık. Erkeklere, eşleri ve sağlarının sahip bulundukları (mülkiyetleri altındaki) cariyelerle ilgili neyi farz kıldığımızı pekala bilmişizdir, ki sana bir güçlük olmasın. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametli olagelmiştir." (Ahzâb, 33/50).

Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi

Öngörülen mehir ne kadar ağır olursa olsun üzerine oturulamaz ve geri alınamaz. Bu hükmü aşağıdaki âyetlerden öğreniyoruz:

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِۖ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْر۪يحٌ بِاِحْسَانٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ
تَاْخُذُوا مِمَّٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ف۪يمَا افْتَدَتْ بِه۪ۜ تِلْكَ حُدُودُ
اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَاۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Boşama iki keredir. Bunun ardından (kadın) ya iyilikle tutulur veya güzellikle salıverilir. (Kadınlarınızı boşadığınızda) **kendilerine verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almanız size helal olmaz.** Şayet ikisi Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa ve siz de o ikisinin Allah'ın sınırlarında sebat gösteremeyeceklerinden endişe duyarsanız o zaman (ayrılmak için) kadının verdiği fidyede ikisine de hiçbir günah yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır,

onları çiğnemeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar, onlardır zalimler." (Bakara, 2/229).

وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَاْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔا اَتَاْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا

"Bir eşin yerine bir başka eş almak ister ve **onlardan birine yüklerle (mehir) verirseniz o mehirden hiçbir şeyi geri almayın. İftira** ederek ve apaçık bir günah işleyerek onu alacak mısınız?" (Nisâ, 4/20).

وَكَيْفَ تَاْخُذُونَهُ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

"**Birbirinizle karı-koca olmuşken onu nasıl alacaksınız?** Üstelik kadınlar sizden kuvvetli bir söz almışlardı." (Nisâ, 4/21).

Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?

Hanımının gönül hoşluğuyla ikram etmesi durumunda bunun da bir sakıncasının olmadığını şu âyetten öğreniyoruz:

وَاٰتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيـًٔا مَرِيـًٔا

"Kadınlara mehirlerini bir bağış olarak verin. **Eğer onun bir bölümünü gönül hoşluğuyla size bağışlarlarsa onu da zevkle, âfiyetle yeyin.**" (Nisâ, 4/4).

Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması

Bakara sûresinin yukarıda metni ve meâli sunulan 237. âyetinde bunun mümkün olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Mehirde Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ اللَّاتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً

إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ
مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Ey Peygamber! **Ücretlerini** verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak bahşettiği cariyelerden elinin altında bulunanı, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin seninle birlikte göç etmiş kızlarını ve bir de diğer müminler dışında **sırf sana özgü olmak üzere kendini Peygamber'e hibe eden mümin bir kadını;** Peygamber'in kendisini nikâhlamak istemesi durumunda sana **(mehirsiz)** helal kıldık. Erkeklere, eşleri ve mülkiyetleri altındaki cariyelerle ilgili neyi farz kıldığımızı çok iyi biliyoruz. (Bu hükümleri) sana bir güçlük olmasın diye (koyuyoruz). Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir." (Ahzâb, 33/50).

Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

İffetli ve Saygılı Olmak

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ
لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا

"Erkekler kadınlar üzerinde hâkimiyet kurarlar. Bunun sebebi Allah'ın kimilerini kimilerine üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcama yapmalarıdır. Saliha kadınlar **saygılıdırlar**, Allah'ın korunmasını öngördüğü şeyi (iffetlerini) kocalarının bulunmadığı sırada **korurlar**. Hırçınlıklarından korktuğunuz kadınlara öğüt verin, (bu kâr etmezse) yataklarda kendilerini yalnız bırakın, (bu da fayda vermezse) onları dövün. Size boyun eğerlerse o zaman aleyhlerinde

bir yol aramayın. Kuşkusuz Allah yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür." (Nisâ, 4/34) [10].

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا

"(Güzel vasıfları sayılan o müminler): 'Rabbimiz! Lutfunla bizlere **eşlerimizden**, çocuklarımızdan gözler aydınlığı bahşeyle ve bizi takva sahiplerine önder kıl' derler." (Furkân, 25/74).

عَسٰى رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهُ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ
قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا

"Şâyet o (Peygamber) sizi boşarsa Rabbi'nin ona, **müslüman, inanan, saygılı, tevbekâr, ibadet eden, perhizkâr bir hayat süren** (veya Peygamber'le seyahattan kaçınmayan) kadınları, onlardan dul ve bâkireleri sizin yerinize sizden daha hayırlı eşler yapması umulur." (Tahrîm, 66/5).

Evlenilecek Kadın da Erkek de Ahlaksız Olmamalıdır

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ
لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"**Kötü kadınlar kötü erkeklerin, kötü erkekler de kötü kadınların dengidir.** Tertemiz kadınlar tertemiz erkeklerin, tertemiz erkekler de tertemiz kadınların dengidir! İşte bunlar, dedikodu yapanların söylemekte olduklarından arınmışlardır. Onlara bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır." (Nûr, 24/26)[11].

Cariyelerin Nikahı

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ

---

[10] Ayrıca bkz. Nisâ, 4/25.

[11] Nûr, 24/3 âyetine de bkz.

بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَٓا
اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوا
خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin **genç cariyelerinizi nikahlama imkanınız var.** Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, zina yapmayanları ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır. Bu (cariyelerle evlenme izni), içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. (Nisâ, 4/25)[12].

Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir

وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوٓا اِلَيْهِمْ
اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَاْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ
وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا
عَلَيْهِمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا

"**Yetimleri, nikâh çağına gelmelerine kadar gözetin.** Sonra kendilerinden bir olgunluk hissettiğinizde mallarını kendilerine verin. Büyüyüp ellerine alacaklar diye sakın o malları savurganlıkla ve tezelden yemeyin. Zengin olan iffetli davransın, fakir olan da örfe gö-

12 Ayrıca bkz. Nûr, 24/32

re yesin. Mallarını onlara verdiğiniz zaman kendilerine karşı şahit tutun. Allah, hesap soran olarak yeter." (Nisâ, 4/6).

Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ
اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini bitirdiler mi, aralarında örfe uygun meşru bir biçimde anlaştıklarında **(eski) kocalarına nikahlanmaları hususunda kendilerine engel olmayın.** Bununla, içinizden Allah'a ve son güne inanana öğüt veriliyor. Bu, sizin için daha temiz ve daha paktır. Allah bilir siz bilmezsiniz." (Bakara, 2/232).

Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۜ وَطَعَامُ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْۖ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَهُمْۘ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِن۪ينَ غَيْرَ
مُسَافِح۪ينَ وَلَا مُتَّخِذ۪ٓي اَخْدَانٍۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْا۪يمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۘ
وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ

"Bugün size, tertemiz nimetler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helaldır, sizin yemeğiniz de onlara helaldır. Mümin kadınlardan iffetli hür kadınlar ile **sizden önce kendilerine kitap verilmişlerden hür namuslu kadınlar;** siz erkekler, namuslu olmanız, zina yapmamanız, kendilerini gizli dostlar edinmemeniz ve onlara ücretlerini (mehirlerini) vermeniz koşuluyla **size helaldırlar.** İmanı inkar edenin ameli gerçekten boşa çıkmıştır ve o ahirette hüsrana uğrayacaklardandır." (Mâide, 5/5).

"Hulle" Diye Nitelenen Nikâh

İslâm'ın en çok istismar edilen hükümlerinden biri de **hulle** nikâhıdır. Bu nikâh, bir kişinin, üç talak ile boşadığı bir kadınla tekrar evlenebilmesi için boşanan kadının başka biri ile normal bir evlilik yapması ve bu ikinci kişinin de kendisini boşamasından sonra onunla evlenebilmesinin yolunu açan bir yöntemdir.

İslâm dini, evlilik kurumu üzerinde hassâsiyetle durmuş, bu kurumun sudan bahanelerle yıkılmaması için maddî-ma'nevî, psikolojik alınabilecek her önlemi öngörmüştür. Kocaya şunu söylemiştir: 'Eşini üç talakla boşamadan önce iyi düşün, onunla bir daha evlenme imkânına kavuşup-kavuşamayacağını iyice gözden geçir, hazım kapasiteni iyice tart. Çünkü eşini üç talakla boşadığında o, bir başkasıyla normal bir evlilik yapıp ondan boşanmadıkça onunla evlenemezsin. Diyelim üç talakla boşadığın kadın bir başkasıyla bir evlilik yaptı ve sonunda onun tarafından boşandı, sen de onunla ikinci kez evlenme imkânına kavuştun ve evlendin. Zifafa girdiğinde duygu dünyan ne olacak? Bunu nasıl hazmedeceksin, nasıl huzur bulacaksın? Bütün bunları düşün ve âile yuvanı bozma!

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Derken yine kadını boşarsa artık bundan sonra kadın, **onun dışında bir eşle nikâhlanıncaya kadar ona (birinci kocaya) helal olmaz.** (İkinci koca) onu boşarsa o zaman, Allah'ın sınırlarında durabileceklerini tahmin ederlerse birbirlerine geri dönmelerinde ikisine de hiçbir günah yoktur. Ve işte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları, bilen bir topluluğa açıklıyor." (Bakara, 2/230).

Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar

a) Üvey Analar

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ
اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًاۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا۟ ع

"**Babalarınızın nikahladığı kadınları nikahlamayın.** Geçmişte olan oldu. Gerçekten o bir edepsizlik, bir hışım (sebebi) idi ve çirkin bir yoldu." (Nisâ, 4/22).

b) Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi Haram Kılınan Kadın ve Kızlar

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰت۪ٓي
اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ
وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ الّٰت۪ي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّۘ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْۘ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْۙ وَاَنْ تَجْمَعُوا
بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَح۪يمًاۙ

"Size, anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, teyzeleriniz, halalarınız, birader(lerinizin) kızları, hemşire(lerinizin) kızları, sizi emzirmiş süt anneleriniz, süt kız kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, kendileriyle birleştiğiniz kadınlarınızdan olma evlerinizdeki üvey kızlarınız -kendileriyle henüz birleşmemişseniz o zaman size hiçbir günah yoktur-, iki kız kardeşle birden evlenmeniz -ancak geçmişte olan olmuş- **haram kılındı.** Kuşkusuz Allah pek bağışlayıcı, pek merhametlidir." (Nisâ, 4/23).

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Bir de, sağlarınızın sahip olduğu (cariyeler) müstesna olmak üzere evli kadınlar Allah'ın yazısı (farzı) **olarak üzerinize (haram kılındı).** Size bu anlatılanların dışında kalanları ise iffetli, zinaya sapmadan yaşamak şartıyla mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Öyle ise onlardan hangisiyle yararlandınızsa kendilerine ücretlerini (mehirlerini) belirlendiği şekilde verin. (O mehrin miktarı) belirlendikten sonra birbirinizi razı ettiğiniz hususta (karşılıklı rıza ile mehrin miktarını düşürmekte veya artırmakta) size bir günah yoktur. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, Hakîmdir." (Nisâ, 4/24).

c) Hz. Peygamber'in Hanımları

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ اُمَّهَاتُهُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّا اَنْ تَفْعَلُوا اِلٰى اَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا

"Peygamber müminlere kendilerinden evlâdır. Onun eşleri onların analarıdır. Allah'ın kitabına göre rahim sahipleri (anne tarafından akrabalar), birbirlerine müminler ile mühacirlerden daha yakındır. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız da mümkün.[13] Bu, Kitap'ta yazılmıştır." (Ahzâb, 33/6).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ

13 Onlara öncelik de verebilirsiniz.

فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ
مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ
مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ
تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًاۜ اِنَّ
ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا

"Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine, pişirilme vaktini gözetenler olmamanız ve sizin için yemeğe izin verilmesi dışında (gelişigüzel) girmeyin. Ancak davet edildiğinizde girin. Yemeğinizi yediğinizde de hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu, Peygamberi üzmektedir ama o, sizden utanıyor. Oysa Allah hakikatı söylemekten utanmaz. Peygamber'in eşlerinden bir şey istediğinizde onlardan perde arkasından isteyin. Bu, sizin kalpleriniz için de onların kalpleri için de daha temiz (sağlıklı bir davranıştır). Allah elçisini incitmeniz, **onun ardından eşlerini nikahlamanız sizin için asla olacak şey değildir.** Gerçekten bu, Allah katında büyük bir suçtur." (Ahzâb, 33/53).

Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler[14]

Pek çok yerde dikkat çekildiği gibi İslâm realiteleri dikkate alan bir dindir. Geldiği dönemdeki gerçekler ile geleceği mezcetmeği hedefler. Bir şeye izin vermesi ile o şeyi emir veya tavsiye etmesi ayrı ayrı olgulardır. İlgili âyetler irdelendiğinde çok eşlilik yollarının âdeta kapatılmış olduğu sonucuna varılabilir.

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ
مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ
ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُواۜ

"Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe ederseniz o zaman size helal olan kadınlardan **ikişer, üçer, dörder**

[14] Hz. Peygamberle doğrudan ilgili olan Ahzâb, 33/51, Tahrim, 4/129 âyetlerine bkz.

nikahlayın. Adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız o taktirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamanız için daha uygun bir yoldur." (Nisâ, 4/3).

وَلَنْ تَسْتَط۪يعُٓوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَٓاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَم۪يلُوا
كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِۜ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
كَانَ غَفُورًا رَح۪يمًا

"Ne kadar hırs gösterirseniz gösterin **kadınlar arasında adaletli davranmaya asla güç yetiremezsiniz.** Öyle ise bir tarafa büsbütün eğilip de öbür tarafi askıdaymış gibi bırakmayın. Islah eder ve sakınırsanız (artık bu konuda sorumlu tutulmazsınız). Gerçekten Allah pek bağışlayıcı, pek merhametlidir." (Nisâ, 4/129).

Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler

İlgili âyetler incelendiğinde kadının haklarının özetle kendisine nâzik davranılmasının, barınağının, yiyecek ve giyeceğinin sağlanmasının öne çıktığı; kocanın haklarının ise sözünün dinlenmesi, evinin, malının ve namusunun korunması üzerinde yoğunlaştığı gözlenir[15].

Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَۜ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَاۚ
لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِه۪ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَۚ فَاِنْ اَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ
تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ

---

[15] Bkz. Nisâ, 4/34.

"Anneler, emzirmeyi tamamlatmak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. **Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir.** Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Anababa anlaşarak ve birbirlerine danışarak çocuğu sütten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir." (Bakara, 2/233).

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ
وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ
فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرٰى

"(Boşadığınız) kadınları, **gücünüze göre oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtunuz** ve üzerlerine baskı kurmak için kendilerine zarar vermeğe kalkışmayınız. Eğer yüklü=gebe iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza emzirirlerse o zaman ücretlerini verin ve aranızda iyilikle emredin. Eğer birbirinize güçlük çıkarırsanız o zaman baba hesabına diğer bir emzikli (süt anne) emzirir." (Talâk, 65/6).

لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا اٰتٰيهُ اللّٰهُ
لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا مَا اٰتٰيهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

"Varlığı olan varlığına göre nafaka versin, rızkı dar olan da Allah'ın ona verdiğinden nafaka versin. Allah bir kimseyi kendisine verdiğinden başkasıyla yükümlü kılmaz. Allah bir güçlüğün arkasından bir kolaylık bahşeder." (Talâk, 65/7)[16].

---

[16] Nisâ, 4/19 ve 34. âyetlerine de bkz.

KADINLARIN MÂLÎ HAKLARINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Önbilgiler

İlgili âyetlerde kadınların çalışarak elde ettikleri kazançlarının kendilerine ait olduğuna, miras yoluyla mal edinebileceklerine, akrabalar arasındaki miras oranlarının nasıl takdir edildiğine, mirastan akraba olmayanlara pay verileceğine, evliliğin mirasa etkilerine, doğrudan belirlenmiş paylara, babanın payına, annenin payına, çocukların paylarına, eşlerin paylarına, hemşirelerin paylarına, kelâle kavramıyla vurgulanan yakınlık payına doğrudan ya da dolaylı olarak işâret yapıldığı gözlenir.

Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerinindir

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبُواۜ وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَۜ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يماً

“Allah’ın, sayesinde birbirinize üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. Erkeklere çalışıp kazandıklarından pay vardır, **kadınlara da çalışıp kazandıklarından hisse vardır.** Allah’tan, lutfunu isteyin. Doğrusu Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Nisâ, 4/32).

Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları

لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۖ وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَۜ نَص۪يباً مَفْرُوضاً

"Anne ve baba ile en yakın akrabaların geriye bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Anne ve baba ile en yakın akrabaların geriye bıraktıklarından **kadınlara da -azından veya çoğundan belirlenmiş bir hisse olarak- bir pay vardır.**" (Nisâ, 4/7).

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فٖٓي اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ فَاِنْ كُنَّ نِسَٓاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ
وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ
لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُٓ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ فَاِنْ كَانَ لَهُٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ
السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٖي بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ اٰبَٓاؤُكُمْ وَاَبْنَٓاؤُكُمْ لَا
تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرٖيضَةً مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٖيمًا حَكٖيمًا

"Allah size, çocuklarınız hakkında şunu tavsiye ediyor: Erkeğe, iki dişinin payı kadar vardır. Dişiler ikinin üzerinde kadınlar olurlarsa **onlara**, erkeğin geride bıraktığının üçte ikisi vardır. Eğer dişi **bir kadın ise ona (kocasının) geride bıraktığının yarısı vardır.** (Ölenin) bir çocuğu varsa geride bıraktıklarından **ana**-babası için, ikisinden her birine altıda bir pay vardır. Eğer ölenin bir çocuğu yoksa ve kendisine de **anası** ile babası varis olmuşsa **anası** için **üçte bir (pay) vardır.** Ölenin kardeşleri varsa o zaman **annesine** altıda bir (pay) vardır. (Bütün bunlar ölenin) yapacağı vasiyetten veya borcundan (borcunun ödenmesinden) sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin yararca size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Gerçekten Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Nisâ, 4/11).

Evlilikle Gerçekleşen Miras

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
يُوصٖينَ بِهَٓا اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ

لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ
كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُٓ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
السُّدُسُ فَاِنْ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَٓاءُ فِى
الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ
وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

"Karılarınızın çocuğu yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bir çocukları varsa bıraktıklarından dörtte biri sizindir. Bunlar, yaptıkları vasiyetten veya borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuğunuz yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri **eşlerinizindir.** Şayet bir çocuğunuz varsa o taktirde **eşlerinize,** bıraktıklarınızdan **sekizde bir (pay) vardır.** Bunlar, yaptığınız vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya borcunuzun ödenmesinden sonradır. Eğer erkek veya kadına **'kelâle'**[17] yoluyla vâris olunuyor ise yani vâris olunan erkek veya kadının çocuğu ve ana-babası olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi varsa o ikisinden her biri için (hisse) altıda birdir. Eğer onlar bu sayıdan daha çok iseler üçte bire ortak olurlar. Bunlar, yapılan vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır. Bütün bunlar taraflar zarara uğratılmaksızın Allah'ın bir emri olarak (öngörülmüştür). Allah pek iyi bilendir, pek yumuşak davranandır." (Nisâ, 4/12).

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِى الْكَلَالَةِ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ
وَلَهُٓ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُوٓا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً
فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

---

[17] Lugatte yorulup güçten ve kuvvetten düşmek veya çevreden kuşatılmak anlamlarına gelen bir masdardır. Fıkıh ıstılahında: "Ana-baba ve çocuklar dışındaki akrabalar kanalıyla gerçekleşen yakınlık" demektir.

"Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size **'kelâle'**[18] hakkında şöyle fetva (hüküm) veriyor: Eğer çocuğu olmayan bir kişi ölür, kendisinin de bir kız kardeşi olursa ölenin bıraktığının **yarısı kız kardeşindir.** Kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş kendisine varis olur. Kız kardeşler iki tane iseler bıraktığından **üçte ikisi onlara kalır.** Eğer (varisleri) erkekler ile kadınlar olmak üzere (ikiden fazla) kardeş iseler o zaman erkeğe iki dişinin payının aynısı vardır. Allah, sapmayasınız diye size (hükümlerini) açıklıyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir." (Nisâ, 4/176).

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۜ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ
اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا۟

"(Erkek ve dişiden) her biri için ana ve baba ile en yakınların geride bıraktıklarından **vârisler yaptık.** Yeminlerinizin bağladığı kimselere paylarını verin. Kuşkusuz Allah her şeye tanıktır." (Nisâ, 4/33).

Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَۜ

"Birinize ölüm geldiğinde bir mal bırakacaksa **anaya-babaya ve en yakınlara** örfe göre vasiyet etmek müttakiler üzerine bir hak olarak yazıldı." (Bakara, 2/180).

---

[18] Bir önceki âyette düşülen dipnota bkz.

BOŞAMA, BOŞANMA VE BUNLARA BAĞLI MESELELERİN KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Önbilgiler

Lugatta düğümü çözmek, bağı kaldırmak anlamına gelen 'talâk', ıstılahta: "Bazı özel sözcüklerle nikâh bağını ortadan kaldırmak" anlamında kullanılır. Buna da dilimizde 'boşama' diyoruz.

Nikâh Hz. Peygamber'in sünnetidir. Bu sünneti gelişigüzel sona erdirmek din tarafından doğru bulunmamış, mübah görülmemiştir. Ancak nikâh, insanların din ve dünya maslahatlarını düzenlemek için meşru kılınmıştır. Şer'î gayelerin gerçekleşmemesi durumunda boşamaya izin verilmemesi nikâhın amacına aykırıdır. Bu da anlaşmazlığın ve zorluğun sürüp gitmesini gerektirir. Zorluk ise din açısından kolaylaştırmayı devreye sokan bir faktördür. İşte aşağıda sunulacak âyetlerde buna imkân tanıyan hükümleri göreceğiz. İlgili âyetlerde yukarıda tanımlanan boşamanın erkeğin karısını sevmemesi, din değiştirme, îlâ, liân gibi sebepleriyle mal karşılığında boşanmak gibi çeşitlerine ve âilenin devamı için taraflardan hakem atanması gibi ıslah yöntemlerine vurguları okuyacağız.

Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ
تَاْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُودُ
اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Boşama iki keredir. Bunun ardından (kadın) ya iyilikle tutulur veya güzellikle salıverilir. (Kadınlarınızı boşadığınızda) kendilerine verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almanız size helal olmaz. Şayet ikisi Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa ve siz de o ikisinin Allah'ın sınırlarında sebat gösteremeyeceklerinden endişe duyarsanız o zaman (ayrılmak için) kadının verdiği fidyede ikisine de hiçbir günah yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onları çiğnemeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte Onlar! Onlardır zalimler." (Bakara, 2/229).

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ
وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ
الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini tamamladılar mı artık onları ya iyilikle tutun ya da kendilerini iyilikle salın. (Haklarını) çiğneyesiniz diye zarar vermek için onları tutmayın. Bunu yapan gerçekten kendine zulmetmiştir Allah'ın âyetlerini eğlence edinmeyin. Hem Allah'ın üzerinizdeki nimetini, kendisiyle size öğüt vermek için o kitap ve hikmetten size indirdiklerini düşünün. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah herşeyi pek iyi bilendir." (Bakara, 2/231).

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ
عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. Onlara örfe uygun bir mal verin. İmkânı geniş olan gücünce, eli darda olan da kendi gücünce versin. Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır." (Bakara, 2/236).

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذٖى بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِۜ وَاَنْ تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۜ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ

"Mehir kestiğiniz kadınları, (nikâhtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman, biçtiğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların, (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin (öngörülen mehri) silmesi (istememesi) durumu başka (o taktirde vermezsiniz). Bununla birlikte (ey erkekler sizin (öngörülenden) fazlasını vermeniz takvaya (mürüvvete) daha yakındır, aranızdaki üstünlüğü unutmayın! Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir" (Bakara, 2/237).

Yukarıda metin ve meâlleri verilen âyetler bize boşanmanın meşruluğunu, nikâhla amaçlananın din ve dünya işlerinin düzene konulması olduğunu ifâde etmektedir.

Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı

Bununla birlikte bu izin birtakım kayıtlara bağlanmış, sudan bahanelerle boşamanın doğru olmadığına vurgu yapılmış ve şöyle buyurulmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَٓاءَ كَرْهاًۜ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَاْتٖينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـٔاً وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فٖيهِ خَيْراً كَثٖيراً

"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Kendilerine verdiğinizin bir kısmını kurtarmanız için onları sıkıştırmayınız. Ancak açık bir fuhuş yapmaları başka. Onlarla iyi geçinin. Kendilerinden hoşlanmazsanız olabilir ki bir şeyi hoşlanmamanıza karşın Allah onun içinde pek çok hayır yaratır" (Nisâ, 4/19) meâlindeki âyetin ihtivâ ettiği hükümler erkeklerin hanımlarıyla iyi geçinmeleri öngörüldüğü gibi;

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْۜ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُۜ وَالّٰت۪ي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلاًۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يراً

"Erkekler kadınlar üzerinde hâkimiyet kurarlar. Bunun sebebi Allah'ın kimilerini kimilerine üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcama yapmalarıdır. Saliha kadınlar saygılıdırlar, Allah'ın korunmasını öngördüğü şeyi (iffetlerini) kocalarının bulunmadığı sırada korurlar. Hırçınlıklarından korktuğunuz kadınlara öğüt verin (bu kâr etmezse) yataklarda kendilerini yalnız bırakın (bu da fayda vermezse) onları dövün. Size boyun eğerlerse o zaman aleyhlerinde bir yol aramayın. Kuşkusuz Allah yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür." (Nisâ, 4/34) âyetinde de kadınların serkeşliklerinden endişe duyulduğunda hemen boşamaya başvurulmayıp nasıl davranılacağının yolları gösterilmiştir.

Karı-Koca Arasını Bulmak

Yine bu gibi ortamlarda karı-kocanın taraflarına görevler düştüğü, bir yuvanın yıkılmaması için gerekli girişimlerde bulunulmasının önemine dikkat çekilerek şöyle buyurulmuştur:

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَماً مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَماً مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ يُر۪يدَٓا اِصْلَاحاً يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يماً خَب۪يراً

"Karı ile kocanın aralarının açılmasından korkarsanız o zaman bir hakem erkeğin âilesinden bir hakem de kadının âilesinden gönderin. Bu hakemler barıştırmayı isterlerse Allah ikisini de uzlaşmaya muvaffak kılar. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, her olaydan haberi olandır." (Nisâ, 4/35).

İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar

Burada hem tarafların hem de âilelerin mevcut yuvanın yıkılmaması için çaba gösterirken iyi niyetli olmaları şarttır. Bu noktaya hem önceki âyette dikkat çekilmiş hem de aynı sûrenin bir başka âyetinde:

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَٓا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًاۜ وَالصُّلْحُ خَيْرٌۜ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ
الشُّحَّۜ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا

"Eğer bir kadın, kocasının hırçınlığından veya yüz çevirmesinden ötürü kocasından endişe duyarsa barışmak için kendi aralarını düzeltmelerinde üzerlerine bir günah yoktur. Barışmak daha hayırlıdır. Nefisler cimriliğe hazır edilmiştir. Güzellik sergilerseniz, sakınırsanız kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdardır." (Nisâ, 4/128) buyurularak anlaşmak için gerekli çabanın gösterilmesine işâret buyurulmuştur.

Boşanma Sebepleri

Meşrû bir neden olmadıkça boşama ve boşanmanın İlâhî gazaba sebebiyet vereceği ilgili eserlerde ayrıntılarıyla yazılmaktadır. Biz burda sadece üç meşru sebebe değineceğiz:

1) Îlâ Boşanma Sebebidir[19]

Lugatta yemin etmek anlamına gelen "îlâ" kelimesi fıkıhta: Kişinin nikâhlısına yanaşmamak, onunla cinsel ilişkide bulunmamak üzere yemin etmesidir. Bu yemin dört ay sürerse boşama gerçekleşir. Bu boşama çeşidini şu âyette görüyoruz:

لِلَّذ۪ينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَٓائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍۚ فَاِنْ فَٓاؤُ۫ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"Kadınlarından îlâ'da bulunanların/kadınlarına yaklaşmamak için perhiz yemini yapanların dört ay beklemeleri gerekir. Eğer yeminlerinden cayıp eşlerine dönerlerse kuşkusuz Allah pek bağışlayan, pek merhamet edendir." (Bakara, 2/226).

---

[19] Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE E.H.Y.F Istılahları Kamusu, II/487 vd.

2) Liân da Boşanma Sebebidir

Boşanma sebeplerinden biri de "liân"dır. Karşılıklı lanet okumak anlamına gelen bu kelime fıkıhta: "Karı ile kocanın hâkim huzurunda şer'î hukukun öngördüğü kurallar çerçevesinde dörder defa şahitlikte bulunduktan sonra lanet ve gazap okumak"tır. Biz burada konuyla ilgili âyetleri vermekle yetineceğiz[20].

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ
اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

"Karılarına zina suçu atıp da kendilerinden başka şahitleri de bulunmayan kimselerden her birinin şahitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair yemin ederek dört kere şahitlik etmektir." (Nûr, 24/6).

وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

"Beşincisinde de, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin muhakkak kendi üzerine olmasını dilemesidir." (Nûr, 24/7).

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ

"Kadının da kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna yemin ederek dört kez Allah'ı şahit göstermesi kendisinden cezayı savar." (Nûr, 24/8).

وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

"Beşincisinde ise, kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir." (Nûr, 24/9).

---

[20] Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE E.H.Y.F Istılahları Kamusu, III/351 vd.

3) Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir. Bu konu şu âyetlerde dile getirilmiştir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ
بِا۪يمَانِهِنَّۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِۜ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقُواۜ ذٰلِكُمْ
حُكْمُ اللّٰهِۜ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ

"Ey iman edenler! İnanmış kadınlar hicret edenler olarak size geldiklerinde kendilerini sınayın. Allah, imanları çok iyi bilir. Onların iman etmiş olduklarını tesbit ettiğinizde artık onları kafirlere geri göndermeyin. Ne inanmış kadınlar kâfirlere ne de kâfir erkekler inanmış kadınlara helâldir. Bununla birlikte (o kâfir kocaların o hanımlarına) harcadıklarını kendilerine verin. O kadınların mehirlerini verdiğiniz taktirde onları nikâhlamanızda size hiçbir günah yoktur. Kâfir kadınların ismetlerine de yapışmayın[21] Harcamış olduğunuzu da isteyin. Kâfirler de harcadıklarını istesinler. İşte bu anlatılanlar Allah'ın size hükmüdür, aranızda hüküm veriyor. Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Mümtehine, 60/10).

وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذ۪ينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ
مِثْلَ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي اَنْتُمْ بِه۪ مُؤْمِنُونَ

"Eğer eşlerinizden biri sizden kâfirlere kaçar, siz de (savaş sonrası) ganimet alırsanız o zaman eşleri gitmiş olanlara harcadıkları kadarını verin. Kendisine inanmakta olduğunuz Allah'tan korkun." (Mümtehine, 60/11).

* * *

---

[21] Nikâhınız altındaki farklı dinden veya dinden dönmüş kadınların nikâhına tutunmayın, onlarla aranızda bir alâka kalmamıştır (Nesefî, IV, 249).

İSLÂM DİNİNİN TASVİP ETMEDİĞİ BİR BOŞANMA SEBEBİ: ZIHAR OLAYI[22]

Bu konu, Ahzâb sûresinin 4. âyeti ile Mücâdele sûresinin ilk âyetlerinde yer almıştır. İlgili âyetlerde olaya, hükmüne ve cezasına işâret edilmektedir.

Zıhârın Hükmü

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـئِ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْۜ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّب۪يلَ

"Allah bir adam için (göğüs) boşluğunda iki kalp yaratmamıştır. Kendilerine **'zıhâr'** uyguladığınız eşlerinizi de anneniz saymamıştır. Evlatlıklarınızı da oğullarınız yapmamıştır. Bunlar, kendi ağızlarınızda (gevelediğiniz) lafınızdır. Allah hakkı söyler ve O, yola getirir." (Ahzâb, 33/4).

---

22 Zıhâr, lugatta iki şey arasında bir uyum, bir benzeşme meydana getirmek demektir. Arka anlamına gelen *'zahr'* lafzından alınmıştır. Fıkıh ıstılahında: *'Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik suretiyle kendisine nikâhı asla helal görülmeyen bir kadının arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesi'* şeklinde tanımlanır... Bu benzetmeye *'zıhâr'* denilmesinin sebebi, bunun bu gibi durumlarda çoğunlukla benzetilen organın sırt olmasındandır. Böyle bir muameleye maruz bırakılan kadın Arap geleneğinde kocası tarafından ebediyen terk edilirdi. (Ö.N. Bilmen, H.I. ve I.F Kamusu, II/179. cüzi tasarruflarla).
Tefsirlerde verilen bilgilere göre Allah Rasulü ile çekişen kadın, Evs b. Sâbit'in hanımı Havle imiş. Evs, karısına kızarak zıhar geleneğini uygulamış. Bunun üzerine hanımı Hz. Peygamber'e başvurarak kocasına genç yaşında hizmet ettiğini, kendisine çocuk verdiğini, şimdi çocuktan kesildiğini, kocasının zıharda bulunarak ihtiyarlığında perişan ettiğini söylemiş, duruma müdahele etmesini, kocasına tekrar dönmesi için hüküm vermesini istemiş. Rasûlullah: *'Sen ona haramsın'* buyurmuş. Kadın: *'Ya Rasûlellah, ama beni boşamadı'* diye karşılık vermiş, hüküm isteğini ısrarla sürdürmüş. Derken Mücâdele sûresinin ilk âyetleri indirilerek *'zıhar'* geleneğinin yanlış bir zandan ibâret olduğu ifâde buyurulmuş ve yeminin de hakkı korunarak yeni hüküm getirilmiştir.
Bu kadın, yıllar sonra halifeliği döneminde Hz. Ömer'i durdurarak: *'Ömer! Sana cahiliye döneminde Ömercik denilirken Ömer denildi. Şimdi Emîrulmüminin diye çağrılıyorsun!.. Ömer! Allah'tan kork..'* diye başlayan bazı öğütlerde bulunacaktır. (Kurtubî, el-Câmi', XVII, 269).

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا وَتَشْتَك۪ٓي اِلَى اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ

"Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a yakınıp duran o kadının sözünü işitti. Allah, ikinizin birbirinizle konuşmanızı duyuyor. Gerçekten Allah, çok iyi duyandır, çok iyi görendir." (Mücâdele, 58/1).

اَلَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَٓائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٓـ۪ٔي وَلَدْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَراً مِنَ الْقَوْلِ وَزُوراًۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"İçinizden kadınlarına zıharda bulunan kimseler bilsinler ki o kadınlar onların anaları değildir. Anaları onları doğurmuş olanlardır. Gerçekten onlar, kabul edilemez çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır." (Mücâdele, 58/2).

Zıhâr Kefâreti

وَالَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَٓائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۜ ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِه۪ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ

"Kadınlarına **'zıhâr'**da bulunup da sonra söyledikleri şey için (pişmanlık duyup) geri dönen kimseler -ikisinin temaslarından önce- **bir köleyi özgürlüğe kavuşturmalılar.** İşte size böyle öğüt veriliyor. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır." (Mücâdele, 58/3).

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۚ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتّ۪ينَ مِسْك۪يناًۜ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

"Kim (bir köleyi özgürlüğe kavuşturma imkanı) bulamazsa **ikisinin, temaslarından önce aralıksız iki ay oruç tutma(ları gerekir).** Buna güç yetiremeyen altmış yoksulu doyurmalıdır. İşte bu (açıklama) Allah'a ve Peygamberi'ne inandığınız içindir. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için acıtan bir azap vardır." (Mücâdele, 58/4).

İDDETİ[23] ÖNGÖREN ÂYETLER

Önbilgiler

Burada aktarılan âyetlerde boşanan veya kocası ölen, gerdeğe girdikten sonra boşanan, âyise diye nitelenen kadınlar ile gebe kadınların iddet sürelerine, iddet bekleyen kadının nafakasına, meskenine, eşi ile tekrar birleşmesi durumuna, gerdeğe girmemiş kadının iddet beklemeyeceğine ya doğrudan ya da dolaylı olarak değinilir.

Boşanmış Kadınların İddeti

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ
مَا خَلَقَ اللّٰهُ فٓي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ
بِرَدِّهِنَّ فٓي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحاًۜ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٓي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۖ
وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ۟

“Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç kuru (üç adet veya üç temizlenme) süresi beklerler. Allah'a ve son güne inanıyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Bu süreçte kocaları, barışmak isterlerse kendilerini geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınlar için, üzerlerindeki hakkın aynısı meşru surette (erkekler üzerinde) vardır. Bununla birlikte er-

---

23 Bu kavramla ilgili olarak daha önce şöyle bir not düşülmüştü: İddet, ‘şiddet’ kalıbında olan bu kelime, sayı manasın gelen ‘aded’ lafzından türetilmiş bir kelimedir. Fıkıh terimi olarak: *‘Gerek sahih gerek fasit nikâh ile nikahlanan veya ilişkide bulunulan bir kadının nikâhının geçersiz sayılması veya boşanması ya da kocasının ölmesi durumunda başka bir kocaya varabilmesi için belirli bir sürenin bitmesini beklemesi’* demektir. (Geniş bilgi için bkz. E.H.Y.F. Istılahları Kamusu, II/437).

kekler için kadınlar üzerinde bir derece (üstünlük farkı) vardır. Allah pek izzetli, pek hikmetlidir." (Bakara, 2/228).

Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve Bu Süreyi Geçirecekleri Yerleri

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ
اَشْهُرٍ وَعَشْرًاۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ
فِي اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"**Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri kendi başlarına dört ay beklerler.** Sürelerini tamamladıklarında artık örfe göre kendi haklarında yaptıkları uygulamada size hiçbir günah yoktur. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır." (Bakara, 2/234).

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًاۚ وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ
مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِي مَا فَعَلْنَ فِي اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"**Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri için, evlerinden çıkarılmaksızın** senesine kadar yetecek bir mal vasiyet etmeleri gerekir. Kadınlar kendiliklerinden kocalarının evlerini terk edip çıkarlarsa o zaman kadınların kendileri hakkında uygun olanı yapmalarında size hiçbir günah yoktur. Allah çok izzetlidir, çok hikmetlidir." (Bakara, 2/240).

İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti

Aşağıdaki âyette, âyise[24] diye nitelenen kadınlar ile, hayız görmeyen ve gebe kadınların iddet süreleri belirlenmektedir:

---

[24] Âyise: Benzerlerinin hayız görmedikleri bir yaşa girmiş ve hayızdan kesilmiş yahut elli beş yaşına girmiş ve hayızdan kesilmiş kadın demektir. Bu durumda olmaya *'iyâs hâli'* denilir. Bu yaş hakkında ihtilaf vardır. Tercih edilen görüşe göre hangi ırka mensup olursa olsun kadının iyâs yaşı elli beş yaşıdır. Bu yaştaki kadın âyise sayılır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. O da hayzın aralıksız altı ay kesilmiş olması lazımdır. Bu sürenin elli beşinci senenin son aylarıyla elli beşinci seneyi izleyen aylara rastlaması arasında fark yoktur. (Geniş bilgi için bkz. E.H.Y.F. Istılahları Kamusu, I/121).

وَالّٰٓـئِى يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَٓائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍۙ
وَالّٰٓـئِى لَمْ يَحِضْنَۜ وَاُو۬لَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۜ وَمَنْ
يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِه۪ يُسْرًا

"Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanların bekleme sürelerinde kuşku duyarsanız o zaman onların **iddeti üç aydır.** Âdet görmeyenler de öyle. Gebelerin iddet süreleri ise yüklerini bırakmalarıdır[25]. Kim Allah'a sığınırsa Allah onun işine bir kolaylık verir." (Talâk, 65/4).

İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا

"Ey Peygamber! Kadınları boşadığınızda onları, iddetlerini gözönünde bulundurarak boşayın ve bekleme süresini sayın, Rabbiniz Allah'tan korkun. Açık bir edepsizlik yapmış olmaları durumu dışında **onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar.** İşte bunlar Allah'ın belirlediği sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını çiğnerse kendine zulmetmiştir. (Ey kişi)[26] bilmezsin belki de Allah bunun ardından yeni bir durum ortaya koyar." (Talâk, 65/1).

اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَٓارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّۜ
وَاِنْ كُنَّ اُو۬لَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۚ فَاِنْ
اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّۚ وَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ
فَسَتُرْضِعُ لَهُ اُخْرٰىۜ

---

[25] Bu karşılık düşük yapma gibi olayları da içerdiğinden (doğurmalarıdır) karşılığına tercih edilmiştir.

26 Bkz. Nesefî, IV/264.

"**(Boşadığınız) kadınları, gücünüze göre oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtunuz** ve üzerlerine baskı kurmak için kendilerine zarar vermeğe kalkışmayınız. Eğer yüklü=gebe iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza emzirirlerse o zaman ücretlerini verin ve aranızda iyilikle emredin. Eğer birbirinize güçlük çıkarırsanız o zaman baba hesabına diğer bir emzikli (süt anne) emzirir." (Talâk, 65/6)[27].

لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا اٰتٰيهُ اللّٰهُ
لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَا اٰتٰيهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

"**Varlığı olan varlığına göre nafaka versin.** Rızkı dar tutulmuş kimse de Allah'ın kendisine verdiğinden infakta bulunsun. Allah kişiyi, kendisine verdiği şeyin dışındakilerle yükümlü tutmaz. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır." (Talâk, 65/7).

Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme Zorunda Olmayan Kadınlar İçin Öngörülen Mut'a[28] Hakkı

Dip notta tanımlanan mut'a hakkına aşağıdaki âyetlerde değinilmektedir:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ
عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

"Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. **Onlara örfe uygun bir mal verin. İmkânı geniş olan gücünce, eli darda olan da kendi gücünce versin.** Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır." (Bakara, 2/236).

---

[27] Bakara, 2/234'e de bkz.

[28] Mut'a, lugatta fayda anlamındadır. Fıkıhçılar bu kelimeyi: *'Mehri tesbit edilmeksizin bir adamın bir kadınla evlenmesi ve birleşme olmadan boşaması'* anlamında kullanırlar. *Keşşâfu Istılâhâti'l-Funûn* ile *Talibetu't-Tilbe* adlı eserlerde kaydedildiğine göre böyle durumlarda kadına beş dirhemden az ve mehr-i mislin yarısından çok olmamak kaydıyla bir mehir verilir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ
قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَاۚ فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمٖيلًا

"Ey iman edenler! İnanmış kadınları nikâhlayıp sonra da kendilerine dokunmadan **onları boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir bekleme hakkınız yoktur. Öyle ise kendilerini nimetlendirin** ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın." (Ahzâb, 33/49).

İddeti Biten Kadın Örfe Göre İstediği Şekilde Giyinip Süslenebilir

Bu hüküm aşağıdaki âyet metninde geçen 'örfe göre' diye çevirdiğimiz 'el-ma'rûf' lafzından çıkarılmıştır.

وَالَّذٖينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ
اَشْهُرٍ وَعَشْرًاۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖيمَا فَعَلْنَ
فٖٓي اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ

"Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri kendi başlarına dört ay beklerler. Sürelerini tamamladıklarında **artık örfe göre kendi haklarında yaptıkları uygulamada size hiçbir günah yoktur.** Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır." (Bakara, 2/234).

Üçüncü Bölüm

Çocukların Çeşitli Evreleri ve Anne-Babalarıyla İlişkileri

KONU-1: ÇUCUK İSTEME İLE RAHİMLERDEKİ OLUŞUMLARA, GEBELİK SÜRECİ VE SONRASINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Önbilgiler

- Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler
- Rahimlerle İlgili Âyetler
- 'Rahm'in Çoğulu 'Erhâm' Lafzının Akrabalık Anlamında Kullanıldığı Âyetler
- Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler
- Kur'ân'ın Çocuk Aldırmaya Bakışı
- Anne, Çocuğu Doğurandır
- Çocuğa Anlamlı Bir İsim Konulması

KONU-2: ÇOCUĞUN BAKIMI VE EĞİTİMİ

- Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür
- Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler
- Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır
- Çoçuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır
- Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir
- Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir
- Sevgi, Dînî Görevlerden Alıkoymamalıdır
- Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz

KONU-3: YETİM ÇOCUKLARIN DOĞRUDAN VEYA DOLAYLI OLARAK KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Önbilgiler

- Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler
- Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır
- Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi
- Altına Alması Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler
- Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir
- Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir
- Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler

KONU-4: ÇOCUKLARIN ANA-BABALARIYLA İLGİLİ GÖREVLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

- Ana-Babaya Maddî Ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler
- Özel Vasiyette Bulunulması
- Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir
- Anaya-Babaya Öf Demeyin
- Anne ve Babaya İkramın Zirvesi
- Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir
- Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler
- Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler
- Dua İnanan Ebeveyn İçin Sözkonusudur
- Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular
- Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne
- Bile Maddi Yardımda Bulunulması Öngörülmüştür

ÇOCUKLARİN ÇEŞİTLİ EVRELERİ VE ANA-BABALARIYLA İLİŞKİLERİ

Önbilgiler

İlgili âyetlerde çocuk sahibi olma arzusuna, ceninin oluşma aşamalarına, gebelik sürecine, nesebin tesbitine, çocuğun bakımına, çocukları sevmenin fıtrî bir olay olduğuna, çocuğa isim koymaya, çocuklar için dua etmeğe, çocukların maddi ve manevi alanlarda eğitilmelerine, çocukların din konusunda kime tabi olacakları, süt anneliğe vurgu yapıldığı görülecek.

Yine ilgili âyetlerde çocuğun bakımı noktasında öteden beri görevin baba ile çocuğun vasiliğini üstlenenlere yüklenildiği, annenin şefkatine dikkat çekildiği, nafakalarının sağlanması koşuluyla çocuğun annenin himayesine verilmesi gerektiği, çocuklara doğrunun ne olduğunun gösterilmesi, onların hem dünya işlerinde hem de inanç ve ibadetler konusunda eğitilmeleri gerektiğine, çocukların dünya nimetlerinden biri olduğuna, dengeli bir sevgiye, bu sevginin kişinin dînî vecibelerini engellememesine vurgu yapıldığı müşahede edilecek.

KONU-1: ÇUCUK İSTEME İLE RAHİMLERDEKİ OLUŞUMLARA, GEBELİK SÜRECİ VE SONRASINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler

Hz. İbrahim şöyle yakarmıştı:

رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ

"Rabbim bana salihlerden olacak **bir çocuk** lutfeyle." (Sâffât, 37/100).

فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

"Biz de kendisini, uslu **bir erkek çocuk ile müjdeledik**." (Sâffât, 37/101).

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ قَالَ رَبِّ هَبْ لِى مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَآءِ

"Zekeriyya orada Rabbine: '**Rabbim! Bana, katından tertemiz bir soy bağışla,** kuşkusuz Sen yakarışı pek iyi duyansın' diye yalvardı." (Âl-i Imrân, 3/38).

إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا

"Hani (Zekeriyya) bir zaman Rabbine gizli bir seslenişle seslenmişti." (Meryem, 19/3).

قَالَ رَبِّ إِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُن بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا

"Demişti: Rabbim, işte ben (görüyorsun halimi)! Kemiğim gevşemiş, başım bembeyaz olmuş! Rabbim! Sana yalvarmakla hiçbir zaman bedbaht olmadım!" (Meryem, 19/4).

وَإِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِن وَرَآءِى وَكَانَتِ امْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا

"Ben bu hâlimle, arkamdan yerime geçecek akrabalarımdan endişedeyim. Hanımım da kısır bulunuyor! Onun için bana katından **bir yardımcı bahşeyle**." (Meryem, 19/5).

Rahimlerle İlgili Âyetler

هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"O, sizi, **rahimlerde** istediği şekilde şekillendiren Zat'tır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O pek izzetli, pek hikmetlidir." (Âl-i Imrân, 3/6).

وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ

إِذْ وَصَّيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ۟

"Deveden bir çift, sığırdan bir çift (yarattı). De ki: İki erkeği mi haram kıldı yoksa iki dişiyi mi veya iki dişinin **rahimlerinin** içerdiğini mi? Yoksa, Allah size bunu tavsiye ettiğinde sizler tanıklar mıydınız? İnsanları bilinçsizce saptırmak için Allah adına yalan uyduran daha zalim kimdir? Allah, zalimler topluluğuna hidayet etmez." (En'âm, 6/144).

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُۜ
وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

"Allah, her dişinin neyi yüklendiğini ve **rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını** bilir. Her şey O'nun yanında bir ölçü iledir." (Ra'd, 13/8).

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فٖى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ
تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ
مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْۜ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى
ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ
مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ وَتَرَى
الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهٖيجٍ

"Ey insanlar! Eğer ölüm sonrası dirilişten bir kuşku içindeyseniz bilin ki Biz sizi, topraktan, sonra nutfeden, sonra bir alakadan, sonra tam şekillendirilmiş ve şekillendirilmemiş bir çiğnem etten yarat-

tık, ki size (ne olduğunuzu) açıklayalım. Belirlenmiş bir süreye değin de **rahimlerde dilediğimizi durdururuz.** Ardından da sizi bir bebek olarak çıkarırız, ve gücünüze ermeniz için geliştiririz. Bununla birlikte kiminizin önce canı alınır, kiminiz de -bilgi sahibi olduktan sonra hiçbir şey bilmesin diye- ömrün en kötü sürecine itilir. Yeryüzünü kupkuru görürsün. Derken üzerine suyu indirdiğimizde titreşip kabarır ve her şirin çiftten bitirir." (Hacc, 22/5)[1].

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْرٖى
نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرٖى نَفْسٌ بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوتُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ

"Kuşkusuz o saatın (kıyametin) bilgisi Allah'ın katındadır. Yağmuru indirir. **Rahimlerdekini bilir.** Oysa hiçbir kişi yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi toprakta öleceğini bilmez. Doğrusu Allah, çok iyi bilendir, çok iyi haberi olandır." (Lokmân, 31/34).

'Rahm'in Çoğulu 'Erhâm' Lafzının Akrabalık Anlamında Kullanıldığı Âyetler

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثٖيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖى تَسَاءَلُونَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقٖيبًا

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratıp ondan da eşini halk eden ve ikisinden pek çok erkekle kadınları üretip yayan Rabbinizden korkun. Kendisiyle birbirinizden isteklerde bulunduğunuz Allah'tan ve **akrabalık bağlarına saygısızlıktan sakının.** Doğrusu Allah, üzerinizde bir gözcüdür." (Nisâ, 4/1).

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰئِكَ مِنْكُمْ
وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ
شَىْءٍ عَلٖيمٌ

[1] İnsanın yaratılış sürecine vurgu yapan şu âyetlere de bkz.: Mü'minûn, 23/12, 13, 14; Secde, 32/8, 9; Yâsîn, 36/77; Necm, 53/45, 46; Meâric, 70/38, 39; Nûh, 71/14; Kıyâme, 75/37, 38; İnsân, 76/2; Murselât, 77/20, 21.

"Sonradan imana girmekle birlikte hicret edenler, yanınızda cihada katılanlar; işte onlar sizdendir. **Rahim sahipleri ise,** Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Kuşkusuz Allah her şeyi pek iyi bilendir." (Enfâl, 8/75).

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنٖينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُٓ اُمَّهَاتُهُمْ وَاُو۬لُوا
الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُهَاجِرٖينَ
اِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفًاؕ كَانَ ذٰلِكَ فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا

"Peygamber müminlere kendilerinden evlâdır. Onun eşleri onların analarıdır. Allah'ın kitabına göre **rahim sahipleri** (anne tarafından akrabalar), birbirlerine müminler ile mühacirlerden daha yakındır. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız da mümkün[2]. Bu, Kitap'ta yazılmıştır." (Ahzâb, 33/6).

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُٓوا اَرْحَامَكُمْ

"Geri dönerseniz (iş başına geçerseniz) sizden, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanız ve **rahimlerinizi** (akrabalarınızı) kesmeniz beklenir mi?" (Muhammed, 47/22).

Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler

هُوَ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَاۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفٖيفًا فَمَرَّتْ بِهٖۚ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ

"O, sizi bir tek candan yaratan ve eşini de kendisiyle huzura ersin diye ondan (o ilk insandan) meydana getiren Zât'tır. Onu bürüyünce (onunla ilişkiye girince) kadın **hafif bir yük yüklendi.** Bir süre böyle geçti. Kadın ağırlaşınca ikisi birlikte Rableri Allah'a: "Bize sâlih bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden oluruz.' diye dua ettiler." (A'râf, 7/189).

---

2 Onlara öncelik de verebilirsiniz.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا

"Böylece (Meryem) **ona gebe kaldı** ve bu gebeliğiyle uzak bir yere çekildi." (Meryem, 19/22).

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ

"Onu (kıyâmet sarsıntısını) göreceğiniz gün her emzikli kadın emzirdiğini unutur, **her gebe de taşıdığını düşürür (erken doğum yapar).** İnsanları sarhoş görürsün, oysa onlar sarhoş değillerdir! Ama Allah'ın azabı pek şiddetlidir." (Hacc, 22/2).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖى عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖى وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَصٖيرُ

"İnsana ebeveynini tavsiye ettik. **Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşımıştı.** (Sütten) kesilmesi iki yıl içindedir. Bana ve ebeveynine şükreyle diye de tavsiye ettik. Dönüş sadece Banadır." (Lokmân, 31/14).

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًاۜ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖى كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ

"Allah sizi bir topraktan yarattı. Ardından da bir nutfeden (yarattı). Sonra sizi eşler yaptı. O'nun bilgisi dışında **hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur.** Ömrü uzatılmış olanın ömrünün uzatılması da ömrünün kısaltılması da bir kitapta (yazılı)dır. Bu da, Allah'a çok kolaydır." (Fâtır, 35/11).

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ
فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ

"Sizi bir tek candan yarattı. Sonra ondan eşini yaptı. Sizin için büyük ve küçük baş hayvanlardan sekiz çift indirdi. **Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde bir yaratış sonrasından yaratıp duruyor.** İşte bu Allah Rabbiniz! Hükümranlık yalnız O'nundur! Hiçbir tanrı yoktur sadece O'dur tanrı! Peki nasıl çevriliyorsunuz?!" (Zümer, 39/6).

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا
اٰذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ

"Kıyamet ânının bilgisi yalnız O'na havâle edilir. O'nun bilgisi dışında ne meyveler tomurcuklarından çıkar, **ne bir dişi gebe kalır,** ne de doğurur. 'Ortaklarım nerede?' diye kendilerine seslendiği günde: 'Bizden hiçbir tanık olmadığını sana arzederiz' derler." (Fussılet, 41/47).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا حَتّٰى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ
اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"İnsana, ana ve babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. **Annesi onu güçlükle taşıdı ve onu güçlükle doğurdu.** Taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır. Sonra olgunluğuna erişip kırk yaşına girdi-

ğinde: 'Rabbim beni, bana, anama ve babama bahşettiğin nimetine şükür sunacağım, hoşnut kalacağın yararlı iş yapacağım şekilde yönlendir. Soyumu iyi kişiler yap. Çünkü ben tevbe ile Sana yöneldim ve ben gerçekten müslümanlardanım' dedi." (Ahkâf, 46/15)[3].

Kur'ân'ın Çocuk Aldırmaya Bakışı

Aşağıda metin ve mealleri sunulan âyetler çocukların herhangi bir nedenle öldürülmelerini yasakladığı gibi çocuk aldırmayı da yasakladığına dair güçlü işâretler taşıdıkları âlimler tarafından dile getirilmiştir.

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ
شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

"Aynı şekilde ortak koştukları müşriklerden çoğuna, kendilerini perişan etmek, dinlerini karmaşık bir duruma getirmek için **çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi.** Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık onları uydurageldikleri iftiralarıyla baş başa bırak." (En'âm, 6/137).

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُٓوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا
مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَٓاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

"**Bilgi dışı, beyinsizce çocuklarını öldürenler** ve Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğunu Allah'a iftira atarak haram edenler gerçekten hüsrana uğramış, gerçekten sapıtmışlardı. Onlar, doğru yola yönelmemişlerdi." (En'âm, 6/140).

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

[3] Bu bölümde daha önce metinleri aktarılan Talâk, 65/4, 6. âyetlerine de bkz.

"De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. **Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin.** Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte O size bunu tavsiye etti, belki aklınızı çalıştırırsınız." (En'âm, 6/151).

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

"Onlardan biri **kızı oldu** diye müjdelendiğinde öfke ile dopdolu olarak yüzü simsiyah kesilir." (Nahl, 16/58).

يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ
فِي التُّرَابِ أَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"**Müjdelendiği şeyin utancından** toplumdan gizlenir! (Acaba ne yapsın) onu eziklik üzere tutsun mu yoksa toprağa mı gömsün? Dikkat! Ne kötü hüküm veriyorlar!" (Nahl, 16/59).

وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ
كَانَ خِطْأً كَبِيرًا

"**Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin.** Onlara da size de Biz rızık veriyoruz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur." (İsrâ, 17/31).

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسٰى أَنْ
يَنْفَعَنَٓا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

"Firavun'un hanımı (sahilde bulunup getirilen bebek Musa'yı göstererek: 'Bu çocuk) bana da sana da bir göz bebeği, **bunu öldürmeyin,** bize yararlı olabilir veya evlad ediniriz' dedi. Onlar (nasıl birini himayelerine aldıklarının) farkında değillerdi." (Kasas, 28/9).

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ
بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, ziña etmemeleri, **çocuklarını öldürmemeleri,** elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurarak sana gelmemeleri[4] ve herhangi bir iyi işte sana karşı gelmemeleri koşuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver ve kendileri için Allah'tan mağfiret dile. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Mumtehıne, 60/12).

وَاِذَا الْمَوْؤُدَةُ سُئِلَتْ ۙ

"Diri diri toprağa gömülmüş küçük kıza sorulduğu zaman:" (Tekvîr, 81/8).

بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ۚ

"Hangi suçundan dolayı öldürülmüş olduğu." (Tekvîr, 81/9).

Anne, Çocuğu Doğurandır

اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ ۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا
الّٰٓئِي وَلَدْنَهُمْ ۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"İçinizden kadınlarına zıharda[5] bulunan kimseler bilsinler ki o kadınlar onların anaları değildir. **Anaları onları doğurmuş olanlardır.** Gerçekten onlar, kabul edilemez çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır." (Mücâdele, 58/2).

---

[4] Yani gayr-i meşru bir çocuk doğurup bunu kocalarına mal ederek iftirada bulunmamaları.

[5] Zıhâr, lugatta iki şey arasında bir uyum, bir benzeşme meydana getirmek demektir. Arka anlamına gelen 'zahr' lafzından alınmıştır. Fıkıh ıstılahında: *'Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik suretiyle kendisine nikahı asla helal görülmeyen bir kadının arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesi'* şeklinde tanımlanır.

Çocuğa Anlamlı Bir İsim Konulması

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Onu doğurunca -Allah ne doğurduğunu daha iyi bilirken: 'Rabbim, kız doğurdum, erkek kız gibi değildir, **ona Meryem adını verdim,** hakikat ben onu ve soyunu kovulmuş şeytandan sana sığındırıyorum.' dedi." (Âl-i Imrân, 3/36).

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

"(Allah buyurdu:) Zekeriyya! Haberin olsun Biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı **Yahya,** bundan önce bu ismi kimseye vermedik." (Meryem, 19/7).

KONU-2: Çocuğun Bakımı ve Eğitimi

Önbilgiler

İlgili âyetlerde çocuğun bakımı noktasında öteden beri görevin baba ile çocuğun vasiliğini üstlenenlere yüklenildiği, annenin şefkatine dikkat çekildiği, nafakalarının sağlanması koşuluyla çocuğun annenin himayesine verilmesi gerektiği, çocuklara doğrunun ne olduğunun gösterilmesi, onların hem dünya işlerinde hem de inanç ve ibadetler konusunda eğitilmeleri gerektiğine vurgu yapıldığı müşahede edilecek.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَۜ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَاۚ
لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهٖ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَۚ فَاِنْ اَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ
تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ

"Anneler, emzirmeyi tamamlatmak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. **Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir.** Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden, ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Ana-baba anlaşarak ve birbirlerine danışarak çocuğu sütten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir." (Bakara, 2/233)[6].

---

[6] Annenin şefkati bağlamında şu âyetlere de bkz.: Kasas, 28/10, 14; babanın şefkati bağlamında da şu âyetlere bkz.: Yûsuf, 12/13, 64, 66, 67, 85; Hûd, 11/42, 43

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتاً حَسَناًۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا
دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقاًۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ
هٰذَاۜ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Bunun üzerine Rabbi onu (Meryem'i) güzel bir kabulle kabul etti ve kendisini güzel bir bitki gibi yetiştirdi, onu, **Zekeriyya'nın himayesine verdi.** Zekeriyya onun (Meryem'in) yanına Mihrab'a her girdiğinde orada bir yiyecek görünce: 'Meryem bu sana nereden?' geldi diye sorardı. O da: 'O, Allah katından gelmekte, kuşkusuz Allah dilediğini hesapsızca rızıklandırır' derdi." (Âl-i Imrân, 3/37).

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ
اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ

"Bu (yukarıda anlatıla)nlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. **Meryem'in bakımını hangisi üstlenecek diye kalemlerini attıklarında** (kur'a çektiklerinde) yanlarında yoktun. Yine birbirleriyle çekişirlerken de yanlarında değildin." (Âl-i Imrân, 3/44).

Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür

وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُۜ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ
الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَۜ

"İbrahim, o dini oğullarına **vasiyet etti.** (Torunu) Yakup da. **'Oğullarım! Kuşkusuz Allah sizin için bu dini seçti, öyle ise siz yalnız müslümanlar olarak ölün'** (diye vasiyette bulundu.)" (Bakara, 2/132).

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدِيۜ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ
اِلٰهاً وَاحِداًۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

"Yoksa siz, ölüm Yakub'a geldiğinde yanında mıydınız? Hani o, oğullarına: 'Ardımdan neye İbadet edeceksiniz?' demişti. **'Senin İlah'ına, ataların İbrahim ile İsmail ve İshak'ın İlah'ına, bir tek İlah'a ibadet edeceğiz, biz sadece O'na teslim olacağız'** demişlerdi." (Bakara, 2/133).

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ
لَظُلْمٌ عَظٖيمٌ

"Hani Lokman, oğluna öğüt verirken ona şöyle demişti: **'Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma,** gerçekten şirk pek büyük bir zulümdür.'" (Lokmân, 31/13)[7].

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلٖيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

"**Ey inanmış kimseler! Kendilerinizi ve ailelerinizi yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten koruyun.** O ateşin başında katı, pek çetin melekler bulunmaktadır. Allah'a, kendilerine emrettiği işlerde karşı gelmezler ve kendilerine buyurulanı yaparlar." (Tahrîm, 66/6).

Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخٖيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرٖي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ فٖيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ
ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَٓاءُ فَاَصَابَهَٓا اِعْصَارٌ فٖيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

"Herhangi biriniz, altından ırmaklar akan hurma, üzüm ve içinde bütün meyvelerden bulunan bir bahçeye sahip iken yaşlanıp **çaresiz, küçük çocukları bulunmasını** ve tam bu sırada o bahçeye içinde ateş barındıran bir bora isabet ederek bahçesinin yanıverme-

---

[7] Lokmân, 31/16, 17, 18, 19 âyetlerine de bkz.:

sini ister mi? İşte böylece Allah size âyetleri açıklıyor belki düşünürsünüz." (Bakara, 2/266).

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ
فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Kendileri arkalarında zayıf ve çaresiz çocuklar bıraktıkları taktirde onlar için endişe duyacaklar (yetimler hakkında da) **ürperip titresinler** ve sağlam bir söz söylesinler." (Nisâ, 4/9).

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ
الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ

"Davud ile (oğlu) Süleyman'ı da an. Hani halkın koyun sürüsünün geceleyin içinde yayıldığı **ekin hakkında hüküm verirlerken** biz de hükümlerine tanıklık edenlerdik." (Enbiyâ, 21/78).

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ
دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

"Koyun sürüsüyle ilgili hükmü **Süleyman'a kavratmıştık.** Her birine bir hüküm ve bir ilim vermiştik. Davud'un maiyyetinde dağlara boyun eğdirmiştik. Kuşlarla birlikte tesbih ediyorlardı. Biz bunları yapanlardık." (Enbiyâ, 21/79).

Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

"Hem bana varis olacak hem de Yakup âilesinden kalmış olana varis olacak (bir çocuk bahşet). **Rabbim onu, hoşnutluğunu kazanmış eyle**." (Meryem, 19/6).

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا

"(Tevbe edip dönüş yapan) o kimseler: 'Rabbimiz! Bize, eşlerimizden, soylarımızdan **gözler aydınlığı bahşeyle** ve bizi takva sahiplerine önder yap' derler." (Furkân, 25/74)[8].

Çoçuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاۤءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ

"İnsanlara, kadınlar, **oğullar,** altın, gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinlere karşı aşırı ilgi duyma sevgisi **bezendirilip çekici kılındı.** Bu, dünya hayatının bir faydasıdır. Varılacak yerin güzelliği ise yalnız ve yalnız Allah katındadır." (Âl-i Imrân, 3/14).

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا

"Mal ve **oğullar** dünya hayatının **süsüdür.** Kalıcı iyi işler ise Rabbin katında karşılık bakımından daha hayırlı, umut (verme) açısından daha iyidir." (Kehf, 18/46).

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

[8] Ahkâf, 46/15 âyetine de bkz.

"Bilin ki dünya hayatı sadece bir oyun, bir eğlence, **bir süs,** aranızda bir övünme yarışı, mallarda ve çocuklarda çoğalma müsabakasıdır. Bu, bir yağmurun durumunu andırır, ki bitirdiği bitkisi ziraatçıları imrendirir, derken kurur, onu sapsarı kesilmiş görürsün, Ardından o bitki çöp kırıntısı olur. Ahirette ise hem yaman bir azap hem de Allah'tan bir bağışlama ve bir hoşnutluk vardır. Dünya hayatı başka değil sadece bir aldanış çıkarıdır." (Hadîd, 57/20).

Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

"Bilin ki mallarınız ve **çocuklarınız sadece birer sınavdır.** Azametli bir ödül ise yalnız ve yalnız Allah katındadır." (Enfâl, 8/28).

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

"Mallarınız ve **evlatlarınız bir fitne** (sınama) aracıdır. Azametli bir ödül ise yalnız ve yalnız Allah katındadır." (Teğâbun, 64/15).

Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ
وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey iman edenler! Kuşkusuz eşleriniz ve **çocuklarınız arasından size düşman olan vardır.** Öyle ise onlara karşı önlem alın. Bununla birlikte kusurlarını örter, hoş görür bağışlarsanız (iyi olur). Çünkü Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir." (Teğâbun, 64/14).

Sevgi, Dînî Görevlerden Alıkoymamalıdır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"Ey iman edenler! Sizleri mallarınız ve **çocuklarınız Allah'ı anmaktan alıkoymasın!** Kim bunu yaparsa zarar edenler işte onlardır." (Münâfikûn, 63/9).

Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ
شَيْئًا وَأُولٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

"Kuşkusuz o küfredenler, ne malları ne de **çocukları Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi kendilerinden asla engelleyemez.** İşte onlar! Onlar o ateşin yakıtı." (Âl-i Imrân, 3/10).[9]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ
هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ

"Ey insanlar! Rabbinizden korkun ve hiçbir babanın çocuğu hesabına karşılık ödemeyeceği, **hiçbir çocuğun da babası adına herhangi bir şeyle ödeme yapan olmayacağı bir günden ürperin.** Kuşkusuz Allah'ın va'di bir gerçektir. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. Sakın sizi o pek aldatıcı (şeytan) Allah(ın affına güvendirmek sureti) ile kandırmasın." (Lokmân, 31/33).

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰى إِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا فَأُولٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ

"Mallarınız da **çocuklarınız da sizi Allah katında bir yakınlığa yaklaştıracak değildir.** Ancak iman edip yararlı iş yapan müstesna; işte onlar, onlara yaptıklarına karşılık olmak üzere fazlalık mükafatı vardır. Onlar yüksek odalarda güven içindedirler." (Sebe, 34/37).

---

[9] Tevbe, 9/55, 85 âyetlerine de bkz.

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۜ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Malları da **çocukları da Allah'tan gelecek herhangi bir belayı kendilerinden engelleyemez.** Onlar ateşin arkadaşlarıdır, onlar orada sürekli kalacaklardır." (Mücâdele, 58/17).

لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Hısımlarınız da çocuklarınız da size asla fayda vermez[10]. Kıyamet günü aranızı ayırır. Allah eylemlerinizi çok iyi görmektedir." (Mumtehıne, 60/3).

---

[10] Burada vakf-ı muânaka vardır ve mealde birinci vakıf dikkate alınmıştır. Birincisi değil de ikincisi göz önünde bulundurulursa o zaman meâl şöyle olur: "Kıymet günü hısımlarınız da çocuklarınız da asla size fayda vermez. Aranızı ayırır. Allah yapmakta olduklarınızı çok iyi görmektedir."

KONU-3: Yetim Çocukların Doğrudan veya Dolaylı Olarak Konu Edinildiği Âyetler

Önbilgiler

İlgili âyetlerde yetimlerin dinin koruması altına alındıkları, itilip-kakılmamaları, onlara destek çıkılması, maddî ve manevî yardımda bulunulması, günümüzdeki anlayışla yetimlerin sosyal güvenlik kapsamına alınmaları öngörülmektedir. Yine ilgili âyetlerde zengin yetimlere vasi olarak atananların çok dikkatli olmaları, kendilerine emanet edilen malları haksızca yememelerine dikkat çekilmektedir.

Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا
وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقٖيمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلٖيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, **yetimlere,** yoksullara güzel davranın; insanlara **hoş sözler söyleyin,** namazı dürüst kılın, zekatı verin. Sonra içinizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz." (Bakara, 2/83).

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ
وَالسَّٓائِلٖينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ

إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Allah'a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah'a, son güne, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşın malını akrabalarına, **öksüzlere,** yoksullara, yolda kalmışa, isteyenlere **veren** ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilikleridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler." (Bakara, 2/177).

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Sana, nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: **'Verdiğiniz hayır** ana-baba, en yakınlar, **öksüzler,** yoksullar ve yolda kalan için **olmalıdır.** Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilir." (Bakara, 2/215).

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا

"Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe ederseniz o zaman size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlayın. (Kadınlar arasında) adalet sağlayamayacağınızdan korkarsanız o taktirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamanız için daha uygun bir yoldur." (Nisâ, 4/3).

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

"Mirasın bölüşümü sırasında yakınlık sahipleri, **yetimler** ve miskinler hazır bulunurlarsa **onlara ondan verin** ve kendilerine hoş sözler söyleyin." (Nisâ, 4/8).

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًاۙ

"Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya-babaya, akrabaya, **yetimlere,** miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yandaki arkadaşa, yolda kalmışa ve elleriniz altındaki kölelere-cariyelere **iyilik yapın.** Kuşkusuz Allah kibirli ve böbürlü kimseyi sevmez." (Nisâ, 4/36).

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْت۪يكُمْ ف۪يهِنَّۙ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ
فِي الْكِتَابِ ف۪ي يَتَامَى النِّسَاءِ الّٰت۪ي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ
وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَف۪ينَ مِنَ الْوِلْدَانِۙ وَاَنْ
تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِه۪ عَل۪يمًا

"Senden, kadınlar hakkında fetva (görüş) istiyorlar. De ki: Onlar hakkında size Allah fetva veriyor, yazılmış haklarını onlara vermeyip kendilerini nikahlamak istediğiniz **kadınların yetimleri,** zavallı çocuklar ve öksüzler için adaleti ayakta tutmanız hakkında kitapta size okunuyor. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilendir." (Nisâ, 4/127).

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَت۪يمَيْنِ فِي الْمَد۪ينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ
لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًاۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَٓا اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْر۪ى ذٰلِكَ تَاْو۪يلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

"Duvara gelelim: O duvar şehirdeki **iki yetim çocuğa aitti.** Duvarın altında onlara ait bir define vardı, babaları da iyi bir kimseydi. Onun için Rabbin o çocukların erginlik çağlarına ermelerini ve Rabbinden bir rahmet göstergesi olarak **definelerini kendilerinin çıkarmalarını** murat buyurdu. Bunu kendiliğimden yapmadım. İşte karşısında hiçbir sabır gösteremediğin olayların içyüzü budur. (Kehf, 18/82)

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪ مِسْك۪ينًا وَيَت۪يمًا وَاَس۪يرًا

"Yemeğe olan tutkularına karşın yoksul ile **yetim** ve esire (seve seve) **yemek yedirirler**." (İnsân, 76/8).

اَوْ اِطْعَامٌ ف۪ى يَوْمٍ ذ۪ى مَسْغَبَةٍ

"Veya salgın bir açlık gününde **yemek yedirmek**." (Beled, 90/14).

يَت۪يمًا ذَا مَقْرَبَةٍ

"Yakınlığı olan **bir yetime**." (Beled, 90/15).

Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَت۪يمَ

"Hayır hayır! **Doğrusu yetime değer vermiyorsunuz**;" (Fecr, 89/17).

فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْ

"Öyle ise **yetimi ezme**!" (Duhâ, 93/9).

فَذٰلِكَ الَّذ۪ى يَدُعُّ الْيَت۪يمَ

"İşte (dine karşı çıkan) o (kişi), **öksüzü itip**-kakar." (Mâûn, 107/2).

Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi Altına Alması Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ
اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ
وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'a, hak ve bâtılın ayrılış günü ile iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in, yakınlık sahibinin, **yetimlerin,** yoksulların, yolda kalmışlarındır. Allah her şeye karşı pek güçlüdür." (Enfâl, 8/41)

مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَٓاءِ
مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا
اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Allah'ın yerleşim birimleri halkından Peygamberi'ne aktardığı **ganimetler** Allah içindir, Peygamber'i içindir, en yakınlık sahibi içindir, **yetimler,** yoksullar ve yolda kalmış kimseler içindir. Bunun sebebi o servet, içinizden yalnız zenginler arasında dönüp duran bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da uzak durun. Allah'tan korkun, çünkü Allah pek çetin azaplıdır!" (Haşr, 59/7).

Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ
وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ
وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Dünyâ ve âhiret hakkında (belki düşünürsünüz). **Sana yetimler** hakkında soru soruyorlar. De ki: 'Onların işlerini **düzeltmek hayırdır. Kendilerine karışırsanız kardeşlerinizdir.** Allah bozguncuyu ıslahatçıdan ayırır. Allah dileseydi elbette sizi zora koşardı. Kuşkusuz Allah pek izzetli, pek hikmetlidir." (Bakara, 2/220).

Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir

وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوٓا اِلَيْهِمْ
اَمْوَالَهُمْۚ وَلَا تَأْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُواۜ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْۚ
وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِۜ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا
عَلَيْهِمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا

"Yetimleri, nikah çağına gelmelerine kadar gözetin. Sonra kendilerinden bir olgunluk hissettiğinizde mallarını kendilerine verin. Büyüyüp ellerine alacaklar diye sakın o malları savurganlıkla ve tez elden yemeyin. **Zengin olan iffetli davransın, fakir olan da örfe göre yesin.** Mallarını onlara verdiğiniz zaman kendilerine karşı şahit tutun. Allah, hesap soran olarak yeter." (Nisâ, 4/6).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ
وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْم۪يزَانَ بِالْقِسْطِۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۚ وَاِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُواۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ
بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَۙ

"**Yetimin malına** erginliğine erinceye değin **en güzel şekli dışında yaklaşmayın,** ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın. Biz, kimseyi gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa adalet gösterin. Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti." (En'âm, 6/152).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا

"**Yetimin malına,** erginliğine erinceye değin **-o en güzel yol dışında- yaklaşmayın.** Verilen söze vefa gösterin. Çünkü verilen söz (ün sahipleri) sorumludur." (İsrâ, 17/34).

Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

"**Yetimlere mallarını verin,** temizi murdara değişmeyin, **mallarını mallarınıza katarak yemeyin.** Çünkü bu, gerçekten pek büyük bir günahtır." (Nisâ, 4/2).

اِنَّ الَّذِينَ يَاْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

"Kuşkusuz **yetimlerin mallarını haksızca yiyenler karınların sadece bir ateş koyuyorlar.** Yakında çılgın (fokurdayan) bir ateşe yaslanacaklar." (Nisâ, 4/10).

KONU-4: ÇOCUKLARIN ANA-BABALARIYLA İLGİLİ GÖREVLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

Ana-Babaya Maddî Ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler

Özel Vasiyette Bulunulması[11]

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

"Birinize ölüm geldiğinde bir mal bırakacaksa **anaya-babaya** ve en yakınlara örfe göre vasiyyet etmek müttakiler üzerine bir hak olarak yazıldı." (Bakara, 2/180)[12].

Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. **Anaya-babaya iyilik yapın.** (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte O size bunları emretti belki aklınızı çalıştırırsınız." (En'âm, 6/151).

---

[11] Bu âyetin neshedilmiş olduğu görüşlerine benim de katılmadığımı belirtmeliyim.

[12] Bu bölümde daha önce geçen şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/83, 177; Bakara, 2/215; Nisâ, 4/36; Meryem, 19/14, 32.

Anaya-Babaya Öf Demeyin

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۜ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَٓا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenize ve bir de ebeveyne iyilikte bulunmanıza hükmetti. Gerçekten o ikisinden biri veya her ikisi yanında yaşlılığa ererse sakın **onlara 'öf' deme,** sakın onları azarlama, onlara güzel (yumuşak) bir söz söyle." (İsrâ, 17/23).

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانٖي صَغٖيرًاۜ

"İkisine merhametten kaynaklanan tevazu kanadını indir ve: 'Ya Rab! İkisi beni küçükken nasıl büyüttülerse sen de ikisine rahmet eyle' de." (İsrâ, 17/24).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فٖي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لٖي وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَصٖيرُ

"İnsana ebeveynine (iyi davranmasını) emrettik. Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşımıştı. (Sütten) kesilmesi iki yıl içindedir. 'Bana ve ebeveynine teşekkür et' diye de tavsiyede bulunduk. Dönüş sadece Banadır." (Lokmân, 31/14).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًاۜ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاۜ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعٖينَ سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ لٖي فٖي ذُرِّيَّتٖيۚ اِنّٖي تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنّٖي مِنَ الْمُسْلِمٖينَ

"**İnsana, ana ve babasına iyi davranmasını emrettik.** Annesi onu güçlükle taşıdı ve onu güçlükle doğurdu. Taşınması ve sütten

kesilmesi otuz aydır. Sonra olgunluğuna erişip kırk yaşına girdiğinde: 'Rabbim beni, bana, anama ve babama bahşettiğin nimetine şükür sunacağım, hoşnut kalacağın yararlı iş yapacağım şekilde yönlendir. Soyumu iyi kişiler yap. Çünkü ben tevbe ile Sana yöneldim ve ben gerçekten müslümanlardanım' dedi." (Ahkâf, 46/15).

Anne ve Babaya İkramın Zirvesi

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ

"Yusuf'un huzuruna girdiklerinde **ebeveynini bağrına bastı** ve: 'Allah izin verirse Mısır'a, güvenlikleriniz sağlanmışlar olarak girin' dedi." (Yûsuf, 12/99).

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًاۚ وَقَالَ يَٓا اَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا رَبّ۪ي حَقًّاۜ وَقَدْ اَحْسَنَ ب۪ٓي اِذْ اَخْرَجَن۪ي مِنَ السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْن۪ي وَبَيْنَ اِخْوَت۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي لَط۪يفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ

"Ebeveynini tahtına çıkardı ve (kardeşleri) secde edip önünde yerlere kapandılar. (Yusuf:) 'Babacığım! Önceden gördüğüm rüyamın yorumu işte bu! Rabbim onu gerçekleştirdi. Hakikaten bana ihsanda bulundu, çünkü beni zindandan çıkardı, şeytan kardeşlerimle aramı bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Gerçekten Rabbim, dilediği şeyi ince ayrıntılarıyla planlayandır. Doğrusu çok iyi bilen, pek hikmetli O'dur." (Yûsuf, 12/100).

Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰىۜ قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُۘ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ

"Çocuk yanında koşacak bir çağa gelince (İbrahim): 'Yavrucuğum doğrusu ben, uykuda, seni boğazlamakta olduğumu görüyorum! Artık

bak bakalım ne dersin?' dedi. 'Babacığım sana emredileni yap, inşaallah beni sabır gösterenlerden bulacaksın![13] ' dedi." (Sâffât, 37/102).

Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

"Bir zaman (İbrahim) babasına şöyle demişti: Babacığım, işitmez, görmez ve senden hiçbir şeyi gidermez bir şeye **niçin taparsın**?" (Meryem, 19/42).

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا

"Babacığım! Gerçekten bana, sana gelmemiş bilgi geldi. **Haydi bana uy, seni dümdüz bir yola ileteyim**." (Meryem, 19/43).

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا

"Babacığım! Şeytana tapınma, çünkü şeytan Rahman'a karşı gelmiştir." (Meryem, 19/44).

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

"Babacığım! Ben, Rahman'dan sana bir azap dokunacak da şeytana dost olacaksın diye korkuyorum." (Meryem, 19/45).

Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Rabbimiz! Hesabın (tepemize) dikileceği günde beni, **ebeveynimi** ve müminleri **bağışla**." (İbrâhîm, 14/41).

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

---

[13] Bu, peygambere özgü sınav nitelikli bir olaydır. Başka babaların böyle bir işe kalkışmaları durumunda onların dinlenmemesi, kendilerine karşı konulması ve gerekli önlemlerin alınması dînî bir zorunluluktur.

"(Nuh peygamber de şöyle yakarmıştı:) **Rabbim**! Beni, **babamı, anamı,** mümin olarak evime gireni ve bütün inanan erkekleri ve kadınları **bağışla**. Zâlimlere ise ancak helaki artır!" (Nûh, 71/28).

Dua, İnanan Ebeveyn İçin Sözkonusudur

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ
كَانُوٓا اُو۬لِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ

"Akraba bile olsalar, çılgın ateşin halkı oldukları kendilerine belli olduktan sonra ne peygamber, ne de iman etmiş olanların müşriklerin **bağışlanmalarını isteme hakları** yoktur." (Tevbe, 9/113).

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُۚ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُۜ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ

"İbrahim'in babası için olan **istiğfarı sırf kendisine verdiği bir sözden dolayı idi.** Ama onun Allah'ın bir düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan uzaklaştı. Gerçekten İbrahim çok âh edendi, çok yumuşak huylu idi." (Tevbe, 9/114)[14].

Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَٓاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! **Babalarınızı ve kardeşlerinizi -imana karşı küfrü yeğlemişlerse-** dostlar edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse işte onlardır zalimler." (Tevbe, 9/23).

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

[14] Meryem, 19/47 ile Şuarâ, 26/86 âyetlerine de bkz.

"İnsana, **ebeveynine güzel davranmasını emrettik.** Eğer onlar hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi Bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa o zaman onlara boyun eğme. Dönüşünüz ancak Bana'dır. O zaman size, yapageldiklerinizi haber veririm." (Ankebût, 29/8).

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بٖى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
وَصَاحِبْهُمَا فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبٖيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ثُمَّ اِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"**İkisi seni, hakkında bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa onlara itaat etme,** dünyada örfe göre ikisine sahip ol, Bana yönelmiş kimsenin yoluna uy. Sonra sadece Bana-dır dönüşünüz! O zaman, yapageldiğiniz şeyi size haber veririm." (Lokmân, 31/15).

Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne Bile Maddi Yardımda Bulunulması Öngörülmüştür

لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذٖينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدّٖينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ

Allah size, **sizinle din konusunda savaşmamış, sizi yurdunuzdan çıkarmamış kimselere iyilik yapmanızı, kendilerine adaletli davranmazı yasaklamaz.** Doğrusu Allah, adalet gösterenleri sever. (Mümtehıne, 60/8)[15].

---

[15] Lokmân, 31/15 âyetinde de müşrik olan ebeveyne sahip çıkılması emredilmiştir.

Dördüncü Bölüm

Yardımlaşma

KONU-1: KUR'ÂN-I KERÎM'İN YARDIMLAŞMAYA VERDİĞİ ÖNEMİ YANSITAN ÂYETLER

Önbilgiler

Sadakaya Teşvik Eden Âyetler

- Sadakada Niyet
- Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına Özen Gösterilmelidir

Sadakalar Kimlere Verilmelidir

- Sadakada Öncelik Akrabalara Tanınmıştır
- Alacağın Sıkıntıdaki Borçlulara Sadaka
- Niyetiyle Bağışlanması Öngörülmüştür

İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır

- Utanıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır
- Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir
- Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir
- Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler
- Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur
- Allah Yolunda İnfakta Bulunulması
- Kafirlerin İdealleri Doğrultusundaki Harcamaları da 'İnfak' Olarak Nitelendirilmiştir

KONU-2: TİCÂRET HAYATIYLA İLGİLİ İLKELERİN YER ALDIĞI ÂYET-İ KERÎMELER

Önbilgiler

- Alış-Veriş Helâl Faiz Haramdır
- Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler
- Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler

ALIŞ-VERİŞİN ŞART VE KURALLARI

- Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır
- Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır
- Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler
- Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık

KONU 3: BORÇ KONUSUNUN YER ALDIĞI ÂYETLER

- Zorda Olana İmkan Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi
- Borcunu Ödemede İhmalkar Davranan
- Kişinin Gıyabında Konuşmak
- Ölünün Borcu
- Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması
- Borç Karşılığında Rehin İstenebilir
- Mükatebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma

KONU 4: FAİZİN YER ALDIĞI ÂYETLER

KONU 1: KUR'ÂN-I KERÎM'İN YARDIMLAŞMAYA VERDİĞİ ÖNEMİ YANSITAN ÂYETLER

Önbilgiler

Bu âyetlerde Allah yolunda harcama yapmanın önemine, sadakanın faziletine, sadaka istemenin meşruluğuna, sadakanın şartlarına, sadakada öncelik tanınacak kişi ve kuruluşlar ile sadakanın gizli verilmesine, imkânı olanların mutlaka başkalarına el uzatmalarının gerektiğine, sadakaların karşılık beklenilmeden verilmesine, sadakaların serveti artıracağına, sadakanın temiz ve kusursuz olmasına, bunun gereğini yerine getirenlerin övüldüklerine, kendilerini ne gibi bir hayatın beklediğine nasıl vurgu yapıldığını göreceğiz.

Yine ilgili âyetlerden inanmayan kişilerin de kendi idealleri doğrultusunda mal harcayabileceklerini, Allah yoluna taş koymak için servetler dökebileceklerini, Müslümanların birbirleriyle yardımlaşmalarını engelleme uğrunda her türlü imkânı kullanacaklarını müşahede edeceğiz.

Sadakaya Teşvik Eden Âyetler

وَاَنْفِقُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدٖيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَ

"(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın, (kendinizi) ellerinizle tehlikeye atmayın, **ihsanda bulunun.** Kuşkusuz Allah **iyilik yapanları** sever." (Bakara, 2/195).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا
بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Kendisinde alış-verişin yapılmadığı, dostluğun bulunmadığı, şefâatın olmadığı bir gün gelmeden önce size verdiklerimizden **infakta (yardımda) bulunun.** Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254).

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"**Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu** her başağında yüz dane olmak üzere yedi başak veren bir danenin durumu gibidir. Allah dilediği kimselere kat kat katlar. Allah, engin lutufludur, çok iyi bilendir." (Bakara, 2/261).

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

"Herhangi biriniz, altından ırmaklar akan hurma, üzüm ve içinde bütün meyvelerden bulunan bir bahçeye sahip olsun da, bakıma muhtaç çoluk-çocuğu varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın ve tam bu sırada o bahçeye içinde ateş barındıran bir bora isabet ederek bahçesinin yanıvermesini ister mi? İşte böylece Allah size âyetleri açıklıyor, belki düşünürsünüz." (Bakara, 2/266).

اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ

"Sabredenleri, doğruları, divan duranları, **infakta bulunanları** ve seherlerde mağfiret dileyenleri (de ateşin azabından koru)." (Âl-i Imrân, 3/17).

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ

"Sevdiğiniz mallardan başkalarına verinceye değin asla **mükemmelliğe eremezsiniz.** Her ne harcarsanız Allah onu çok iyi bilir." (Âl-i Imrân, 3/92).

اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِم۪ينَ الْغَيْظَ وَالْعَاف۪ينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَۚ

"**(Müttakiler), bollukta ve darlıkta infakta bulunurlar,** öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzellik sergileyenleri sever." (Âl-i Imrân, 3/134).

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَل۪يماً

"Ne olurdu Allah'a ve o son güne inansalardı, **Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan infakta bulunsalardı.** Allah onları çok iyi bilendir." (Nisâ, 4/39).

لَا خَيْرَ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِۜ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْت۪يهِ اَجْراً عَظ۪يماً

"Onların fısıldaşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur. Ancak **bir sadaka** ile veya bir iyilikle veya insanlar arasını bulmakla emredenin fısıldaşması başka. Kim bunu Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek için yaparsa yakında ona pek büyük bir mükâfât veririz." (Nisâ, 4/114).

اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۜ

"Namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan **bolca dağıtırlar.**" (Enfâl, 8/3).

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Allah'ın, kullarının tövbesini kabul edeceğini, **sadakalarını alacağını** bilmediler mi? Allah, gerçekten tövbeleri çokça kabul edendir, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/104).

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ
وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ
عَلَيْنَا إِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

"(Yakub'un oğulları tekrar) Yusuf'un huzuruna çıktıklarında: 'Ey Aziz! Biz ve âilemiz büyük bir darlığa maruz kaldık, değersiz bir ticaret malıyla geldik, sen bize ölçeği tam yap, **bize lütufta bulun, kuşkusuz Allah lütufkârları ödüllendirir**' dediler." (Yûsuf, 12/88).

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

"Onlar, Rablerinin rızasını arzu ederek sabır gösterdiler, namazı dosdoğru kıldılar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli-aleni harcadılar ve kötülüğü de iyilikle savdılar. İşte onlar! Bu yurdun güzel sonu onlarındır." (Ra'd, 13/22).

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ اَلْحَمْدُ
لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkiyeti altında bulunan bir köle ile **tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık harcama yapan** kimseyi örnek olarak verdi. Hiç bunlar bir olurlar mı? Allah'a hamdolsun. Doğrusu onların çoğunluğu bilmezler." (Nahl, 16/75).

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, **akrabalara vermeyi emrediyor,** edepsizliği, çirkinliği, taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor." (Nahl, 16/90).

اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"İşte onlar, sabrettikleri, kötülüğü iyilikle savdıkları ve **kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır yaptıkları için** ödüllerine iki kere mazhar kılınırlar." (Kasas, 28/54).

تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Yanları yataklardan ayrılır, korkarak ve umarak Rablerine dua ederler ve **kendilerini rızıklandırdığımız nimetlerden harcarlar.**" (Secde, 32/16).

اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın kitabını okuyup duran, namazı dosdoğru kılıp **kendilerine verdiğimiz nimetlerden gizli ve açık bir şekilde harcama yapan** kimseler asla batmayacak bir ticareti umarlar." (Fâtır, 35/29).

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۚ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُۚ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِه۪ۜ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْۙ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ

"İşte siz, Allah yolunda gereken **giderleri karşılamağa çağırılan kimselersiniz!** İçinizden kimi cimri davranıyor. Cimrilik eden sadece kendine cimrilik etmiş olur. Allah çok zengindir, siz ise muhtaçlarsınız. Döneklik yaparsanız dışınızdan bir topluluğu sizin yerinize geçirir de, sonra onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed, 47/38).

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَف۪ينَ ف۪يهِۜ فَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَب۪يرٌ

"Allah'a ve Peygamberi'ne iman edin. Sizi, hakkında tasarruf sahibi yaptığı şeylerden **infak edin.** İman edip **infakta bulunanlarınız için** büyük bir mükâfât vardır." (Hadîd, 57/7).

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ م۪يرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذ۪ينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُواۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ

"**Ne diye Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz?** Oysa göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır (hepsi ona kalacaktır). Fetihten önce harcama yapmış ve savaşmış olanlarınız ötekilerle aynı değildir. Onların mertebeleri, fetihten sonra harcama yapıp savaşmış kimselerden daha yüksektir. Bununla birlikte Allah hepsine en güzeli vaad etmiştir. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır." (Hadîd, 57/10).

وَاَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَٓا اَخَّرْتَن۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ

"Sizden birine ölüm gelip de: 'Rabbim! Keşke biraz daha süre tanısan, ölümümü ertelesen de sadaka verip iyilerden olsam' demesinden önce size rızık olarak verdiklerimizden **infak edin**(başkalarına verin)." (Munâfıkûn, 63/10).

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْۜ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Öyle ise gücünüz yettiğince Allah'tan korkun, dinleyin, itâat edin, **kendinizin iyiliğine infakta bulunun (başkalarına verin).** Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunmaya alınırsa işte onlar huzur bulmuşlardır." (Teğâbun, 64/16)[1].

Sadakada Niyet

وَمَثَلُ الَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْب۪يتًا
مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِۚ
فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ

"Mallarını, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve nefislerinde olanı tesbit etmek için dağıtanların durumu ise yüksek bir tepede bulunan ve kendisine bol yağmur düşüp meyvelerini iki kat veren bir bahçenin durumunu andırır. Ona (böyle bir bahçeye) bol yağmur düşmezse mutlaka bir çisinti düşer. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir." (Bakara, 2/265).

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

"Hidayete erdirilmeleri senin görevin değildir. Ancak Allah dilediğini hidayete erdirir. **Her ne hayır yaparsanız bu kendileriniz**

---

[1] Bu bağlamda şu âyetlere de bz. İnsân, 76/9; Leyl, 92/20.

içindir. Siz de, Allah'ın rızasını arama dışında **hayır yapmazsınız. Yapacağınız her hayır** size bol bol ödenir ve siz haksızlığa uğratılmazsınız." (Bakara, 2/272).

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا
يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ
سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"Bedevilerden kimi de var ki Allah'a ve son güne iman eder, **infak ettiğini** Allah katında yakınlıklar ve Peygamber'in dualarına (vesileler) edinir. Dikkat! Gerçekten o, kendileri için bir yakınlıktır. Allah yakında onları rahmetinin içine sokacak. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/99).

Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına[2] Özen Gösterilmelidir

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا اَخْرَجْنَا
لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَب۪يثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ
بِاٰخِذ۪يهِ اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا ف۪يهِ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ

"Ey iman edenler! **Kazandıklarınızın en temizlerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infakta bulunun.** Ondan, kendiniz gözlerinizi yummadan alıcıları olmadığınız pis, bayağı olanı vermeğe, infakta bulunmaya yeltenmeyin. Bilin ki kuşkusuz Allah çok zengindir, çok övülendir." (Bakara, 2/267).

[2] Sadakanın temiz ve kusursuz olmasına özen gösterilmelidir. Çünkü 'tayyib' kelimesi helal anlamı yanında ağırlıklı olarak tertemiz, kusursuz manalarını da içerir. Bunu (Bakara, 2/172; Nisâ, 4/160; Mâide, 5/4, 87, 88) âyetlerinde çok net bir şekilde görmekteyiz.

Sadakalar Kimlere Verilmelidir

Önbilgi
Aşağıdaki âyetlerde yardım yapılacak kimseler yakınlık derecelerine göre akrabalar, yetimler, yoksullar, memleketine dönme imkanı olmayanlar, el açıp isteyenler, köleler ve borcunu ödemede güçlük çeken çaresizler gösterilmiştir.

Sadakada Öncelik Akrabalara Tanınmıştır

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَۚ وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِ
وَالسَّٓائِل۪ينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِر۪ينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَح۪ينَ الْبَأْسِؕ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ
صَدَقُواؕ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Allah'a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah'a, son güne, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşın malını **akrabalarına**, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyenlere veren ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilikleridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler." (Bakara, 2/177)

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَؕ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِؕ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ

"Sana, nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: 'Verdiğiniz **hayır ana-baba, en yakınlar,** öksüzler, yoksullar ve yolda kalan için olmalıdır. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilir." (Bakara, 2/215).

وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

"Mirasın bölüşümü sırasında **yakınlık sahipleri,** yetimler ve miskinler hazır bulunurlarsa onlara ondan verin ve kendilerine hoş sözler söyleyin." (Nisâ, 4/8).

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَٓائِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, **akrabalara vermeyi** emr ediyor, edepsizliği, çirkinliği, taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor." (Nahl, 16/90).

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا

"**Akrabaya hakkını ver.** Yoksula ve yolda kalmışa da. Ama saçıp savurma." (İsrâ, 17/26).

اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

"Kuşkusuz saçıp savuranlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankörlük etmişti." (İsrâ, 17/27).

وَلَا يَأْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Sizden fazilet ve servet sahipleri **akrabalara**, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardımda bulunmamaları için yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. (Nûr, 24/22).

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Öyle ise **akrabaya** hakkını ver. Bir de yoksul ile yolda kalmışa.. İşte bu, Allah'ın rızasını isteyenler için daha iyidir. İşte onlar, onlardır murada erenler." (Rûm, 30/38).

Alacağın, Sıkıntıdaki Borçlulara Sadaka Niyetiyle Bağışlanması Öngörülmüştür

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Borçlu darda ise o zaman kolaylıkla ödeyeceği bir ana kadar süre veriniz. Bununla birlikte **alacağınızı sadaka olarak bağışlamanız** bilirseniz sizin için daha iyidir." (Bakara, 2/280).

İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır

Önbilgi

Bu hususta nasıl hareket edileceğini aşağıdaki âyetlerde görmekteyiz: İmkanı olan kişiler yardıma muhtaç tanıdıklarını görüp gözetmeli, onları isteme zorunda bırakmamalı ve onlardan karşılık beklememelidir. Dilenciliği meslek edinmiş kişileri de kırmamalı, yardım elini uzatmayacak ise nazikçe geri çevirmelidir

Utanıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطٖيعُونَ ضَرْبًا
فِى الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ
تَعْرِفُهُمْ بِسٖيمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا
تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلٖيمٌ

"(Sadakalar), kendilerini Allah yoluna adamış o fakirlerin hakkıdır, ki yeryüzünde dolaşamazlar, onurlu davranmalarından ötürü o cahil kendilerini zenginler sanır. Ama sen onları yüzlerinden tanırsın, yüzsüzlük yapıp insanlardan istemezler. Hayırdan ne harcarsanız kuşkusuz Allah onu pek iyi bilendir." (Bakara, 2/273).

Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir

اَلَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا اَنْفَقُوا مَنًّا
وَلَا اَذًى لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Allah yolunda mallarını harcayıp (verip) sonra ardından verdiklerini başa kakmayı ve incitmeyi reva görmeyen kimseler; onlara ödülleri Rableri katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülecek değillerdir." (Bakara, 2/262).

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَل۪يمٌ

"İyi/tatlı bir söz ve bir bağışlama, ardından bir incitme gelen bir sadakadan üstündür. Allah Ganiyy'dir, Halim'dir." (Bakara, 2/263).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰىۙ كَالَّذ۪ي
يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْداًۜ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ
مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِر۪ينَ

"Ey o iman edenler! Malını insanlara gösteriş için dağıtan, Allah'a ve o son güne inanmayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. Onun durumu, üstünde biraz toprak bulunan, üzerine inen şiddetli bir yağmurun kendisini cascavlak bıraktığı yalçın kayanın durumunu andırır. Böyleleri kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah o kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." (Bakara, 2/264).

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَٓاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلاً مَيْسُوراً

"Eğer Rabbinden umut edip durduğun bir rahmeti aramak için onlardan[3] yüz çevirirsen o zaman kendilerine yumuşak bir söz söyle." (İsrâ, 17/28).

[3] Kendilerine yardım yapman öngörülen kimselerden (Celaleyn, 230)

Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Sadakaları açıklarsanız (aleni verirseniz) o ne güzel şeydir. Onları gizler ve onları yoksullara verirseniz bu sizin için bir hayırdır ve sizden günahlarınızın bir bölümünü örter. Allah yapmakta olduğunuz şeyden çok iyi haberdardır." (Bakara, 2/271).

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Mallarını, gece-gündüz, **gizli-açık infak edenlere** ödülleri Rableri katındadır. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyecek." (Bakara, 2/274).

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

"Onlar, Rablerinin rızasını arzu ederek sabır gösterdiler, namazı dosdoğru kıldılar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden **gizli-aleni harcadılar** ve kötülüğü de iyilikle savdılar. İşte onlar, bu yurdun güzel sonu onlarındır." (Ra'd, 13/22).

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ

"İman etmiş kullarıma, namazı dosdoğru kılmalarını, kendilerine bahşettiğimiz nimetlerden alış-verişin olmadığı, dostluğun bulunma-

dığı bir gün gelmeden önce **gizli-açık** harcamalarını söyle." (İbrâhîm, 14/31).

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً عَبْداً مَمْلُوكاً لاَ يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرّاً وَجَهْراً هَلْ يَسْتَوُونَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ

"Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkiyeti altında bulunan bir köle ile tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan **gizli-açık harcama yapan** kimseyi örnek olarak verdi. Hiç bunlar bir olurlar mı? Allah'a hamdolsun. Doğrusu onların çoğunluğu bilmezler." (Nahl, 16/75).

اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın kitabını okuyup duran, namazı dosdoğru kılıp kendilerine verdiğimiz nimetlerden **gizli-açık bir şekilde harcama yapan** kimseler asla batmayacak bir ticareti umarlar." (Fâtır, 35/29).

Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler

مَنْ ذَا الَّذٖى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافاً كَثٖيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"**Allah'a güzel bir şekilde kim borç vermek ister?** Ki Allah, böyle bir borç verenin borcunu pek çok katlarla katlasın. Öyle ya Allah kısar da, genişletir de. Ancak O'na döndürüleceksiniz." (Bakara, 2/245).

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ بَنٖى اِسْرَآئٖيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقٖيباً وَقَالَ اللّٰهُ اِنّٖى مَعَكُمْ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ

وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلٖي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا
لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبٖيلِ

"Yemin olsun Allah, İsrailoğullarından sağlam söz aldı. İçlerinden on iki kefil görevlendirdik. Allah: 'Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kılar, zekatı verir, elçilerime inanır, onları savunur, **Allah'a gerçekten güzel bir borç verirseniz** kesinlikle günahlarınızı silerim, sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse artık o, düz yoldan sapmıştır' diye buyurmuştu." (Mâide, 5/12).

مَنْ ذَا الَّذٖي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُٓ اَجْرٌ كَرٖيمٌ

"Allah'a güzel **bir ödünç verecek kim var?** Ki Allah onu, onun için katlasın, üstüne üstlük çok değerli bir ödül de verilsin." (Hadîd, 57/11).

اِنَّ الْمُصَّدِّقٖينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ
اَجْرٌ كَرٖيمٌ

"Doğrusu sadaka veren erkekler ile sadaka veren kadınlar ve **Allah'a güzel bir borç vermiş olanlar** -ki verdikleri kendileri hesabına katlanır- onlara pek değerli bir mükâfât vardır." (Hadîd, 57/18).

اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ
شَكُورٌ حَلٖيمٌ

"Eğer **Allah'a güzel bir borç verirseniz** onu sizin için katlar ve sizi bağışlar. Allah, (yapılanı) pekâlâ şükranla karşılayandır, pekâlâ hilim sahibidir." (Teğâbun, 64/17).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
مَعَكَۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْاَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ
وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi ve gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size lutufla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve **Allah'a güzel bir borç verin.** Kendilerinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Müzzemmil, 73/20)[4].

Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ

"Allah, riba'yı mahveder, **sadakaları artırır.** Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez." (Bakara, 2/276).

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ
صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

---

[4] Şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/268, 273, 274,; Ra'd, 13/22.

"Mallarından, kendisiyle **kendilerini temizleyeceğin ve kendilerini arındıracağın bir sadaka al** ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyandır, çok iyi bilendir." (Tevbe, 9/103).

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ

"De ki: Kuşkusuz Rabbim kullarından dilediğine rızkı hem bol verir hem de onun için kısar. (Allah uğrunda) **herhangi bir şey harcarsanız** O, onun bedelini verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe', 34/39)[5].

Allah Yolunda İnfakta Bulunulması

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ
بِه۪ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَر۪ينَ مِنْ دُونِهِمْۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْۜ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

"Onlara karşı, gücünüz yettiğince güçlü ve bağlı (özel yetiştirilmiş) atlar hazırlayın. Bu hazırlığınızla hem Allah düşmanını hem kendi düşmanınızı ve hem de onların dışında sizin kendilerini bilmeyip Allah'ın kendilerini bildiği diğerlerini (öteki sinsi düşmanları) korkutursunuz. **Allah yolunda ne harcarsanız** o size eksiksiz ödenir, haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfâl, 8/60).

اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ
اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ

"İman edenlerin, hicret edenlerin, **Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad yapanların dereceleri** Allah katında daha büyüktür. İşte onlar! Onlardır kurtuluşa erenler." (Tevbe, 9/20).

---

5 Bakara, 2/268 âyetine de bkz.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْج۪يكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ

"Ey inanmışlar! Size, sizleri elem veren bir azaptan kurtaracak bir ticaret konusunda rehberlik yapayım mı?" (Saff, 61/10).

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۙ

"(Bu ticaret) Allah'a ve Peygamberi'ne inancınızda sebat göstermeniz, **mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad etmenizdir.** İşte bu, -eğer bilirseniz- sizin için çok hayırlıdır." (Saff, 61/11)[6].

Kâfirlerin İdealleri Doğrultusundaki Harcamaları da 'İnfak' Olarak Nitelendirilmiştir

Allah, kendi yoluna taş koymak için servetlerini harcayanların bulunabileceğini bizlere şöyle haber veriyor:

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوٓا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَۙ

"Küfre sapmış olanlar, Allah yolundan menetmeleri için mallarını **bol bol harcarlar. Onları ileride de bol bol infak edecekler.** Sonra o harcadıkları kendilerine yürek acısı olacak, ardından yenilecekler. Küfredenler cehenneme sürülecekler." (Enfâl, 8/36).

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعاً اَوْ كَرْهاً لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۜ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْماً فَاسِق۪ينَ

[6] Daha önce kaydedilen şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/195, 261

"De ki: İster isteyerek, ister istemeyerek **harcayın** bu infakınız asla kabul edilmeyecek. Çünkü gerçekten siz fasıklar topluluğusunuz." (Tevbe, 9/53).

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ
وَبِرَسُولِه۪ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ
اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ

"Onlara, kendilerinden nafakalarının kabul edilmesine engel olan Allah'a ve Peygamberi'ne küfretmeleri, namaza sadece üşene üşene gelmeleri ve istemeyerek **infakta bulunmalarıdır.**" (Tevbe, 9/54).

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ
الدَّوَٓائِرَۜ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ

"Bedevilerden kimi var ki **infakta** bulunduğu şeyi bir ceza ödemesi gibi değerlendirir ve başınıza felaketler gelmesini bekler. Belalar onların tepesine dönsün! Allah çok iyi duyandır, çok iyi bilendir." (Tevbe, 9/98).

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُۙ قَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُۗ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ

"Onlara: 'Allah'ın size bahşettiklerinden **infakta bulunun**' denildiğinde inkâr edenler iman etmiş olanlara: 'Allah'ın dileseydi kendisine yedireceği kimseye biz mi yedireceğiz? Siz başka değil sadece apaçık bir sapıklık içindesiniz' dediler." (Yâsîn, 36/47).

هُمُ الَّذ۪ينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّواۜ
وَلِلّٰهِ خَزَٓائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَا يَفْقَهُونَ

"Onlar: 'Allah elçisi yanında bulunanlara **harcama yapmayın** (onları beslemeyin) ki dağılıp gitsinler' diyen kimselerdir Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ın tekelindedir. Ne var ki münafıklar kavrayamıyorlar." (Munâfikûn, 63/7).

KONU-2: Ticâret Hayatıyla İlgili İlkelerin Yer Aldığı Âyet-i Kerîmeler

Önbilgiler

Özetle kâr etme düşüncesiyle yapılan mâlî tasarruf anlamına gelen ‘ticaret’in temelini alış-verişler oluşturur. Ticaret, en meşru, en mubah ve en çok teşvik edilen bir çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir. Ticaretin meşruluğu Kitap, sünnet ve icma ile ortaya konulmuştur. Biz burada, ticaret hayatının genel ilkeleri, ticarette dürüst olmak, tartıda, ölçümde hile yapmamak, kazanılan malın gelirinden fakirlere vermek, karşı tarafın hakkını yememek gibi meselelerin yer aldığı ve aksi tavırlar takınanlara manevî müeyyidelerin (yaptırımların) hatırlatıldığı âyetleri aktaracak, her zamanki gibi spot başlıklarla içeriklerini yansıtacağız.

Alış-Veriş Helal, Faiz Haramdır

اَلَّذٖينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖى يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ
الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ
وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ

“Ribâ (faiz) yiyenler, şeytanın dokunup çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar[7]. Bu (ceza), onların: 'Alış-veriş de ancak ribâ gibidir' demeleri yüzündendir. Oysa **Allah, alış-verişi helal kıldı, ribâ'yı yasakladı.** Bundan böyle Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de vazgeçenin geçmişi kendisinindir ve onun işi Allah'a kalmıştır. Ribâ’ya tekrar dönenler ateşin halklarıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.” (Bakara, 2/275).

---

[7] Âyette böylelerinin dünya hayatlarında yalpalayacaklarına, yaşantılarında dalgalara kapılacaklarına vurgu yapıldığı gibi; âhiret bağlamında da hayatlarını faizle geçiren, servetlerini faizle kazanan kimseler olduklarının gösterilmesi için çarpık konumda hesap yerine varacaklarının aksettirilmiş olabileceğini düşünüyorum. S.G.

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَث۪يمٍ

“**Allah, riba'yı mahveder,** sadakaları artırır. Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.” (Bakara, 2/276).

Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ
وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي
عَلَيْهِ الْحَقُّ سَف۪يهًا اَوْ ضَع۪يفًا اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ
بِالْعَدْلِۜ وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْۚ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُوٓا اَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغ۪يرًا اَوْ كَب۪يرًا اِلٰٓى اَجَلِه۪ۜ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى
اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَه۪يدٌۜ وَاِنْ
تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ

“Ey iman edenler! 'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey eksiltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) bir aklı yetersiz (bunak) yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.
Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun ki kadınlardan biri şaşırdığında (unuttuğunda) ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük-büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret (alış-veriş) olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. **Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun.** Yazıcı da, şahit de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir. (Bakara, 2/282).

وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“O, içinden taptaze bir et yemeniz ve ondan kendisini giyineceğiniz bir süs eşyası çıkarmanız için denize boyun eğdiren Zât’tır. **Nimetlerini arayasınız** ve şükürler sunasınız diye gemilerin denizi yara yara akıp gitmekte olduklarını görürsün.” (Nahl, 16/14).

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۜ وَكُلَّ شَیْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا

“Gece ile gündüzü iki âyet (gösterge) kıldık. Derken gece göstergesini sildik, gündüz göstergesini gösteren yaptık. **Bunu, Rabbinizin lutfunu aramanız,** senelerin sayısını ve hesabı bilmeniz için yaptık. Biz, her şeyi detaylandırdık.” (İsrâ, 17/12).

رَبُّكُمُ الَّذِى يُزْجِى لَكُمُ الْفُلْكَ فِى الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۜ اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Rabbiniz, **lütfunu arayasınız** diye sizin için denizde gemileri yüzdüren Zat’tır. Gerçekten O, size karşı pek merhametlidir.” (İsrâ, 17/66).

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Rahmeti gereği dinlenmeniz için geceyi, **lutfunu istemeniz için de gündüzü yarattı.** Artık şükretmeniz beklenir." (Kasas, 28/73).

وَمِنْ اٰيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

"Gece ve gündüzde uyumanız, **lutfundan (nasip) aramanız da** O'nun delillerindendir. Hakikaten bunda da işiten bir toplum için ibretler vardır." (Rûm, 30/23).

وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ
بِاَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Size, rahmetinden tattırsın, gemiler buyruğuyla akıp gitsin **ve lutfundan arayasınız diye** rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi de O'nun delillerindendir. Artık şükretmeniz umulur." (Rûm, 30/46).

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ
وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"İki deniz eşit değildir. Bu, tatlı, çok tatlı, içimi kolay; şu da tuzlu, acı. Hepsinden taptaze et yersiniz, takınacağınız süs (eşyaları) çıkarırsınız. **(Allah'ın) lütfunu aramanız için** orada gemilerin suyu yara yara gitmekte olduklarını görürsün. Artık şükretmeniz beklenir." (Fâtır, 35/12).

اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ

"Allah, o Zât ki gemilerin kendisinde buyruğuyla akıp gitmesi, **ve lutfunu aramanız için** denizi hizmetinize sunmuş olan Zât'tır. Artık şükretmeniz beklenir." (Câsiye, 45/12).

لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِر۪ينَ الَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَۚ

"(O ganimet malları) bir de Allah'tan bir lutuf ararlarken, Allah'a ve Peygamberi'ne yardımda bulunurlarken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış mühâcir fakirler içindir. İşte onlardır doğru kişiler." (Haşr, 59/8).

فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Namaz kılındığında yeryüzüne dağılın ve **Allah'ın lutfundan (kısmetinizi) arayın.** Allah'ı çokça anın ki murada erebilesiniz." (Cuma, 62/10).

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذ۪ينَ مَعَكَۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"Gerçekten Rabbin, senin muhakkak gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi ve gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size lutufla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının **Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini,** diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendilerinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Müzzemmil, 73/20).

Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَا
اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ
وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ

"Rabbinizden **bir lutuf istemenizde[8] size bir günah yoktur.** Arafat'tan ayrıldığınızda Allah'ı, Meş'ar-i Haram yanında anın. O'nu, size gösterdiği gibi anın. Gerçekten bundan önce ne yaptığını bilmeyen sapıklardan idiniz." (Bakara, 2/198).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا
بَيْعٌ ف۪يهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Kendisinde **alış-verişin yapılmadığı,** dostluğun bulunmadığı, şefâatın olmadığı bir gün gelmeden önce size verdiklerimizden infakta (yardımda) bulunun. Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254)[9].

---

[8] Alış-veriş yapmanızda.
[9] Bakara, 2/267; Nisâ, 4/7 âyetlerine de bkz.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ لِلرِّجَالِ نَصٖيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَصٖيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَۜ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا

"Allah'ın, sayesinde birbirinize üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. **Erkeklere çalışıp kazandıklarından pay vardır, kadınlara da çalışıp kazandıklarından hisse vardır.** Allah'tan, lutfunu isteyin. Doğrusu Allah her şeyi pek iyi bilendir." (Nisâ, 4/32).

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذٖي بَايَعْتُمْ بِهٖۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ

"Allah, cennet kendilerinin olması karşılığında müminlerden canlarını ve mallarını satın aldı. Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, öldürülürler. Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da üstlendiği gerçek bir vaattir. Ahdine, Allah'tan daha vefalı kimdir? **Haydi yaptığınız bu alış verişinizle sevinin.** İşte büyük kurtuluş budur." (Tevbe, 9/111).

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا يُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خِلَالٌ

"İman etmiş kullarıma, namazı dosdoğru kılmalarını, kendilerine bahşettiğimiz nimetlerden **alış-verişin olmadığı,** dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce gizli-açık harcamalarını söyle." (İbrâhîm, 14/31).

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذٖٓى اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَٓاءِ
اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ
مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. **Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz** diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir." (Nûr, 24/33).

ALIŞ-VERİŞİN ŞART VE KURALLARI

Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ
وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ
بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Yetimin malına erginliğine erinceye değin en güzel şekli dışında yaklaşmayın, **ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın.** Biz, kimseyi

gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa adalet gösterin. Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti." (En'âm, 6/152).

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ
اِصْلَاحِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi: 'Toplumum! Allah'a ibadet edin, sizin için O'ndan başka herhangi bir tanrı yoktur. Size Rabbinizden açık bir belge geldi. **Artık ölçmeyi, tartmayı tam yapın,** insanlara eşyalarını eksik vermeyin, düzeni sağlanmışken yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Size bu anlatılanlar -inanırsanız- sizin için hayırlıdır." (A'râf, 7/85).

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ٓى اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓى اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ

"Meyden halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi: 'Ey toplumum! **Ölçmeyi, tartmayı eksik yapmayın.** Ben sizi bolluk içinde görüyorum, ben sizin hesabınıza, kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum." (Hûd, 11/84).

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Ey toplumum! **Ölçmeyi ve tartmayı adaletle tam yapın,** insanlara eşyalarını eksik vermeyin, fesatçılar olarak yeryüzünde kötülük yapmayın." (Hûd, 11/85).

بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفٖيظٍ

“Eğer inananlar iseniz, Allah'ın bıraktığı (kâr) sizin için hayırlıdır. Ben üzerinizde bir bekçi değilim.” (Hûd, 11/86).

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونٖي بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبٖيكُمْ اَلَا تَرَوْنَ
اَنّٖٓي اُوفِي الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلٖينَ

“Yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: ‘Bana, baba bir kardeşinizi getirin. Görmüyor musunuz **ben size ölçmeyi tam yapıyorum.** Ben misafirperverlerin en hayırlısıyım.” (Yûsuf, 12/59).

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقٖيمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ
وَاَحْسَنُ تَأْوٖيلًا

“Ölçtüğünüzde **ölçmeyi tam yapın, dosdoğru terazi ile tartın.** Hayırlı ve sonucu bakımından güzel olan budur.” (İsrâ, 17/35).

اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرٖينَ

“Ölçmeyi tam yapın, ölçüyü eksik tutanlardan olmayın.” (Şuarâ, 26/181).

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقٖيمِ

“Doğru terazi ile tartın.” (Şuarâ, 26/182).

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدٖينَ

“Halkın **eşyalarını kısmayın,** bozgunculuk yapıp yeryüzünde fesat çıkarmayın.” (Şuarâ, 26/183).

اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمٖيزَانِ

“Tartıda taşkınlık yapmayınız.” (Rahmân, 55/8).

وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

"Ölçüyü adaletle doğru tutun, teraziyi eksik tutmayın." (Rahmân, 55/9).

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَۙ

"Veyl (vay haline) ölçü ve tartıda hile yapanlara!" (Mutaffifîn, 83/1).

اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَۘ

"Onlar kendilerine ölçtüklerinde halkın aleyhine olarak dolgunca almak isterler." (Mutaffifîn, 83/2).

وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ

"Onlara ölçtüklerinde veya tarttıklarında ise eksik yaparlar." (Mutaffifîn, 83/3)[10].

Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا
اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

"Ey iman edenler mallarınızı aranızda haksız bahanelerle yemeyin. Ancak **karşılıklı rızanızdan kaynaklanan bir ticaret olması başka.** Birbirinizi öldürmeyin. Kuşkusuz Allah size karşı pek merhametlidir." (Nisâ, 4/29)[11].

---

[10] Bu bağlamda şu âyetlere de bkz.: En'âm, 6/3, 120, 164; A'râf, 7/39, 96; Tevbe, 9/82, 95; Yûnus, 10/8, 52; Ra'd, 13/33, 42; İbrâhîm, 14/18, 51; Hıcr, 15/84; Kehf, 18/58; Nûr, 24/11; Rûm, 30/41; Lokmân, 31/34; Ahzâb, 33/58; Fâtır, 35/45; Zümer, 39/24, 48, 50, 51; Mü'min, 40/17, 82; Fussılet, 41/17; Şûrâ, 42/22, 30, 34; Câsiye, 45/10, 14, 22; Tûr, 52/21; Müddessir, 74/38; Mutaffifîn, 83/14.

[11] Bakara, 2/282 âyetine de bkz.

Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler[12]

Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

"Bütün sihirbazlar Firavun'a geldiler ve: Biz yenersek bize **ecr (ücret/ödül** var (değil mi?)' dediler." (A'râf, 7/113).

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا
فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ
عَلَيْهِ أَجْرًا

"(Hızır ile Musa) yürüdüler. Sonunda bir kasaba halkına geldiler. Halkından yiyecek istediler. Ama onları konuk etmeğe yanaşmadılar. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvara rastladılar. (Hızır) tuttu duvarı onardı. (Musa): 'İsteseydin buna karşılık **bir ücret** alırdın' dedi." (Kehf, 18/77).

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ
لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

"Dediler: Ey Zülkarneyn! Ye'cuc ile Me'cuc bu yerde (yörede) fesat çıkarıyorlar. Onlarla aramızda bir set yapman koşuluyla sana **vergi** versek olur mu?" (Kehf, 18/94).

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ
أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ
نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

"Derken kızlardan biri utana utana yürüyerek kendisine geldi ve: 'Babam bize su çekmenin **ücretini** sana ödemek için seni davet edi-

[12] İlgili âyetlerde kira sözleşmeleri, kira süresi, çalışma alanı belirtilmemesi durumunda çalıştıranın çalışanı istediği şekilde çalıştırabileceğinin ipuçları görülür.

yor' dedi. Bunun üzerine Musa ona gelip başından geçenleri anlatınca o: 'Korkma! Zalimler topluluğundan kurtuldun' dedi." (Kasas, 28/25).

قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُۘ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَم۪ينُ

"Kızlardan biri: 'Babacığım! Onu **ücretle tut,** çünkü ücretle tuttuklarının en güçlü ve güvenilir adam' dedi." (Kasas, 28/26).

قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي
ثَمَانِيَ حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اَشُقَّ
عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ

"(O yaşlı zat): 'Ben, şu iki kızımdan birini, bana **sekiz yıl işçilik yapman** koşuluyla sana nikahlamak istiyorum. On yıla tamamlarsan artık o kendindendir[13]. Sana güçlük çıkarmak istemem. İnşallah beni iyilerden bulacaksın' dedi." (Kasas, 28/27)[14].

---

[13] Yüksek karakterinin, âl-i cenaplığının bir sonucudur.

[14] Nisâ, 4/24, 25; Mâide, 5/5; Ahzâb, 33/50; Tûr, 52/40; Talâk, 65/6; Kalem, 68/46 âyetlerine de bkz.

KONU-3: Borç Konusunun Yer Aldığı Âyetler

Önbilgiler

Borç'un arapçadaki karşılığı 'deyn' ve 'karz'[15] kelimeleridir. Ancak aralarında fark vardır. Bu fark âyetlerde açıkça görülmektedir[16]. Deyn, bir akd veya bir malın telefi veya borçlanma sebebiyle borçlunun zimmetinde sabit ve misli olan şeydir. Bir başka deyimle deyn, mâlî bir hüküm olup para ile, bunların dışında ölçülen veya tartılabilen mislî mallardan olması arasında fark yoktur[17].

İlgili âyetlerde zorda olana imkân tanınması, alacaktan vazgeçilmesi, borçta süre belirlenmesi ve borçların belgeye bağlanması gibi meseleler yer aldığı gibi borcunu ödemede ihmalkâr davranan kişi/kişiler hakkında konuşmanın, böylelerinin şikâyet edilmelerine doğrudan veya dolaylı olarak cevaz verildiğinin delilleri görülür.

Zorda Olana İmkân Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Borçlu darda ise o zaman kolaylıkla ödeyeceği bir ana kadar **süre veriniz.** Bunula birlikte **(alacağınızı) sadaka olarak bağışlamanız** bilirseniz sizin için daha iyidir." (Bakara, 2/280).

Borcunu Ödemede İhmalkâr Davranan Kişinin Gıyabında Konuşmak.

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

"Zulüm gördükten sonra **öc alanlara karşı hiçbir yol yoktur** (böyleleri suçlanamazlar)." (Şûrâ, 42/41)18.

---

[15] Bakara, 2/245; Mâide, 5/12; Kehf, 18/17; Şûrâ, 42/41; Hadîd, 57/11, 18; Tegabun, 64/17; Müzzemmil, 73/20 âyetlerine de bkz.

[16] Deyn, yalnız kişinin zimmetinde sabit olan borca has olmayıp daha geneldir. Karz ise yalnız ödünç verilen mislî mala denir. Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F Istılahları Kamusu.

[17] Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F. Istılahları Kamusu.

[18] Borcun savsaklanıp ödenmemesi zulüm sayıldığından ilgili âyet bu bağlamda bir delil sayılmıştır.

Ölünün Borcu

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ فَاِنْ كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ
وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ
لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ فَاِنْ كَانَ لَهُ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ
السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا اَوْ دَيْنٍ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ لَا
تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Allah size, çocuklarınız hakkında şunu tavsiye ediyor: Erkeğe, iki dişinin payı kadar vardır. Dişiler ikinin üzerinde kadınlar olurlarsa onlara, erkeğin geride bıraktığının üçte ikisi vardır. Eğer dişi bir kadın ise ona (kocasının) geride bıraktığının yarısı vardır. (Ölenin) bir çocuğu varsa geride bıraktıklarından ana-babası için, ikisinden her birine altıda bir pay vardır. Eğer ölenin bir çocuğu yoksa ve kendisine de anası ile babası varis olmuşsa anası için üçte bir (pay) vardır. Ölenin kardeşleri varsa o zaman annesine altıda bir (pay) vardır. (Bütün bunlar ölenin) yapacağı vasiyetten veya borcundan (borcunun ödenmesinden) sonradır. Babalarınız ve oğullarınız onların hangisinin yararca size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Gerçekten Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Nisâ, 4/11).

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ
كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
يُوصِينَ بِهَا اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ
لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ
كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

السُّدُسُ فَاِنْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِى
الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَا اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ
وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

"Karılarınızın çocuğu yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bir çocukları varsa bıraktıklarından dörtte biri sizindir. Bunlar, yaptıkları vasiyetten veya borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuğunuz yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri eşlerinizindir. Şayet bir çocuğunuz varsa o taktirde eşlerinize, bıraktıklarınızdan sekizde bir (pay) vardır. Bunlar, yaptığınız vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya **borcunuzun ödenmesinden** sonradır. Eğer erkek veya kadına 'kelâle'[19] yoluyla vâris olunuyor ise yani vâris olunan erkek veya kadının çocuğu ve ana-babası olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi varsa o ikisinden her biri için (hisse) altıda birdir. Eğer onlar bu sayıdan daha çok iseler üçte bire ortak olurlar. Bunlar, yapılan vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya **borcun ödenmesinden** sonradır. Bütün bunlar taraflar zarara uğratılmaksızın Allah'ın bir emri olarak (öngörülmüştür). Allah pek iyi bilendir, pek yumuşak davranandır." (Nisâ, 4/12).

Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ
وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔا فَاِنْ كَانَ الَّذِى
عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا اَوْ ضَعِيفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ
بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ اِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْـَٔمُوا اَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰى اَجَلِهِ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰى

---

[19] Lugatte yorulup güçten ve kuvvetten düşmek veya çevreden kuşatılmak anlamlarına gelen bir masdardır. Fıkıh ıstılahında: "Ana-baba ve çocuklar dışındaki akrabalar kanalıyla gerçekleşen yakınlık" demektir.

اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌۜ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! **'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın.** Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey eksiltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) aklı yetersiz (bunak) biri yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.

Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun ki kadınlardan biri şaşırdığında ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük-büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Yazıcı da şahid de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/282).

Borç Karşılığında Rehin İstenebilir

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌۜ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُۜ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَۜ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Bir yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamazsanız o zaman alınmış rehinler (yeter). **Biriniz birine güvenmişse güvenilen emanetini ödesin,** Rabbi olan Allah'tan korksun. Tanıklığı gizlemeyin. Tanıklığı gizleyenin kuşkusuz kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi bilendir." (Bakara, 2/283).

Mükâtebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِى اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ
مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. **Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın** ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir." (Nûr, 24/33).

KONU-4: Faizin Yer Aldığı Âyetler

Önbilgiler

Faiz, 'ribâ' kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ribâ, sözcük olarak fazlalık anlamına gelir. Fıkıh dilinde kısaca 'Karşılıklı mal alış-verişi (muâvaza) çerçevesinde karşılıksız kalan herhangi bir fazlalık' demektir. Şöyle de tanımlanmıştır: Ölçülebilen veya tartılabilen bir malı, aynı cinsten miktarı daha fazla bir mal ile bir bedel karşılığı olmaksızın değiştirmektir[20]. İlgili eserlerde tanım bağlamında çeşitli açıklamalar yapılır.

İslam'ın yasakladığı faiz ile günümüzde devlet bankalarındaki faiz sisteminin bire bir örtüştüğü hususunda ciddi kuşkularımız vardır. İlgili ilim adamlarının konuyu bütün boyutlarıyla ele alıp ortak ictihadda bulunmaları, duyarlı Müslümanların istismarcılar tarafından sürekli aldatılmalarına daha fazla seyirci kalmamaları dînî görevleridir. Her zaman ifâde ettiğimiz gibi İslam'da haramlığı kesin olan şeye helal denilemeyeceği gibi helal veya helal olması muhtemel bir şeye, bir uygulamaya da haram denilemez.

Ribâ ile ilgili hükümler Hz. Peygamber'in gönderilişinin son senelerinde ve Mekke'nin fethi sıralarında indirilmiştir. Hatta uygulamalarıyla ilgili genel bir ilanı Veda haccına rastlar. Biz burada prensibimiz gereği sadece ilgili âyetleri vermekle yetineceğiz. Bu âyetlerde ribânın hükmü ve manevî müeyyideleri yer alır.

اَلَّذ۪ينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذ۪ي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُٓوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ
الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّه۪ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَۜ
وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ وَمَنْ عَادَ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ

---

[20] Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F Istılahları Kamusu. IV/191 vd.

"**Ribâ** (faiz) yiyenler, şeytanın dokunup çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar[21]. Bu (ceza), onların: 'Alış-veriş de ancak ribâ gibidir' demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alış-verişi helal kıldı, ribâ'yı yasakladı. Bundan böyle, Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de vazgeçenin geçmişi kendisine. İşi Allah'a kalmıştır. **Ribâ**'ya tekrar dönenler ateşin halklarıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/275).

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَث۪يمٍ

"Allah, **riba**'yı mahveder, sadakaları artırır. Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez." (Bakara, 2/276).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve inananlarsanız **riba**'dan geri kalanı bırakın." (Bakara, 2/278).

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ
فَلَكُمْ رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

"(Bunu) yapmazsanız o zaman Allah ve elçisinden bir savaşı bilin. Tevbe ederseniz **mallarınızın anaparaları sizindir.** Böylece ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğrarsınız." (Bakara, 2/279).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ

"Ey iman edenler! **Ribâ**'yı katlarca katlanmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz." (Âl-i Imrân, 3/130).

وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا ف۪ٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِۚ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ
مِنْ زَكٰوةٍ تُر۪يدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

"İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz **ribâ** (faiz) Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını amaçlayarak verdiğiniz zekat (artar); işte onlar (zekatlarını verenler gelirlerini) katlarlar." (Rûm, 30/39)

---

[21] Âyette böylelerinin dünya hayatlarında yalpalayacaklarına, yaşantılarında dalgalara kapılacaklarına vurgu yapıldığı gibi; âhiret bağlamında da hayatlarını faizle geçiren, servetlerini faizle kazanan kimseler olduklarının gösterilmesi için çarpık konumda hesap yerine varacaklarının aksettirilmiş olabileceğini düşünüyorum. S.G.

Beşinci Bölüm

Cihad

KONU-1: CİHÂD ÂYETLERİ
Önbilgiler
جِهَاد **=Cihâd Kavramı**
- Hz. Peygamber'e Yönelik: 'Cihâd Et' Emri
- Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri
- Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları
- Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir
- Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır
- Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler

KONU-2: SAVAŞ ÂYETLERİ
Önbilgiler
Ordunun Hazırlanması
- Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barışı Hedef Gösterir
- Süpergüç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet
- Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler
- Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler
- Savaşçıların Savaşa Teşvik Edilmelerinin Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler

Savaşın Gerekçeleri
a) Antlaşmalara Uyulmaması
b) Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi
c) Zulme Karşı Konulması
d) Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması
İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır

Savaş Çağrısı
- Savaştan Özürsüz Geri Kalınmamalıdır
- Savaştan Kaçanlara Yönelik Tehditler
- Savaşa Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler

Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavırlar
- Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır
- Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Güdülmez
- Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar
- Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir

Şehitliğin Vurgulandığı Âyetler

KONU-3: GANİMET, FEY' VE NEFL KAVRAMLARIYLA BUNLARIN SARF YERLERİ

Önbilgiler
- Ganimetlerin Hükmü
- Ganimetlerin Taksimi
- Savaş Esirleri
- Esirlerin Affedilmesi
- Esirlere İyi Davranılmalıdır
- Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi
- Ganimet Malını Çalanlara Yönelik Tehditler
- Fey' Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri
- Nefl'in Sarf Yerleri

Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler
- Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardı.
- Müslümanların Anlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları

KONU-1: CİHÂD ÂYETLERİ

Önbilgiler

جِهَاد =Cihâd Kavramı

Lugatta çalışmak, gayret göstermek[1], bütün gücü harcamak anlamına gelen ' جَهْد =cehd' kökünden türetilmiş olan ' جِهَاد =cihâd' kavramı, Kur'an'da yer aldığı âyetlerin bağlamları incelendiğinde savaşmak, savaş birliklerine katılmak, fi'len savaşmak, karşı koymak, baskı kurmak, nefisle mücadele etmek, maddi ve manevi fedâkârlıkta bulunmak anlamlarında kullanıldığı ve daha çok فِى سَبِيلِ اللّٰهِ **=Allah yolunda** kavramı ve بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ **=mallarıyla ve canlarıyla** ekiyle ilintilendirildiği görülür. Bunun için cihâdı, savaşmak kavramından soyutlamak, onunla alâkası yokmuş gibi değerlendirmek Kur'ân'ın açık verilerine aykırıdır. Tespitlerimize göre Kur'ân'da ' جِهَاد =cihâd' lafzı ve çeşitli türevleri 30 yerde geçmiştir. Bunlardan 5 kadarının fi'len savaşan, savaşmak için hazırlanan topluluk arasında yer almak anlamında kullanıldığı hiçbir aksi yoruma yer bırakmayacak netliktedir. Sözgelimi: Tevbe sûresinin 19, 49, 81, 86. âyetleri ile Mümtehıne sûresinin ilk âyeti bunun böyle olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sözkonusu Tevbe sûresinin 19. âyeti irdelendiğinde hitap edilen kitle farklı da olsa hacılara su dağıtmanın, Mescid-i Haram'ı imar etmenin Allah yolunda cihâd etmekle mukayese edilemeyeceğinin açıkça vurgulandığı, cihâdın para harcamanın, maddi yardımda bulunmanın ötesinde bir olgu olduğu görüleceği gibi, yine Tevbe sûresinin 49. âyetinin bağlamı da bize cihâdın fi'len savaşa katılmak anlamında kullanıldığını gösterir. Bu nedenle biz cihâdın: **"Allah yolunda fikrî, bedenî ve mâlî faaliyetlerde bulunmak"** şeklinde tanımlanabileceğini düşünüyoruz.

Cihâd, İslâm'ın istismar edilen ve aleyhinde ileri-geri konuşulan emirlerinden biridir. İslâm'a, onun kendisine biçtiği rol açısından değil de başka zâviyelerden bakıldığı sürece bu tür propagandaların sürüp gitmesi kaçınılmazdır. Her şeyden önce şunun bilinmesi gere-

---

[1] Bkz. Ankebût, 29/8; Lokman, 31/15.

kir: İslâm, dünyaya nizâmat vermek için gönderilmiş bir dindir. Devletlerin olmazsa olmaz ilkelerini korumak amacıyla gerekli tedbirler almaları, sözgelimi savunma sanayisine yönelik çalışmalar yapmaları, savaş sanayilerini geliştirmeleri nasıl hakları ise İslâm dininin de olmazsa olmaz ilkeleri ile bunları korumak için müeyyideleri bulunması hakkıdır. Dolayısıyla İslam'ın anayasası olan Kur'an-ı Kerim'de de modern çağların ötesinde bir devlet için gerekli temel örgütlenmelerin öngörülmesi, harp sanayisine yönelik çalışmaların emredilip özendirilmesi, bu tür faaliyetlere açık-seçik yer verilmesi gâyet normaldir. Bir ülkede Harp Akademileri gibi örgütlenmelerin mantığı savunma ve caydırma temeline dayandığı gibi İslam'ın emrettiği cihad örgütlenmesi de bu mantığa dayanır. Biz, okuyucularımıza yüce kitabımızın çeşitli sûrelerine serpiştirilmiş olan cihâd âyetlerini bu gözle incelemelerini tavsiye ediyoruz.

Hz. Peygamber'e Yönelik 'Cihâd Et' Emri

يَٓا اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Ey Peygamber! (Size yönelik çeşitli planlar içinde bulunan[2]) Kâfirler ile münafıklara karşı **cihâd et,** onlara katı davran. Varacakları yer cehennemdir. Ne kötü dönüş yeri!" (Tevbe, 9/73).

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

"Öyle ise o kâfirlere boyun eğme, bununla (Kur'ân ile) onlara karşı **cihâd yap, büyük bir cihâd**!" (Furkan, 25/52).

يَٓا اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Ey Peygamber, (size yönelik hiyânet planları peşindeki[3]) kâfirler ile münafıklara karşı **cihâd et.** Onlara karşı katı davran, dönüş yerleri cehennemdir! Ne kötü son varış yeri!" (Tahrîm, 66/9).

---

2 Parantez içi bu ek, bir sonraki âyetin anlamı çerçevesinde konulmuştur.

3 Bir sonraki âyette söz edilen hıyânet, bu notun eklenmesinde ışığımız olmuştur.

Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوٓا اِلَيْهِ الْوَسٖيلَةَ وَجَاهِدُوا فٖى سَبٖيلِهٖ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey iman edenler! Allah'tan kokun, O'na doğru vesîle arayın, **yolunda cihâd** edin ki kurtuluşa eresiniz." (Mâide, 5/35).

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Hafif ve ağırlıklı olarak seferber olun, mallarınızla, canlarınızla **Allah yolunda cihâd edin.** Size bu anlatılanlar, eğer bilirseniz sizin için daha hayırlıdır." (Tevbe, 9/41).

وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدّٖينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ اَبٖيكُمْ اِبْرٰهٖيمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمٖينَ مِنْ قَبْلُ وَفٖى هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهٖيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ فَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصٖيرُ

"**Allah uğrunda cihâdın gerektirdiği şekilde cihâd edin.** Sizi O seçti, üzerinize de dinde bir zorluk yüklemedi.. Haydi atanız İbrahim'in dinine (dönün)! Bundan önce ve bunda (Kur'ân'da) 'müslümanlar' adını size O verdi, ki Peygamber size karşı şâhid olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhidler olasınız. Haydi namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a sıkı tutunun. O'dur Mevlânız! Ne güzel Mevlâ! Ne güzel yardımcı!" (Hacc, 22/78).

Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Kuşkusuz iman edenler, Allah yolunda hicret edip **cihâd yapanlar;** işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Bakara, 2/218).

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

"Özürlü olanlar dışındaki müminlerden oturanlarla Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla **cihâd edenler** eşit olmaz. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihâd edenleri oturanlar üzerine derece bakımından üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine o en güzeli (cenneti) söz vermiştir. Bununla birlikte Allah mücahitleri, pek büyük bir ödülle oturanların üstüne geçirmiştir." (Nisâ, 4/95).

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Kuşkusuz iman edenler, göç edenler, mallarıyla, canlarıyla **Allah yolunda cihâdda bulunanlar ile** (mühacirleri) barındırıp yardım edenler var ya onlar birbirlerinin dostlarıdır. İmana girdikleri halde henüz hicret etmeyenlere gelince hicret etmelerine değin sizin için onların velayetiyle (korunmalarıyla) ilgili herhangi bir şey (sorumluluk) yoktur. Sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmamak koşuluyla- yardım görevinizdir. Allah yaptıklarınızı çok iyi görendir." (Enfâl, 8/72).

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"İmana girip hicret edenler ile Allah yolunda **cihâdda bulunanlar** ve (mühacirleri) barındırıp onlara yardım edenler; işte onlar, onlardır gerçek müminler. Onlara bir bağışlama ve değerli bol bir rızık vardır." (Enfâl, 8/74).

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْۜ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِى كِتَابِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Sonradan imana girmekle birlikte hicret edenler, **yanınızda cihada katılanlar;** işte onlar sizdendir. Rahim sahipleri ise, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Kuşkusuz Allah her şeyi çok iyi bilendir." (Enfâl, 8/75).

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُنَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

"Siz hacıya su veren ile Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi Allah'a ve son güne iman edip Allah yolunda **cihâd eden** kişiyle bir mi tut-

tunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zalimler toplumunu doğruya iletmez." (Tevbe, 9/19).

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ

"İman edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla **cihâd yapanların** dereceleri Allah katında daha büyüktür. İşte onlar! Onlardır kurtuluşa erenler." (Tevbe, 9/20).

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Ancak Peygamber ve onunla birlikte iman etmiş olanlar, mallarıyla, canlarıyla **cihâdda bulunanlar;** işte onlar, bütün hayırlar onlaradır! İşte onlar, onlardır murada erenler." (Tevbe, 9/88).

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Sonra kuşkusuz Rabbin, işkencelere uğratılmalarının ardından hicret edenler, akabinde **cihâd edenler** ve sabır gösterenler için gerçekten Rabbin bütün bunların arkasından elbette çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Nahl, 16/110).

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

"Cihâd eden sırf kendi hesabına (çıkarına) cihad eder. Çünkü Allah'ın âlemlere ihtiyacı yoktur." (Ankebût, 29/6).

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda **cihâd edenlere gelince,** hiç şüphesiz Biz onlara yollarımızı gösteririz. Kuşkusuz Allah elbette güzellik sergileyenlerle beraberdir." (Ankebût, 29/69).

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

"Müminler ancak, Allah'a ve Peygamberi'ne inanmış, sonra kuşkuya kapılmamış, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda **cihâd etmiş** kimselerdir. İşte onlar, onlardır sadakat gösterenler." (Hucurât, 49/15).

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"(Bu ticaret) Allah'a ve Peygamberi'ne inancınızda sebat göstermeniz, mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda **cihâd etmenizdir.** İşte bu, -eğer bilirseniz- sizin için çok hayırlıdır." (Saff, 61/11).

Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ
اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse yakında Allah, (onların yerine) kendilerini sevdiği, onların da kendisini sevdiği bir topluluğu getirir ki bunlar müminlere karşı alçakgönüllü, kafirlere karşı da izzetlidirler, Allah yolunda **cihâd** ederler, kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın lutfudur, onu dilediğine verir. Allah, engin rahmetlidir, pek iyi bilendir." (Mâide, 5/54).

Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا
مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ

"Yoksa siz, Allah'ın içinizden **cihâd edenleri** hiç bilmeden, sabredenleri belirlemeden cennete gireceğinizi mi sandınız?" (Âl-i Imrân, 3/142).

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ
خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Yoksa siz, kendi halinize bırakılacağınızı, Allah'ın, içinizden **cihâd edenleri,** Allah'tan, Peygamberi'nden ve müminlerden başkalarını sırdaş edinmeyenleri hiç bilmeyeceğini mi sandınız? Oysa Allah, yapageldiklerinizden haberdârdır." (Tevbe, 9/16).

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ

"Yemin olsun ki sizi, içinizden **mücahitler** ile sabır gösterenleri belirlememize ve haberlerinizi açığa çıkarmamıza değin sınayacağız." (Muhammed, 47/31).

Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ
تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ
فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

"De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, elde ettiğiniz mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size, Allah'tan, Peygamberi'nden ve **O'nun yolunda cihâddan** daha sevimli ise, artık Allah emrini getirinceye değin bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu doğru yola iletmez." (Tevbe, 9/24).

لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالْمُتَّقٖينَ

"Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla **cihâd etmeleri** hususunda senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini çok iyi bilendir." (Tevbe, 9/44).

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّۜ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّاۜ لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ

"Savaşa gitmeyip geri kalanlar Allah Rasulü'nün arkasında oturmalarıyla sevindiler. Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda **cihâd etmelerini** hoş görmediler ve: 'Bu sıcakta seferber olmayın' dediler. De ki: 'Harâret bakımından cehennem ateşinin sıcaklığı daha yamandır!' Bir anlayabilselerdi!" (Tevbe, 9/81).

وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدٖينَ

"Allah'a iman edin ve Peygamberi maiyyetinde **cihâdda** bulunun' diye bir bölüm indirildiğinde içlerinden servet sahipleri senden izin isteyip: 'Bırak bizi, oturanlarla birlikte olalım' dediler." (Tevbe, 9/86).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّٖي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّۚ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْۜ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فٖي سَبٖيلٖي وَابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتٖي تُسِرُّونَ

إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا۬ أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ

"Ey iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar edinmeyin. Onlar size gelmiş olan hakka küfretmişler iken siz onlara dostluk mu gösteriyorsunuz. Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve Peygamberi çıkarıyorlardı. Sizler Benim yolumda ve hoşnutluğum uğrunda cihâd için çıktınızsa kendilerine dostlukla (nasıl) sır verirsiniz? Oysa Ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da hepsini bilirim. İçinizden her kim onu yaparsa artık düz yolun ortasında şaşırmış olur." (Mumtehıne, 60/1)[4].

---

[4] İçinde 'cihâd' lafzının yer almadığı 'kıtâl' kelimesi ve türevlerinin geçtiği âyetlerle başka pek çok âyet de cihâd bağlamında yorumlanmıştır. Örnek olarak bkz.: Bakara, 2/109, 154, 195, 258, 261, 262; Âl-i Imrân, 3/145, 157, 195, 200; Nisâ, 4/74, 76, 77, 84, 94, 96, 104; En'âm, 6/106; Enfâl, 8/60, 65; Tevbe, 9/111, 120, 121, Hûd, 11/49, 115; Hıcr, 15/85; Nahl, 16/127; Kehf, 18/28; Tâhâ, 20/130; Hacc, 22/58; Rûm, 30/60; Sâd, 38/17; Mü'min, 40/28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 55, 77; Ahkâf, 46/35; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Hadîd, 57/10; Saff, 61/4; Kalem, 68/48; Meâric, 70/5; Müzzemmil, 73/10; Müddessir, 74/7; İnsan, 76/24.

KONU-2: SAVAŞ ÂYETLERİ

Önbilgiler

Kur'ân-ı Kerîm'de insanlara, Allah'a teslim olmaları ve barış içinde yaşamaları hedef gösterilir. Peygamber'in âlemler için bir rahmet huzmesi olarak bu amaçla gönderildiği bildirilir. Onun görevinin de normal şartlarda -diğer peygamberler gibi- sadece tebliğde bulunmak[5] ve insanları Allah'a çağırmakla[6] sınırlandırıldığı, vazifesini yaparken baskı yapamayacağı belirtilir, diyalog kurması öğütlenir[7]. Tamamen insanlığın yararına yönelik bu hedef doğrultusunda çalışırken kendisine kaba kuvvetle karşı koyulması durumunda aynıyla mukabelede bulunmasına da imkân tanınmıştır.

Burada biz, Allah Rasûlü'nün peygamberlik görevini engellemek, tebliğinin önünü kesmek için kendisine savaş açanlara karşı nasıl davranacağını ve bununla ilgili hükümleri içeren âyetleri aktardık. Her zaman yaptığımız gibi ana ve ara başlıklarla muhtevalarını yansıtmaya çalıştık. Bu âyetlerde barış ortamında ordunun her duruma karşı hazırlanmasının, fizik ve moral gücün en üst seviyede tutulmasının, düşmanların yüreklerine hangi silahlarla korku salınacak ise o silahların sağlanmasının gerektiğine vurgu yapılır. Giderlerin nasıl karşılanacağının ipuçları verilir. Yine bu âyetlerde -karşı tarafa ültimatom verilmesi, kadınlar ile çocuk ve ihtiyarlara dokunulmaması, işkence yapılmaması gibi- savaş hukukuyla ilgili genel konulara işâret edilir. Şehitliğin önemi üzerinde durulur. Alınan ganimet mallarının sarf yerleri açıklanır.

---

5 Âl-i Imrân, 3/20; Mâide, 5/67, 92, 99; A'râf, 7/62, 68, 79, 93; Hûd, 11/57; Ra'd, 13/40; Nahl, 16/82; Nûr, 24/54; Ankebût, 29/18; Ahzâb, 33/39; Yâsin, 36/17; Şûrâ, 42/48; Ahkâf, 46/35; Teğâbun, 64/12; Cinn, 72/23, 27.

6 Bakara, 2/160; Nisâ, 4/114, 146; Mâide, 5/39; En'âm, 6/48, 54; A'râf, 7/56, 85; Hûd, 11/88; Şuarâ, 26/152; Hucurât, 49/9, 10; Yûsuf, 12/108; İbrâhîm, 14/10; Nahl, 16/125; Kehf, 18/57; Hacc, 22/67; Mü'minûn, 23/73; Nûr, 24/48, 51; Kasas, 28/87; Ankebût, 29/46; Ahzâb, 33/46 Mü'min, 40/12, 41; Fussilet, 41/33; Şûrâ, 42/13, 15; Ahkâf, 46/31; Hadîd, 57/8; Sff, 61/7; Kalem, 68/43; Nûh, 71/5, 7, 8.

7 Âl-i Imrân, 3/64; Nisâ, 4/171; A'râf, 7/158.

Ordunun Hazırlanması

Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barışı Hedef Gösterir

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَٓافَّةًۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ

“**Ey iman edenler! Topluca barışa girin** ve şeytanın adımlarına uymayın; hiç kuşkusuz o, aranızı açan açık bir düşmandır.” (Bakara, 2/208).

اِلَّا الَّذ۪ينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌ اَوْ جَٓاؤُ۫كُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَب۪يلًا

“Ancak, sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir topluma sığınan kimselere veya göğüsleri size karşı savaşmalarından yahut toplumlarına karşı savaşmalarından ötürü daralıp size gelenlere ilişmeyin. Allah dileseydi onları size tebelleş ederdi, onlar da sizinle savaşırlardı. Sizden uzak durur, sizinle savaşmazlar **ve size barış teklif ederlerse artık Allah sizin için onlara karşı hiçbir yol bırakmamıştır.**” (Nisâ, 4/90).

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ

“**Barışa yönelirlerse sen de ona yönel** ve Allah'a güven. Gerçekten O, pek iyi duyandır, pek iyi bilendir.” (Enfâl, 8/61).

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُٓوا اِلَى السَّلْمِۗ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَۗ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ

"Onun için gevşeklik göstermeyin, **sizler (savaş ortamında) daha üstün iken barışa çağırmayın.** Allah sizinledir ve sizin amellerinizi asla eksiltmez." (Muhammed, 47/35)[8].

Süper Güç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet

Düşmanların yüreklerine hangi silahla korku salınacak ise Müslümanlar o silahı sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Âyette şöyle buyuruluyor:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

"**Onlara karşı, gücünüz yettiğince güçlü ve bağlı (özel yetiştirilmiş) atlar hazırlayın.** Bu hazırlığınızla hem Allah düşmanını hem kendi düşmanınızı ve hem de onların dışında sizin kendilerini bilmeyip Allah'ın kendilerini bildiği diğerlerini (öteki sinsi düşmanları) korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız o size eksiksiz ödenir, haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfâl, 8/60)[9].

Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ۟

"Hoşunuza gitmese de **savaş üzerinize yazıldı.** Oysa hoşlanmadığınız bir şey hayrınıza olabilir. Sevdiğiniz bir şey de kötülüğünüze olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Bakara, 2/216)[10].

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ

---

[8] İslam'ın ulusal ve uluslararası barışa ve düzene verdiği önemi yansıtma bağlamında vurgular içeren şu âyetlere de bkz. Bakara, 2/160; Nisâ, 4/114, 146; Mâide, 5/39; En'âm, 6/48, 54; A'râf, 7/56, 85; Hûd, 11/88; Şuarâ, 26/152; Hucurât, 49/9, 10

[9] Şu âyetlere de bkz. Âdiyât, 100/1-5.

[10] Enfâl, 8/5,6 âyetlerine de bkz.

أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ
قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا

"Kendilerine: 'Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı dosdoğru kılın, zekatı verin' denilen kimselere bakmadın mı? **Üzerlerine savaş yazılınca** içlerinden bir grup, insanlardan, Allah'tan korkar gibi hatta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: 'Rabbimiz, **üzerimize niye savaşı yazdın,** yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miydin?' derler. De ki: 'Dünya metâı (faydası, geçimi, nimeti) pek azdır. Oysa âhiret, sakınan (müttaki olan) kimse için daha hayırlıdır. Kıl kadar zulüm görmezsiniz." (Nisâ, 4/77).

Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ
وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ
مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"**Sana, Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar.** De ki: 'O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Bununla birlikte Allah yolundan menetmek, Allah'a küfretmek, Mescid-i Haram'dan engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Oysa fitne, (fesat) öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve âhirette yaptıkları boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalacaklardır." (Bakara, 2/217)[11].

---

[11] Savaşın öteki ümmetlere de farz kılındığının yer aldığı şu âyetlere de bkz. Bakara, 2/246, 251, 253; Âl-i Imrân, 3/146.

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ
الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاَوْلٰى لَهُمْ

"İman etmiş kimseler: 'Bir sûre indirilmeli değil miydi?' diyorlar. Derken hükmü kesinleşmiş ve **içinde savaşın anıldığı** bir sûre indirilince yüreklerinde bir maraz bulunanları, üstüne ölüm baygınlığı çökmüş kişinin bakışı gibi sana bakmakta olduklarını görürsün. O ölüm de pek yakındır." (Muhammed, 47/20).

Savaşçıların Savaşa Teşvik Edilmelerinin Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler

فَقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى
اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَاْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا

"Öyle ise Allah yolunda savaş, sen sadece kendinden sorumlusun. Müminleri de **(savaşmaya[12]) teşvik et.** Allah'ın küfredenlerin gücünü kırması umulur. Öyle ya Allah'ın baskısı daha yaman, cezalandırması da daha beterdir." (Nisâ, 4/84).

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ
عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُٓوا
اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

"Ey Peygamber! **Müminleri savaşmaya teşvik et.** İçinizden sabırlı yirmi kişi olursa küfredenlerden iki yüz kişiye galip gelirler. Sizden yüz kişi olursa küfre sapmış olanlardan bin kişiyi yenerler. Çünkü onlar ne olduğunu anlamayan bir topluluktur." (Enfâl, 8/65)[13].

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ

"Kuşkusuz Allah, kurşunlarla perçinlenmiş bir bina gibi saf tutarak kendi yolunda **savaşanları** sever." (Saff, 61/4).

---

12 Bu kayıt, Enfâl, 8/65'te açıkça yer almaktadır.

13 Şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/249; Âl-i Imrân, 3/13, 111, 121, 154, 156, 167, 168, Nisâ, 4/75, 89, 90; Mâide, 5/24, 33; Tevbe, 9/24; Enfâl, 8/17; Ahzâb, 33/26, 61; Hadîd, 57/10; Haşr, 59/11, 12, 14; Mumtehine, 60/1; Müzzemmil, 73/20.

Savaşın Gerekçeleri

a) Antlaşmalara Uyulmaması

وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَٓاءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَٓائِن۪ينَ۟

"Bir kavmin **hıyanetinden korkarsan** aranızdaki antlaşmayı bozduğunu doğrudan kendilerine bildir." (Enfâl, 8/58).

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۜ

"Allah ve Peygamberi'nden, müşriklerden **antlaşma yaptıklarınıza bir ültimatomdur**." (Tevbe, 9/1).

فَس۪يحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِر۪ينَ

"Yeryüzünde **dört ay daha dolaşın.** Bilin ki kesinlikle siz Allah'ı âciz bırakamazsınız. Allah kafirleri perişan edendir." (Tevbe, 9/2).

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ وَرَسُولُهُۜ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ

"En büyük hac gününde Allah ve Peygamberi'nden insanlara bir duyuru: **'Hakikaten Allah müşriklerden uzaktır! Peygamberi de! Tövbe ederseniz bu hayrınızadır. Yüz çevirirseniz bilin ki siz Allah'ı âciz bırakamazsınız.'** Küfredenlere acı veren bir azabı muştula." (Tevbe, 9/3).

وَاِنْ نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِۙ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

"Antlaşmalarından **sonra yeminlerini bozar** ve dininize dil uzatırlarsa o zaman küfrün önderlerine savaş açın! Çünkü yeminleri kalmamıştır. (Savaşın ki) belki (dönekliklerine) son verirler." (Tevbe, 9/12).

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"**Yeminlerini bozan,** Peygamberi çıkarmayı tasarlayan ve size karşı (taarruza) ilk kez kendileri başlamış olan bir topluma karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? İnananlarsanız Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır!" (Tevbe, 9/13).

b) Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ
إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ

"**Bir fitne kalmayıp** din yalnız Allah'ın oluncaya kadar kendileriyle savaşın. Son verirlerse artık düşmanlık sadece ve sadece zalimlere karşıdır." (Bakara, 2/193).

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"**Allah yolunda savaşın** ve bilin ki kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi bilendir." (Bakara, 2/244).

اَلَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ
الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوٓا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Küfredenler ise Tâğût'un yolunda savaşırlar. Öyle ise şeytanın dostlarına karşı **savaşın**. Gerçekten şeytanın tuzağı pek zayıftır." (Nisâ, 4/76).

سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَاْمَنُوكُمْ وَيَاْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا اِلَى
الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا
اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاُولٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا
لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

"Yakında hem sizden güvencede olmalarını hem de kavimlerinin güvencede olmalarını isteyen diğer bazılarını da bulacaksınız. Ama fitneye her itildiklerinde baş aşağı onun içine atılırlar. Sizden uzaklaşmaz, size barış teklif etmez, ellerini sizden çekmezlerse **onları tutun, onları, kendilerini yakaladığınız yerde öldürün.** İşte onlar size (bırakıldı)! Aleyhlerinde size apaçık bir ferman verdik." (Nisâ, 4/91).

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ
فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Fitne kalmayıp din tamamıyla Allah'ın oluncaya değin **onlarla savaşın.** (Savaşa) son verirlerse gerçekten Allah yapageldiklerini pek iyi görendir." (Enfâl, 8/39).

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve son güne inanmayan, Allah'ın ve Peygamberi'nin haram kıldığını haram kılmayan ve hak dini din edinmeyenlerle boyun eğmişler olarak kendi elleriyle cizye vermelerine değin **savaşın**." (Tevbe, 9/29).

c) Zulme Karşı Konulması

وَقَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"**Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın,** ama sınırları çiğneyip saldırmayın. Hiç kuşkusuz Allah sınırları çiğneyen saldırganları sevmez." (Bakara, 2/190).

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

"Gerçekten Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki Allah'ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram (aylardır). İşte budur doğru din. Öyle ise onlarda (yasakları çiğneyerek) kendilerinize zulmetmeyin. **Size karşı topluca nasıl savaşıyorlarsa siz de müşriklerle topluca savaşın.** Bilin ki Allah takva sahipleriyledir." (Tevbe, 9/36).

اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

"Kendilerine savaş açılanlara, **zulme uğradıklarından dolayı** (savaşmaları hususunda) izin verildi. Hakikaten Allah onlara yardıma pekâlâ muktedirdir." (Hacc, 22/39).

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ

"Geri dönerseniz (iş başına geçerseniz) sizden, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanız ve rahimlerinizi (akrabalarınızı) kesmeniz beklenir mi?" (Muhammed, 47/22).

d) Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ

"Ey iman edenler! **Kafirlerden sizin en yakınınızda bulunanlarla savaşın,** sizde bir sertlik hissetsinler. Bilin ki kuşkusuz Allah takva sahipleriyledir." (Tevbe, 9/123).

İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır

لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ

"Allah size, sizinle **din konusunda savaşmamış, sizi yurdunuzdan çıkarmamış kimselere iyilik yapmanızı,** kendilerine adaletli davranmanızı yasaklamaz. Doğrusu Allah, adalet gösterenleri sever." (Mumtehıne, 60/8).

اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Allah sizi ancak size karşı din hakkında savaşan ve sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza arka veren kimselerden, onları dost edinmenizden yasaklıyor. Her kim de onlara dostluk ederse işte onlar, onlardır zâlimler." (Mumtehıne, 60/9).

Savaş Çağrısı

Savaştan Özürsüz Geri Kalınmamalıdır

وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَه۪يدًا

“**Doğrusu içinizden ağırdan alacak olan var.** Size (savaşta) bir musibet ilişirse ‘Allah bana lütufta bulundu, çünkü onlarla birlikte (savaşta) bulunmadım’ der.” (Nisâ, 4/72).

وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

“Ve eğer size Allah’tan bir lütuf erişirse -sanki kendisiyle aranızda hiçbir dostluk yokmuş gibi-: **‘Keşke onlarla bulunsaydım da azametli bir başarı kazansaydım’** der.” (Nisâ, 4/73).

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ

“Ey iman edenler! Size: '**Allah yolunda seferber olun**' denildiğinde niye yere çakılıp kaldınız? Yoksa âhiret karşısında dünyaya mı razı oldunuz? Dünya hayatının menfaatı âhiret yanında ancak pek azdır.” (Tevbe, 9/38).

اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“**Eğer seferber olmazsanız** size, elem veren bir azapla azap eder ve yerinize sizin dışınızda bir topluluğu getirir. O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. Allah her şeye karşı pek güçlüdür.” (Tevbe, 9/39).

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ

مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ
عَمَلٌ صَالِحٌۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَۙ

"**Medine halkına ve çevrelerindeki bedevilere Allah Rasulünden geri kalmaları, onun canına aldırmadan kendi canları sevdasına düşmeleri uygun değildir.** Bunun sebebi şudur: Çünkü onların başına Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık gelmeye dursun ve yine onlar kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basacak olsunlar, bir düşmana karşı bir başarı kazanmaya görsünler kesinkes bunun karşılığında onlar için de iyi bir amel yazılmıştır. Kuşkusuz Allah güzellik sergileyenlerin ödülünü ziyan etmez." (Tevbe, 9/120).

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ
لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Küçük-büyük bir harcama yapmaya dursunlar, herhangi bir vadiyi geçmeye görsünler, Allah, yapageldiklerinin en güzeliyle kendilerini ödüllendirmesi için (bunlar da) hesaplarına yazılmıştır." (Tevbe, 9/121).

Savaştan Kaçanlara Yönelik Tehditler

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا
تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ

"Ey iman edenler! Topluca bir arada bulunan kafirlere rastladığınızda **sakın onlara arkalarınızı dönmeyin.**" (Enfâl, 8/15).

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى
فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Böyle bir günde -şavaşmak için yer tutmak veya bir başka topluluğa katılmak dışında- **kim onlara arkasını dönerse gerçekten Allah'tan bir gazaba uğramıştır,** varacağı yer cehennemdir. Ne kötü dönüş yeri!" (Enfâl, 8/16)[14].

---

[14] Ayrıca bkz. Tevbe, 9/81, 83; Ahzâb, 33/16, 20, 25; Feth, 48/16, 22.

Savaşa Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖۜ مَا عَلَى الْمُحْسِنٖينَ مِنْ سَبٖيلٍۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌۙ

"Allah ve Peygamberi hesabına iyi davrandıkları taktirde **ne zayıflara, ne hastalara, ne de infakta bulunacakları bir şey bulamayanlara hiçbir günah yoktur.** Güzellik sergileyenler aleyhine hiçbir yol yoktur. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/91).

وَلَا عَلَى الَّذٖينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفٖيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ

"Savaşa katılabilmeleri amacıyla kendilerini bindirmen için sana geldiklerinde: '**Sizi bindireceğim bir şey bulamıyorum**' dediğinde; harcayacakları bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözleri yaşlar dökerek geri dönenlere de **bir sorumluluk yoktur.**" (Tevbe, 9/92).

اِنَّمَا السَّبٖيلُ عَلَى الَّذٖينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَٓاءُۚ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Ancak (sorumlu tutulmak için) yol, zengin olmalarına karşın senden izin isteyenleredir. Onlar, geride kalan kadınlarla olmağı yeğlediler. Allah kalplerine mühür bastı, artık onlar bilmezler." (Tevbe, 9/93).

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرٖيضِ حَرَجٌۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَاباً اَلٖيماً

"Köre vebal yoktur, topala vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. Kim Allah'a ve Peygamberi'ne itâat ederse onu, altlarından ırmaklar akan cennetlere kor. Kim de yüz çevirirse onu da elemli bir azaba çarptırır." (Feth, 48/17)[15].

Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavırlar

Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَاِنْ
قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ

"Onları nerede yakalarsanız kendilerini öldürün, onları sizi çıkardıkları yer (Mekke)den çıkarın. Fitne[16], adam öldürmekten daha beterdir. Onlarla Mescid-i Haram yanında -orada sizinle savaşmalarına değin- savaşmayın. **Eğer sizinle savaşırlarsa onları öldürün.** İşte böyledir kâfirlerin cezası." (Bakara, 2/191).

وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَٓاءِ الْقَوْمِ اِنْ تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا
تَاْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"(Savaşta düşman) **topluluğunun peşine düşmekte gevşeklik göstermeyin.** Siz acı duyuyorsanız onlar da acı hissediyorlar. Üstelik siz Allah'tan onların ummayacaklarını umuyorsunuz. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir." (Nisâ, 4/104).

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

"Öyle ise kendilerini harpte yakaladığında onlar(a vereceğin dehşetli bir ceza) ile arkalarındakini dağıt, belki onlar (geride kalanlar) ibret alırlar." (Enfâl, 8/57).

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

---

15 Bu anlamda daha önce kaydedilen şu âyete de bkz.: Nisâ, 4/95

16 Baskı kurup insanları aleyhte kışkırtmak.

"Kutsal aylar çıktığında artık müşrikleri, bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe eder, namazı dosdoğru kılıp zekatı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Tevbe, 9/5).

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ
وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

"Onlarla savaşın ki **Allah, ellerinizle cezalarını versin, onları perişan etsin,** onlara karşı size yardımda bulunsun ve inananlar toplumunun sinelerine şifa versin. (Tevbe, 9/14).

فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰى اِذَا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا
مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَاءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ

"Küfretmiş kimselerle savaşta **karşılaştığınızda artık boyunlarını vurun. Kendilerini kırıp geçirdiğinizde savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar bağı sıkıca bağlayın[17].** Bundan sonrası artık ya lutufta bulunmak ya da fidye almaktır[18]. Bu böyle. Allah dilese elbette onlardan intikam alır. Ancak sizi birbirinizle sınamak için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülmüş kimselere gelince asla onların işlerini boşa çıkarmaz. (Muhammed, 47/4).

Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Güdülmez

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ
لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

"Cezalandırırsanız o zaman kendisiyle **cezalandırıldığınız şeyin aynısıyla cezalandırın.** Sabır gösterirseniz elbette sabır, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl, 16/126).

---

[17] Esir alın

[18] Esirleri, bir bedel almadan ya da bir fidye karşılığında serbest bırakırsınız.

ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"İşte (ödüllendirme) böyledir. **Kim kendisiyle cezalandırıldığı şeyin dengiyle cezalandırır** da ardından yine kendisine saldırılırsa Allah elbette ona yardım eder. Çünkü Allah kesinlikle çok affeden, çok bağışlayandır." (Hacc, 22/60).

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"**Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür.** Kim affeder, ara bulursa onun ücreti Allah'adır. Doğrusu O, zalimleri sevmez." (Şûrâ, 42/40).

Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَاْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُٓوا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

"**Aralarında olup kendilerine namaz kıldırdığında onlardan bir grup seninle namaza dursun, silahlarını da yanlarına alsın.** Secdeye varıp namazlarını bitirdiklerinde arkanıza çekilsinler.

Namaz kılmamış diğer bir grup gelsin seninle namaz kılsınlar ama önlemlerini ve silahlarını da alsınlar. Kâfirler, teçhizatınızdan gaflete düşseniz de ani bir baskın yapsalar diye isteyip dururlar. Size yağmurdan kaynaklanan bir sıkıntı ilişirse veya hasta olursanız silahlarınızı bırakmanızda size hiçbir günah yoktur. Önleminizi alın. Kuşkusuz Allah kafirlere pek horlayan bir azap hazırlamıştır." (Nisâ, 4/102).

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"(Düşman karşısında) namazı bitirdiğinizde artık Allah'ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. **Tam emniyete kavuştuğunuzda ise namazı dosdoğru kılın.** Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farz olmuştur." (Nisâ, 4/103).

Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِى تَبْغِى حَتّٰى تَفِٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah'ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine adâletle aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever." (Hucurât, 49/9).

Şehitliğin Vurgulandığı Âyetler

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَٓاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

"Allah yolunda öldürülen kimselere 'ölüler' demeyin. Tam tersi **diridirler!** Ama siz farkında değilsiniz." (Bakara, 2/154).

وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ
مِمَّا يَجْمَعُونَ

"**Eğer Allah yolunda öldürülür** veya ölürseniz Allah'tan bir mağfiret ve bir rahmet onların toplayageldiklerinden elbette hayırlıdır." (Âl-i Imrân, 3/157).

وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ

"Ölür veya **öldürülürseniz** elbette Allah'a arz edilirsiniz." (Âl-i Imrân, 3/158).

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilakis Rableri katında rızık sunulan **dirilerdir**." (Âl-i Imrân, 3/169).

فَرِحِينَ بِمَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا
بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Allah'ın kendilerine lutfundan verdikleriyle neşelenip dururlar ve arkalarından kendilerine (henüz) katılmamış olanlara: 'Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyecekler' diye **müjde vermek isterler**." (Âl-i Imrân, 3/170).

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ

"Allah'tan bir nimet, bir lutufla ve Allah'ın müminlerin ödüllerini ziyan etmeyeceğine dair **muştulamak isterler**." (Âl-i Imrân, 3/171).

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّى لَا اُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ
اُنْثٰى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ

وَاُوذُوا فِى سَبِيلِى وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

"Derken Rableri kendilerine şu karşılığı verdi: 'Kesinlikle Ben, sizden erkek veya kadın çalışanın çalışmasını zayi etmeyeceğim. Birbirinizden yaratıldınız. Göç edenler, yurtlarından çıkarılanlar, Benim yolumda işkenceye maruz bırakılanlar, **savaşıp öldürülenlere gelince** elbette onların kötülüklerini örteceğim, onları Allah katından bir karşılık olarak altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Karşılığın güzeli Allah'ın katındadır." (Âl-i Imrân, 3/195).

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاۤءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولٰئِكَ رَفِيقًا

"Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, **şehitler** ve salih zatlarla beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır." (Nisâ, 4/69).

ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا

"**İşte bu lutuf Allah'tandır.** Pek iyi bilen olarak Allah yeter." (Nisâ, 4/70).

فَلْيُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا

"Öyle ise dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsın. **Kim Allah yolunda savaşır da sonuçta öldürülür** veya galip gelirse yakında ona azametli bir ödül veririz." (Nisâ, 4/74).

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذٖى بَايَعْتُمْ بِهٖۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ

"Allah, cennet karşılığı olmak üzere müminlerden canlarını ve mallarını satın aldı. **Allah yolunda savaşırlar, öldürürler**, öldürülürler. Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da üstlendiği gerçek bir vaattir. Ahdine, Allah'tan daha vefalı kimdir? Haydi yaptığınız bu alış verişinizle sevinin. İşte büyük kurtuluş budur." (Tevbe, 9/111).

وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقٖينَ

"Allah yolunda hicret edip de sonra **öldürülmüş** veya ölmüş olanlara **Allah, güzel bir rızık sunacaktır.** Çünkü Allah, rızık verenlerin en üstünüdür." (Hacc, 22/58)[19].

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلٖيمٌ حَلٖيمٌ

"O, onları hoşnut olacakları bir yere koyacaktır. Çünkü Allah pekâlâ bilendir, pekâlâ hilimlidir." (Hacc, 22/59).

[19] Şu âyetlere de bkz.: Muhammed, 47/4, 5, 6.

KONU-3: Ganimet, Fey' ve Nefl Kavramlarıyla Bunların Sarf Yerleri

Önbilgiler

Ganimet kavramı: Müslümanlarla savaş halindeki düşmanlardan (harbî) savaş sırasında veya savaşan iki ordunun karşılaştığı ortamlarda savaşçıların güç kullanmalarıyla, baskıyla alınan maldır. Çoğulu 'ganâim'dir.

Fey' kavramı: Savaştan sonra elde edilip beşe bölünmeyen ve bütün Müslümanların üzerinde hakkı bulunan maldır[20].

Nefl kavramı: Sözcük olarak artı, ziyâde, fazlalık anlamına gelen ve çoğulu 'enfâl' olan bu kelime, savaş bağlamında gazilere yani İslam savaşçılarına ganimet ve fey' hisseleri dışında tahsis edilen teşvik primi anlamında kullanılır.

İlgili âyetlerde bu tür gelirlerin savaşın tabîî bir sonucu olup belirli kurallar çerçevesinde ilgililere helal olduğu, savaşta bulunmayanlara Allah ve Peygamberi adına belirli oranlarda pay verilmesi gerektiği vurgulanır.

Ganimetlerin Hükmü

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا
وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًاۚ تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۘ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌۜ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ
قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُواۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Ey iman edenler! Allah yolunda (savaşa) çıktığınızda iyice araştırın; size o selamı veren kimseye dünya hayatının geçici menfaatı peşine düşerek 'mümin değilsin' demeyin. Allah katında **pek çok gani-**

---

20 Fey'in ganimetten daha genel bir anlam içerdiği anlaşılıyor. Âlûsî, bazı Şâfiî kitaplarında fey'in, 'savaş dışında kafirlerden herhangi bir ad ile gelen malı kaydı düşüldüğünü aktarır. Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F. Istılahları Kamusu, I/454.

metler vardır. Bundan önce işte böyle idiniz, Allah size lutufta bulundu. Öyle ise iyice araştırın. Kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır." (Nisâ, 4/94).

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Öyle ise **ganimet olarak elde ettiklerinizden helal ve tertemiz olarak yiyin.** Allah'tan korkun. Kuşkusuz Allah, pek bağışlayıcıdır, pek merhametlidir. (Enfâl, 8/69).

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

"Kendilerini alacakları **pek çok ganimetle de ödüllendirmişti.** Allah çok güçlüdür, çok hikmetlidir." (Feth, 48/19).

وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ اَيْدِيَ
النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

"Allah size, kendilerini alacağınız **pek çok ganimet va'detti.** Şimdi bunu[21], hemen verdi, sizden insanların ellerini çekti (uzaklaştırdı). Bunu müminlere bir işâret olması ve sizi dosdoğru bir yola iletmesi için yaptı." (Feth, 48/20).

Ganimetlerin Taksimi

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ
اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ
وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'a, hak ve bâtılın ayrılış günü ile iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki **ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri** Allah'ın, Peygam-

21 Hudeybiye barışını

ber'in, yakınlık sahibinin, yetimlerin, yoksulların, yolda kalmışlarındır. Allah her şeye karşı pek güçlüdür." (Enfâl, 8/41).

Savaş Esirleri

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۜ وَاِنْ يَاْتُوكُمْ
اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْۜ اَفَتُؤْمِنُونَ
بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍۚ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ
مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى
اَشَدِّ الْعَذَابِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Sonra siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir grubu yurtlarından çıkaran, onlara karşı günah ve zulümle birbirinize arka çıkan kimselersiniz. **Size esir olarak gelirlerse kendileriyle fidyeleşmeğe yelteniyorsunuz.** Oysa yurtlarından çıkarılmaları size haram kılınmıştı. Yoksa kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Bunu yapanlarınızın cezası dünya hayatında rezillikten başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise azabın en ağırına kakılırlar. Allah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/85)[22].

Esirlerin Affedilmesi

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِۜ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَاۗ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Hiç bir peygamber için, yeryüzünde tam hâkimiyet kuruncaya değin **esirler alması uygun değildir.** Dünya menfaatini istiyorsunuz, oysa Allah âhireti istiyor. Allah çok izzetlidir, çok hikmetlidir." (Enfâl, 8/67).

---

[22] Muhammed, 47/4, âyetine de bkz.

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Allah'tan (ezelde) geçmiş bir yazı olmasaydı **aldığınız şeyden ötürü** size elbette büyük bir azap ilişirdi." (Enfâl, 8/68).

Esirlere İyi Davranılmalıdır

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فٖٓي اَيْدٖيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فٖي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

"Ey Peygamber! Ellerinizdeki **esirlere söyle**: Allah, kalplerinizde bir hayır olduğunu bilirse size, sizden alınanlardan daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayıcı çok merhametlidir'." (Enfâl, 8/70).

وَاِنْ يُرٖيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ

"Sana hainlik yapmak isterlerse (hatırlasınlar) daha önce de Allah'a hıyanette bulunmuşlardı! Allah (şimdi seni) onlara hâkim kıldı. Allah pek iyi bilendir, pek hikmetlidir." (Enfâl, 8/71).

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكٖينًا وَيَتٖيمًا وَاَسٖيرًا

"Yemeğe olan tutkularına karşın yoksul ile yetim ve **esire** (seve seve) yemek yedirirler." (İnsân, 76/8).

Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرٖيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلٖيلًا

"**Ganimetleri almak için gittiğinizde** geri bırakılanlar (gazaya katılmayanlar): 'İzin verin arkanızdan gelelim' diyecekler. Allah'ın

sözünü değiştirmek isteyecekler. De ki: 'Bizim arkamızdan asla gelmeyeceksiniz, Allah hakkınızda bundan önce böyle buyurmuştu'. Onlar da: 'Hayır, bizi kıskanıyorsunuz' diyecekler. Hayır! Pek az şey dışında inceliği anlamayanlar olmuşlardır." (Feth, 48/15).

Ganimet Malını Çalanlara Yönelik Tehditler

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ
تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Bir peygamberin ganimet (kamu) malından aşırması olacak şey değil. Kim kamu malını aşırırsa, aşırdığını kıyamet günü (yüklenip) getirir. (Hesap) sonrası herkese kazandığı tastamam ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar." (Âl-i Imrân, 3/161).

Fey' Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri

مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَاءِ
مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا
اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Allah'ın yerleşim birimleri halkından Peygamberi'ne aktardığı **ganimetler Allah içindir, Peygamberi içindir, en yakınlık sahibi içindir, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış kimseler içindir.** Bunun sebebi o servet, içinizden yalnız zenginler arasında dönüp duran bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da uzak durun. Allah'tan korkun, çünkü Allah pek çetin azaplıdır!" (Haşr, 59/7).

لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

"(O ganimet malları) bir de Allah'tan bir lutuf ararlarken, Allah'a ve Peygamberi'ne yardımda bulunurlarken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış **mühâcir fakirler içindir.** İşte onlardır doğru kişiler." (Haşr, 59/8).

Nefl'in Sarf Yerleri

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا
ذَاتَ بَيْنِكُمْۖ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ

"Sana **'enfâl'**[23]den soruyorlar. De ki: '**Enfâl', Allah ve Peygamber içindir,** Allah'tan sakının ve aranızda olanları düzeltin, inanan kimselerseniz Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin." (Enfâl, 8/1).

Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler

Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardır

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا
يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُر۪يدُ

"Ey iman edenler! **Antlaşmalara uyun.** İhramlı iken avlanmayı helal görmemeniz koşuluyla, karşınızda okunacaklar[24] dışında en'âm denilen hayvanlar size helal kılındı. Kuşkusuz Allah murat buyurduğunu hükmeder." (Mâide, 5/1).

اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـٔاً وَلَمْ يُظَاهِرُوا
عَلَيْكُمْ اَحَداً فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ

"Müşriklerden kendileriyle antlaşma yaptıklarınızdan size karşı hiçbir eksik bırakmamış ve aleyhinizde hiç kimseye yardımcı olmamışlar hariç. Artık bunlara, sürelerine değin **sözleşmelerini tam uygulayın.** Hiç kuşkusuz Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 9/4).

---

23 'Enfâl', artı, ziyâde, fazlalık anlamına gelen nefl kelimesinin çoğuludur. Savaş bağlamında ganimet ve fey' hisseleri dışında İslam savaşçılarına tahsis edilen teşvik primi anlamında kullanılır.

24 ve bu sûrede üçüncü âyette nitelikleri belirtilecek hayvanlar.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

“**Antlaşma yaptığınızda Allah adına verdiğiniz sözü yerine getirin,** Allah’ı üzerinize kefil kılarak pekiştirdiğiniz yeminleri bozmayın! Kuşkusuz Allah ne yapıyorsanız bilir.” (Nahl, 16/91).

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًاۜ تَتَّخِذُونَ
اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍۜ اِنَّمَا
يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖۜ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“İpliğini, kuvvetlice eğirmesinden sonra onu kat kat çözen kadın gibi olmayın. Bir topluluk bir diğer topluluktan daha zengin (size daha çok çıkar sağlıyor) diye yeminlerinizi aranızda bozgunculuk aracı yapıyorsunuz. Allah sizi bununla sınıyor. Hakkında ihtilaf edegeldiğiniz şeyi de kıyamet günü kesinlikle size açıklayacak.” (Nahl, 16/92).

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًاۜ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“**Allah'a verdiğiniz sözü az bir değer karşılığında satmayın.** Bilirseniz, ancak Allah katında olan sizin için hayırlıdır.” (Nahl, 16/95).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ
اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا

“Yetimin malına, erginliğine erinceye değin -o en güzel yol dışında- yaklaşmayın. **Verilen söze vefa gösterin.** Çünkü verilen söz (ün sahipleri) sorumludur.” (İsrâ, 17/34).

Müslümanların Antlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları

كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فٖيكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً
يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوبُهُمْ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ

"**Nasıl antlaşmaları olabilir** ki? Size üstün gelirlerse hakkınızda ne bir akrabalık gözetirler, ne de bir antlaşma! Sizi ağızlarıyla hoşnut ederlerken kalpleri buna geri durur. Çoğunluğu (hakka yakınlık göstermeyen) fâsıklardır." (Tevbe, 9/8).

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلٖيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبٖيلِهٖ اِنَّهُمْ سَاۤءَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Allah'ın âyetlerini az bir değere sattılar ve O'nun yolundan çevirdiler! Gerçekten yapageldikleri şeyler ne kötü!" (Tevbe, 9/9).

لَا يَرْقُبُونَ فٖى مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُولٰۤئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ

"Bir mümin hakkında ne akrabalık gözetirler, ne de zimmet! İşte onlardır mütecâvizlerin ta kendileri." (Tevbe, 9/10).

وَاِنْ نَكَثُوۤا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فٖى دٖينِكُمْ
فَقَاتِلُوۤا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَاۤ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

"**Antlaşmalarından sonra yeminlerini bozar** ve dininize dil uzatırlarsa o zaman küfrün **önderlerine savaş açın**! Çünkü yeminleri kalmamıştır. (Savaşın ki) belki (döneklikliklerine) son verirler." (Tevbe, 9/12).

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوۤا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ

"**Yeminlerini bozan, Peygamberi çıkarmayı tasarlayan ve size karşı (taarruza) ilk kez kendileri başlamış olan bir topluma karşı savaşmaz mısınız?** Yoksa onlardan korkuyor musunuz? İnananlarsanız Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır!" (Tevbe,

Altıncı Bölüm

Belli-Başlı Suçlar ve Cezaları

KONU-1: RİDDET OLYINA İŞARET EDEN ÂYETLER

- Şu iki âyet İsrâiloğullarının riddetine işâretler içermektedir
- Karşı tarafın amacı müslümanları dinlerinden vazgeçirtmektir
- Dinden dönmemek için dikkatli olunmalıdır
- Allah'ın, dinden uzaklaşanlara uyarısı
- Dinden dönene manevî ceza öngörülmüştür

KONU-2: ZİNA SUÇU

Önbilgi

- Fahşâ Lafzıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılmaması Gerektiğini Belirten Âyetler
- Zinayı Yeren Âyetler

Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler

Zina İftirasında Bulunma Suçu

- Zina Suçunun Cezası
- Zina yapan evli cariyenin cezası
- Zina iftirasında bulunma suçu

KONU-3: HIRSIZLIK SUÇU VE CEZASI

- Hırsızların ellerini kesin
- İslam'a girilirken alınan sözlerden biri de hırsızlık yapılmamasına dairdir
- Kamu malını aşıranlara yönelik tehdit
- Kulak hırsızlığı

KONU-4: DEVLETE BAŞ KALDIRMA, YOL KESME VE GASP SUÇLARI

KONU-5: ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Önbilgiler

- Haksız yere cana kıymayı yeren ve haram kılan ayetler
- Peygamberler aracılığıyla insanlardan birbirlerini öldürmeyeceklerine dair sözler alınmıştır
- Adam öldürme çığırını açan ilk kişi

Adam Öldürme İle İlgili Ceza Türleri

- Kısas cezası ve bunun hikmetini vurgulayan Âyetler
- İsrailoğullarında kısas ve yaralama suçu

BELLİ-BAŞLI SUÇLAR VE CEZALARI

Önbilgi

Aşağıda çeşitli ana ve ara başlıklar altında aktardığımız âyetlerden olumlu-olumsuz hiçbir eylemin karşılıksız kalmadığını, iyiliklere fazlasıyla karşılık vaad edilirken[1] kötülüklere dengi bir ceza öngörüldüğünü görüyoruz.

KONU-1: RİDDET[2] OLAYINA İŞARET EDEN ÂYETLER

Şu İki Âyet İsrâiloğullarının Riddetine İşâretler İçermektedir

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَر۪يقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْۘ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۜ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ
اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْۜ اَفَتُؤْمِنُونَ
بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍۚ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ
مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى
اَشَدِّ الْعَذَابِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Sonra siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir grubu yurtlarından çıkaran, onlara karşı günah ve zulümle birbirinize arka çıkan kimselersiniz. Size esir olarak gelirlerse kendileriyle fidyeleşmeğe yelteniyor-

1 Dolayısıyla insanlık ve milleti adına başarılara imza atanlara ödüller verilmesinin yerinde bir davranış sayılmasının bu açıdan da dinin teşvikleri arasında değerlendirilmesinin yerinde olacağını düşünüyorum.

2 Müslüman birisinin veya sonradan İslam dinini kabul etmiş bir şahsın daha sonra islam'dan vazgeçerek başka bir dine girmesi veya hiçbir dine bağlanmayıp sapmasına **‘irtidâd’**; bu duruma **‘riddet’**, böyle bir kimseye de **‘mürted’** denilir. Konu fıkıh kitaplrından müstakil başlıklar altında incelenir. Kur'ân-ı Kerîm'de mürtedin öldürüleceğine dair bir hüküm yoktur. Âyetlerde böyle bir ceza yer almadığından dinden çıkan kadınların öldürülmeyeceği öngörülmüştür.

sunuz. Oysa yurtlarından çıkarılmaları size haram kılınmıştı. **Yoksa kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?** Bunu yapanlarınızın cezası dünya hayatında rezillikten başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise azabın en ağırına kakılırlar. Allah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/85).

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتٖى كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا
عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرٖينَ

"Ey kavmim! Allah'ın sizin için yazdığı (taktir ettiği) o kutsanmış toprağa girin, **gerisin geri arkalarınıza dönmeyin** sonra hüsrana uğramışlar olarak dönersiniz. (Mâide, 5/21).

Karşı Tarafın Amacı Müslümanları Dinlerinden Vazgeçirtmektir

وَدَّ كَثٖيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اٖيمَانِكُمْ
كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ
فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِىَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدٖيرٌ

"Ehlikitap'tan pek çoğu gerçekler kendilerine apaçık belli olduktan sonra benliklerinden kaynaklanan kıskançlıktan dolayı **sizleri, imanınızdan sonra kâfir olarak candan geri döndürmeyi istedi.** Allah, muradını gerçekleştirinceye kadar bağışlayın, hoşgörün. Doğrusu Allah, her şeye karşı pek güçlüdür. (Bakara, 2/109).

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فٖيهِ قُلْ قِتَالٌ فٖيهِ كَبٖيرٌ
وَصَدٌّ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ
مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دٖينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دٖينِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِى الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ

"Sana, Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: 'O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Bununla birlikte Allah yolundan menetmek, Allah'a küfretmek, Mescid-i Haram'dan engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Fitne ise, adam öldürmekten daha beterdir. **Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler.** İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve âhirette yaptıkları boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalacaklardır." (Bakara, 2/217).

Dinden Dönmemek İçin Dikkatli Olunmalıdır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

"Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden **bir zümreyi dinlerseniz sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak geri döndürürler.**" (Âl-i Imrân, 3/100).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

"Ey iman edenler! **Eğer küfredenlere boyun eğerseniz sizi ökçeleriniz üstüne geri çevirirler** de hüsrana uğrayanlar durumuna düşersiniz." (Âl-i Imrân, 3/149).

Allah'ın, Dinden Uzaklaşanlara Uyarısı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Ey iman edenler! **Sizden kim dininden dönerse yakında Allah, (onların yerine) kendilerini sevdiği, onların da kendisini**

sevdiği bir topluluğu getirir ki bunlar müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı da izzetlidirler, Allah yolunda cihad ederler, kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın lutfudur, onu dilediğine verir. Allah engin rahmetlidir, pek iyi bilendir.“ (Mâide, 5/54).

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ
الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ

“Kuşkusuz kendilerine doğru yol belli olduktan sonra **arkaları üzeri geri dönen kimseler** var ya, şeytan onlara (davranışlarını) süsledi, onları umutlandırdı.“ (Muhammed, 47/25).

Dinden Dönene Manevî Ceza Öngörülmüştür

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ
مِنَ اللَّهِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“**Kim, imanından sonra Allah'a küfrederse** -inkara zorlanmışken kalbi imanla yatışmış bulunan hâriç- ve ama (zorlama karşısında) kim de sinesini küfre açarsa **Allah'tan bir gazap onların üstünedir, onlara büyük bir azap vardır**.” (Nahl, 16/106).

KONU-2: ZİNA SUÇU

Önbilgi

İslam çirkin saydığı, edepsizlik diye değerlendirdiği, suç olarak nitelendirdiği davranışların cezalarını belirtmeden önce bu tür eylemlerin kötülüğüne dikkat çeker, uyarılarda bulunur.

Fahşâ[3] Lafzıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılmaması Gerektiğini Belirten Âyetler

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوٓءِ وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"(Şeytan) size sadece çirkini, **murdarı** ve Allah'a karşı bilmediklerinizi söylemenizi emreder." (Bakara, 2/169).

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَٓاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً
مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Şeytan sizi fakirlikle korkutup size **cimriliği** emreder. Oysa Allah size kendisinden bir mağfiret, bir lütuf vaad ediyor. Allah engin lütuf sahibidir, çok iyi bilendir." (Bakara, 2/268).

وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ
فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا
عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Onlar, bir **çirkinlik** yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve hemen günahları için mağfiret dilerler. Günahları, Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Onlar yaptıklarına da bile bile ısrar etmemişlerdir." (Âl-i Imrân, 3/135).

---

3 Haddini aşmış çirkinlik, edepsizlik, ahlaka aykırı davranış, hakka uymayan iş, eylem gibi anlamlarda kullanılır. Âyetlerde bu karşılıkların her biri ile yorumlanabilecek pasajlar vardır. Bu kelimeden türemiş 'el' takılı yani lam-ı tarifli 'el-fahişe' ve 'el' takısız 'fahişe' lafızlarıyla zina anlamına da imada bulunulmuştur.

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًاۚ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْۚ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّتٖي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. **Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın,** Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte size bunları emretti, belki aklınızı işletirsiniz." (En'âm, 6/151).

وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَٓا اٰبَٓاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَاۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Bir **hayasızlık yaptıklarında:** 'Atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah bunu bize emretmiş' derler. De ki :'Kesinlikle **Allah hayasızlığı emretmez!** Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?'" (A'râf, 7/28).

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ

"De ki: 'Rabbim ancak, **açığıyla-gizlisiyle bütün hayasızlıkları,** günahı, haksız yere saldırıyı, hakkında bir belge indirmediği nesneyi Allah'a ortak koşmanızı, bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı söylemenizi haram kılmıştır." (A'râf, 7/33).

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَٓائِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, akrabalara vermeyi emrediyor, edepsizliği, **çirkinliği,** taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor." (Nahl, 16/90).

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"**Edepsizliğin** (zina iftirası lakırdılarının) inananlar arasında yayılmasını arzu edenler için dünyada ve âhirette elem veren bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. (Nûr, 24/19).

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّٖى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa (bilsin ki) o, **edepsizliği** ve çirkinliği emreder. Üzerinizde Allah'ın lutuf ve rahmeti olmasaydı içinizden hiç kimse hiçbir zaman temize çıkmazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah çok iyi duyandır, çok iyi bilendir." (Nûr, 24/21).

اُتْلُ مَٓا اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Sana vahyedileni kitaptan oku[4] ve namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz **edepsizlikten** ve kötü davranışlardan alıkoyar. Elbette Allah'ın anması[5] her şeyden daha yücedir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir." (Ankebût, 29/45).

---

[4] Bu cümle 'O kitaptan sana vahyedilmiş olanı oku'; 'sana vahyedilmiş kitabı oku' diye de meallendirilebilir.

[5] Allah'ı anmak, Allah'ı zikretmek diye de meallendirilmektedir.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا

"Ey Peygamber hanımları! Sizden kim kanıtı ortada bir **edepsizlikle gelirse** onun için o azap iki kat katlanır. Bu da Allah'a çok kolaydır!" (Ahzâb, 33/30).

Zinayı Yeren Âyetler

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ
إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Bir de, sağlarınızın sahip olduğu (cariyeler) müstesna olmak üzere evli kadınlar Allah'ın yazısı (farzı) olarak üzerinize (haram kılındı). Size bu anlatılanların dışında kalanları ise iffetli, **zinaya sapmadan yaşamak şartıyla** mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Öyle ise onlardan hangisiyle yararlandınızsa kendilerine ücretlerini (mehirlerini) belirlendiği şekilde verin. (O mehrin miktarı) belirlendikten sonra birbirinizi razı ettiğiniz hususta (karşılıklı rıza ile mehrin miktarını düşürmekte veya artırmakta) size bir günah yoktur. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, Hakîmdir." (Nisâ, 4/24).

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا

أُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْۜ وَاَنْ تَصْبِرُوا
خَيْرٌ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin genç cariyelerinizi nikâhlama imkanınız var. Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, **zina yapmayanları** ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır. Bu (cariyelerle evlenme izni) içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Nisâ, 4/25).

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُۜ وَطَعَامُ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْۖ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَهُمْۘ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِن۪ينَ غَيْرَ
مُسَافِح۪ينَ وَلَا مُتَّخِذ۪ٓي اَخْدَانٍۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْا۪يمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۘ
وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ

"Bugün size, tertemiz nimetler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helaldır, sizin yemeğiniz de onlara helaldır. Mümin kadınlardan iffetli hür kadınlar ile sizden önce kendilerine kitap verilmişlerden hür namuslu kadınlar; siz erkekler, namuslu olmanız, **zina yapmamanız**, kendilerini gizli dostlar edinmemeniz ve onlara ücretlerini (mehirlerini) vermeniz koşuluyla size helaldırlar. İmanı inkâr edenin ameli gerçekten boşa çıkmıştır ve o ahirette hüsrana uğrayacaklardandır." (Mâide, 5/5).

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰىٓ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا

"**Zinaya** da yaklaşmayın! Çünkü o gerçekten bir edepsizlik ve kötü bir yol olarak görülegelmiştir." (İsrâ, 17/32)[6].

Fuhuşa Zorlamayın

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ
وَالَّذ۪ينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ ف۪يهِمْ
خَيْرًاۗ وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذ۪ٓي اٰتٰيكُمْۜ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَٓاءِ
اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ
مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَح۪يمٌ

"Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi **fuhuşa zorlamayın**. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir." (Nûr, 24/33).

[6] Bu bağlamda şu âyetlere de bkz.: Nisâ, 4/31, Meryem, 19/28; Mü'minûn, 23/5, 7, 10, 11; Nûr, 24/30, 31; Şûrâ, 42/37; Meâric, 70/29-31.

Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler

Zina İftirasında Bulunma Suçu

Önbilgi

Zinanın en büyük suçlardan biri sayılmasına paralel bir şekilde suçun tesbiti hususunda da ağır, âdetâ imkânsız kanıtlar öngörülmüştür. Bununla da gelişi-güzel namuslulara dil uzatmanın önüne geçmek amaçlanmıştır. Bunun için erkek ve kadınlara zina iftirasında bulunmak büyük bir suç olarak değerlendirilmiş, suçu sabit olanların cezalandırılmaları emredilmiş, böyle bir müfterinin şahit olamayacağı, pişmanlık duyanların suçlarını ikrar etmeleri gerektiğine dikkat çekilmiştir. Şu halde şaka bile olsa namuslu bir kadına iftira atmanın cezasının ne olduğunu bilen birinin ulu-orta konuşması düşünülebilir mi?

وَالّٰت۪ي يَأْت۪ينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
اَرْبَعَةً مِنْكُمْۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى
يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَب۪يلًا

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlar aleyhinde sizden dört şahit getirin. Şahitlik ederlerse ölmelerine kadar veya Allah onlara bir yol açıncaya değin kendilerini evlerde tutun." (Nisâ', 4/15).

وَالَّذ۪ينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَان۪ينَ
جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًاۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَۙ

"İffetli kadınlara **zina suçu atıp sonra da dört şahid getirmeyen kimselere seksen değnek vurun** ve hiçbir zaman bunların şahitliklerini kabul etmeyin. Bunlar fasıkların ta kendileridir." (Nûr, 24/4).

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"**Ancak bunun ardından tevbe edip iyi hal sergileyenler başka.** Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir." (Nûr, 24/5).

لَوْلَا جَاؤُ عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولٰئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

"O hususta **dört şahit getirselerdi ya?** Mademki şahit getiremediler o halde onlar, Allah katında yalancılardan ibarettir." (Nûr, 24/13).

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Şu kesin: **Namuslu, hiçbir şeyden habersiz, iman etmiş kadınlara iftira atanlar** dünyada ve âhirette lanete uğratıldılar, onlara büyük bir azap vardır." (Nûr, 24/23).

Zina Suçunun Cezası

Bu suçu işleyen hür erkek ve kadın için öngörülen ceza, cezanın niteliği, uygulanması ve müeyyidesi şu âyette belirtilmiştir:

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Zina eden kadın ve zina eden erkek, **bu ikisinden her birine deriye değen yüz vuruş vurun.** Allah'a ve o son güne inanıyorsanız Allah'ın belirlediği cezada sizi, ikisi hakkında acıma duygusu tutmasın! Müminlerden bir grup da o ikisinin cezalarına tanık olsun." (Nûr, 24/2).

Zina Yapan Evli Cariyenin Cezası

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَٓا
اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوا
خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin genç cariyelerinizi nikâhlama imkanınız var. Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, zina yapmayanları ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. **Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır.** Bu (cariyelerle evlenme izni) içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Nisâ, 4/25).

KONU-3: HIRSIZLIK SUÇU VE CEZSI

Önbilgi

Hırsızlığın bütün toplumlar tarafından suç sayıldığını[7] ve hırsızların çeşitli cezalara çarptırıldıklarını biliyoruz. Değişik yerlerde dikkat çekildiği gibi Kur'ân-ı Kerîm hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kesinleşen maddi suçlara suçun niteliğine göre ceza öngörürken caydırıcılığı ve başkalarının haklarını korumayı hedeflemiştir. İslam'ın öngördüğü bu cezalara art düşüncelerden arınılmış bir şekilde iyi niyetlerle yaklaşıldığı taktirde bunun toplum düzenini sağlamada, toplumun güven içinde yaşamasını teminde sağlayacağı yararları görmezlikten gelinemez.

Biz ilgili âyetlerden şahıs malını çalanlar ile kamu malını aşıranlar arasında bir fark olmadığını, kamu malını bir şekilde aşıranların da hırsız olarak yaftalanmaları gerektiğini düşünüyoruz.

Biz, (Hıcr, 15/18) âyetinden, kulak hırsızlığı yapan casusluk, kötü amaçlara yönelik telekulak hırsızlığı gibi suçları işleyenlerin de ağır cezalara çarptırılabilecekleri hükmünün çıkarılabileceğini düşünmekteyiz.

Hırsızların Ellerini Kesin

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا
نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ

"Hırsızlık yapan erkek ile hırsızlık yapan kadının ellerini yaptıklarına bir ceza, Allah'tan ibretli bir ders olmak üzere kesin. Allah pek izzetlidir, pek hikmetlidir." (Mâide, 5/38).

---

[7] Bkz. Yûsuf, 12/70, 73, 77, 81.

İslam'a Girilirken Alınan Sözlerden Biri de Hırsızlık Yapılmamasına Dairdir

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ
بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِى مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurarak sana gelmemeleri[8] ve herhangi bir iyi işte sana karşı gelmemeleri koşuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver ve kendileri için Allah'tan mağfiret dile. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Mümtehıne, 60/12).

Kamu Malını Aşıranlara Yönelik Tehdit

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ
تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Bir peygamberin ganimet (kamu) malından aşırması olacak şey değil. **Kim kamu malını aşırırsa, aşırdığını kıyamet günü (yüklenip) getirir.** (Hesap) sonrası herkese kazandığı tastamam ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar." (Âl-i Imrân, 3/161).

Kulak Hırsızlığı

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِى السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

"Andolsun biz gökte burçlar yaptık ve göğü seyredenler için süsledik." (Hıcr, 15/16).

---

[8] Yani gayr-i meşru bir çocuk doğurup bunu kocalarına mal ederek iftirada bulunmamaları.

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ

"Ve onu, kovulmuş her şeytandan koruduk." (Hıcr, 15/17).

اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ

"**Ancak kulak hırsızlığı yapmağa yeltenen** vardır ki onun da peşine parlak bir ateş parçası düşer." (Hıcr, 15/18)[9].

[9] Sâffât, 37/8-10 âyetlerine de bkz.

KONU-4: DEVLETE BAŞ KALDIRMA, YOL KESME VE GASP SUÇLARI

Önbilgi

Aşağıdaki âyetlerden hareketle isimlendirilen bu suçlar için çok ağır cezalar öngörülmüştür. Ancak yine âyetler bize, bu gibi şahıs ve çetelerin ele geçirilmeden önce pişmanlık duyup ilgili mercilere teslim olmaları durumunda bu ağır cezaların uygulanmayacağını da göstermektedir. Konu yargıya intikal eder. Yargı da günün şartlarına göre gerekli kararları verir.

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ
فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُوٓا اَوْ يُصَلَّبُوٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ
مِنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى الدُّنْيَا
وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Allah'a ve Peygamberi'ne karşı savaşanlar ile **yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa uğraşanların cezası** öldürülmeleri veya asılmaları veya çaprazlama ellerinin ve ayaklarının kesilmesi yahut bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir perişanlıktır; âhirette ise onlara pek büyük bir azap vardır." (Mâide, 5/33).

اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ancak sizin kendilerine üstün gelmenizden önce tevbe edenler başka (onlara ilişmeyin). Bilin ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Mâide, 5/34).

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا
عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّت۪ي تَبْغ۪ي حَتّٰى تَف۪ٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ
فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ

"Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah'ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine adaletle aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever." (Hucurât, 49/9).

Şu âyetler de yol kesen, devlete baş kaldıranlara karşı izlenecek yöntemin işaretlerini taşırlar:

وَالَّذ۪ينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

"Onlar, kendilerine zulum iliştiğinde **yardımlaşan kimselerdir**." (Şûrâ, 42/39).

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِم۪ينَ

"**Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür.** Kim affeder, ara bulursa onun ücreti Allah'adır. Doğrusu O, zalimleri sevmez." (Şûrâ, 42/40).

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَب۪يلٍۜ

"Zulüm gördükten sonra öc alanlara karşı **hiçbir yol yoktur** (böyleleri suçlanamazlar)." (Şûrâ, 42/41).

اِنَّمَا السَّب۪يلُ عَلَى الَّذ۪ينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

"Bu yol sadece, insanlara zulmetmekte olanlar ile yeryüzünde haksızca taşkınlıkta bulunan kimseler için açılır. İşte onlar, onlara elem veren bir azap vardır." (Şûrâ, 42/42).

KONU 5: ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Önbilgiler

İslam merhamet dinidir. İslam, değil insanların canlarına kasd etmeyi, hayvanların bile kesilmelerini kurallara bağlamış, eziyet edilmeden kesilmelerini, hayvanların birbirleri önünde kesilmemelerini tavsiye etmiştir. Bu din, öngördüğü cezalarda caydırıcılığı temel alır. Bununla da suç işlemeğe eğilimli kişileri frenlemeyi amaçlar. Bunun için suçun vasfına göre kısas, diyet, katil kefâreti gibi cezaları çeşitli derecelendirmelere tabi tutmuştur.

Haksız Yere Cana Kıymayı Yeren ve Haram Kılan Âyetler

يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ
اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحٖيمًا

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız bahanelerle yemeyin. Ancak karşılıklı rızanızdan kaynaklanan bir ticaret olması başka. **Birbirinizi öldürmeyin.** Kuşkusuz Allah size karşı pek merhametlidir." (Nisâ, 4/29).

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلٖيهِ نَارًا
وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا

"Kim bunu **bir düşmanlıkla, bir zulümle yaparsa** onu yakında bir ateşe yaslarız. Bu da, Allah'a pek kolaydır." (Nisâ, 4/30).

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِۘ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"**Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değil.** Meğer ki yanlışlıkla ola. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bu suçun cezası olarak inanmış bir köleyi özgürlüğe kavuşturması, öldürülenin ailesine de bir diyet teslim etmesi gerekir. Ancak (ölenin ailesinin diyeti) sadaka olarak bağışlamaları başka. Eğer öldürülen kişi size düşman bir toplumdan ve kendisi de mümin ise o zaman inanmış bir köleyi özgürlüğe kavuşturması lazımdır. Şayet öldürülen kişi kendileriyle anlaşmanız olan bir toplumdan ise o zaman ailesine teslim edilecek bir diyet, bir de mümin bir köleyi özgürlüğe kavuşturması icâp eder. Bunları bulamayan Allah'a bir tevbe olmak üzere iki ay peş peşe oruç (tutar). Allah pek iyi bilendir, çok hikmetlidir." (Nisâ, 4/92).

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse artık onun cezası, içinde sürekli kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiştir, kendisine lanet etmiştir ve onun için pek büyük bir azap hazırlamıştır." (Nisâ, 4/93).

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, **Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın.** İşte size bunları emretti, belki aklınızı işletirsiniz.” (En'âm, 6/151).

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ
جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

“**Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haklı bir sebep dışında kıymayın**. Suçsuz yere öldürülen kişinin velisine yetki verdik. Bununla birlikte o da öldürme yetkisinde aşırılığa kaçmasın. Çünkü (kendisine yetki verilmekle) o, yardım görmüştür.” (İsrâ, 17/33).

وَالَّذ۪ينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ
اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا

“Onlar, Allah ile birlikte bir başka tanrıya yalvarmayan, **Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayan,** zina yapmayan kimselerdir. Kim de bunları yaparsa günahın cezasına kavuşur.” (Furkân, 25/68).

Peygamberler Aracılığıyla İnsanlardan Birbirlerini Öldürmeyeceklerine Dair Sözler Alınmıştır

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَٓاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ

"Bir vakit şu kesin sözünüzü almıştık: '**Kanlarınızı dökmeyeceksiniz,** birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.' Sonra buna ikrar da vermiştiniz. Siz buna şimdi de şahitlik edersiniz." (Bakara, 2/84).

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا
بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًا
وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمٖيعًا وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا
بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

"Bundan dolayı İsrailoğullarına şunu yazdık: '**Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında olmaksızın veya yeryüzünde fesat çıkarmamışken öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi değerlendirilir.** Kim de bir cana hayat verirse bütün insanlara hayat vermiş gibi olur.' Gerçekten onlara, peygamberlerimiz apaçık belgelerle geldi, sonra içlerinden pek çoğu bunun ardından yeryüzünde taşkınlık yapıp durdular." (Mâide, 5/32).

Adam Öldürme Çığırını Açan İlk Kişi

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَیْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقٖينَ

"(Ey Muhammed) onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçeğiyle oku. Bir zaman ikisi birer kurban etmişlerdi de birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen) 'Kuşku yok, **seni öldüreceğim**' dedi. Öteki şu karşılığı verdi: 'Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder." (Mâide, 5/27).

لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنٖى مَٓا اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِىَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَۚ اِنّٖىٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمٖينَ

"Beni öldürmen için elini bana uzatırsan bile ben seni öldürmemem için elimi sana uzatmam! Çünkü ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım." (Mâide, 5/28).

اِنّٖىٓ اُرٖيدُ اَنْ تَبُٓوأَ بِاِثْمٖى وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِۚ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَۚ

"Kuşkusuz ben, senin benim günahım ve senin kendi günahınla dönüp gitmeni, böylece ateşin mensuplarından olmanı istiyorum. Zâlimlerin cezası da budur!" (Mâide, 5/29).

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخٖيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرٖينَ

"Derken nefsi kendisi hesabına kardeşini öldürmeğe istek gösterdi, o da onu öldürdü ve hüsrana uğrayanlardan oldu." (Mâide, 5/30).

Adam Öldürme İle İlgili Ceza Türleri

Önbilgi

Daha önce de belirtildiği gibi İslam dini, öngördüğü cezalarda caydırıcılığı temel alır. Bununla da suç işlemeğe eğilimli kişileri frenlemeyi amaçlar. Bunun için suçun vasfına göre kısas, diyet, katil kefâreti gibi cezaları çeşitlendirmiştir.

Kısas[10] Cezası ve Bunun Hikmetini Vurgulayan Âyetler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخ۪يهِ شَيْءٌ
فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas farz kılındı. Özgür kişiye karşılık özgür, köleye karşılık köle, dişiye karşılık dişi. Kim ölenin kardeşi (velisi) tarafından bir şey karşılığı bağışlanırsa artık örfe uymak ve ona (diyeti) güzellikle ödemek gerek. Bu, Rabbinizden size bir hafifletme ve bir rahmettir. O halde kim bunun ardından saldırırsa ona, pek elem veren bir azap vardır." (Bakara, 2/178).

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey duru ve lekesiz akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır, (düşünün) belki korunursunuz." (Bakara, 2/179).

---

[10] Lugatta herhangi bir hakkı misli ile takas etmek anlamına gelen 'kısâs', Şerîat terimi olarak: *Adam köldüreni öldürülen kişi karşılığında öldürmek veya yaralı yahut kesilmiş bir uzuv karşılığında yaralayanın veya kesenin yaraladığı veya kestiği uzva denk uzvunu yaralamak veya kesmek* demektir. Hz. Peygamber gönderilmeden önce Hıristiyanlar kâtilin cezalandırılmasında diyet mükabilinde yalnız affı ileri sürerlerken, Yahudiler de affı değil sadece katli yani öldürenin öldürülmesi gerektiğini savunuyorlardı. İslam ise burada öldürenin ailesinin durumunu dikkate almış, onların öncelikle diyet mükabilinde katili affetmelerini, kısastan vazgeçmelerini, kan davası gütmemelerini tavsiye etmiş. (Bkz.: Bakara, 2/178; Nisâ, 4/92; İsrâ, 17/33), onların buna yanaşmamaları durumunda kısası öngörmüştür.

İsrailoğullarında Kısas[11] ve Yaralama Suçu

Önbilgi

Âyetlerde cana kıymanın altında yaralama suçu ve bunun cezası, bu cezasının düşmesi gibi meselelerin hepsi aşağıda metni ve meâli sunulan âyetten çıkarılmıştır. Bu âyette, İsrailoğulları konu edinilmekte ise de ilgili hükümleri İslam yürürlükten kaldırmadığı için uygulamayı İslam dini de aynen sürdürmüş, fakat bağışlamayı teşvik üzerinde ısrarla durmuştur.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ
بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّۙ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌۜ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِه۪ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ

"Orada (Tevrat'ta) üzerlerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar karşılıklı **kısastır**, (ödeşmedir). Kim onu (hakkını) sadakasına sayarsa bu kendisi için bir keffârettir. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlardır zâlimler!" (Mâide, 5/45).

---

11 İsrailoğulları arasında cana kıymanın hangi boyutlarda olduğu ve pek çok peygamberi şehid ettiklerine dair (Bakara, 2/61, 72, 87, 91; Âl-i Imrân, 3/112, 181, 183; Nisâ, 4/29, 157; Mâide, 5/70; A'râf, 7/127, 137, 141; Mü'min, 40/25, 26, 28;) gibi âyet metinleri daha önce ilgili konularda (bkz. Hz. Musa, İsrailoğulları, ehlikitp) geçtiği için burada tekrarından sarf-ı nazar edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ KISIM
İBADETLER

Birinci Bölüm
İbadetlere Giriş

İkinci Bölüm
Namaz-Ezan ve Mescitler

Üçüncü Bölüm
Zekât ve Sadaka

Dördüncü Bölüm
Oruç

Beşinci Bölüm
Hac-Umre- Hedy-Kurban

BEŞİNCİ KISIM
MUAMELÂT

Birinci Bölüm
İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

İkinci Bölüm
Nikâh ve Evlilik

Dördüncü Bölüm
Yardımlaşma

Beşinci Bölüm
Cihad

Altıncı Bölüm
Belli-Başlı Suçlar ve Cezaları

ALFABETİK FİHRİST

A

B

C, Ç

D

E

F

G, Ğ

H

I, İ

K

L

M

N

O, Ö

Onlara Gökleri ve Yeryüzünü Kimin Yarattığını Sor 3/ 353
Onlara Gönderilen Tek Uyarıcı Sensin 3/ 407
Onlardan Yüz Çevir 3/ 439

P

R

S, Ş

T

U, Ü

V

Y

Z